

T.C.

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

**DİSİPLİNLERARASI BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR ANABİLİM DALI
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**TÜRKİYE-KATAR SİYASİ, SOSYAL VE EKONOMİK İLİŞKİLERİ
(2002-2020)**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEFA ÇELEBİOĞLU

Tez Danışmanı

Prof. Dr. KADİR ARSLANBOĞA

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DİSİPLİNLERARASI BÖLGESEL ARAŞTIRMALAR ANABİLİM DALI
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

TÜRKİYE-KATAR SİYASİ, SOSYAL VE EKONOMİK İLİŞKİLERİ
(2002-2020)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

SEFA ÇELEBİOĞLU

Tez Danışmanı
Prof. Dr. KADİR ARSLANBOĞA

ÇANAKKALE – 2022

T.C.
ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

Sefa ÇELEBİOĞLU tarafından Doç. Dr. Kadir ARASLANBOĞA yönetiminde hazırlanan ve **01/07/2022** tarihinde aşağıdaki jüri karşısında sunulan “**Türkiye ve Katar’ın Siyasi, Sosyal, Ekonomik ve İlişkileri (2002-2020)**” başlıklı çalışma, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Bölgesel Araştırmalar Anabilim Dalı**’nda **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak oy birliği ile kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri

İmza

Prof. Dr. Kadir ARSLANBOĞA
(Danışman)

.....

Doç. Dr. Mehmet Hanefi TOPAL

.....

Dr. Öğr. Üyesi Can BEKAROĞLU

.....

Tez No : 10471396

Tez Savunma Tarihi : 01/07/2022

.....
Doç. Dr. Yener PAZARCIK
Enstitü Müdürü

01/07/2022

ETİK BEYAN

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tez Yazım Kuralları'na uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmada; tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, tez çalışmada yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu, bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi taahhüt ve beyan ederim.

SEFA ÇELEBİOĞLU

01/07/2022

TEŞEKKÜR

Bu tezin gerçekleŐtirilmesinde, çalıŐmam boyunca benden bir an olsun yardımlarını esirgemeyen saygı değer danışman hocam Prof. Dr. Kadir ARSLANBOğA, alıŐma sÜresince her an desteğini hissettiğim kıymetli eŐim Buket ve ocuklarım Nisa ve BÜkre'ye en kalbi teŐekkürlerimi sunarım.”

Sefa ELEBİOğLU
anakkale, Temmuz 2022

ÖZET

TÜRKİYE-KATAR SİYASİ, SOSYAL VE EKONOMİK İLİŞKİLERİ (2002-2020)

Sefa ÇELEBİOĞLU

Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Bölgesel Araştırmalar Anabilim Dalı

Ortadoğu Araştırmaları Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Kadir ARSLANBOĞA

01/07/2022, 175

Türkiye ve Katar ilişkileri Osmanlı Devleti arşivinde bulunan 1555 tarihli Ruus kaydında Katarla ilgili ilk bilgilere kadar gitmektedir. Osmanlı Devleti’i 1871-1915 yılları arasında Katar’ı 44 yıl yönetmiştir. Katar’da 1995 yılında Şeyh Hamad’ın Türkiye’de ise 2002’de Ak Parti’nin iktidara gelmesi ile birlikte her iki ülke benzer dış siyaset yürütmüştür. Bu kapsamda yaptığımız araştırmadaki amaç Türkiye ve Katar ilişkilerini bütüncül olarak tüm yönleri ile ele almaktır. Bu doğrultuda iki ülke arasında 2002’de gelişme gösteren ilişkilerin 2011 yılında başlayan Arap Baharı ile birlikte önemli ölçüde benzerlik göstererek birçok sahada ortak hareket edilmesini sağlamıştır. İki ülkenin desteklediği Mısır’daki ilk seçilmiş Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi iktidarının 2013 yılında son bulmasıyla iki ülke daha da yakınlaşarak ilişkileri stratejik boyuta getirmiştir. Bu doğrultudan yola çıkarak iki ülke ilişkilerinin siyasi, askeri ve ekonomik boyutlarının yanında literatürde pek de değinilmeyen sosyal, kültürel, askeri, medya ve ekonomi alanlarındaki ilişkilerde detaylı bir şekilde ele alınmıştır. İki ülke arasındaki ilişkileri etkileyen önemli faktörlerde ele alınarak kronolojik düzlemde açıklamaya çalışılmıştır. Literatüre bakıldığında Türkiye ve Katar ilişkilerine tüm yönleri ile ele alan eser sayısı fazlasıyla kısıtlı olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmaların çoğunluğunda ise iki ülke ilişkilerini dar bir kapsamda ele almaktadır. Yaptığımız çalışma diğer bir yanı sıra ise iki ülke ilişkilerine kronolojik açıdan bütünlük sağlayacak ve literatürde önemli bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Türkiye, Katar, Siyasi İlişkiler, Sosyal ve Kültürel İlişkiler, Ekonomik İlişkiler,

ABSTRACT

TURKEY-QATAR POLITICAL, SOCIAL AND ECONOMIC RELATIONS

(2002-2020)

Sefa ÇELEBİOĞLU

Çanakkale Onsekiz Mart University

School of Graduate Studies

Regional Studies Department

Department of Middle East Research.

Master of Science Thesis

Advisor: Prof. Dr. Kadir ARSLANBOĞA

01/15/2022, 175

The relations between Türkiye and Qatar go back to the first information about Qatar in the Ruus record dated in 1555 in the archives of the Ottoman Empire. The Ottoman Empire ruled Qatar for 44 years between 1871 and 1915. With the coming to power of Sheikh Hamad in Qatar in 1995 and Ak Party in Türkiye in 2002, both countries have conducted similar foreign policies. In this context, the aim of our research is to consider all aspects of Türkiye and Qatar relations holistically. In this direction, the relations between the two countries, which developed in 2002, showed a significant similarity with the Arab spring that started in 2011 and enabled joint action in many areas. With the end of the rule of the first elected President Mohammed Morsi in Egypt which was supported by the two countries, in 2013, the two countries became closer and brought the relations to a strategic dimension. Based on this, the political, military and economic dimensions of the two countries' relations have been discussed in detail in social, cultural, military, media and economic relations which are not mentioned much in literature. It has been attempted to explain in the chronological plane by addressing important factors affecting relations between the two countries. When we look at the literature, it is seen that the number of works that deal with all aspects of Türkiye-Qatar relations are extremely limited. In the majority of the researches, the relations between the two countries are discussed in limited scope. On the other hand, our study will provide chronological integrity to the relations between the two countries and will make an important contribution to the literature.

Keywords: Turkey, Qatar, Political Affairs, Social and Cultural Relations, Economic Relations

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No
JÜRİ ONAY SAYFASI.....	i
ETİK BEYAN.....	ii
TEŞEKKÜR.....	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
SİMGELER ve KISALTMALAR.....	xi
TABLolar DİZİNİ.....	xiii
ŞEKİLLER DİZİNİ.....	ix

BİRİNCİ BÖLÜM GİRİŞ

İKİNCİ BÖLÜM

KATAR'IN TARİHİ, İDARİ, SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI

2.1. Katar Tarihi	8
2.1.1. Osmanlı Dönemi Katar Tarihi.....	9
2.1.2. İngiltere Himayesi Dönemi Katar Tarihi 1916-1971.....	16
2.1.3. 1971-1996 Dönemi Katar Tarihi	17
2.1.4. 1995-2013 Dönemi Katar Tarihi.....	19
2.2. Katar'ın Jeopolitik Konumu ve Önemi	22
2.3. Katar'ın Yönetim Biçimi.....	22
2.4. Katar'ın Nüfusu ve Demografik Yapısı.....	24
2.5. Katar'ın Eğitim Durumu.....	25
2.6. Katar'ın Dini Durumu.....	27
2.7. Katar'da Sosyal Refah ve Sosyal Yaşam.....	28
2.8. Katar'ın Aktif Dış Politikası ve Yumuşak Güç Unsurları.....	30
2.8.1. Al Jazeera.....	35

2.8.2. Arabuluculuk.....	38
2.8.3. Finansal Yardım	41
2.9. Katar Ekonomisi.....	42
2.9.1. Modern Dönem Öncesi Katar Ekonomisi.....	42
2.9.2. 1939 Petrol Keşfi Sonrası Katar Ekonomisi.....	43
2.9.3. Katar'ın İthalatı ve İhracatı.....	49
2.10 Katar Enerji Kaynakları	51
2.10.1 Doğalgaz.....	51
2.10.2 Petrol.....	55

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM TÜRKİYE VE KATAR İLİŞKİLERİ

3.1. Türkiye ve Ortadoğu İlişkileri.....	57
3.2. Türkiye ve Katar Siyasi İlişkileri	63
3.2.1. 1971- 2002 Arası Türkiye ve Katar İlişkileri.....	63
3.2.2. 2002 Sonrası Türkiye ve Katar İlişkileri.....	65
3.3. Türkiye ve Katar'ın Arabuluculuk Ekseninde İlişkileri.....	74
3.4. Arap Baharı'nın Türkiye ve Katar İlişkilerine Yansıması.....	76
3.4.1. Mısır ve Arap Baharı.....	80
3.4.2. Suriye ve Arap Baharı	83
3.4.3. Libya ve Arap Baharı.....	87
3.5. 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi ve Katar.....	90
3.6. 2017 Katar Krizi	92
2.6.1. Türkiye'nin Katar Krizi'ndeki Rolü.....	97
3.7. 2018 Dolar Krizi ve Katar'ın Rolü.....	100
3.8. Türkiye ve Katar Askeri ve Savunma İş Birlikleri.....	104
3.9. Türkiye ve Katar Medya İlişkileri	110
3.10. Türkiye ve Katar İlişkilerinde Kültür, Sanat, Eğitim ve Yardım.....	111
3.10.1. Türkiye ve Katar'ın Kültür ve Sanat Alanındaki İlişkileri.....	111
3.10.2. Türkiye ve Katar'ın Eğitim Alanındaki İlişkileri.....	113
3.10.3. Türkiye ve Katar'ın İnsani Yardım Alanındaki İş Birlikleri.....	115
3.11. Katar ve Türkiye İlişkilerinin Zayıf Yönleri	116

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TÜRKİYE VE KATAR EKONOMİK İLİŞKİLERİ

4.1. Türkiye ve Katar Arasındaki Ekonomik İlişkilerin Gelişimi, Anlaşmalar ve Protokoller	119
4.2. Katar'ın Dünya ve Türkiye'deki Yatırımları.....	123
4.2.1. Katar'ın Dünya Üzerindeki Yatırımları.....	123
4.2.2. Katar'ın Türkiye'deki Yatırımları.....	126
4.3. Türkiye'nin Katar'da Bulunan Yatırımları.....	132
4.4. Türkiye ve Katar Enerji İş Birliği.....	132
4.5. Türkiye'nin Katar'daki Müteahhitlik İşleri.....	138
4.6. Türkiye ve Katar Savuma Sanayi Alanında Yatırım ve İş Birliği.....	141
4.7. Türkiye ve Katar Arasındaki Dış Ticaret	143
4.7.1. Türkiye ve Katar İthalat ve İhracat Verileri.....	145
4.8. Türkiye ve Katar Arasındaki Turizm.....	147

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

148

KAYNAKÇA	174
ÖZGEÇMİŞ	175

SİMGELER VE KISALTMALAR

AK PARTİ	Adalet ve Kalkınma Partisi
ASHGHAL	Katar Bayındırlık İdaresi
BAE	Birleşik Arap Emirlikleri
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BOTAŞ	Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi
BM	Birleşmiş Milletler
BMGK	Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi
CENTCOM	ABD Merkez Kuvvetler Komutanlığı
DEİK	Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu
DIMDEX	Doha Uluslararası Deniz Savunma Fuarı
İHA	İnsansız Hava Aracı
İHH	İnsani Yardım Vakfı
İTT	İslam İşbirliği Teşkilatı
FIFA	Uluslararası Futbol Federasyonları Birliği
GSYH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
KİT	Körfez İşbirliği Teşkilatı
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
LNG	Sıvılaştırılmış Doğalgaz
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Örgütü
PKK	Kürdistan İşçi Partisi
PYD	Demokratik Birlik Partisi
SİHA	Silahlı İnsansız Hava Aracı
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
SSI	Savunma ve Havacılık Sanayi İhracatçıları Birliği
SSM	Savunma Sanayi Müsteşarlığı
TBMM	Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TEOA	Ticaret ve Ekonomik Ortaklık Anlaşması
TOBB	Türkiye Odalar Borsalar Birliği
QIA	Katar Yatırım Otoritesi

UDY Uluslararası Doğrudan Yatırım
UMH Ulusal Mutabakat Hükümeti

TABLULAR DİZİNİ

Tablo No	Tablo Adı	Sayfa No
Tablo 1.1.	Katar'ın 2010-2020 Arası Dönem GSYH'si	48
Tablo 1.2.	Katar'ın 2001-2020 Arası Dış Ticaret Göstergeleri	49
Tablo 1.3.	Katar'ın Ülkelere Göre İhracatı	50
Tablo 1.4.	Katar'ın Ülkelere Göre İthalatı	51
Tablo 1.5.	Ülkelere Göre Doğalgaz Rezervi (Milyar M3)	53
Tablo 1.6.	Ülkelerin Toplam Petrol Rezervi (Milyon Varil)	30
Tablo 3.1.	Dünyanın En Büyük Devlet Varlık Fonları	124
Tablo 3.2.	Türkiye'ye Gelen DYY ve Ülkelere Göre Sıralama	130
Tablo 3.3.	Katarlı Vatandaşların 2015-2019 Yılları Arasında Türkiye'den Gayrimenkul Alımı	131
Tablo 3.4.	2013-2020 Yılları Arasında, Doğal Gaz İthalatı Gerçekleştiren Şirketlerin Doğal Gazın Türüne Göre İthalat Miktarları (Milyon Sm3) ve Payları (%)	136
Tablo 3.5.	Türkiye'nin 2010-2020 Yılları Arasında Spot Piyasada Katar'dan İhraç ettiği Doğalgaz Miktarı ve Diğer Ülkeler Arasındaki Payı	136
Tablo 3.6.	Türkiye'nin 2019 Yılı Spot LNG İthalatının Ülkelere Oranları	137
Tablo 3.7.	2019 Ekim Sonu İtibariyle Türk Müteahhitlik Firmalarının Katar'da Üstlendikleri Proje Sayısı, Tutarları ve Ortalama Proje Bedelleri	139
Tablo 3.8.	Katar'da Türk Şirketlerince 1972-2019 Yılları Arasında En Çok Proje Yapılan 10 Faaliyet Alanı, Proje Bedel ve Payları	140
Tablo 3.9.	Türkiye ve Katar Dış Ticaret Verileri	144
Tablo 3.10.	Türkiye'nin Katar'a İhracatında Başlıca Ürünler	146
Tablo 3.11.	Türkiye'nin Katar'dan İthalatında Başlıca Ürünler	147
Tablo 3.12.	Türkiye'ye 2002-2019 Arası Katar'dan Gelen Turist Sayısı	147

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil No	Şekil Adı	Sayfa No
Şekil 1.1.	Osmanlı Devleti Dönemi Katar ve Çevresi Haritası	9
Şekil 1.2.	Katar Doğalgaz Kaynakları ve Enerji Altyapısı	52
Şekil 2.1.	Türkiye ve Katar Yüksek Stratejik Komitesi Toplantıları	73
Şekil 2.2.	Katar'a Ambargo Uygulayan Ülkeler	93
Şekil 2.3.	Doğu Akdeniz'deki Kesişen Doğalgaz Yatakları	118

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

Türklerin Katar coğrafyası ile ilişkileri 1500'lü yılların başında Portekizlilerin Basra Körfezi ve Hicaz bölgesine tehdit oluşturması ile başlamıştır. 1555 tarihli Osmanlı Devleti Ruus defterinde Katar ismi ilk defa kayıtlara geçiyor ve bu bölge hakkında bilgiler içeriyor. Portekiz tehlikesi bölgeden çekilince Osmanlı Devleti'nin de ilgisi bu bölgede zayıflamıştır. Fakat 1800'lü yılların başında İngiltere'nin bölgeye gelmesi ve Hindistan'a uzanan sömürge yolunu güvenceye almak istemesi sebebi ile birlikte Osmanlı Devleti ile Körfez bölgesinde iki devlet arasında nüfuz mücadelesi ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti'nin Bağdat Valisi olan Mithat Paşa Körfez bölgesine bir sefer düzenleyerek Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetini sağlamıştır. İngiltere'nin nüfuzu altına girmek istemeyen Katar Emiri'nin oğlu Şeyh Casim Osmanlı Devleti'ni Katar'a davet etmiştir. Osmanlı Devleti'de merkezden bir devlet görevlisini göndermek yerine Şeyh Casim'i Katar Kaymakamı yapmıştır. Osmanlı Devleti ile günümüzde Katar'ın yönetici ailesi olan El-Sani ailesi ilişkileri bu dönemde başlamıştır. Dönemin şartlara gereği Osmanlı Devleti 1913 yılında İngiltere ile Londra anlaşması yaparak bölgeden ayrılacağını taahhüt etmiştir. Osmanlı'nın Katar'dan ayrılması 1915 yılında I. Dünya savaşı sırasında İngiltere'nin bölgeye gelmesine kadar devam etmiştir. Osmanlı Devleti'nin bölgeden ayrılması üzerine Katar İngiltere himayesine son giren emirlik olmuştur. Osmanlı Devleti'nin 42 yıl süren Katar hâkimiyeti süresince El-Sani ailesi İngiltere'ye karşı her zaman Osmanlı Devleti'ne bağlı kalmıştır. Ülke 1939 yılındaki petrol keşfine kadar inci avcılığı ve basit ticaretler haricinde önemli bir geliri olmamış halkı zor şartlar altında hayatlarını idame ettirebilmişlerdir. Katar 1949 yılından itibaren petrol ihraç etmeye başlamasıyla ülke gelişmeye başlamıştır. Ülke 1971 yılında İngiltere'nin Ortadoğu'dan çekileceği kararını alana kadar İngilizlerin hâkimiyetinde kalmıştır. 1971'den 1995 yılında Şeyh Hamad yönetimi babasından kansız bir darbe ile alana kadar ülke Suudi Arabistan'ın gölgesinde kalmıştır. Şeyh Hamad reformcu yapısını her alanda göstermiş ülkeyi büyük bir atılım içine sokmuştur. Yeni emir kısa zaman içerisinde ülkenin doğalgaz kaynaklarına büyük yatırım yapmış ve pazarlama konusunda önemli girişimlerde bulunmuştur. Katar kurduğu büyük taşıma filosu ile yakın zamanda dünyanın en büyük Sıvılaştırılmış Doğal Gaz (LNG) ihracatçısı konumuna gelmiştir. Bu sayede büyük bir zenginlik kazanmış olan ülke yumuşak güç unsurları ile birleştirerek hem güvenliğini sağlamak hem de dünya üzerinde ülkenin tanınmasını sağlayacak önemli atılımlarda bulunmuştur. Şeyh Hamad özellikle

medyada Al Jazeera kanalı, diplomasi, eğitim, kültür, spor, turizm, ekonomi ve insani yardım, çatışma ve sorun yaşanan bölgelerde yaptığı arabuluculuk gibi yumuşak güç unsurlarına dayalı "açık" ve "aktif bir dış politika" benimsemiştir. Katar yönetimi bu sayede bölgesinde ve dünya nezdinde önemli bir prestij sağlamıştır. Doha'nın dış politika stratejisi, esasen komşularla iyi ilişkiler, büyük ve orta ölçekli güçlerle stratejik ittifaklar ve marka oluşturma üzerine inşa edilmiştir (Al Jazeera Türk, 2014). Şeyh Hamad döneminde Katar dünyanın kişi başına düşen en zengin devletlerinden birisi olmuş adil bir dağıtım mekanizması ile zenginlik halkın tüm kesimlerine ulaşmıştır. 2011 yılına kadar devam eden bu yumuşak güce dayalı aktif dış politika anlayışı 2011 yılındaki Arap Baharı sürecine kadar devam etmiştir. Arap Baharı sürecinde Ortadoğu'daki yönetimlere halkların gösterdiği protestolara Katar en aktif destek veren ülke olmuştur. Özellikle Katar'ın uluslararası yayın organı olan Al Jazeera olayları yayılmasına önemli katkı sağlamıştır.

Türkiye'de ise 2002 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi (Ak Parti) iktidara gelmesi ile birlikte Ortadoğu coğrafyasına dönük dış politikasında bölge ülkeleri ile oluşan yakın ilişkiler bakımından en etkili ve aktif dönem olmuştur. Bu yeni dönemde dünya siyasetinde Ortadoğu'nun odak noktada yer almasından ötürü Türkiye'nin de bu bölgede etkin bir konumda politika takip etmesini zorunlu kılmıştır (Güder ve Mercan, 2012: 92). Türkiye'nin bu doğrultuda bölge ülkeleri ile ilişkileri daha fazla yoğunlaşmıştır (Sinkaya, 2011: 85). Ak Parti hükümetleri ile başlayan bu yeni dönemde dış politikaya bakışı düzleminde Ortadoğu'da komşularıyla "Sıfır Sorun" siyaseti izlenmiş, tüm alanlarda diyalog ve diplomasi merkeze alınarak hareket edilmiştir. Türkiye bu dönemde Körfez İşbirliği Teşkilatı (KİK) ülkeleri ile önemli ekonomik ilişkiler geliştirmeye başlamış Katar ile ilişkilerde bu doğrultuda gelişme göstermiştir. Türkiye ve Katar ilişkileri uzunca yıllar fazla bir ilerleme sağlayamamış 2005 sonrasında iki ülke münasebetleri karşılıklı yapılan üst düzey ziyaretler sayesinde hızla gelişmeye başlamıştır.

Türkiye ve Katar 2011 yılında başlayan Arap Baharı öncesi dış politikada yumuşak güç unsurları olan arabuluculuk ve insani yardımlar anlamında benzer siyasetler izlemiş liderlerin karşılıklı önemli ziyaretleri olmuş ancak ekonomik ilişkilerin ötesine geçememişlerdir. 2010 yılında Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da başlayan Arap Baharı ile birlikte iki ülke bölge halklarını destekleyen benzer dış politikaya sahip olmaları ve Mısır, Suriye ve Libya sahalarında ortak hareket etmeleri zaman içinde yakınlaşmasını sağlamıştır. 2013 sonrası iki ülkenin Arap Baharı'nda desteklemiş oldukları Mısır'ın ilk

seçilmiş Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin devrilmesi sonrası iki ülkeyi kader birliğine getirecek olan süreç başlamıştır. Ortadoğu'daki Arap Baharı öncesi mevcut dönemi savunan Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan yönetimlerine tehdit olarak gördükleri Mısır'daki Muhammed Mursi yönetimine karşı yapılan darbeye önemli destek sağlamışlardır. Mısır'da yapılan darbe sonrası Türkiye ve Katar Ortadoğu'da BAE ve Suudi Arabistan'ın başını çektiği ülkeler tarafından yalnızlaştırılmak istenmiştir. 2013 yılında Katar Emiri Şeyh Hamad Mısır darbesi hemen öncesinde geçiş döneminde yönetimi oğlu Şeyh Temime bırakma mecburiyetinde kalmıştır. Ortadoğu'da yalnızlaşan iki ülke önemli bir şekilde birbirine yakınlaşmaya başlamıştır. 2014 yılında iki ülke çok önemli adım atarak "Stratejik İşbirliği Konseyinin" kurulmasını karşılamışlardır. 2015'de ilk toplantısı başlayan konsey toplantıları karşılıklı iki ülke başkentlerinde yapılmıştır. Türkiye ve Katar arasında 2020 yılına kadar altı kez yapılan toplantılarıyla birlikte çeşitli alanlarda 62 anlaşma yapılmış bunun yanında altı ortak bildiri imza edilmiştir (Anadolu Ajansı, 2020). Bu süreçte iki ülke ilişkileri ekonomik ve askeri alınının yanında kültür, sanat, eğitim, medya ve alanlarında iş birlikleri olmuş ve anlaşmalar imzalamışlardır. Katar'ın Körfez ülkeleri arasında uğradığı baskı sonucunda Türkiye ve Katar askeri iş birliği adımları atmaya başlamıştır. Bu kapsamda 2014 yılındaki diğer bir önemli gelişme askeri iş birliği anlaşması olmuştur. 2015 yılında yapılan anlaşma ile Katar'da 3000 askerin bulunacağı askeri üs kurulması kararı alınmış 2016'da Katar'da resmi imzalar atılmıştır.

İki ülke ilişkilerinin ilk önemli sınanması 2016 yılında Türkiye'de yaşanan 15 Temmuz başarısız darbe girişimi esnasında ve sonrasında Katar'ın ilk andan itibaren verdiği destek önemli olmuştur. 2017'de ise BAE, Suudi Arabistan, Mısır ve Bahreyn Körfez bölgesinin en önemli krizlerinden birisi sayılacak Katar ablukasını başlatmışlardır. Kara, deniz ve havadan büyük bir kısıkaca alınan Katar zor bir durumda kalmıştır. Yaşanan kriz esnasında ilk andan itibaren Türkiye hemen krizin çözümüne dönük olarak girişimlerde bulunmuştur. Ramazan ayında yaşanan bu süreçte abluka ile birlikte gıda tedariki konusunda halkı endişeye sevk eden bir krize neden olmuştur. Türkiye ise hava koridoru oluşturarak 48 saat içerisinde Katar'a önemli bir gıda sevkiyatı gerçekleştirerek oluşacak gıda krizinin önlenmesine yardımcı olmuştur. Abluka sürecinde diğer bir endişe ise darbe ihtimali ve ülkenin işgaline karşılık daha önce imzalanan Türkiye'nin Katar'da asker konuşlandırılması anlaşmasını hızlıca meclisten geçirilmiş ve Katar'a asker sevk edilmiştir. Ablukacı devletler Kuveyt arabuluculuğunda Katar'a 13 maddelik yapılacaklar

listesi dayatmıştır. Bu maddelerden bir tanesi de Türk askerinin Katar'dan gönderilmesi olmuştur. Katar egemenliğini yok sayan hiçbir anlaşmayı kabul etmemiş ve bu süreçten güçlü bir şekilde çıkmayı bilmiştir. Bu krizde Türkiye'nin Katara verdiği önemli destek iki ülke ilişkilerini daha sağlam ve güvenli bir zemine oturtmuştur.

Türkiye'nin ABD ile ilişkilerinin bozulmasına neden olan Rahip Brunson davası ile ABD'nin Türkiye'ye uyguladığı bazı yaptırımlar sonrasında 2018 yılında Türk Lirası'nda önemli bir değer kaybı olmuştur. Türk ekonomisinin kötü etkilendiği bu dönemde Katar Emiri Türkiye'ye gelmiş ve 15 milyar dolar yatırımını doğrudan yapacaklarını açıklamıştır. Devamında ise iki ülke swap anlaşmaları ile ekonomik ilişkilerini daha geliştirmiştir.

İki ülke ilişkilerinin her alanda gelişmesi adına 2015 yılında "Türkiye ve Katar Kültür Yılı" ilan etmiş ve bu kapsamda karşılıklı birçok faaliyet yapılmıştır. Yine Türkiye'nin yurtdışında hem dilini hem de kültürünün tanınmasını sağlayan Yunus Emre Enstitüsü Doha müdürlüğü bu alanda Katar'da önemli çalışmalar yapmıştır. İki ülke eğitim alanında da birlikte önemli anlaşmalar yapmış Türkiye'nin yurtdışındaki eğitim ve öğretim faaliyetlerini yürüten Maarif Vakfı ile Katar Üniversitesi anlaşma yaparak toplamda 150 Türk öğrencisi Katar'da eğitim görecektir. Diğer bir alan olan insani yardım konusunda Türkiye ve Katar ile iç savaşta paramparça olan Suriye, Yemen ve mülteciler konusunda birçok projeyi ortak yürütmüştür.

Türkiye ve Katar ekonomi alanında önemli iş birliklerine imza atmıştır. Dünyanın en büyük 9. Devlet yatırım fonuna sahip olan Katar birçok ülkede büyük yatırımları bulunmaktadır. Katar Türkiye'de ise özel ve devlet fonları aracılığı ile birçok mülk satın almış ya da sanayi yatırımları yapmış ve ortaklıklar kurmuştur. Katar'da ise 500'ü aşkın Türk şirketi faaliyet göstermektedir. Türkiye ve Katar enerji alanında önemli işbirlikleri bulunmaktadır. Türk müntehileri Katar'da 2019 yılına kadar 18 milyar doları aşan projelerin yapımı üstlenmişlerdir. İki ülke karşılıklı ticaret konusunda 2002'den 2005 yılına gelene kadar çok düşük seviyelerde seyretmiştir. 2005 yılı sonrasında iki ülke arasında ilişkilerinin gelişmeye başlaması ve DEİK/Türkiye-Katar İş Konseyi kurulması ile birlikte iki ülke ticaretinin önemli boyutta arttığı görülmüştür. 2020 yılına kadar çeşitli dönemler birbirleriyle olan ticaretleri azalıp çoğalmıştır. 2020 yılı verilerine göre Türkiye'nin toplam ihracatındaki Katar'ın payı %0,6'dır. Yine Katar Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler sıralamasında 38. sırada yer almıştır. Katar'ın ithalatında ise Türkiye'nin payı %4,2'dir. Türkiye ise Katar'ın en çok ithalat yaptığı ülkeler arasında 7. sıradadır. Katar'ın ihracatında

Türkiye'nin payı %1,5'dur. Yine Katar'ın en çok ihracat yaptığı ülkeler arasında Türkiye 15. Sıradadır. Türkiye'nin ise Katar'dan ithal ettiği ürünlere bakıldığında LNG, işlenmemiş alüminyum, kimyasal maddeler, petrol ürünleri, plastik ve plastik mamullerinin daha fazla olduğu görülmektedir. Türkiye'den Katar'a yapılan ihracat ürünlerine bakıldığında, her çeşit inşaat malzemesi araç gereci, kuyumculuk, ev tekstil ürünleri, elektrik aksamaları, kanatlı hayvan, yumurta ve birçok tarım ürünü almaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2021: 40).

Araştırmanın amacı ise 1500'lü yıllara dayanan Türk-Katar ilişkilerini bütüncül bir bakımdan ele almaktır. Bu doğrultuda iki ülke arasında 2002'de başlayan yakınlaşma 2011 yılına kadar daha çok ekonomik alanda devam etmiştir. 2011'de başlayan Arap Baharı ile birlikte benzerlik gösteren iki ülke ilişkileri birçok sahada ortak hareket edilmesini sağlamıştır. İki ülkenin desteklediği Mısır'daki Muhammed Mursi iktidarının 2013 yılında son bulmasıyla daha da yakınlaşarak stratejik ilişki kurmalarına neden olmuştur. Bu doğrultudan yola çıkarak iki ülke ilişkilerinin siyasi, askeri ve ekonomik boyutlarının yanında literatürde pek de değinilmeyen sosyal, kültürel, medya ilişkileri detaylı bir şekilde ele almaktır. İki ülke arasında ilişkileri etkileyen tüm faktörleri ele alarak farklı açılardan inceleyerek açıklamaya çalıştık. Literatüre bakıldığında Türkiye ve Katar ilişkilerine tüm yönleri ile bakan eser sayısı fazlasıyla kısıtlı olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmaların çoğunluğunda ise iki ülke ilişkilerini dar bir kapsamda ele almaktadır. Araştırma diğer bir yanıyla ise iki ülke ilişkilerinin kronolojik açıdan bütünlük sağlayacak ve literatürde önemli bir katkı sağlayacaktır.

Tez giriş ve sonuç bölümünün yanında üç ayrı bölümden oluşmaktadır. Tezin birinci bölümünde Katar Tarihini bilinen ilk bilgilerden ele alarak sonrasında, Osmanlı dönemi Katar tarihi ve İngiltere'nin himaye dönemi ve bağımsızlık sonrası dönem ve son olarak da Katar'ın bugün bir refah devleti olmasını ve aktif bir siyaset izlemesini sağlayan Şey Hamad dönemi incelenmiştir. Katar'ın günümüz dünyasında yerini daha iyi anlayabilmek adına ülkenin coğrafyasını, stratejik önemini, nüfusunu, eğitimini ve dini özellikleri ele alınmıştır. Yine Katar'ı daha iyi tanıyabilmek için yönetim şeklini, sosyal hayatı ve sosyal refahını ele aldık. Katar'ın dış politikada gösterdiği aktif siyaseti ve bunu yumuşak güç unsurları olan arabuluculuk faaliyetleri, Al Jazeera kanalı, ihtiyacı olan ülkelere yardım faaliyetleri ile desteklemesini ele aldık. Son olarak da Katar'ın aktif dış politikasına ve yumuşak güç unsurları ile desteklediği siyasi sitemini ayakta tutan en önemli faktör olan ekonomisini ele aldık. Bu süreçte Katar'ın eski dönemlerden başlayarak

ekonomik faaliyetlerini inceledik. Sonrasında ise 1939 sonrası petrolün keşfi sonrası Katar ekonomisinin gelişimini ele aldık. 1995’de Şeyh Hamad’ın iktidara gelmesi sonrası yapılan yatırımlarla dünyanın en büyük LNG üreticisi konumuna gelmesini ve yaşanan zenginlikle beraber ülkenin ekonomik sürecini işlenmiştir. Yine ülkenin ithalat ve ihracat rakamlarını dünyada en çok nerelerle ticaret yaptığını ve neler alıp, sattığı ele alınmıştır.

Tezin 2. bölümünde ise Türkiye ve Katar ilişkilerini genel daha iyi anlayabilmek adına öncelikle Türkiye’nin ilk kurulduğu 1920’li yıllardan başlayarak Ortadoğu siyasetini inceledik kırılma noktaları, önemli detayları ve süreçleri ele almaya çalışarak genelde Ortadoğu özelde Katar’a doğru bir yön çizdik. Sonrasında 1971 Katar’ın bağımsızlığı sonrası süreçten başlayarak 2002 yılına kadar Türkiye ve Katar ilişkilerini ve yaşadığı süreci ele aldık. 2002 yılında Ak Parti iktidarı ile birlikte başlayan iyi ilişkileri ile başlayan 2020 yılına kadarki tüm sürece baktık. Bu dönemde önemli süreçler, üst düzey ziyafetler, askeri, ekonomik, kültürel ilişkileri inceledik. Sonrasında iki ülkenin birbirlerine benzer süreçlerde bulunduğu konuları işledik. Öncelikle iki ülkenin arabuluculuk konusunda benzer yaptığı girişimler ve ortak çalıştığı ülkeleri ele aldık. 2011 yılında başlayan Arap Baharı süreci ile iki ülkenin kader ortaklığı yapmaya başladığı en önemli dönem olmuştur. Arap Baharı’nda iki ülkenin benzer süreçlerde benzer şekilde davrandıkları süreçleri inceledik. Bu doğrultuda iki ülkenin ortak tavır aldıkları Mısır, Suriye ve Libya’daki olaylara bakışlarını ve beraber hareket ettikleri alanları ele aldık. Türkiye’de 2016 yılında yaşanan 15 Temmuz başarısız darbe girişimi, 2017 Katar Krizi ve 2018’de Türkiye’nin yaşadığı dolar krizinde iki ülkenin birbirlerine destek oldukları ve ilişkilerini sağlam bir zemine basmasını sağlayan süreçleri inceledik. İki ülkenin askeri iş birliğinin sebeplerini ve gelişme süreçlerini ele aldık. Türkiye ve Katar ilişkilerini tamamlayan noktalar olarak gördüğümüz medya, kültür, sanat, eğitim ve insani yardım alanlarındaki ilişkileri inceledik. Son olarak da literatürde çok değinilmeyen iki ülkenin ilişkilerinin zayıf yönlerini inceleyerek iki ülke ilişkilerinin tüm yönlerini ele almaya çalıştık.

Tezin son bölümünde ise 3. bölümde bahsettiğimiz iki ülke arasındaki ilişkilerin ekonomik iş birliklerine etkilerini inceledik. Bu kapsamda Katar’ın Türkiye’deki yatırımlarını daha iyi anlayabilmek adına öncelikle Katar’ın dünya üzerindeki yatırımlarını araştırdık. Tüm bu veriler ışığında Katar’ın Türkiye üzerindeki tüm yatırımlarını detayları ile ele aldık. Sonrasında ise Türk firmalarının Katar’da yaptığı yatırımları inceledik. İki ülke arasındaki en önemli başlıklarından birisi olan enerji konusunun tarihsel sürecinden

başlayarak yapılan iş birliklerini ve farklı alanlardaki ortak enerji yatırımlarını ele aldık. Katar'ın 2009 yılında açıkladığı 2030 Vizyonu gereğince ve 2022 FİFA Dünya Kupası'na ev sahipliğı yapacak olması dâhilinde ülkenin yapması gereken alt yapı ve üst yapı yatırımları kapsamında Türk müteahhitlik şirketlerinin yaptığı projeleri tüm yönleri ile inceledik. 2. bölümde bahsettiğimiz Türkiye ve Katar arasında askeri iş birliğı kapsamında önemli adımlar atılırken sürecin diğeri önemli bir ayağı olan savunma sanayi alanında Katar'ın Türkiye'den ihraç ettiğı ve ortak üretim yapılan ürünleri ele aldık. Son olarak da iki ülke ticaretini ele alarak yıllar içinde birbirlerine olan ithalat ve ihracatları ile iki ülkenin birbirlerine alıp sattığı ürünleri inceledik.

Yapılan araştırmanın yapısı dolayısıyla literatür taraması yapılarak hazırlamıştır. Araştırmada kronolojik süreç takip edilmiştir. Çalışmada kitap, bilimsel makale, bildiri, resmi ve özel kuruluşların raporlarından faydalanılmıştır. Özellikle tezin 2. ve 3. bölümünde ulusal ve uluslararası sahadaki medya kuruluşlarının gazete ve internet haberlerinden faydalanılmıştır. Yine SETA, ORDAF, ORSAM, İRAM gibi düşünce kuruluşlarının araştırma ve raporlarından faydalanılmıştır. Araştırmanın sınırlılıkları ise Arapça ve İngilizce kaynaklara dil problemi olmasından dolayı çeviri ile ulaşım sağlayabildik.

İKİNCİ BÖLÜM

KATAR'IN TARİHİ, İDARİ, SOSYAL VE EKONOMİK YAPISI

Tezin birinci bölümünde Katar Tarihini bilinen ilk bilgilerden ele alarak sonrasında, Osmanlı dönemi Katar tarihi ve İngiltere'nin himaye dönemi ve bağımsızlık sonrası dönem ve son olarak da Katar'ın bugün bir refah devleti olmasını ve aktif bir siyaset izlemesini sağlayan Şey Hamad dönemi incelenmiştir. Ülkenin coğrafyasını, stratejik önemini, nüfusunu, eğitimini ve dini özellikleri ele alınmıştır. Katar'ı daha iyi tanıyabilmek adına yönetim şeklini, sosyal hayatı ve sosyal refahını ele aldık. Katar'ın dış politikada gösterdiği aktif siyaseti ve bunu yumuşak güç unsurları incelenmiştir. Katar'ın aktif dış politikasına ve yumuşak güç unsurları ile desteklediği siyasi sistemini ayakta tutan en önemli faktör olan ekonomisini ele aldık. Ülkenin geçmişten başlayarak ekonomik faaliyetlerini inceledik. Sonrasında ise 1939 sonrası petrolün keşfi sonrası Katar ekonomisinin gelişimini ele aldık. 1995'de Şeyh Hamad'ın iktidara gelmesi sonrası yapılan yatırımlarla dünyanın en büyük LNG üreticisi konumuna gelmesini ve yaşanan zenginlikle beraber ülkenin ekonomik sürecini işlenmiştir. Yine ülkenin ithalat ve ihracat rakamlarını dünyada en çok nerelerle ticaret yaptığını ve neler alıp, sattığı tablolar ile detaylı bir şekilde incelenmiştir.

2.1. Katar Tarihi

Katar'da yapılan arkeolojik çalışmalar sonucunda bulunan kalıntılar M.Ö. 4000 yılına kadar giden bir yaşamın olduğunu göstermektedir. Yunan tarihçi Herodotus 5. yüzyılda denizci Kenaniler'in Katar'ın Asol halkı olduğunu belirtmiştir. İlaveten M.S. 2. yüzyılda coğrafya kayranı olan Makedon Kralı Ptolemy'nin hazırlattığı dünyanın en eski haritası kabul edilen haritada yarımada "Katara" olarak belirtilmiştir. İsminin o dönemde o bölgede yaşam süren ve önemli ticari limanları olan "Zubara"lıların verdiği inaniilmektedir (Kaya Erdem, 2009: 45).

Katar tarihi kronolojik olarak incelendiğinde, Hz. Ebu Bekir döneminde İslam yönetimine girmiştir. Sonrasında ise ara ara bağımsız yönetimler var olmuştur. Katar toprakları, 899 tarihinden başlayarak İsmailiye Şiası'ndan olan ve Fatimiler Devletine tabi durumdaki Karmatiler hüküm sürmüşlerdir. Bu dönem sonrasında ise bölge yerel kabileler eliyle yönetilmiştir (Ermağan ve Gümüş, 2014: 303).

2.1.1. Osmanlı Dönemi Katar Tarihi

1553 yılına gelindiğinde Portekizlilerin Körfez bölgesinde tehdit oluşturmaya başladığı görülmüştür. Portekizliler Umman bölgesini ana merkez olarak 150 seneye yakın bir müddet burada kalmışlardır. Portekizlilerin iki amacı bulunmaktaydı; bunlardan birincisi tüm Körfez'deki ticareti kendi egemenliğine almak ve ikinci olarak da bu coğrafyayı Hristiyanlaştırmak istemekteydiler (Bingöl D. , 2020: 84). Katar ile ilgili bilgiler Osmanlı kaynaklarında ilk defa Basra Körfezi'nde Portekiz ve Osmanlı mücadelesinin başlamasıyla ortaya çıkmıştır. Osmanlı Devleti arşivinde bulunan 1555 tarihli Ruus kaydı Katar'la ilgili en eski belge olup içeriğinde ise bölgenin ticari önemi belirtilmektedir. Mevcut belgeye göre Katar, Şeyh Muhammed b. Sultan b. Müsellem'in yönetiminde bulunmakta ve halkın tamamen gemicilikle uğraştıkları belirtilmiştir. Katar Araplarının büyük, küçük 1000 adet gemiye sahip oldukları, gemi ticareti ile ilgilendikleri ve Lahsa bölgesi ile iyi ilişkilerinin olduğu yazmaktadır (Orhonlu, 1967: 2). Osmanlı Devleti'nin Basra Körfezi'nde esas nüfuz sağlaması ise Portekizlileri Katif bölgesinden göndermelerinden sonra olmuştur. 1555 yılında ise Katif, Uyun, Ukayr ve Hofuf bölgeleri birleştirilerek Lahsa Beylerbeyliğinin kurulmasıyla tam hâkimiyet başlamıştır (Kurşun , 2018: 12).

Osmanlı Devleti yalnızca Lahsa bölgesine hâkimiyet kurmakla kalmayıp tüm Körfez hattını idaresi altına almak ve Portekizlilere karşı bölgeyi korumak istemiştir. Bu sürece kadar bölgenin ismi Fars Körfezi olarak telaffuz edilirken Osmanlı hâkimiyeti ile beraber Basra Körfezi olarak ismi tarihi kaynaklara geçmiştir. Osmanlı Devleti'nin yaptığı bu isimlendirme ile bir müddet sonra Batılı haritacılar bölgeyi Basra Körfezi adıyla anacaktır (Kurşun, 2018: 12).

Osmanlı Devleti'nin Lahsa Beylerbeyliğini kurmasının ardından Katar Sancağı'nı oluşturmuş ve idareci atamıştır. Fakat 1559 yılında Katar'a gitmek için yola çıkan sancakbeyi Lahsa bölgesine gelmiştir. Bu sırada Lahsa Beylerbeyi Bıyıklıade Mustafa Paşa Osmanlı Devleti'nin bilgisi ve izni olmaksızın sefere çıkmak üzeredir ve kendisine beraber sefere katılmayı ve sonrasında Katar'a gitmeyi teklif etmiştir. Ancak sefer beklendiği gibi cereyan etmemiş ve mağlup olunmuş, Beylerbeyi Bıyıklıade Mustafa Paşa şehit düşmüştür. Katar'a sancakbeyi olarak gitmek maksadıyla merkezden gelen idareci ise Lahsa'da kalarak Şehit olan Mustafa Paşa'nın yerine beylerbeyliğine geçmek mecburiyetinde kalmıştır (Kurşun, 2018: 20). Ortaya çıkan mevcut gelişme sonrası

Osmanlı Devleti Katar'a tekrardan bir yönetici atamamıştır. Fakat Beni Müsellem ailesine üye yerel yöneticiler Lahsa Beylerbeyliği ile aralarındaki ilişkilere bakıldığında Katar'ın apaçık bir şekilde Osmanlı Devleti'nin idaresindeki bölgeler içinde bulunduğu görülmüştür (Kurşun, 2002: 30).

Şekil 2.1. Osmanlı Devleti Dönemi Katar ve Çevresi Haritası

BAO: 465 Numaralı belgeden alınmıştır, Erişim Tarihi: 01.05.2022

Kuveyt'ten 1776 yılında gelmiş olan Utub aşiretinden Ali Halife Katar'ın batısında bulunan Zübare şehrini ele geçirmiştir. Ali Halife burayı kısa zaman diliminde bölgedeki diğer limanlarla yarışır bir ticaret noktasına getirmiştir. Yaşanan bu gelişme sonrasında Katar'ı yöneten Beni Müsellem aşiretini ve İran Safevi Devleti'nin rahatsız olmasına sebep olmuştur. İran Zübare şehrine saldırıda bulunurken Beni Müsellem aşireti ise Ali Halife'den vergi talep etmiştir. Ali Halife kendisine karşı yapılan saldırı ve vergi talebi sonrasında yanında olan aşiretlerle beraber hemen Katar'ın karşı kıyısında bulunan İran himayesindeki Bahreyn adasını alarak burayı yurt tutmuşlardır. Zübare'de gerçekleştirdiği ticari faaliyetlere Bahreyn adasında devam eden Ali Halife Katar ve Zübare'de üzerinde daima etkili olmak istemiş ve bunu sağlamak içinde sürekli bir temsilcisinin olmasına gayret göstermiştir (Kurşun, 2002: 30). Ortaya çıkan bu durum Katarlı aşiretler ve Bahreyn arasında devamlı olarak bir mücadeleye neden olmuş ve ara ara Bahreynli yöneticiler bölgede hâkimiyet kurmayı başarmışlardır (Bingöl D. , 2020: 87).

Katar'a 1800'lü yılların ortalarına değin Al Müsellem aşireti egemen olmuştur. Aşiretin ilişkili olduğu Beni Halid aşiretinin Muhammed Suud ile yapılan savaşta mağlup olması Al Müsellem yönetiminin bölgede zayıflamasına sebep olmuştur. Al Müsellem aşireti 1850 yılından sonra Umman ve Bahreyn'deki nüfuzlu ailelerin himayesine

girmişlerdir (Bingöl D. , 2020: 84). 1866 yılı ile birlikte İngiltere'nin zorlamasıyla yine Umman ve Bahreyn'e vergi ödememeye başlamışlardır. Ortaya çıkan bu durum Katar'daki aşiretlerin rahatsız olmalarına yol açmıştır (Başkan, 2012 :34).

Basra Körfezi'nde bulunan zengin inci kaynaklarının ana merkezi olan Katar'a iş gücü ihtiyacından dolayı insanlar göç etmeye başlamıştır.1700'lü yılların sonlarına doğru ise yarımada da zenginliğin artmasıyla beraber El-Sani aşireti de adaya göç etmiştir. El-Sani aşireti kısa zaman müddetince bölgede önemli bir güç konumuna gelmeyi başarmıştır. El Sani aşireti Bahreyn'de bulunan ve Katar bölgesinin vergisini alan bölgede hâkimiyet kurmaya çalışan El Halife aşiretinin yöneticileri ile mücadelede bulunmuştur (Başkan, 2012 :34).

İngiltere 1800'lü yıllara kadar Basra Körfezi ve çevresine pek rağbet göstermemiştir. Fakat Napolyon'un yönetime gelmesi Fransa'yı aktif bir devlet haline getirmiştir. Fransızlar rekabet halinde oldukları İngiltere'nin hâkimiyeti altında bulunan ve ekonomisinin bel kemiği konumunda olan Hindistan'dan başlayıp Avrupa'ya gelen ticaret hattını engellemek istemiştir. İngiltere ise kendisi için önemli olan bu ticaret yolunu koruyabilmek için stratejik önemi bulunan Körfez bölgesine yerleşme girişimlerine başlamıştır (Başkan, 2012: 35). İngiltere bölgeye yerleşme çabaları ile beraber Katar'da yaşanan mücadeleye dâhil olur. İngiltere Bahreyn'deki El Halife yönetiminin Katar'a hâkim olmasının kendi çıkarına olduğunu görmüşlerdir. İngiltere bu sebepten dolayı 1868 yılında bölgeye gemiler göndererek Muhammed Sani ile Bahreyn'deki yöneticilere vergi ödemesi için anlaşma yapılmasını sağlamışlardır. Aslında bu anlaşma El Sani ailesinin zararına olacak gibi görülmekte iken aksine kendi yararına olmuş ve bölgedeki egemenliği tescillenmiştir (Kurşun, 2002: 25). Fakat yine de El Sani ailesi ile bölgedeki diğer aileler bu anlaşmadan hiç hoşnut olmamışlardır. Katar'da rahatsızlık oluşturan bu anlaşma meselesi Mithat Paşa'nın Bağdat Valisi olarak atanmasına kadar sürmüştür (Kurşun, 2004: 33).

1869 yılında Mısır'da bulunan Süveyş Kanalı'nın faaliyete geçmesiyle birlikte Basra bölgesi de ticari olarak canlanmış ve bu sayede gelişme göstermiştir. Osmanlı Devleti'nin Bağdat Valisi olan Mithat Paşa görevde olduğu bu süre müddetince bölgedeki sarsılan devlet hâkimiyetini kuvvetlendirmiş ve tekrar düzen sağlanmıştır (Kaya Kılıç, 2014: 324). Mithat Paşa Basra Körfezi'nde bilhassa da Bahreyn ve çevresinde İngilizlerin oluşturdukları etkiyi riskli olarak görmüş ve mutlak şekilde yayılımlarının engellenmesi

için harekete geçmiştir. İlk önce Kuveyt'te bulunan şeyhlerin bağılıklarını sağlamış, sonrasında da Lahsa bölgesinde Osmanlı Devleti'nin sarsılan otoritesini tekrar sağlamak amacıyla 1871 yılında Nafiz Paşa idaresindeki askeri birlikler ile buraya harekât gerçekleştirmiştir. Yapılan harekât sonucunda Osmanlı Devleti Lahsa, Necid ve Ahsa'da hâkimiyetini tekrar sağlamıştır. Bölgeye yapılan bu harekât ani bir kararla alınarak değil daha evvel planlanarak yapılmıştır. Harekâtın sebebi ilk bakışta Osmanlı Devleti'nin kendi topraklarında hâkimiyet sağlaması olarak görülse de asıl amacı ise İngilizlerin bölgede artan yayılımını ve etkisini azaltmaktır (Bingöl D. , 2020: 86). İngilizlerin askerî harekâta tepkisi olmuş fakat etkisi olmamıştır (Kurşun, 2002: 30).

İngiltere'nin baskısıyla Bahreyn'e vergi vermekte olan El Sani ailesi Osmanlı Devleti'nin yaptığı başarılı askerî harekât sonrası bölgede artan etkinliğini görmüştür. Katar Emiri Muhammed Sani'nin oğlu Şeyh Casim babasının karşı çıkmasına rağmen Osmanlı Devleti'ni Katar'a davet etmiştir. Osmanlı ordusu bölgede yaptıkları harekât bitiminde davete olumlu cevap vererek Nafiz Paşa idaresinde askeri birlikleriyle birlikte Katar'a gelmişlerdir. Katar Emiri'nin oğlu El Casim Bahreyn'e vergi ödemek için hanesine Osmanlı Devleti'nin bayrağını asarak tabiiyetini ilan etmiştir (Bingöl D. , 2020: 87). Katar'ın daveti Osmanlı Devleti için bölge hakimiyeti adına önemli bir avantaj sağlamıştır. 1871 yılında Osmanlı Devleti'nin hâkimiyeti ile beraber Katar Necid Sancak'ına bağlı kılınıp idari mekanizmada kaza şeklinde yapılandırılmış ve Şeyh Casim ilk kaymakam olarak atanmıştır (Bölükbaşı, 2019: 328). Fakat İngilizler ortaya çıkan bu fiili durumu hiçbir zaman kabul etmeyerek çeşitli yollarla fiili baskısına devam etmiştir (Kurşun, 2002: 31).

Şeyh Casim babası Muhammed Sani hayatta iken aşiretlerinin gelenekleri gereği babasının önüne geçmemek adına biraz daha geri planda durmuştur. Muhammed Sani'nin 1878 yılındaki vefatı sonrası tam olarak görevini yerine getirebilmiştir. Şeyh Casim Emir olduktan kısa süre içinde bütünleştirici kimliği ve liderliği ile Katar yarımadasının tümüne hâkim olmayı başarmıştır. Emir Şeyh Casimin yönetime geliş tarihi olan 18 Aralık 1878 Katar Devleti'nin asıl kuruluş tarihi sayılmış ve Emir ise ülkenin kurucusu sayılmıştır. Bu tarih sonraki dönemde Katar'ın milli günü olarak kutlanmıştır (Bingöl D. , 2020: 88).

1880'li yıllardan itibaren Körfez bölgesinde hâkimiyet kurmaya çalışan İngiltere ile 1500'lü yıllardan itibaren bölgede hâkim olan Osmanlı Devleti arasında rekabet olmuştur. Fakat iki ülke arasında yaşanan mücadelede tam olarak bir netice alınamamıştır. Bu

nedenle de İngilizler bölgede meydana gelen tüm gelişmeleri kendi lehine değerlendirmeye çalışmış ve özellikle Katar üzerindeki Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetinin sorgulanması için çaba göstermiştir (Kural, 2018: 107). Ancak 1880 yılıyla birlikte İngiltere'nin Katar ve çevresinde baskısı artmış, Emir Şeyh Casim ise bu durum karşısında Osmanlı memurlarından ve yaşanan çatışmalarda Osmanlı askeri kuvvetlerinden yardım istememiştir. Bu durum Osmanlı Devleti'nin yönetim kadrosunda rahatsızlık uyandırmıştır. Bunun yanında Emir Şeyh Casim'in bölgedeki birliği sağlamaya çalıştığı sırada bazı aşiretlerin himayeye alınması esnasında çatışma ve ölümler yaşanmıştır. Emir'in bu yaşananları kendisine bağlı aşiretlerden zekât ismiyle aldığı vergiler de eklenince bölgedeki Osmanlı memurları Şeyh Casim'i merkeze şikâyet etmişlerdir. Ancak İstanbul'daki Osmanlı yönetimi Şeyh Casim'in görevden alınmasını kabul etmemişler ve devam etmesinden yana tavır almışlardır (Yıldırım F. , 2021: 7).

1883 yılında ise İngiltere'nin yönlendirmesiyle beraber Hindistanlı tüccarlar Katar'a gelmiş ve burada birtakım sorunlar çıkartmışlardır. Tüccarların çıkarttıkları sorunları bahane eden İngiltere ise durumu kendi lehine çevirerek Şeyh Casim ve diğer Katarlı aşiretlerden vergi talebinde bulunmuştur. Şeyh Casim ise bölgedeki ticari hayatın sürebilmesi için İngiltere ile senet imzalama mecburiyetinde kalmıştır. Şeyh Casim yaşanan hadiseyi bağlı olduğu Necid ve Basra'daki Osmanlı Devleti yetkililerine iletmesine karşılık olay karşısında yöneticiler hiçbir tepki vermemişlerdir. Bu duruma kızan Şeyh Casim 1884 yılında Necid'deki yönetime istifasını vermiştir. Bölgede bulunan yöneticiler Şeyh Casim'in istifasının kabul görmesi amacı ile merkeze talepte bulunmuşlardır. Fakat İstanbul yönetimi istifayı kabul etmemiştir. Osmanlı Devleti ortaya çıkan tüm sorunlara rağmen Şeyh Casim'in İngiltere'ye karşı önemli bir mücadelede bulunduğunu görmekteydi ve bu da İngilizlerin bölgede nüfuz kurmasına engel olmaktaydı. Şeyh Casim 1885 yılında tekrar istifa etmek ister onaylanmaması durumunda Katar'dan göç edeceğini belirtmiştir. Ancak Osmanlı yönetimi istifayı tekrar reddetmiş ve ardından bölgeye olayların araştırılması amacıyla müfettiş yollamıştır. Osmanlı Devleti'nin attığı bu adım sonrası Şeyh Casim'in istifası gerçekleşmemiştir (Bingöl D. , 2020: 91).

Bu dönemde Körfez'de ortaya çıkan başka bir sorun ise bölgenin ana geçim kaynakları olan balıkçılık ve inci ticareti nedeniyle komşu Abu Dabi Şeyhi Zayed ile Katar Şeyhi Casim arasında İngilizlerinde nifak sokmasıyla birlikte çıkar çatışmaları yaşanmıştır. Şeyh Casim Sultan II. Abdülhamit'ten yaşanan anlaşmazlıktan ötürü destek talebinde

bulunmuştur. Fakat Sultan II. Abdülhamit Müslümanların birbirleriyle çatışmalarını istememesinden dolayı Şeyh Casim'in bu çağrısına olumlu bir yanıt vermemiştir. Şeyh Casim ise istemeyerek de olsa İngiltere'den yardım istemiş, fakat İngiliz egemenliğine girmeyi reddetmiştir. İngiltere'den aldığı destekle beraber 1892 yılında Abu Dabi Şeyhi'ni Hannur Savaşı'nda mağlup etmiş ve bölgedeki etkisini arttırmıştır. Yaşanan bu hadise Osmanlı Devleti'ni kaygılandırmış bölgede etkisini devam ettirmek adına Şeyh Casim'in yanına kaymakam yardımcısı gönderilmesine karar verilmiş ancak bunda istenilen başarı sağlanamamıştır (Yıldırım F. , 2021: 8).

Ertesi sene Osmanlı Devleti ile Şeyh Casim arasında büyük ve trajik bir hadise yaşanmıştır. Şeyh Casim, Osmanlı Devleti'nden bölgede yaşanan sorunlarda arzu ettiği biçimde yardım alamadığından dolayı bağımsız hareket etmeye başlamıştır. Şeyh Casim'in bu tavrına karşılık durumun normale dönmesi için Osmanlı Devleti'nin yaptığı birtakım girişimler de işe yaramamıştır. Şeyh Casim ile ilgili ortaya çıkan duruma çözüm bulmak maksadıyla Hafız Mehmet Paşa 1893 yılında 200 mevcudu olan bir askeri birlikle Dehva'ya gelmiştir. Fakat Osmanlı Sultanı II. Abdülhamit'in bilgisi ve onayı alınmadan böyle bir harekâta girişmiştir. Ortaya çıkan fiili durum karşısında Şeyh Casim kendisine bağlı aşiretlerle birlikte Vecbe Kalesi'ne çekilmiştir. Hafız Mehmet Paşa, Şeyh Casim'i yanına çağırmasına karşılık hastalığını bahane ederek kendisi gelmemiş ve bir heyet göndermiştir (Kurşun, 2004: 35). Fakat Hafız Mehmet Paşa Şeyh Casim'in gönderdiği heyeti tutuklamış ve beraberindeki askerleri Osmanlı Devleti'nin bölgede bulunan askerleri birliğinin yanına gönderdiği sırada halk ile askerler arasında çatışmalar çıkmış ve birçok askerin yaralanmasına ve ölmesine sebep olmuştur. Tarihe bu olay "Vecbe Hadisesi" olarak geçmiştir. Yaşanan bu vahim hadise sonrasında Katar Osmanlı Devleti'nden uzaklaşmaya başlamıştır. Vecbe hadisesi sonrasında Şeyh Casim Sultan II. Abdülhamit'e bir mektup yazarak hadisenin araştırılmasını istemiş kendisinin bir suçu olmadığını ve olayların bu hale gelme nedeninin Bağdat Valisi Hafız Mehmet Paşa olduğunu belirtmiş ve esir tutulan adamlarının serbest kalmasını talep etmiştir (Yıldırım F. , 2021: 8). Müfettişlerin yaptıkları araştırmalar sonrasında suçlu görülen Bağdat Valisi Hafız Mehmet Paşa görevinden alınmış ve esir alınanlar serbest bırakılmıştır. Osmanlı Devleti ise ortaya çıkan durumun örnek teşkil etmesini engellemek maksadıyla Şeyh Casim'i görevden almış ve yerine kardeşi Şeyh Ahmet'i getirmiştir. Osmanlı Devleti Katar'daki hâkimiyetini arttırmak ve aynı olayların tekrar yaşanmaması adına Şeyh Ahmet'in yanına da merkezden kaymakam yardımcısı gönderilmiştir. Bölgede kabileler arasında çıkan bir olay sırasında

Şeyh Ahmet vefat etmiştir ve Şeyh Casim tekrar kaymakamlık görevine atanmıştır (Bingöl D. , 2020: 93). 1897 yılından sonra ise İngiltere ve Osman Devleti arasında Kuveyt meselesinin daha fazla ön plana çıkması ile birlikte Katar'daki idaresini düzene sokmak istemiş ancak bölgesel dinamikler buna pek fırsat vermemiştir (Kurşun, 2002: 31).

Aslında Bağdat Valisi Mithat Paşa'nın görevinin bitmesi sonrasında Osmanlı Devleti'nin bölgeye olan ilgisi eksilmiştir. Katar'dan Osmanlı Devleti'nin beklediği vergi gelirleri hiçbir zaman istenilen düzeyde olmamıştır. Sonraki dönemde ise 1911 Trablusgarp ve 1912 Balkan Savaşları ile Osmanlı Devleti bölge ve özelinde Katarla yakından ilgilenememiştir (Gümüşlüoğlu ve Başkan, 2016: 397).

Osmanlı Devleti II. Meşrutiyeti ilan etmesinden sonra dış politikada büyük oranda yalnızlaşmıştır. Sultan II. Abdülhamit sonrasında iktidara gelen yönetim içinde bulunanlar bu vaziyetten çıkmak amacıyla 1910 yılında İngiltere ile müzakerelerde bulunmaya başlamış ve sonrasında Katar meselesi gündeme gelmiştir. 29 Temmuz 1913 tarihinde İngiltere'nin başkenti Londra'da anlaşma yapılmış fakat uygulamaya hiç geçmemiştir (Kurşun, 2002: 30). Uygulamaya geçmeyen anlaşma uyarınca İngiltere Katar'ın iç işlerine karışmayacağını ve Katar'ın El-Sani ailesi üyeleri tarafından yönetilmesini kabul ettiğini taahhüt etmiştir. Osmanlı Devleti İngiltere'nin kabul ettiği şartlar ile Katar üzerindeki tüm hak ve iradesinden vazgeçmiştir. (Akyıldız ve Kurşun, 2018: 33). İngiltere'de o dönemde Arabistan yarımadasında Vahabilerin elinde bulunan El-Ahsa bölgesindeki Osmanlı Devleti'nin hâkimiyetini tanımıştır (Lutskiy, 1968: 483).

İngiltere ile yapılan anlaşma sonrasında Osmanlı Devleti'nin Katar'dan ayrılacak olması halk nezdinde üzüntüye neden olmuştur. Osmanlı Devleti'nin Katar Kaymakamı Şeyh Casim görevinin son döneminde başlayan Balkan Savaşı'na yardımcı olmak amacıyla önemli bir miktar olan 25.000 rupi hibe etmiştir. Şeyh Casim, 1913 yılında vefatının hemen öncesinde Osmanlı Devleti'nin de oluruyla oğlu Abdullah'a görevini devretmiştir (Bingöl D. , 2020: 99). Osmanlı Devleti'nin bölgedeki son askeri birliğini geri çekmesi 2 yıl daha sürmüştür. Ağustos 1915 tarihinde İngiltere'nin bölgeye asker çıkaracağı bilgisi gelmesiyle birlikte Osmanlı Devleti'nin son askeri de Katardan çekilmiştir (Başkan, 2012: 35). 1916 yılına gelindiğinde İngiltere bölgedeki diğer emirliklerle yaptığı anlaşmaya benzer bir himaye anlaşmasını Katar Emiri Şeyh Abdullah ile imzalamıştır. (Bölükbaşı, 2019)

2.1.2. İngiltere Himayesi Dönemi Katar Tarihi 1916-1971

Katar Körfez bölgesindeki diğer emirlik ve devletlerin hepsinden geç bir dönem olan 1916 yılında İngiltere'nin himayesine girmiştir. Katar için I. Dünya Savaşı ile beraber önemli bir sorun ortaya çıkmıştır. Ekonomisinin o dönemdeki temeli sayılan inci avcılığı savaş sırasında yaşanan talep azalması ve beraberinde Japonya'da başlanılan kültür inci yetiştiriciliği ABD ve Avrupa pazarındaki incinin değerini düşürmüştür. Bu durumların yanında ABD'de 1929 yılında başlayan Dünya ekonomik buhranı Körfez'de bulunan emirliklerin ihracatının önemli kısmını oluşturan incinin tüm ticaretini bitirmiştir. İnci ticaretinin akamete uğramasında bölgedeki tüm yönetimler arasında en fazla etkilenen ülke ise kısıtlı toprak ve su kaynağı bulunan Katar olmuştur. Katar'da yaşayan önemli sayıda insan başka yerlere göç etmek zorunda kalmıştır. 1939 yılında başlayan II. Dünya Savaşı ise hayat koşullarını daha da zor bir hale getirmiştir (Başkan, 2012: 36). 1935 yılında İngiltere ile Katar arasındaki himaye anlaşması yenilenmiş ve petrol araştırma lisansı Angolo-Fars Enerji şirketine verilmiştir (Alrantisi, 2021: 159). 1939 yılında petrol aramaları başlamış ve 1940'da ise Duhan bölgesinde ilk petrol keşfi yapılmıştır. İlk petrol satışı II. Dünya Savaşı sebebiyle durdurulmuş savaş sonrasında 1949 yılında gerçekleştirilmiştir. Katar için yeni bir ekonomik düzen oluşması için 10 yıllık bir süreç geçmiştir (Yazar, 2017: 55). 1949 yılına gelindiğinde İngiltere diğer hâkimiyeti altında bulunan ülkelerde olduğu gibi Katar'a temsilcisini görevlendirmiştir. Böylelikle Katar İngiliz temsilcisinin görevlendirilmesini tasdik eden son Körfez ülkesi olmuştur (Alrantisi, 2021: 159).

1916-1971 arasındaki zaman diliminin en belirgin noktası İngiltere'nin Katar'ın dış siyaseti üzerinde kurduğu egemenlik olmuştur. Katar İngiltere'nin de etkisiyle Soğuk Savaş döneminde Körfez'deki diğer ülkelerle beraber Batı bloğu safında yer alarak Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) bloğuna mesafeli durmuştur. Bu dönemde petrol satışının önemli bölümünü batılı devletlere yapmıştır. 1949 yılına gelindiğinde ise El Sani aile üyeleri arasında gelirlerin bölüşümünde anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştır. İngiltere'nin araya girmesiyle birlikte "Katar'ın yönetici kademelerinin düzenlenmesinin yanında, ülkenin kolluk güçleri, hükümetin idari yapılanması ve hükümet ile yöneticilerin devlet hazinesindeki payları" tekrar düzenlenmiştir. Abdullah El Sani, 1960 yılında Katar'da işçilerin organize ettiği yürüyüşler ve petrolden sağlanan kazancın etkili bir biçimde harcanamaması sebebiyle İngiltere'nin de tesiriyle kuzeni olan Halife Hamad Maliye

Bakanı başkan yardımcısı ve veliaht olarak belirlemiş, ülke yönetimini ise oğlu Ahmet El Sani'ye devretmiştir. İngiltere'nin Ortadoğu ve Körfez bölgesinden geri çekilmesiyle beraber 1971'de Katar bağımsızlığını ilan etmiştir (Yıldırım, 2021: 9).

2.1.3. 1971- 1996 Dönemi Katar Tarihi

İngiltere 1968 yılında Körfez bölgesinden geri çekilme kararını açıklaması sonrasında Katar, Dubai ve Abu Dabi emirlikleri, İran ve Suudi Arabistan'dan kaynaklanan güvenlik endişeleri sebebiyle İngiltere'nin bölgedeki bütün askeri harcamalarının maliyetini kendilerinin karşılayabileceğini iletmışlerdir (Gümüslüoğlu ve Başkan, 2016: 399). Fakat İngiltere'nin aldığı karar neticesinde Ortadoğu bölgesinden çekilmesinin ardından 3 Eylül 1971 tarihinde Katar bağımsızlığını kazanmıştır. Ülke bağımsızlığın ardından Birleşmiş Milletler ve Arap Birliği'ne katılmıştır (Kurşun, 2002: 31). Şeyh Ahmet El Sani ise bağımsızlık sonrası ülke yönetiminin tekrar veraset kanalıyla süreceğini ilan etmiştir. Fakat 1972 yılına gelindiğinde Şeyh Halife bin Hamad, Kuzeni olan Emir Ahmed el-Sani'yi kansız bir darbe ile devirerek yönetimi ele geçirmiş günümüzde aynı soy silsilesi devam etmektedir (Yıldırım F. , 2021: 9). Şeyh Halife emirliğin yanında başbakanın görevlerini ve sorumluluklarını da kendi elinde toplamıştır. Şeyh Halife üyelerini kendisinin belirlediği danışma meclisi oluşturarak bir bakıma parlamenter sisteminin başlangıcı sayılacak bir yapı oluşmuştur. 1974 yılında Katar ekonomisi için önemli bir konu olan petrol şirketlerinin hepsini millileştirerek devletin kontrolü altına almıştır (Kurşun, 2002: 31).

Katar ve diğer Körfez devletleri bağımsızlıklarını kazanması sonrası bölgedeki kısa süreli istikrarlı düzen 1979 yılında sona ermiştir. Sovyet Rusya'nın 1979 yılında Afganistan'ı işgal etmesi Ortadoğu ve Körfez bölgesi de olumsuz yönde etkilemiştir. Yine 1979'da İran'da yaşanan İslam Devrimi sonrasında İran'daki şah yönetimi yıkılmış ve Ayetullah Humeyni'nin kurduğu İran İslam Devleti kurulmuştur. İran'da ortaya çıkan yeni rejim mezhepsel olarak içinde Şii nüfus bulunan Körfez bölgesini de tehdit etmiştir. Ardından İran ve Irak Savaşı'nın 1980 yılında başlaması bölgenin daha da tedirgin hale gelmesine sebep olmuştur. Körfez'de ortaya çıkan ve bölgedeki devletlere tehdit oluşturan yeni hadiselerle birlikte Suudi Arabistan öncülüğünde bölgenin güvenliğini sağlayabilmek amacıyla Katar, Umman, Kuveyt, Bahreyn, Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Suudi Arabistan biraraya gelerek 1981 yılında "Körfez İşbirliği Konseyi"ni kurmuşlardır (Gümüslüoğlu ve Başkan, 2016: 399). İran ve Irak Savaşı müddetince Körfez'deki ülkeler

Irak'a büyük mali yardımlarda bulunmuşlardır.1991 yılında Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi Körfez'de beklenilmeyen ve rahatsız eden bir durum oluşturmuştur (Gümüşlüoğlu ve Başkan, Katar, 2016: 400). Katar ve diğer Körfez ülkeleri kendilerini de tehdit eden bu durum karşısında ABD'nin yanında durmuş ve topraklarını Irak'a yapılan operasyon için koalisyon kuvvetlerine açmıştır (Bölükbaşı, 2019: 326).

Katar'ın diğer bir önemli problemi ise komşuları ile önemli anlaşmazlıklar yaşaması olmuştur. Bunlardan en önemlisi Bahreyn ile yaşanan Havar Adaları meselesi olmuştur. İki devlette Havar Adaları'nın kendisine ait olduğunu ileri sürmekteydi. Katar 1976 yılında adaların kendilerine ait olduğuna dair bir açıklamada bulunması ile sorun gündeme gelmiştir. Havar Adaları Bahreyn'in yüzyıla yakın idaresinde bulunmakta ve yaşayan halk da Bahreynlilerden oluşmaktaydı. Bu duruma karşılık adalar Katar'a çok yakın mesafede bulunması nedeni ile Katar adalar üzerinde hak iddia etmekteydi. Adalar konusunda iki ülkenin asıl meselesi ise ekonomik olup kıta sahanlıklarını arttırarak bölgedeki petrol ve doğalgaz kaynaklarını ele geçirebilmektir. Suudi Arabistan bölgenin güçlü devleti olması açısından yaşanan soruna çözüm için müdahil olmasına karşılık bir ilerleme olmamıştır. 1986 yılında ise mesele askeri çatışma halini alacağı sırada Suudi Arabistan'ın araya girilmesiyle kriz önlenmiştir (Arı, 2004: 515). Havar Adaları meselesi Katar tarafından BM'nin Uluslararası Adalet Divanı'na taşınmış ve alınan karar gereği Havar Adaları Bahreyn'e kalırken Cenana ve Zubare Adaları Katar'ın olmuştur. Bu dönem içerisinde Katar'ın yaşadığı diğer bir sorun ise Suudi Arabistan ile arasında 1992 yılında sınır anlaşmazlığı neticesinde vuku bulan askeri çatışmada 3 Katar askerinin öldürülmesiydi. İki ülke arasındaki sorun ancak 2001 yılında imzalanan anlaşma ile çözüme kavuşmuştur (Yıldırım F. , 2021: 18).

Katar'ın bağımsızlığıyla başlayan ve Şeyh Hamad'ın yönetimine kadar geçen süre zarfında genç devlet Suudi Arabistan gölgesinde kalmış ve aynı doğrultuda güvenlik siyasetleri ile ilerlemek zorunda kalmıştır. 1979 yılı sonrasında bölgede yaşanan gelişmeler ve Irak'ın Kuveyt'i işgal etmesi ülke güvenliği açısından endişe duymasına sebep olmuştur. Komşuları Suudi Arabistan ve Bahreyn'le yaşadığı sorunlar Katar'ı bölgesel olarak tedirgin etmiştir. Erken dönem devlet yapısıyla ortaya çıkan mevcut problemlere karşı diplomatik ve askeri güç durumunun gelişmemiş olması ülke politikasında denge ve bölgedeki büyük güçleri takipte kalarak savunmacı bir durumda kalmasına sebep olmuştur (Doğan Akkaş, 2018: 182). 1990'lı yılların başında Körfez Savaşı'yla beraber ABD'nin

bölgeye gelmesiyle beraber oluşan yeni dengeler Katar'ı yeni bir siyaset düzlemine taşıyacaktır.

2.1.4. 1995-2013 Dönemi Katar Tarihi

Şeyh Hamad 1952 yılında Doha'da doğmuş annesi Katar'ın önde gelen ailelerinden olan el-Attiye'dendir. Katar'da başladığı eğitime İngiltere'de Sandhurts Askeri Akademisi'nde sürdürmüş okulu bitirdikten hemen sonra da Yarbay rütbesiyle göreve başlamıştır. 1972 yılında ise genelkurmay başkanı olmuştur. 1977 yılına gelindiğinde hem veliaht hem de savunma bakanı olarak atanmıştır (Gümüşlüoğlu, 2019: 70). Şeyh Hamad 1980'li yıllarda sosyal ve ekonomik meselelerle ilişkili devlet görevlerinde bulunmuştur (Akkaya ve Elrantisi, 2015: 8). Görevlerinde gösterdiği başarılar sonrasında 1989 yılında oluşturulan yeni kabinedeki kilit pozisyonlara kendisine yakın kişileri yerleştirmişti. Böylelikle babasına yapacağı darbe öncesinde en önemli adımı atmıştır. 1992 yılındaki kabine değişikliği ise kilit öneme sahip olmuş ve Veliaht Şeyh Hamad'a iktidarın yolunu açmıştır (Çavuşoğlu, 2020: 85).

Katar Emiri Şeyh Halife 22 Haziran 1995 tarihinde İsviçre'de bulunurken Veliaht oğlu Şeyh Hamad kansız bir darbe yaparak ülkede yönetimi ele almıştır (Yetim ve Akcan, 2020: 94). Emir Şeyh Hamad ile beraber Katar'ın atılım dönemi başlamış ve Katar dünya siyasetinde artık aktif ve görünür bir oyuncu olma yoluna girmiştir (Doğan Akkaş, 2018: 185). Katar yönetimini ele geçirdiğinde Şeyh Hamad bölgenin en genç lideri olmuştur. Diğer Körfez ülkelerinin liderleri bir hayli yaşlı olması yaşanan bu gelişmenin kendi aile mensuplarına örnek teşkil etmesi açısından bu durumu tehdit olarak görmekteydiler (Gümüşlüoğlu, 2019: 70). İktidardan devrilen Baba Emir Şeyh Halife iktidarda iken yaşamının önemli kısmını yurtdışında geçirmekteydi ve ülkenin yönetimine oğlu Şeyh Hamad yapmaktaydı. Yaşanan darbe sonrasında oğlunu evlatlıktan reddeden Şeyh Halife sonrasında tüm Körfez devletlerini gezerek oğlunun aleyhine çalışmalar yapmıştır. (Akkaya ve Elrantisi, 2015: 9).

Körfezdeki komşu ülkeler kadar, Katar içerisinde de baba Emir'i destekleyen önemli bir kitle bulunmaktaydı. Katar'da Şubat 1996 tarihinde Şeyh Hamad'a karşı "Ebu Ali" kod adlı başarısız bir darbe girişimi yapılmıştır. Şeyh Hamad bu darbe girişiminin suçlusu olarak Körfez devletlerini ve babası Şeyh Halife'yi görmüştür (Yetim, 2021: 95). Yaşanan başarısız darbe girişimi sonrası Katar kendisine komşularından ayrı yeni bir yol

çizmiştir (Gümüşlüoğlu, 2019: 71). Katar'ın ÷lke içerisinden ve dışarisından doğabilecek tehlikelere karşılık verdiği hayati çaba dış politikasını ilerleyen yıllarda b÷y÷k oranda belirleyecektir (Başkan, 2012: 45). Yaşanan başarisız darbe girişimine komşu ÷lkelerin de m÷dahil olması ile birlikte, Katar zarar g÷ren ilişkilerini d÷zeltmeye çalışmak yerine bu durumu avantajına çevirerek aktif ve değişim odaklı yeni politikalarını gerçekleştirmeye başlamıştır (Yetim, 2021: 95). Emir şeyh Hamad iktidarının karşısında duran b÷lge ÷lkelerine karşı en önemli hamlesi ise t÷m Arap coğrafyasını etkileyecek olan Al Jazeera kanalını kurması olmuştur. BBC Arapça kanalının tecr÷beli isimlerini kadrosuna katarak Al Jazeera bağımsız yayın politikası ile b÷lgedeki rejimleri rahatsız etmiştir (Gümüşlüoğlu, 2019: 71).

şeyh Hamad ÷lkenin kendi iç dinamiklerinden ve El-Sani ailesinin içerisinden doğabilecek sorunları oluşturduğu zengin dağıtım ve adil işleyiş sistemiyle gidermeyi bilmiştir. ÷lkede önemli bir ekonomik ve sosyal değişim başlatmıştır (Erg÷n ve Akman, 2019: 1084). şeyh Hamad devletin hizmetlerini her geçen g÷n daha da iyileştirerek, eğitim, sağlık ve diğer alt ve ÷st yapı gelişimine b÷y÷k yatırımlar yapmıştır. Emir halka yakın bir dil kullanmış ve Katar'ın özel g÷nlerinde toplumun değişik kesimleriyle buluşmalar yapmıştır. Diğer b÷lge ÷lkelerindeki liderlerin aksine halkla buluşmalarında b÷y÷k g÷venlik önlemleri aldırmmaması Katar halkının sevgisini ve bağlılıklarını kazanmasına yardımcı olmuştur. Katar bu sayede Arap Baharı d÷neminde hiçbir sorunla karşılaşmamış i siyasetinde dengeyi sağlamıştır (Başkan, 2012: 44).

Katar 1950 yılından itibaren keşfettiği petrol kaynaklarıyla beraber zenginleşmeye başlamıştır. Ancak bu zenginlik i ve dış tehditlere karşı izleyeceği aktif politikayı destekleyecek nitelikte değildi. Katar d÷nyadaki sayılı doğalgaz rezervlerine sahip ÷lkelerden birisiydi. şeyh Hamad önemli kaynaklar ayırarak ve k÷resel enerji şirketleriyle anlaşmalar yaparak gaz ÷retimini artırılmasını da sağlamış ve ilk gaz ihracatını 1997 yılında yapmıştır. şeyh Hamad'ın ise gazın pazarlanmasında önemli gayreti bulunmaktadır. Bu sayede Katar kısa zamanda d÷nyanın en b÷y÷k LNG ihracatı yapan ÷lke durumuna y÷kselmiştir. ÷lke b÷ylelikle geleceğini emniyete alacak bu önemli servet birikimini b÷ylelikle sağlamıştır. Yaşanan bu zenginlik ÷lkenin dış politikada g÷sterdiği dinamizminin en önemli kaynağı olmuştur (Başkan, 2012: 47). şeyh Hamad, dış politikada aktif davranmış ve yumuşak g÷ unsurları olan k÷lt÷r, eğitim, medya, turizm, diplomasi, spor ve insani yardım gibi konuları etkili bir şekilde kullanmıştır (Akkaya ve Elrantisi,

2015: 9). Şeyh Hamad'ın bu politikaları sayesinde yönetimi devir aldığında önemli iç ve dış problemleri olan ülkeyi 10 yıl gibi kısa sayılacak bir sürede tanınmayacak şekilde bir değişimi sağlamıştır. Emir iktidarı boyunca Katar'ın bir vizyon edinmesini sağlamış ve uluslararası platformlarda görünür hale getirmiştir (Doğan Akkaş, 2018: 184). Ülkenin takip ettiği aktif dış politika ile bölgesinde ve uluslararası toplum nazarında itibarını ve nüfuzunu arttırmıştır (Tayyar, 2019: 59). Böylelikle Katar çevresindeki ülkelerin çıkarttıkları zorluklara karşı kendi başına hareket edebilen bir ülke konumuna gelmiştir. Bilhassa ülkesini modern bir yapıya getirerek dünyaya açmış, kendi monarşi sistemi içerisinde yönetiliyorsa da demokratik bir tavırla hareket etmiştir (Yeni Şafak, 2018). Ülke içinde rahat hareket imkânı sağlayan bu yapıda hayli aktif ve farklı görüşlere sahip olan medya ve sivil toplum hareketleri de mevcuttur (Tayyar, 2019: 59).

Şeyh Hamad ülke refahını dünyanın sayılı zengin ülkeler seviyesine ulaştırmıştır. Yönetiminde ülkenin gereksinim duyduğu askeri ve siyasi kurumların gelişmesini bu vizyon ekseninde sağlamıştır. Katar'ın ulusal güvenlik ihtiyacını çeşitlendirilmesini sağlamış ve yumuşak güç unsurlarını da kullanarak bu doğrultuda ülkenin kapasitesini arttırmıştır (Doğan Akkaş, 2018: 184).

Şeyh Hamad iktidara geldiği 1995 yılından 2011'de başlayan Arap Baharı'na kadar Katar adına önemli ve güzel gelişmelerin yaşandığı bir dönem olmuştur. Arap Baharı ile birlikte ülke dış politikada keskin bir dönüşüm yaşamak zorunda kalmıştır. Bu döneme kadar tarafsız bir pozisyon tutan ve sorunlu tarafları barıştırmaya çalışan Katar, yeni dönemle beraber daha müdahaleci bir dış politika takip etmiştir. Katar gibi küçük bir devletten umulmayan bu yeni siyasi konum ülkeyi otoriter bölge yönetimlerine karşı halklarla beraber bir pozisyonda yer almıştır. Katar siyasi, ekonomik ve küresel çapta etki yapan Al Jazeera medya kuruluşu ile Mısır, Libya, Yemen, Suriye ve Tunus'ta otokrat yönetimlere karşı durarak bölge halklarına destek vermiştir. Bunların dışında kalan tek nokta ise Bahreyn olmuş burada mevcut iktidara destek vermiştir (Karataş, 2021: 232). Dış politika ekseninde ortaya koyulan tüm süreçler aslında Katar'ın Arap Baharı boyunca sürdürdüğü yeni siyaset bir anlamda 1995'ten sonrasında takip ettiği genel siyasetin tamamlayıcı olarak görülmekteyken diğer taraftan ise yıllar boyunca inşa ettiği mevcut siyasetinden ayrıldığını göstermektedir (Alrantisi, 2021: 263).

2.2. Katar'ın Jeopolitik Konumu ve Önemi

Ortadoğu konum itibariyle şüphe yok ki dünyanın en önemli coğrafyası sayabilir. Bölgenin ekonomik kaynaklar ve jeopolitik konum açısından değeri önemlidir. Ortadoğu'nun kalbi sayılacak bölge ise tüm özellikleriyle Basra Körfezi'dir (Kaya Erdem, 2009: 31).

Katar coğrafi olarak Arap Yarımadası'nın doğu bölgesinde Güney'de Hürmüz Boğazı'ndan Kuzey'de Şattül Arap'a uzanan sahilin Basra Körfezi'ne doğru inen yarımada devletidir. Ortalama 11.851 kilometre kare toprak parçasına sahiptir. Katar yarımadası genel itibariyle düz bir coğrafyaya sahiptir. Ülkenin ortalama yükseltisi deniz seviyesine yakın olmakla beraber iç bölgelerde 100 metre civarındadır. Ülkenin Güney bölgeleri genellikle çölle çevrili alçak kumlu tepeliklerden oluşmakta, kıyı kesimlerinde falez, alçak burunlar, tuzlu bataklık alanlar, mercan kayalıklar ve dar körfez alanları görülmektedir. Kurak çöl iklimi bulunan ülkede yüksek hava sıcaklıkları yazın 50 dereceyi bulmakta kışın ise yağmurlarla beraber havalar ılıman seyretmektedir (Bölükbaşı, 2019: 324).

Ülkede göl ve akarsu kaynağı bulunmamakla birlikte çok az yağış almasından dolayı da tarıma elverişli toprak ve kullanılabilir su kaynağı bakımından dünyadaki en kısıtlı yerlerden birisidir. Kısıtlı su kaynakları nedeniyle ülkenin ihtiyacı olan suyu arıtma tesisleriyle deniz suyundan ve su kuyularından sağlanmaktadır. Mevcut zor koşullar sebebiyle tarihsel süreçte bu bölge yerleşim açısından fazla talep görememiştir (Gümüşlüoğlu ve Başkan, 2016: 395). Yarımada devleti olan Katar'ın tek kara hududu 33 km uzunluğunda Suudi Arabistan'a bulunmakta etrafı Basra Körfezi ile çevrilidir. Denizden kuzeyinde İran, güneyinde ve batısında Suudi Arabistan, doğusunda BAE, Kuzey Batısında Bahreyn bulunmaktadır (Bingöl D. , 2020: 93).

2.3. Katar'ın Yönetim Biçimi

Katar devlet yapısı olarak geniş bir tarihi süreçte aşiret liderleri tarafından idare edilmiştir. Katar'ın yönetimi 1860'lı yıllardan bu yana Al Sani ailesi tarafından yönetilmektedir (Ergün ve Akman, 2019: 1083). 1971 yılında bağımsızlığını kazanan Katar, yönetim biçimi olarak mutlak monarşi ile idare edilmektedir. Ülkenin ismi emirlik (krallık) olarak geçmektedir. Ülkedeki bütün yetki ve sorumluluk Katar Emiri'ne aittir (Fanid, 2019: 2457). Emirlik'de yönetim babadan oğula veraset sistemiyle aktarılmaktadır. Katar Emiri'nin mutlak hâkimiyeti mevcut olup dokunulmazlığı bulunmakta ve tüm halk

tarafından saygı duyulması gerekmektedir. Katar Emiri hem devletin başıdır hem savuma bakanıdır ve ülkedeki askeri kuvvetlerin başkomutanı konumundadır. Emir, başbakanı ve kabinesini atamakla yetilidir. Devleti ulusal ve uluslararası tüm platformlarda temsil etmek görevidir. Hükümeti toplantıya çağırma yetkisine sahiptir (Ergün ve Akman, 2019: 1083).

Katar Emirliği 1971 yılında İngiltere'den bağımsızlığını kazanmasına karşın anayasa yapılmamıştır. Ancak 2003 yılında ilk Anayasası halk oylamasında %98 evet oyu ile kabul edilerek yürürlüğe girmiştir. Kabul edilen yeni anayasa ile birlikte Emir'in elinde bulunan tüm yetkilerin olduğu bir sistemden yasama, yürütme ve yargı organlarının ayrıldığı bir düzene geçilmiştir. Ancak seçimler 4 kere ertelenmiştir. (Ergün ve Akman, 2019: 1084). Kabul edilen anayasada 45 üyeden oluşan Danışma Meclisi'nin oluşturulması, 30 üyesinin seçimle meclise girmesi ve kalan 15 kişiyi ise Emir'in seçmesi öngörülmektedir. Katar Anayasası halk oylamasından ancak üç yıl sonra Şeyh Hamad'ın onayı ardından 2005 yılında yürürlüğe alınmıştır. 2003'de kabul edilen anayasadan önce Danışma Konseyi yalnızca teklif verilen yasalar ile ilgili sadece tavsiye sunabilirlerdi. Yeni anayasanın yürürlüğe girmesi ile birlikte bireysel olarak konsey üyeleri ilgili kurula kanun önerebilmekte olup kurullar ise yasaları yapabilmektedir. Katar Anayasası beş bölümden oluşmakta ve 150 madde içermektedir. Anayasa'nın ilk maddesi uyarınca, "Katar bağımsız bir Arap Devleti olup dini İslam ve Şeriat Kanunu, kanunlarının ana kaynağıdır. Katar halkı Arap milletinin bir parçasıdır" ifadesi bulunmaktadır (Ergün ve Akman, 2019: 1085).

Meclisin yasama sürecinde sadece danışma yetkisi olup kanun tasarıları hazırlamaktadır. Ülke anayasal sisteminde son sözü emir söylemektedir (Dursun, 2019: 16). 1997'den bu yana kadınlar yapılan seçim ve referandumlarda oy kullanabilmektedir. Kadınlar 1999 yılında yapılan Belediye Kurulu seçiminde ilk defa seçme ve seçilme hakkına kavuşmuşlardır (Ermağan ve Gümüş, 2014). 2015 belediye seçimlerinde ise Katar'da kadınlar oy kullanabilir ve aday olabilir (Çavuşoğlu, 2020: 89).

Katar Emiri ve yöneticileri ülkenin yönetimini sorumluk sahibi ve halkın demokratik süreçlere katılmasını, sınırlı olarak zamana yayılmış bir şekilde planlamıştır. Yapılan bazı seçimlere karşın ülkede toplantı, yürüyüş ve sivil toplum kuruluşların bağımsız hareket edebilmesi konularında mevcut sınırlamalar hala bulunmaktadır. İcra edilen bazı yasalarla kişilere siyasi gösteri ve toplanmalarına izin verilebilmekte, fakat idareden müsaade alma mecburiyeti bulunmaktadır. Katar'da siyasi parti oluşumlarına

onay verilmemektedir. Ülkede özel olarak yapılacak tüm faaliyetler ve kültürel iş birliği ile ilgili yapılacak işler devletin kayıtlarına geçirilmekte ve izlenilmektedir (Erdem, 2009: 77).

2.4. Katar'ın Nüfusu ve Demografik Yapısı

Katar'ın ilk nüfus sayımı 1892 yılında yapılmış ve 9.830 kişi olarak kayıtlara geçmiştir. (Yılmaz A. , 2017: 89). Katar'ın nüfusu 1950'li yılında yalnızca 25.000 kişi dolayındaydı 1970'de 108 bin, 1980 yılında 220 bin olup 1995 yılında ise 500 bine çıkmıştır. 2021 yılına gelindiğinde Katar'ın nüfusu 2,6 milyona ulaşmıştır. Fakat Katar Devleti kendi güvenliği açısından yerli nüfusun oranını açıklamamaktadır. Ülke nüfusunun %77'si erkektir ve nüfusun %47'si 29 yaşın altında bulunmaktadır. Nüfus'un cinsiyet oranlarında ortaya çıkan bu dengesiz durum yurtdışından çalışmaya gelen kişilerden oluşmaktadır (DEİK, 2020: 3). Katar'ın iktisadi gelişmeleri bağlamında duyulan iş gücü ihtiyacı mevcut ülkenin insan kaynağının yetersiz olması sebebiyle yurtdışından gelecek işçilerle giderilebilmektedir. (Yılmaz A. , 2017: 89) Katar'ın iklim şartlarının sıcak çöl iklimi olması nedeniyle ülke nüfusunun büyük kısmı sahil kesimindeki şehirlerde bulunmaktadır (Özaral, 2021: 115). Ülkenin resmi dili Arapça olmasına karşın Katar'da İngilizce günlük hayat dilinde ve eğitim dili olarak yaygın şekilde konuşulmakta ve kullanılmaktadır (Erdem, 2009: 44).

Katar'ın yerli halkı ekonomi ve siyasi anlamda ayrıcalıklıdır ve devlet kurumlarındaki alımlarda önceliğe sahiptir. Yabancı işçilerin çoğunluğu Ortadoğu'nun dışında Asya bölgesi ülkeleri Bangladeş, Filipinler, Pakistan, Nepal ve Hindistan'dan gelmektedir (Fikir Turu, 2021). Katar nüfusu içerisinde sadece %15'i yerli nüfustur. Geriye kalan %85 ise dışarıdan çalışmaya gelen kişiler ve onların yakınlarından oluşmaktadır (Arı, 2004: 515). Yine önemli sayı da işçi Yemen, Mısır, Filistin, Ürdün, Fas, Suriye, Tunus ve Lübnan gibi fosil enerji kaynaklarının yetersiz olduğu bölge devletlerinden çalışmaya gelmiştir. Bu ülkelere Katar'a çalışmak için gelmiş olan bir hayli kişi ülkeye yerleşerek vatandaşlık almışlardır. Bölgesel açıdan önemli bir durum ise çalışmaya gelenler kendi vatanlarındaki aileleriyle ilişkilerini devam ettirmişlerdir (Gümüslüoğlu ve Başkan, 2016: 401). Katar'da yapılan evliliklerin %10 kadarının komşu Körfez ülkelerinin yurttaşlarıyla yaptıkları ön görülmektedir. Yine Körfez ülkelerinin vatandaşlarına Katar'da rahatlıkla mülk edinebilme ve yanında iş kurabilme izni sağlamış olması da demografik uyumun sağlanması derinleşmesi konusunda fayda göstermiştir (Öztürkler H. , 2017:79) .

Ülke nüfusunun yerleşimine bakıldığında nüfusun %96'lık kısmı şehirlerde bulunurken, kalan yüzde 4'lük bölümü ise kırsal kesimlerde yaşam sürmektedir. Ülkenin başkenti olan Doha'da nüfusun %47'si, yine 10 km yakınında bulunan Rayyan şehrinde ise %37'si yaşamaktadır. Ülkedeki yabancıların çalışabilmeleri için aldıkları izin İçişleri Bakanlığı tarafından verilmektedir. Bir yabancıya Katar'da çalışabilmesi için kendisine kefil olacak birisine ihtiyacı bulunmaktadır. Çalışan kişinin arzu ettiği takdirde bakanlıkta kabulü ile kefaletini farklı bir kişiye de verilebilmekte ancak bu sadece iki defaya mahsus değiştirilebilmektedir (DEİK, 2020: 3).

Katar'da ülke vatandaşlığı kazanabilmek zorlu bir süreçtir. Ülkede 1930 yılından önce yaşayanlar için ve babası Katarlı olan bir çocuk içinde kendiliğinden kazanılmaktaydı. Bu durumların dışında yasal gerekliliklere sahipler içerisinde Arap olanlar için 15 yıl, Arapların dışındaki milletler için 20 yıl süresince Katar'da ikamet edilirse vatandaşlık alınabilmektedir. Ülkeden vatandaşlık hakkından çıkartılması ise tam tersine kolaydır (Bingöl O. , 2017: 4).

2.5. Katar'ın Eğitim Durumu

Petrol keşfedilmeden önce Katar ve Körfez'de bulunan diğer ülkelerin eğitim seviyeleri düşük ve nüfusları azdır. Katar'ın 1949 yılında ilk kez petrol satışı yaptığında ülkenin 30 bin dolayındaki nüfusunun içerisinde okuma ve yazma öğrenmiş kişilerin sayısı yalnızca 650 kişiydi (Owen ve Pamuk , 2002: 277). Katar'ın devlet imkanlarıyla eğitimi yayabilmesi ve hizmet verebilmesi ancak 1950'li yıllarda petrol gelirleri sonrasında sağlanabilmiştir. Ülke sonraki yıllar içerisinde eğitim ve okul sistemini daha da geliştirmiştir (Bolat, 2018: 44).

Ülkenin eğitim kalitesinin artmasının başka bir sebebi de Mısır'da Pan-Arap ve Cumhuriyetçi bir politika yürüten Mısır Cumhurbaşkanı Cemal Abdülnasır'ın baskısından dolayı Katar'a ve diğer Körfez ülkelerine 1960'lı yıllarda önemli miktarda Müslüman Kardeşler mensubu gelmiştir (Gümüşlüoğlu ve Başkan, 2016: 398). Müslüman Kardeşler teşkilatı Katar'da eğitim sisteminde önemli gelişmeler yaşanmasına sebep olmuştur. Katar yönetiminin ihtiyacı olan yetişmiş elemanlar bu şekilde kazanılmıştır (Bolat, 2018: 44).

Katar'ın 2008 tarihinde ilan ettiği 2030 ulusal vizyon belgesinde eğitim konusuna önemli bir bölüm ayrılmıştır. Katar yönetimi ülkenin eğitim düzeyini dünyanın gelişmiş ülkelerinin ölçütlerine gelmesini ve vatandaşlarının hedeflerine ulaşabilmelerinin yanında

toplumun gereksinimlerini karşılayabileceği bir noktaya gelmesini sağlamasını istemektedir. Yine bu vizyon belgesi ile girişimci, inovatif ve bilgi eksenli bir toplum oluşturmayı hedeflemektedir (Arslan A. , 2018: 59). Katar'da okuma yazma oranı %93'ü geçmektedir. Ülkede ilköğretimden orta öğretime geçme durumu gençlerde cinsiyet fark etmeksizin %95'in üstündedir (Fikir Turu, 2021). Ülkede anaokulundan başlayarak lisede dâhil eğitim süreci mecburidir. Katar'ın eğitimdeki bu yönü onu öteki Ortadoğu'daki devletlerden farkı bir noktaya koyan mühim bir özelliğidir (Öztürkler, 2012: 78).

Katar hem ülkenin gelişmesi, eğitim seviyesinin yükselmesini ve bunun yanında da ABD ile olan mevcut ilişkilerini daha fazla geliştirmek maksadıyla eğitim konusuna büyük kaynaklar ayırmış ve önemli yatırımlar yapmıştır (Başkan, 2012: 45). Bu yatırımları gerçekleştirmek için dünyada eğitime yurtiçi gayrisafi hasılasından en fazla pay ayıran ülkelerin başında gelmektedir. Katar eğitim konusunda en önemli atılımlarından bir tanesi de başkent Doha'ya yapılan Ortadoğu'nun en büyük Eğitim Şehri olmuştur (Öztürkler H. , 2012: 78).

Bu doğrultuda ülkenin en önemli sivil toplum kuruluşu olan ve Katar Emiri Şeyh Temim'in annesi Şeyha Moza idaresinde olan Katar Vakfı eğitim faaliyetlerinin ve yatırımlarının çatı kurumu olarak hareket etmektedir. Vakıf kendi ana merkezinin de bulunduğu eğitim şehrinde bir bilgi ve inovasyon merkezi oluşturmuştur. Bu sayede Vakıf eğitim sağlık ve sosyal ilerleme açısından daha geniş bir seçenek yelpazesinin, hayati önem taşıyan katalizörü olarak kurulmuştur. Akademi ve araştırma enstitüsü gibi işlevlerin ötesinde Vakıf Katar'ın kültür, okuryazarlık ve politika alanlarındaki kalkınmasına değer katan merkezlerin kurulmasında da önemli rol oynamıştır (Ed-Dafa, 2018: 82).

Vakıf bu kapsamda dünyada bulunan mühim üniversiteleri Katar'a getirmek için aynı derecede azimli bir programı uygulamaya koymuştur (Ed-Dafa, 2018: 82). Bu doğrultuda Vakıf bünyesinde zaman içinde dünyanın önemli yükseköğretim kurumları ülkede açmıştır. Yurtdışı menşeli ilk üniversite 1998 yılında Virginia Commonwealth Üniversitesi Güzel Sanatlar Bölümü Katar'da kampüsünü açmıştır. Vakıf sonraki senelerde Georgetown, Cornell, Northwestern, A&M, Carnegie Mellon ve Texas gibi ABD'nin önemli üniversitelerinin iyi oldukları alanlarda ülkesine kampüslerini kurmuş ve bu sayede Katar dünyanın en önemli eğitim ülkelerinden biri haline gelmiştir. (Başkan, 2012: 45) Yeni kurulan bu üniversitelere Afrika, Ortadoğu ve Körfez'deki komşu ülkelerden çok sayıda öğrenci gelmektedir. Üniversitelerde ders programı olarak batı sistemi

uygulanmakta ve İngilizce öğretim dili olarak verilmektedir. Bu nedenle ülkenin orta öğretim eğitim kurumlarında İngilizce eğitim yapılması yaygın bir hale gelmiştir. Oluşturulan bu önemli eğitim sisteminin ana hedefi petrol ve doğalgaz kaynaklarına dayanan ülke ekonomisinin daha sürdürülebilir bir hal almasını sağlamak amacıyla ihtiyacı olan tüm alanlarda uzmanlaşmış yurtdışından gelen insan kaynağını, artık kendi halkından sağlamak istemektedir (Özaral, 2021: 114).

Katar'ın hayata geçirdiği bir önemli konuda ABD menşeli mühim düşünce kuruluşları Brookings ve RAND-Qatar Doha'da merkezlerini açmışlardır. RAND-Qatar 2003 yılında, Brookings ise 2008'de faaliyet göstermeye başlamışlardır. Eğitime destek konusunda RAND-Qatar anaokulundan başlayarak üniversiteye kadar her aşamada eğitim kurumlarının reformu projesini de yürütmektedir (Başkan, 2012: 44).

2.6. Katar'ın Dini Durumu

Katar Emirliği'nin resmi dini İslam'dır. Katar'ı yöneten El-Sani ailesi Arabistan yarımadasının Necd bölgesinden Vahabiliği kuran Muhammed el Vahhap'la aynı kabileye bağlıydılar. Tarihten gelen bağlarla ülkede mezhebi olarak Sünniliğin, Selefi ve Vahabi yorumunun daha ılımlı bir hali mevcuttur. Ülke şeriatla idare edilmesiyle beraber ülkede örfi hukuk kuralları da geçerlidir (Çavuşoğlu, 2020: 98). Katar Emirliği Vahabi inançtan gelmesine karşılık bu inancın etkisini ülke içinde ve devlet kurumlarında gelişmesine izin vermemiştir. Katar Vahabiliğin ülkesinde kökleşmesine izin vermesinin sebebi ülkenin Suudi Arabistan'a bağımlı siyaset izlemesine zemin oluşturmamaktı (Bolat, 2018: 45).

Katar Müslüman Kardeşler Hareketine ülkesinde dini, eğitim ve sosyal sahada yer açması sayesinde Vahabiliğe karşı denge kurmaktadır. Müslüman Kardeşler hareketinin Katar'da 1960 yılında başlayan, serüveni ile birlikte birçok üyesi ülkeye gelmiştir. Hareketin en önemli yönetici isimlerinden olan El-Karadavi 1961 yılında Mısır'dan ayrılarak Katar'a gelmiştir. El-Karadavi ve diğer hareket üyeleri Katar eğitim sistemi içinde kendilerine yer bulmuşlar ve önemli katkıları bulunmuştur. El-Karadavi Katar Üniversitesi Şeriat ve İlahiyat Fakültesi açılmasını sağlamış ve buranın idareciliğini yapmıştır. Bu sayede hareket Katar'da eğitim ve dini alanın içinde önemli bir konumda olmuştur. Katar Emirliği politikalarıyla Müslüman Kardeşleri sistem içinde kendi istediği doğrultuda gelişmesini sağlamayı da bilmiştir (Bolat, 2018: 44). Katar'ın üst yönetiminin Müslüman Kardeşler Hareketi'nin başta gelen idarecileri ile münasebetleri güçlüdür. Bu

sebeple İhvan Hareketiyle Katar ilişkileri dinsel bir yakından öte Katarlı idareci zümrenin kendi seçimi ve faydacı bir beraberlik şeklinde bakılmaktadır (Akkaya ve Elrantisi, 2015: 5).

Ülkede Vahabiliğin daha ılımlısı olarak tarif edilen “Deniz Vahabiliği” egemendir. Suudi Arabistan’da ise daha katı kullara tabi olan “Kara Vahabiliği” hâkim bulunmakta ve bu durumun nedeni Vahabi din adamlarının ülkede etkin ve örgütlü bir yapıda olmalarından kaynaklanmaktadır (Karataş, 2021: 229). Katar’da Suudi Arabistan’daki gibi Vahabiliğin getirdiği çoğu katı kural uygulanmamaktadır. Diğer dinlere mensup kişilerin kendi inançlarını yaymaları yasaktır, fakat dinlerini yaşama konusunda serbestlikleri bulunmaktadır. 2005 yılında Şeyh Hamad İngiliz Anglikan Kilisesi’ne arsa temin etmiş ve yapımı için 7 milyon dolar kaynak hibe etmiştir. 2002 yılında Katolik Devleti olan Vatikan’la siyasi ilişkilerini başlatmıştır. Ülkede alkol kullanımı izinli kulüp ve otellerin haricinde yasaktır (Erdem, 2009: 124).

2.7. Katar’da Sosyal Refah ve Sosyal Yaşam

Katar’da 1995 yılında Şeyh Hamad döneminde başlayan reform ve dönüşüm günümüzde de devam etmektedir. 1999, 2003 ve 2007 yıllarında yapılmış olan siyasi, ekonomik, sosyal ve toplumsal odaklı reform hareketlerine ülkedeki değişimin temel öğeleri olarak bakılmaktadır. Yaşanan bu değişimler Katar’ın sosyal refah devleti olmasını sağlamış ve bulunduğu coğrafyadaki ülkelerden farklılığını göz önüne koymaktadır (Ergün ve Akman, 2019: 1088).

Katar’ın petrol ve doğalgazdan elde ettiği önemli ekonomik girdileri bulunmaktadır. Her sene fazla veren hazinesi sayesinde ülkedeki kamusal hizmetler halka ücretsiz bir şekilde sunulmakta ve halkın refahı için harcanmaktadır. Bu sayede Katar halkı önemli bir refah seviyesine kavuşmuştur. Kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasılda (GSYH) dünya sıralamasında Katar 69,6 bin dolar ile birinci sırada bulunmaktadır (Doğruluk Payı, 2020).

Şeyh Hamad’ın oluşturduğu cömert dağıtım mekanizması ile en fakir vatandaşının dahi hayat şartlarını dünya ortalamasının bir hayli üzerine çıkartmıştır. Ülkedeki bu önemli yer altı zenginliklerinin şehircilik faaliyetlerine harcanmasıyla başkent Doha ve diğer şehirlerin standartları üst bir seviyeye gelmiştir. Doha’da geniş yollar, büyük alışveriş merkezleri, çok sayıda beş yıldızlı otel, dünya mutfağının önemli restoranları, çok fazla

türden kültürel aktiviteleri, iyi işleyen kurumları ve iyi oturmuş alt yapısı ile önümüzdeki dönemde dünyanın önemli şehirleriyle rekabet edebileceği görülmektedir (Başkan, 2012: 47).

Ülkenin sosyal hayatında, Katarlı kadınların araba kullanma ve seyahat etme hakkı vardır. Bir erkek vasinin onayına ihtiyaç duymadan sahip oldukları haklar Suudi Arabistan'daki kadınların aksine erkeklerle eşit mülk edinme hakkına sahiptir (Çavuşoğlu, 2020: 90).

Katar'ın toplumsal, kültürel ve eğitim alanlarında gelişmesini sağlayan bir önemli yapı ise Katar Vakfı'dır. Ülkenin ilk sivil toplum kuruluşu olmasıyla beraber kuruluşundan bu yana 20 yılı aşkın sürede ülkenin değişim sürecinde önemli rol oynamıştır. Katar Vakfı'nın başında Şeyh Temim'in annesi Şeyha Moza bulunmaktadır. Katar Vakfı'nın amacı Katar'ın kalkınmasında katkı sağlamak ve ülkenin yaşam kalitesini geliştirmektir. Toplumsal ilerleme noktasında ise bilgi ve birikime olan ihtiyacı sağlamaktır. Katar Vakfı'nın kendi ilan ettiği vizyonda ise ülkenin toplumsal, bireysel, ekonomik ve sosyal gelişimine kılavuzluk yapmaktadır. Vakıf Katar'ın kendi coğrafyasında, üretken bir değişim maksadı ile öncü bir kuvvet, geniş uluslararası topluluk için ise rol model olabilecek bir halk haline getirmek için çalışmaktadır (Ed-Dafa, 2018: 79).

Ülke kültür ve sanat alanında ise kendi yerel unsurlarını geliştirmesinin yanında, uluslararası alanda da önemli işlere imza atmıştır. Şeyh Hamad “yumuşak güç” ekseninde kullandığı siyasi ve kültürel diplomasi siyaseti, ülkenin dışa dönük görünürlüğüne artırılması amaçlarının önemli bir parçası konumundadır. Bu niyetle de Doha şehrinin büyükçe bir kısmını bölgesel kültür merkezi konumuna getirilmesi için çaba verilmiştir. Katar 2000 yılından itibaren kendisinin uluslararası alanda kültürel ve turistik gelişimini odağına almıştır. Gösterilen çabalar sonuç vermeye başlamış ülkede kültürel mirasa yönelik yatırımlarda ciddi bir artış olmuştur. “Katar Yüksek Kültür ve Sanat ve Miras Konseyi'nin” kurulması bunun yanında “Katar Turist Birimi'nin” açılması bu doğrultuda bir hayli önemlidir. Katar Emirliği kendi yerel halkının da sanat, kültür ve bilim alanlarıyla irtibat kurmalarını ve bu alanlarda halktan kişilerinde pratikte birşeyler yapmalarını sağlamak istemişlerdir (Karadeniz, 2019: 725).

Katar'da modern müze kapsamına girecek ilk yapı 1975 yılında Eski Saray'da yapılan Katar Ulusal Müzesi olmuştur. 2008 yılında dünyaca bilinen M. Pei'nin tasarladığı Katar İslam Sanatları Müzesi ve 2010 yılında Modern Arap Sanat Müzesi açılması bu

alandaki önemli bir yankı uyandırmıştır. Katar'ın önümüzdeki dönemde kültür ve sanat alanında dünyada daha da önemli bir yer alacağını göstermiştir. “Katar Ulusal Kütüphanesi”, “Kongre ve Gösteri Merkezi” yapılan önemli kültür ve sanat yapıları olmuştur (Karadeniz, 2019: 727). Bu yapılar Katar'ın görünürlüğünü ve yumuşak gücünün artmasına önemli katkıda bulunmuştur. (Pala, 2014: 37)

2.8. Katar'ın Aktif Dış Politikası ve Yumuşak Güç Unsurları

Bir ülkenin, değerlerine hayran olan kendisini örnek alan, refah seviyesine ve her şeye açık olmasına özenen diğer ülkelerin kendisini takip etmek istediğinde dünya siyasetinde istediği sonuçları elde edebilir. Bu açıdan askeri ve ekonomik güç kavramı değil “yumuşak güç” kavramı devreye girmektedir. Bu kavram en temelde diğerlerinin sizin istediğiniz sonuçları istemelerini sağlamak ve ikna yöntemini kullanır. Yumuşak gücün asıl amacı diğer ülkeler ve onların kamuoylarıdır (Ceylan, 2020: 320). Kavram en temelde diğerlerinin tercihlerinin şekillendirme becerisine dayanır. Bu şekillendirme becerisi çekici bir kişilik, kültür, siyasi değerler ve kurumlar ilk meşru görülen ya da ahlaki otoritesi olan soyut değerler ile sağlanır (Nye , 2020: 24-25). Joseph Nye; bir ülkenin amaçlarına varmak için kullanacağı üç farklı metot ortaya koymuştur Bunlar; zorunda bırakmak, satın alma, tehdit etme ve yumuşak unsurlarını kullanarak ikna edebilmektir Yumuşak güç öğeleri karşı tarafı etkileme ve bu sayede ikna için kullanılmaktadır. Eğitim, kültür, sanat, TV, medya, turizm teknoloji, üniversiteler sivil toplum kuruluşları yumuşak güç kavramlarının önemli faktörleridir (Ceylan, 2020: 323-324).

Joseph Nye “yumuşak güç” kavramını güç hava gibidir, herkes ona bağlıdır, herkes onunla ilgili konuşur fakat çok azı anlar. Aynı zamanda güç aşk gibidir, onu denemek açıklamaktan ve ölmekten daha basittir fakat bu onun gerçeğini azaltmaz. Joseph Nye; yumuşak güç kavramını zıttı olan sert güç kavramı ile tanımlanmaktadır. Bu karşılıklı olarak ele alınan tanımlamada sert güç için askeri ve ekonomik unsurları ön planda tutarken yumuşak güç kavramı cezbedici unsurlar ifadesinin altını çizmektedir (Çavuş, 2012: 26).

Yumuşak güç kavramı ve bu kavramın disiplin için teorileştirmek farklı yorumlarla gerçekleştirilmektedir. Joseph Nye bu kavramın teorisini tam olarak ortaya koyamamıştır. Bu durum bazen anlam karmaşasına imkân verse de kavramın en temelde yumuşak güç kaynaklarının bazı durumlarda sert güç kaynağı olabildiğidir (Çavuş, 2012: 27). Yumuşak

gücün hedef kitlesi yabancı karar alıcılar ve kamuoyudur. Bu kamuoyu iletişim araçları ve sosyal medya aracılığıyla daha hızlı ve etkili hale gelmektedir. Yumuşak güç kavramında sadece konuşmak değil aynı zamanda karşı tarafı dinlemek ve anlamak da önemlidir. Bu durum etkileşim ya da çift yönlü bir yapılanmaya karşılık gelmektedir (Ceylan, 2020: 321).

Katar özellikle yumuşak güç unsurları açısından harikulade bir görüntü vermektedir. Ülke ister kamu diplomasisi alanında isterse de resmi diplomasi alanında aktif bir biçimde hareket etmektedir (Alrantisi, 2021: 111) Şeyh Hamad özellikle medyada Al Jazeera kanalı, diplomasi, eğitim, kültür, spor, turizm, ekonomi ve insani yardım, çatışma ve sorun yaşanan bölgelerde yaptığı arabuluculuk gibi yumuşak güç unsurlarına dayalı "açık" ve "aktif bir dış politika" benimseyen Katar yönetimi bu sayede bölgesinde ve dünya nezdinde önemli bir prestij sağlamıştır. Doha'nın dış politika stratejisi, esasen komşularla iyi ilişkiler, büyük ve orta ölçekli güçlerle stratejik ittifaklar ve marka oluşturma üzerine inşa edilmiştir (Al Jazeera Türk, 2014).

Katar bölgesel ve küresel şartlar gereği zorlu koşullarda ülkenin devamlılığını sağlayabilmek maksadıyla pragmatist ve birçok tarafı dengeleyecek bir politika izlemiştir. Ülke dış politikasını ölçülü bir şekilde evvela kendi ulusal menfaatleri gereği şekillendirmiştir (Diriöz, 2009: 62). Katar'ın Suudi Arabistan haricindeki diğer komşu bölge ülkeleri gibi kısıtlı güç unsurları, nüfusunun az olması, topraklarının azlığı ve coğrafi şartların zorluklarına karşın takip ettiği aktif dış politikası ile uluslararası alanda kendi adından söz ettirir duruma gelmiştir. Bunun yanında Katar büyük güçlerin ve bölgesindeki ülkelerin politika yaparken dikkate alınan bir oyuncu konumuna gelmiştir (Yetim, 2013: 372).

Şeyh Hamad enerji kaynaklarından sağladığı zenginlik ile iç ve dış siyasette kendisini güvence altına almıştır. Bu durum Katar'ın dış siyasetteki aktif dinamik yapının da temelini oluşturmaktadır (Yetim, 2021: 97). Ülke doğalgaz ve petrolden kazandığı iktisadi güçle beraber önemli bir refah seviyesine ulaşmıştır. Ülke bu ekonomik gücünü aktif bir şekilde politik bir taşıyıcı olarak kullanmıştır (Diriöz, 2009: 94).

Şeyh Hamad ile beraber Katar kısa sürede bölgesinin en mühim yumuşak gücü haline gelmiştir. Katar güç kapasitesine göre özellikle Ortadoğu coğrafyasında proaktif ve oldukça cesur bir siyaset izlemektedir. Katar'ın devlet ve şahıs fonlarıyla bölge coğrafyasındaki devletlere ekonomik imkân sağlayarak kendisine önemli bir "yumuşak

güç” alanı yaratmıştır. Bu doğrultuda Katar kendi içinde veya komşularıyla sorunları olan ya da ekonomisi iyi olmayan devletlerin içinde olduğu problemleri çözüme odaklı politikalar yürütmüştür (Yetim, 2013: 374). Zengin doğalgaz kaynaklarından ürettiği artı zenginlikle ortaya çıkan “Varlık Fonlarını” coğrafyasındaki ülke ve halklara yardım sağlayarak bölge istikrarına katkı sağlamaya gayret göstermiştir (Koçgündüz, 2011: 77). Yine Katar Dışişleri Bakanlığı’nın resmi kaynaklarından da devamlı tekrarlanan Katar’ın dış politikadaki öncelik sıralamasının başında komşu Körfez ülkeleri olmak üzere, bununla birlikte Müslüman ve Arap Devletleri ile ilişkileri her zaman sıcak tutmanın yer aldığı görülmektedir. Buna ilaveten Katar, coğrafyasında kuracağı iyi ilişkiler bağlamında, İslam Konferansı Örgütü’nü kendisi için yararlı bir organizasyon olarak görmektedir (Diriöz, 2009: 62).

Katar’ın bu doğrultudaki en önemli hamlesi Şeyh Hamad’ın yeni dönemde ülkenin güvenlik politikalarında aktif biçimde konum almasının yanında, yumuşak güç politikaları ile beraber ittifak kurmak ve geliştirmek için gayret göstermiştir. Katar askeri ve güvenlik konusundaki hassasiyetini gidermek ve bölgedeki güçleri dengelemek maksadıyla ABD ile yakın ilişkiler kurmaya gerek duymuştur (Doğan Akkaş, 2018: 179). Bu kapsamda Şeyh Hamad veliahtlık döneminde başlayan ve yönetimi devir aldıktan sonra da ABD ile ilişkilerini ilerletmiştir. Şeyh Hamad önemli bir hamleyle ABD ile yaptığı anlaşmayla 1996 yılında El-Ubeyde üssünü ülkesinde açılmasını sağlamıştır. ABD ve Suudi Arabistan arasındaki anlaşmazlıklar sonucu Prens Sultan Hava üssü Katar’a taşınması ile beraber ABD’nin Ortadoğu Merkez Kuvvetler Komutanlığı (CENTCOM)’da Katar’a taşınmıştır. Bu sayede El-Ubeyde ABD’nin bölgedeki en büyük üssü olmuştur. ABD’nin Katar’a taşıdığı bu üs sayesinde bölgedeki güvenlik sorunu ortadan kalkmıştır (Yetim, 2021: 92). Böylelikle ABD ile bölgesel tüm konularda birlikte hareket eden Katar kendisine mühim bir manevra sahası oluşturmuştur (Başkan, 2012: 32).

Katar bir yandan ABD’nin Körfez’deki “karakolu” olarak eleştirilmesine rağmen, diğer taraftan ise bağımsız ve pragmatik siyaseti gereği İran ile yakın durarak ilişkilerini iyi seviyede tutmak istemiştir (Diriöz, 2009: 63). Bu durumun sebeplerine gelindiğinde Katar’ın İran ile Basra Körfezi’nde deniz sınırı bulunmaktadır. Kuzey Sahası olarak tabir edilen gaz sahası dünyanın en büyük gaz rezervi olarak 900 trilyon m³ ile bu bölgede bulunmaktadır. Mevcut rezerv İran ile beraber işletilmektedir. Aralarındaki bu doğalgaz bölgesinin büyüklüğü 6 bin km²’dir. Katar’ın aktif dış politikasındaki etkinliği

doğalgazdan elde edilen gelire dayanmaktadır. Bundan dolayı İran Katar için önem arz etmektedir ve iki ülke arasındaki iyi ilişkilerin temeli doğalgaza dayanmaktadır. Katar'da az da olsa yaşayan Şii halkın bulunması, Katar'ın İran ile ilgili dikkat etmek zorunda kaldığı diğer bir konu olmuştur (Alrantisi, 2021: 195). Katar ve İran arasındaki ilişkiler bahsettiğimiz sebeplerden ötürü hep bir denge halinde olmuştur (Ermağan ve Gümüş, 2014: 309).

Katar her zaman ABD'nin İran'a karşı saldırgan tavrını reddetmiştir. Katar'ın çekindiği konu ise Tahran'a yapılabilecek askeri bir harekât durumunda İran'ın Körfez'in can damarı sayılan ve ekonomik hayat kaynağı olan doğalgaz ve petrol geçişinin sağlandığı Hürmüz Körfezi'ni kapatmasıdır (Koçgündüz, 2011: 74). Bu doğrultuda Şeyh Hamad, İran ile Suudi Arabistan arasında önemli sorunlar mevcutken cesur sayılabilecek şekilde adımlar atmıştır. İran ile olan ilişkilerin iyileşmesi gerektiğini savunmuştur. 2000 yılında Şeyh Hamad ilk yurtdışı ziyaretini İran'a yapmıştır. İktidarı devrettiği zamana kadar İran'a toplam yedi defa ziyaret gerçekleştirmiştir (Gümüslüoğlu ve Başkan, 2016: 402). Katar'ın İran için yaptığı diğer önemli bir hamle ise 2006 ve 2007 yıllarında Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi (BMGK)'nin geçici üyeliği esnasında İran'a karşı yapılmak istenen ekonomik yaptırım kararı için gerçekleştirilen oylamada "red" oyu veren tek devlet olmuşlardır. Sonradan yapılan oylamalarda evet oyu kullansa dahi Katar ve İran ilişkileri her zaman iyi seyretmiştir (Bolat, 2018: 43). Katar, İran ile 2008 yılında turizm, sağlık, tarım ve enerji alanlarında 2010 yılında da savunma iş birliği anlaşması imzalanmıştır (Küçük, 2020: 261). Fakat Katar'ın ve diğer Körfez ülkeleri İran'ın silahlanma ve nükleer enerji konularından rahatsız olduğu görülmektedir. İki ülke ilişkileri yine Arap Baharı sürecinde Suriye'de farklı tarafları desteklemelerinden dolayı üzerinden gerginleşmiştir (Ermağan ve Gümüş, 2014: 309).

Katar'ın mevcut aktif dış politikası gereği coğrafyasındaki bütün ülkelerle ilişki kurma ve geliştirmek istemesine yönelik pragmatik tavrının bir örneği 1996 yılında İsrail'in ticaret ofisini başkent Doha'da açılmasında görülmektedir (Yetim, 2021: 97). Fakat Arap Devletleri için önemli ve karmaşık konulardan birisi de İsrail Devleti ile olan ilişkilidir. Suudi Arabistan Katar'ın İsrail hamlesine karşılık Doha'da yapılan İslam İşbirliği Toplantısı'nda Katar'ı boykot etmiş ve diğer Arap devletleri de ciddi tepkiler vermiştir (Akkaya ve Elrantisi, 2015:14). Suudi Arabistan'ın bu tepkisinin altında yatan temel etken Katar'ın kendisinden bağımsız hareket ederek bölgedeki etki alanını

büyütmesidir. 2007 yılında Doha’da gerçekleştirilen Ortadoğu ve Kuzey Afrika Ekonomik İşbirliği Toplantısı’na İsrail’de davet edilmiştir. İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Perez tarafından, Katar’a 1996 ve 2007 yıllarında olmak üzere iki defa ziyaret gerçekleştirilmiştir (Gümüştüoğlu ve Başkan, 2016: 403). İsrail’in Filistin’in Gazze şehrine saldırması ve 2008’deki Gazze Savaşı iki ülke ilişkilerini sarsmış ve Katar tepki olarak Doha’daki İsrail Ticaret Ofisi’ni kapatmıştır (Gümüştüoğlu ve Başkan, 2016: 403). Şeyh Hamad, Gazze’yi 2012 yılında ziyaret eden ilk ve tek ülke başkanı olmuştur. Filistin’de insani sıkıntıların daha da büyümemesi maksadıyla bağlantısını koparmayan Katar aynı zamanda Filistinli Hamas yönetimine ekonomik ve siyasi olarak destek de vermektedir (Yetim, 2021: 97).

Katar’ın önemli ve etkili bir dış politika takip ettiğinin bir diğere örneği de Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ile kurduğu ilişkidir. Uluslararası alanda az sayıda temsilciliği olan K.K.T.C’nin 2007 yılında Doha’da turizm ve ticaret ofisi faaliyete başlamıştır. Temsilciliğin açılışı K.K.T.C Dışışleri Bakanı Turgay Avcı ve beraberindeki heyetle 25 Kasım 2008 tarihinde Doha’ya yaptığı resmi gezi kapsamında yapılmıştır. Dışışleri Bakanı’nın resmi ziyareti kapsamında Katar’da üst düzey görüşmeler yapılmış ve bu kapsamda Katar Dışışleri Bakanı ve Katar Başbakanı olan Şeyh Casim ve Ticaret Bakanı Şeyh Fahad ile görüşmelerde bulunulmuştur (Diriöz, 2009: 63).

Katar ekonomik ve yumuşak güç unsurlarıyla devam ettirdiği dış politikasına uluslararası platformlarda daha aktif yer tutabilmek maksadıyla uluslararası birçok önemli ve etkili kuruluşa tabi olmuştur. Bu kapsamda üye olduğu kurumlardan bazıları “Birleşmiş Milletler (BM), Körfez İşbirliği Konseyi (KİK), Arap Ligi, İslam İşbirliği Teşkilatı (İİT), Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ), Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri (OPEC), Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu, Kimyasal Silahların Yasaklanması Örgütü, Uluslararası Para Fonu, Arap Para Fonu, Asya’da İşbirliği ve Güven Arttırıcı Önlemler Konferansı’dır (Kayaoğlu, 2020: 467).

Katar’ın diğere bir aktif girişimi ise uluslararası organizasyonlara ev sahipliği yapmıştır. Katar kendisi de Davos benzeri olan Doha Demokrasi ve Serbest Ticaret Forumu’nu ve İnançlar Arası Diyalog toplantılarını başlatmıştır. 1997 yılında Başkent Doha’da Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesel ekonomi toplantısı yapılmıştır. Bu program Katar’ın adını duyurması noktasında önemli katkı sunmuştur. 2002 yılında İslam Konferansı Zirvesi’nin Doha’da yapılması da ülkenin uluslararası bilinirliğine katkıda bulunmuştur. Katar’ın önemli bir diğere adımı ise spor faaliyetleri alanında olmuştur. Bu

kapsamda uluslararası önemli spor organizasyonlarını ülkeye çekmiştir. Ülkede her sene Katar Uluslararası Rallisi yapılmaya başlanmıştır. Dünyaca ünlü tenisçilerin bulunduğu tenis turnuvaları yapılmış ve oyuncuların katılmalarını sağlamak amacıyla katılacak oyunculara Katar vatandaşlığı verilmiştir. 2006 yılında Doha’da Asya Oyunları, 2011’de Asya Futbol Kupası organizasyonu ve 2011’de Pan Arap Oyunları yapılmıştır. 2022’de oynanacak olan FİFA Dünya Kupası organizasyonuna ev sahipliği yapacak olması Katar’ın yürüttüğü politikanın sonuç verdiği bir kanıtı olmuştur. Doha’da inşa edilen bölgesel kültür merkezi Katar’ın dış politikadaki amaçları noktasında etkin olarak kullanılmaktadır (Karadeniz, 2019: 732).

Görüldüğü üzere Katar Şeyh Hamad 1995 yılından itibaren ülkesinin uluslararası ve bölgesel alanda görünümünü ve itibarını yükseltmek adına önemli işlere imza atmıştır. Bu kapsamda uluslararası topluma uyum sağlamak isteyen Şeyh Hamad iç ve dış politikada bu doğrultuda yaptığı önemli eylemlerle ortaya koyduğu hedefe ulaştığı görülmektedir. Bu doğrultuda ülke uluslararası ve iç politikada Şeyh Hamad öncesi döneme oranla adından daha fazla söz ettiren, sözü daha çok dinlenen ve çevresel politikalar konusunda dikkate alınan bir konuma gelmiştir (Yetim, 2013: 377). Gerçekten de bu vesileyle Katar önemli bir prestij sağlamış ve yumuşak güç vasıtalarını etkin bir biçimde başarıyla uygulamış, ülkenin güvenlik kaygılarını önleyecek hamleler yapmış ve bağımsız dış politika konusunda amaçladığı doğrultuda hareket edebilmiştir (Alrantisi, 2021: 221).

2.8.1. Al Jazeera

Katar medya ile ilgili çalışmalarına 1971 yılında başlamış ve bu yılda Katar TV yayını hayatına girmiştir. Bu kanalı Al Kass ve El Dawri isimli spor yayınları ile takip etmiştir. 1975 yılında kurulan Katar Haber Ajansı bölgede haber alanında önemli bir yer tutmaktaydı (Genel vd., 2017: 421). Katar Emiri Şeyh Hamad kendisine yapılan darbe girişimi sonrasında ayakta kalabilme adına bir dizi adımlar atmış bunlardan belki de en önemlisi 1996 yılında ülkedeki sansür aracı konumunda olan Bilgi Bakanlığını kaldırarak yerine 140 milyon dolar tahsis ederek Al Jazeera kanalını kurmuştur (Gümüşlüoğlu ve Başkan, 2016: 401). Al Jazeera kelime anlamı Arapça’da “ada” anlamına gelmekte ve yarımada kelimesini de anımsatmaktadır (Genel vd., 2017: 622).

Al Jazeera’nin kuruluş hikâyesi ise Suudi Arabistan Kralı Abdülaziz’in kuzeni olan Prens Abdullah 1990’lı yılların başında Arapça bir TV kanalı kurmak istemişti ve İngiltere’nin BBC kanalı ismi ve altyapısıyla kurulmuştur. BBC’nin onayı ile beraber

Suudi Arabistan'da medya alanında eğitimler almış ve tecrübeli bir yayın kadrosu oluşturulmuştur. Televizyon kısa sürede Arap dünyasında yayın kalitesi bakımından memnuniyet oluşturmuş ve medya Suudi Arabistan lehine medya ağırlık kazanmıştı. Yayın hayatındaki asıl başarı ise işin mutfağındaki profesyonel ekibin sayesinde. Ancak kanal 1996 yılında ani bir kararla kapanmıştır. Kapatılmasının sebebi ise kanalı kendi amaçları dahilinde siyasi olarak kullanmak isteyen Suudi Arabistanlı sahipleri ile tecrübeli çalışanları arasında derin görüş ayrılıkları yaşanmasına neden olmuştur. Kanal'ın Panoro isimli bir yayınında Suudi hükümetinin eleştirilmesi ile beraber kanal hızlıca kapatılmıştır (Kılınç, 2018: 123).

Katar, Suudi Arabistan'ın BBC kanalının kapanması sonrası Ortadoğu'daki medya ağında ortaya çıkan boşluğu Al Jazeera kanalının kurulmasıyla kapatmaya ve avantaj elde etmeye çalışmıştır. Al Jazeera kanalı Şeyh Hamad'ın imzaladığı kararname ile başlangıçta devletin sağladığı senelik 30 milyon dolarlık bir sermaye ile kurulmuştur. İmzalanan karnameye göre Al Jazeera kanalına 5 yıllık dönem için 150 milyon dolarlık kredi verilmiş ve bunu da 5 yıl içerisinde geri ödemesi öngörülmüştür (Zayani, 2005: 33). Al Jazeera, BBC Arapça kanalının boşta kalan profesyonel ekibini de bünyesine katarak yayın hayatına önemli bir adım atmıştır (Gümüslüoğlu ve Başkan, 2016: 401). Katar Al Jazeera kanalına alan açarak yalnızca işini yapmasına imkân tanımıştır. Böylece kanal bağımsız bir yayın politikası izleyebilmiş ve yeri geldiğinde bölgedeki tüm ülke ve yönetimlerini eleştirmekten geri durmamıştır (Başkan, 2012: 40).

Kanal kuruluşundan kısa bir süre sonra küresel çapta bir yayın organına dönüşmüştür. Ortadoğu coğrafyasında bulunan kanalın dünya çapında 70 irtibat bürosu bulunmaktadır. Kanalın 60 kadar ülkede 3000'ü aşkın çalışanı mevcuttur. 2006'da yayın hayatına adım atan Al Jazeera İngilizce ile beraber yüze yakın ülkede 220 milyon haneye ulaşmaktadır. 2002 yılında Arap coğrafyasında beş ülkede Gallup tarafından yapılan araştırma sonucunda Al Jazeera'nin en fazla izlenen kanal olduğu ortaya çıkmıştır (Koçgündüz, 2012: 87).

Kanal yayına başlamasıyla birlikte kendisine insan haklarını ve temel özgürlükleri temele alacak bir çizgi belirlemiştir. Al Jazeera kanalını özel kılan durumların başında Arap coğrafyasında yer alan muhalif grupları dikkate alarak onları görünür kılmış ve yayınlarında her zaman onlara yer açmıştır. Kanal böylece bölgedeki baskıcı rejimlere yönelik ve sorgulayıcı bir konum almıştır. Al Jazeera bu doğrultuda Arap dünyasının

“İfade Özgürlüğü Cenneti” alanı durumuna gelmiştir. Kanalın Ortadoğu coğrafyasında bilinen habercilik ve yayın anlayışından farklı olan bu duruşu bölge insanlarının her geçen gün kendisine olan ilgisini arttırmasına yardımcı olmuştur (Genel vd., 2017: 621).

Kanal’ın Arap dünyasında ön plana çıkma serüveninde, Müslüman coğrafyadaki çözümü acil olan fakat uzun yıllardır bekleyen meseleleri gündeme getirerek önemli bir adım atmıştır (Koçgündüz, 2012: 87). Kanalın haber anlayışı, gündeme getirdiği meseleler, davet ettiği konuklar ve yaptığı programları açısından bölgede hassas görülen mevzulara el atan Al Jazeera aslında sadece medya alanındaki boşluğu doldurmakla kalmamış Ortadoğu’da bastırılan muhalefet tarafındaki boşluğun da dolmasına yardımcı olmuştur (Akkaya ve Elrantisi, 2015: 10). Al Jazeera’nin bu cesaretli duruşu kendisini diğer örneklerinden farklı bir noktaya taşımıştır (Koçgündüz, 2012: 87).

Al Jazeera televizyonu genel olarak Müslüman ve Arap coğrafyasında ve yine çatışmaların devam ettiği Ortadoğu’daki can alıcı meseleleri gündemine alması sebebiyle kısa sürede geniş bir izleyiciye ulaşabilmiş ve kendini ayrı bir yere getirmiştir (Zayani, 2005: 17). Ortadoğu coğrafyasında ulaşılması zor ve tehlikeli yerlerdeki haber kaynaklarına ulaşılacak kanal Al Jazeera olmuştur (Koçgündüz, 2012: 87). Ortadoğu coğrafyasında ortaya çıkan çatışma, savaş ve krizlerdeki yayınları televizyonun başarılarının ana noktalarından birisi olmuştur. ABD’nin ve İngiltere’nin Irak’a karşı yaptığı "Çöl Tilkisi Harekatı", yine yıllarca ambargoya uğramış olan Iraklıların kötü vaziyetini, Afganistan ve Irak Savaşı’nı ve işgalini, “Filistin İntifadası” gibi bulunduğu coğrafyayı yakından ilgilendiren konuları ele almasıyla Arap halklarının gözünde önemli bir yere gelmiştir (Zayani, 2005: 17).

Kanal yayın hayatına başlamasından kısa süre sonrasında Arap yönetimlerinde derin bir rahatsızlık uyandırmış ve sık sık bölge ülkeleri Katar’ı protesto etmişlerdir. Yayınlar süreç içerisinde zaman zaman diplomatik krizlere dahi sebep olmuştur. Bazı ülkeler ise Al Jazeera’de kendi aleyhlerine gördükleri yayınlar nedeniyle Katar’dan büyükelçilerini geri çağırılmışlardır. Veyahut bu ülkeler Katar’ın büyükelçilerini çağırarak yayınlarla ilgili uyarı vermişlerdir. Birçok devlet ise Al Jazeera bürolarını ülkelerinde geçici bir şekilde birçok kez kapatmıştır. Katar iki buçuk yıl içerisinde bölge ülkelerinden Dışişleri Bakanlığı vasıtasıyla 400’den fazla şikâyet almıştır (Koçgündüz, 2012: 88). Şeyh Hamad’ın bölgedeki birçok liderle yönetime geldiğinden bu yana çokta iyi ilişkileri bulunmamaktaydı. Al Jazeera’nin mevcut yayınları sebebiyle de bölgedeki tüm liderlerle

arasını bozmasına neden olmuştur. Şeyh Hamad ile yapılan bir röportajda Al Jazeera kanalının yayınları sebebiyle liderlerin birçoğunun kendisiyle konuşmadığını dile getirmiş, fakat liderlerin mevcut tavırlarından bahisle “artık fikrimi değiştirmeyeceğimi anlamaları iyi bir şey” diyerek bu durumu umursamadığını dile getirmiştir (Başkan, 2012: 40). Bölge ülkelerinin duyduğu rahatsızlık çoğu kez Katar’ı müşkül vaziyete bıraksa da genelde ülkenin elini güçlendirmiştir (Muslu, 2011: 417) .

Arap ülkelerinde devlet tarafından finanse edilen medya kuruluşları bir müddet sonra yöneticilerin tasallutu altına girerek bağımsız olamamakta ve sözcü gibi davranmaktaydılar. Bu doğrultuda diğer ülkelerde ilişkilerin seyri kanalların yayınlarının çizgisini de belirlemekteydi. Ancak Al Jazeera bu şekilde davranmamış bölge ülkelerine önemli eleştiriler getirmiştir. Fakat bu durumun sonucunda kanal çalışanları bölge ülkelerinde yasaklamalarla karşılaşmışlar ve Al Jazeera’yi resmi biçimde eleştirmişlerdir (Genel vd., 2017: 623). Al Jazeera’nin yayın politikası ile ilgili olarak Şeyh Hamad “*Ne görüyorsanız onu yazın*” demesi kanalın bağımsızlığını göstermesi bakımından önemlidir (Özcan ve Devran, 2018: 312).

Al Jazeera kanalı etkinliğiyle dünya çapında bilinen bir marka olmayı hatta Katar’dan daha çok bilinen yayın organı olmayı başarabilmiştir. Nüfus ve coğrafyası küçük bir ülkenin bir TV kanalı ile kendisini nasıl görünür kılabileceğinin bir göstergesi olmuş ve nasıl avantaj sağlayacağını herkese göstermiştir (Akkaya ve Elrantisi, 2015: 10). Al Jazeera sayesinde Katar’ın bölge halklarının ve uluslararası medyanın gözünde pozitif bir siyasi algı oluşturmuştur. Al Jazeera’nin olumlu imajı sayesinde Katar’ın siyasi güvenliğine ülkede, bölgesinde ve dünya çapında yardımcı olmuştur (Doğan Akkaş, 2018: 188). Fakat Al Jazeera kanalı diğer ülkelere dönük bağımsız ve eleştirel yayın tavrı ülkenin kendi içerisindeki işleyiş ve politikalarına dair bir refleks göstermemiştir (Genel vd., 2017: 624). Arap Baharı ile beraberde Al Jazeera, ciddi eleştiriler almıştır. Libya, Tunus, Suriye ve Mısır’da toplumsal hareketlerin itici gücü sayılan televizyon, Bahreyn ve Yemen’de yaşanan protesto hareketlerini görmezden gelmekle itham edilmiştir (Akkaya ve Elrantisi, 2015: 11).

2.8.2. Arabuluculuk

Katar’ın siyasi güvenlik alanında temel aldığı politikalardan birisi arabuluculuktur. Şeyh Hamad iktidara geldiğinde dış politika yapımında arabuluculuk kurumunu ana eksene almıştır. Katar’ın 2016 yılında yürürlüğe giren anayasasınının 7. maddesi uyarınca devletin

temel dış politika prensibi uluslararası barışı kuvvetlendirmek, uluslararası çatışmalarda barışçıl çözümleri teşvik etmek ve barış yanlısı devletlerle bu noktada iş birliği yapmak” olarak belirtilmiştir (Doğan Akkaş, 2018: 185). 1990’lı yılların ortasından bu yana Katar’da kurulan tüm hükümetler yukarıda bahsettiğimiz ilkelere özgü davranmışlardır (Al Jazeera Türk, 2014).

Şeyh Hamad izlediği dış politika doğrultusunda arabuluculuk ve bölgedeki çatışmaların ve sorunların çözülmesi için uğraş vermiş, Emir’in bu seçimi tarafsız dış politika yürütmeyi amaçlayan ülkenin imajına olumlu yönde etki etmiştir (Akkaya ve Elrantisi, 2015: 15). Katar’ın arabuluculuk girişimleri kendi bölgesinde ve yakın coğrafyasındaki etkisini artırmak ve derinleştirmek için kullandığı önemli bir araç olmuştur. Tarafsız arabuluculuk Katar’ın tüm siyasi süreçlere aktif katılmasını sağlayan dış politika aracı olmuştur. Katar Ortadoğu coğrafyasında yaşanan çatışma ve anlaşmazlıklardan ortaya çıkan güç boşluğu sebebiyle ülkenin dış politikası Körfez’de büyük dinamizm kazanmıştır (Pala, 2014: 25). Ülke sorunlu ve çatışan tarafları farklı ekonomik ve siyasi kazanımlarla teşvik etmiştir. Bu sayede hem ülkesinde ve bölgesinde yaşanacak çatışmaların yayılıp kendisine vereceği zararı önlemiş hem de sorunlu taraflar katında mühim bir meşruluk kazanmıştır (Yetim, 2021: 96).

Katar 2008 yılında Lübnan’da Sünniler ile Şii Hizbullah’ın arasında, arabulucu rolü üstlenmiş ve Michel Süleyman’ın Cumhurbaşkanı seçilmesinde önemli bir rol oynamıştır. Lübnan’ın başkenti Beyrut’ta sokak ve caddelere “Teşekkürler Katar” yazılı afişler asılmıştır. Lübnan’daki bu sürece katkısı önemli olmuştur (Diriöz, 2009: 64). Aynı şekilde Filistinli gruplar El Fetih ve Hamas arasında, Yemen Devleti ve Husiler arasında yaşanan çatışmaların durdurulması için arabuluculuk girişimlerinde bulunmuşlardır. Ancak Suudi Arabistan’ın Lübnan’ın aksine Yemen arabuluculuk konusuna sıcak bakmaması dahası engel koyması başarı sağlamasını engellemiştir (Doğan Akkaş, 2018: 187).

Afrika devletleri Cibuti ile Eritre arasında yaşanan sınır anlaşmazlıkları için Katar arabuluculuk yapmıştır. Katar’ın taraflarla yaptığı anlaşmayla beraber Eritre ve Cibuti’deki askerlerini geri çekmiştir. Katar Emiri Şeyh Hamad’ın öncülüğünde, uluslararası katılım sağlanarak bir heyet kurulması yolu ile iki ülke arasındaki sınırın belirlenmesi ön görülmekteydi. Bölgeden çekilmiş olan Eritre askerlerinin boşalttığı alana tam barış sağlanana değin Katar gözlem kuvvetleri yerleştirilmiştir. Katar Afrika’nın diğer bir devleti Sudan ile Darfur bölgesi arasında ateşkes imzalanması konusunda Doha’nın ev

sahipliğinde arabuluculuk yapmıştır. Katar barışın sağlanması adına bölgeye maddi destek sağlamış ve ekonomik olarak da oluşturulan fonun 1,5 milyar dolar büyüklüğünde olacağı açıklanmıştır (Muslu, 2011: 415).

Katar 2013 yılında Taliban'a Doha'da Afgan Hükümeti'nde rahatsızlık oluştursa da ofis açmıştır. Taliban ve Kabil yönetimi arasında yapılan görüşmelerde barış adına gelişme sağlamayı istemiştir. Yine ABD, Afganistan hükümeti ve Taliban arasında arabuluculuk girişimlerinde bulunmuştur (Ermağan ve Gümüş, 2014: 315). ABD'li bir askerin Taliban tarafından Afganistan'da rehin alınması sonrasında Katar arabulucuğu ile esir değiştirme anlaşması yapılmasıyla serbest bırakılmıştır. Bu durum ABD Katar ilişkilerine olumlu yansımıştır (Yetim, 2015: 305).

Doha'nın uzun yıllardır devam ettirdiği arabuluculuk girişimleri kendisini tüm taraflara güven veren bir siyasi pozisyonda itibar kazanmasını sağlamıştır. Katar'ın proaktif dış politikasının bütüncül bir parçası konumuna gelen arabulucu vasfı ve bu konuda öncü rol alması birçok zaman aynı görevi üstlenmemek isteyen devletlerin tepki göstermesine sebep olmuştur. Mısır komşusu Sudan'ın Darfur sorunu konusunda ve Suudi Arabistan'ın Yemen'de yaşanan Husi meselesinde Katar'ın arabulucuğuna karşı çıkmışlardır (Oğultürk ve Yılmaz, 2019: 99).

Katar'ın arabuluculuk konusunda eksik kaldığı noktalarda vardır. Ülkenin arabuluculuk konusunda önemli avantajı kişisel bağlantılar ve ilişkileri olmuştur. Fakat bu durum dezavantaj oluşturarak süreçlerin aktif bir şekilde devam ettirilmesi noktasında yetersiz kalınmasına sebep olmaktadır. Katar Emiri ve ülkenin üst düzey diğer siyasetçileri tarafından devam eden süreçler, müzakere aşamalarını devam ettirmeye ve meselenin taraflarının motive olmasında fazlasıyla tesirli de olsa, tarafların uzlaşısı konusunda tek faktör konumuna gelmesi etkinin azalmasına sebep olmaktadır. Sürecin etkin bir şekilde işleyebilmesi açısından görüşmeler sonrasında mevcut sorunların çözülmesi noktasında ilerlemeleri yürütecek bürokrasi, diplomat ve kurumsal araçlar gerekli görülmektedir. Bireysel ilişkiler ve bağlantılar arabuluculuk süreçlerinde etkili olsa da uzun dönemde devamını sağlayabilip sonuç alınmak isteniyorsa kurumsal bir yapının bulunması gereklidir (Oğultürk ve Yılmaz, 2019: 99).

Katar'ın dünyada önemli sayılan çatışma ve sorunlu bölgelerde yaptığı arabuluculuk girişimlerinin mühim başarılı olduğu görülmekte süreçler tam çözüme ve

barışa ulaştığı manasına gelmemektedir. Bilhassa kamusal ilişkilerin kişiler üstünden devam etmesi, izleme ve takip yapılmaması ve profesyonel personel eksikliği Katar'ın arabuluculuk girişimlerini nihayete erdirmesinin önünde duran önemli sorunlardır (Oğultürk ve Yılmaz, 2019: 99).

2.8.3. Finansal Yardım

Katar'ın dış politikasındaki önemli unsurlardan birisi de dış ülkelere yardım faaliyetleridir (Erboğa, 2020: 39). Katar zengin enerji kaynaklarından elde ettiği finansal gücü ile dünyada önemli konuma gelmiştir. Ülke bu önemli ekonomik gücü de siyasi bir vasıta olarak kullanmaktadır. Katar'ın dünyanın en büyük devlet fonlarından birisine sahip olması, yine şirket ve bireysel fonlar ile birlikte İslam ve Arap ülkelerine ekonomik yardım sağlanmasına olanak vermiştir. Katar önemli “yumuşak güç” unsuru olan ekonomik yardımları etkili olarak kullanmıştır (Diriöz, 2009: 64). Katar bu doğrultuda finansal mevcudiyetinin sağladığı imkânlar dâhilinde öncelikle insani yardım olmak üzere kırılganlık yaşayan ülkelerde ekonomik yardımlar yaparak etkinliğini arttırmak istemiştir (Erboğa, 2020: 39).

Katar diğer ülkelere yapacağı insani yardımı birlikte çalıştığı hayır kurumları vasıtası ile yardımları ulaştırmaktadır (Yetim, 2012: 375). Katar uluslararası alanda BM İnsan Hakları Konseyi üyesi konumunda olup burada etkili bir tutum sergilemektedir. Sağlık ve eğitim konularında zaman zaman uluslararası faaliyetler konusunda ön almakta ve ihtiyaç sahibi halkların refahı adına yardımlarda bulunmaktadır. Yine terörle mücadele, sürdürülebilir kalkınma ve insani yardımlar konularında BMGK ve BM'ye ait diğer uluslararası kurumlar ile iş birliği yapmaktadır (Alrantisi, 2021: 190).

Katar, bölge açısından önemli bir dönem olan Arap Baharı sürecinde aktif konumda bulunmuştur. Dış yardımları etkin olarak kullanarak coğrafyasındaki değişim ve dönüşüm süreçlerine destek vermiştir. Katar bölgesindeki iktidarların karşısında olan gruplara önemli maddi destekte bulunmuştur. Mısır, Suriye, Tunus ve Libya'daki muhalif gruplara dönük Katar büyük ekonomik desteklerde sağlamış ve bu durum Katar'ın bölgedeki konumuna da katkı sağlamıştır (Erboğa, 2020: 39). Özellikle Mısır'a Muhamed Mursi yönetimi gelmesi sonrası büyük ekonomik fonlar sağlamış ve birçok alanda destekler sağlamıştır. Fakat 2013'de Mısır'da yaşanan darbe sonrasında Muhammed Mursi'nin devrilmesi ile birlikte bu konum Katar'ın aleyhine bir hal almıştır.

Katar Sudan, Etiyopya, Moritanya gibi az gelişmiş ülkeler ile de ilişkilerini geliştirmiş ve bu ülkelere ekonomik ve insani yardım yapmıştır. Moritanya ile yapılan anlaşmalar ile birlikte iki ülke mali konularda, adalet, sürdürülebilir kalkınma ve adalet konularında iş birliği yapılması hedeflenmiştir. Sudan Devlet Başkanı Ömer el-Beşir'in Katar'a yaptığı ziyarette ülkesinde yaşanan açlık ve kuraklık nedeniyle sıkıntı bir dönem geçiren Sudan'a tarım ve petrol konularında 2 milyar dolar yatırım yapacağını açıklamıştır. Diğer bir sorunlu ülke olan Afganistan'da iki adet okul yapılması ile Katar ihtiyaç sahibi olan ülkelere yardımlarına devam etmiştir (Yetim, 2013: 375). Katar'ın yardım örneklerine bakıldığında Somali'de, arabuluculuk faaliyetlerini güçlendirmek amacıyla genellikle sivil toplum kuruluşları ve ülkesinde bulunan Somali Diasporası aracılığı ile insani yardım faaliyetlerini finanse etmiştir. Burada hastane, okul gibi halk için önemli binalar inşa ederek sosyal altyapıyı güçlendirdiği görülmüştür (Oğultürk ve Yılmaz, 2019: 99). Yine Katar Pakistan'da önemli bir yardımda bulunarak 14 milyon kişinin mağdur olduğu ve büyük bir felakete yol açan sel hadisesi sonrasında mağdurlara 300 ev yapımını planlamış ve 5000 ailenin de kalacak yer sorununu çözmeyi hedeflemiştir (Yetim, 2012: 380). Katar Lübnan'a da dış yardımlar konusunda destek sağlamıştır. Lübnan'da yaşanan kriz öncesinde 2007'de ülkenin en büyük 4. yatırımcısı konumundaydı. Ülke 2008 yılında iç savaşın eşiğine geldiğinde ise yaptığı arabuluculuk müzakerelerinin başarıya ulaşabilmesi için 300 milyon dolar yatırım yapma sözü vermiştir. Ayrıca Katar İslam Bankası'da Lübnan'da faaliyet göstermektedir (Karataş , 2020: 70).

2.9. Katar Ekonomisi

2.9.1. Modern Dönem Öncesi Katar Ekonomisi

Körfez bölgesi; Arap Coğrafyası, Afrika, Çin ve Hindistan arasındaki bu bölge tarih boyunca ilk medeniyetlerin kurulduğu buna bağlı olarak siyasi, ticari ve dini gelişmelerin yoğun olarak yaşandığı bir coğrafyadır. Modern zaman öncesi, bu coğrafyada yaşayan insanların iktisadi hayatları önemli ölçüde inci ticareti, balıkçılık ve uzak yol ticareti çerçevesinde şekillenmiştir. Arap coğrafyasının önemli bölümündeki gibi, Körfez bölgesinde yaşayan insanlarda zor iklim ve çevre şartlarında aşiret yapısında altında bir araya gelmişlerdir. Körfez coğrafyasının içinde bulunduğu mevcut koşullar ile birlikte aşiretlerin aldıkları tavır Körfez bölgesinin ekonomik, sosyal ve siyasi yapında önemli rol oynamıştır (Kaya Erdem, 2009: 31).

Katar'ın kurak çöl iklimine sahip olması nedeniyle su ve ekilebilir arazi konusunda fakir olması uzun tarihi süreç müddetince insan topluluklarının devamlı yerleşebilecekleri cazip bir coğrafya olmamıştır. Bu durum Katar'da tarihsel süreçte önemli bir yerleşim yerinin oluşmasına imkân vermemiştir. Katar'ın kuzey batısında bulunan Zubara şehri bölgede ticaretin artmasıyla birlikte önemli bir merkez olmuştur. Bölgede yaşayan bedevi Araplar hayvan sürüleri için sonbahardan ilkbahar dönemine Katar'ın iç bölümlerine otlatmak için uğramışlardır. Ülke'deki yerleşime elverişli kıyı bölgeleri de inci toplayıcıları ve balıkçılara zaman zaman mesken olmuştur. Katar'da mevcut kısıtlı imkanlar nedeniyle birkaç küçük balıkçı köyü dışında 1800'lü yılların ilk zamanlarına değin yarımada önemli bir yönetsel bir yapı kurulamamıştır (Başkan, 2012: 37). Katar'da modern zamanda petrol kaynaklarının bulunmasına değin inci avcılığı, gemicilik ve balıkçılıkla ilgili ticaretin kendi kendine yetebilir hale gelebilmesi ise bugünde Bahreyn'de yönetici aile olan Utubların Zubara'ya göç etmeleriyle mümkün olmuştur. (Yeni Şafak, 2018).

1915 yılında İngiltere egemenliğine tabi olan Katar bu dönem de inci ticareti ülkenin en önemli geçim kaynağını oluşturmaktaydı. Ancak I. Dünya Savaşı sırasında inciye olan talebin düşüş göstermesi ile birlikte iktisadi sıkıntılar oluşmuştur. Ortaya çıkan diğer bir sorun ise Japonya'nın kültür inci yetiştiriciliğini keşfetmesi ile birlikte ucuza mal edilen inciler ABD ve Avrupa'da alıcı bulması fiyatların önemli şekilde düşüşüne neden olmuştur. 1929 yılına gelindiğinde ise tüm dünyayı etkisi altına alan "Büyük Buhan" ile birlikte Katar'ın önemli geçim ve ihrac kaynağı olan inci ticareti bitme noktasına gelmiştir. Katar'da inci ticaretinin önemli darbe alması sebebi ile büyük ekonomik sorunlarla başbaşa kalmıştır. Katar halkı adına yaşanan zorlu süreçle birlikte birçok aile Katar'dan geçimlerini sağlayabilecekleri coğrafyalara göç etmek zorunda kalmışlardır (Bölükbaşı, 2019: 327).

2.9.2. 1939 Petrol Keşfi Sonrası Katar Ekonomisi

1939 yılına gelindiğinde Katar'da ilk petrol keşfedilmiş ve ilk petrol kuyusu aynı yıl Dukhan şehrinde açılmıştır. Fakat II. Dünya Savaşı çıkmasından ötürü 1949 yılına değin ekonomik anlamda bir kar oluşturmamıştır. Petrolün ilk ihracatı ancak 1949'da yapılabilmektedir (Yılmaz A. , 2017: 93). 1951 yılına gelindiğinde ülke petrol satışından 4,2 milyon dolar 1957'de ise 16 milyon sterlin kazanç sağlamıştır (Bölükbaşı, 2019: 326). Katar'da petrolün çıkarılması ve satışı 1974 yılına kadar büyük enerji şirketlerinin inisiyatifinde kalmıştır. 1974 yılında ise ülkedeki petrol çıkarımı millileştirilmiş, bu tarihten sonra üretimi ve ihracatı devlet denetiminde gerçekleşmiştir. Katar millileştirme

öncesinde büyük enerji şirketlerinin saptadığı bedel üzerinden düşük seviyelerde kazanç elde edebilmiştir. Millileştirme sonrasında ise petrol ihracından önemli gelir ederek hızlı bir büyüme ivmesi yakalamıştır. Sadece Katar değil 1973 yılında “Petrol Krizi” olarak bilinen süreçte dünya petrol kaynaklarının %60’lık kısmına sahip olan Körfez coğrafyası hızlı bir zenginleşme dönemi yaşamıştır (Yılmaz A. , 2017: 94).

Katar’ın 1970’li yılların başından itibaren ülkenin petrole dayalı gelirleri önemli bir artış göstermeye başlamıştır. 1973 yılında 1. Kalkınma Planı devreye girene kadar petrol kazancınının 1/3’lük bölümü toplumsal refah sağlayacak alanlara harcanıyor kalan kısmı ise rezerv olarak tutuluyordu. 1973’den sonraki dönemde ise kalkınma planındaki hedeflere ulaşmak için özellikle eğitim, sağlık, konut inşası, uluslararası hava alanı yapımı ile altyapı yatırımları ve petrole dayalı sanayinin geliştirilmesi için önemli harcamalar yapılmıştır. Katar’ın petrol gelirleri 1974 yılında 1,8 milyar dolar iken 1980 yılına gelindiğinde 5,4 milyar dolar seviyelerine yükselmiştir. Ancak ülkede 1978 yılında ortaya çıkan yüksek enflasyon nedeniyle yaptığı kamu harcamalarını önemli ölçüde azaltmak durumunda kalmıştır (Owen ve Pamuk , 2002: 291).

Şeyh Hamad’ın 1995 yılında iktidara gelene kadar Katar potansiyel gücünün farkında olmayan bir ülke idi (Ersun vd., 2001: 148). Şeyh Hamad dışarıdan borçlanma yoluna giderek ülke ekonomisini çeşitlendirme yolundaki girişimlerine hız vermiştir. Bu kapsam da en başta Japonya olmak üzere uluslararası finans kuruluşlarından aldığı kredilerle beraber ülkenin elinde bulunan doğalgaz rezervlerinin çıkarabilmek maksadıyla önemli yatırım projelerini başlatmıştır. Katar Emiri Şeyh Hamad yatırım çabalarının yanında kendisi ve ekibi ülke ülke gezerek LNG hakkında bilgi vererek, pazarlama konusunda mühim gayret göstermiştir. Şeyh Hamad’ın gösterdiği çabalarının karşılığını kısa vadede almayı başarmıştır. Ülke yakın zamanda dünyanın önemli LNG ihracatçılarından birisi konumuna gelmiştir (Bölükbaşı, 2019: 326). Katar’ın petrole dayalı sanayisi 1996-2000 yılları arasında %107 gelişim göstermiş GSYH’daki payı %49 seviyesine yükselmiştir. Bu önemli yükseliş sayesinde ülkenin GSYH 17 milyar dolara yaklaşmıştır. Petrol ve doğalgazdan elde edilen önemli gelir ülkenin alt ve üst yapısına büyük yatırımlar yapılmıştır. Bunun yanında kazandığı önemli gelir sayesinde ülkenin uluslararası alanda imajının tüm sahalarda geliştirilmesi için benzersiz bir tanıtım atağı da yapılmaktadır. Yine ülkenin kurumsal altyapısını geliştirmek maksadıyla mühim

girişimlerde bulunulmuştur, bunlardan en önemlilerinden birisi ise 1997 yılında Doha Borsası'nın faaliyete geçirilmiş olmasıdır (Ersun, Ok, ve Kayacıklı, 2001: 180).

Katar Şeyh Hamad'ın ekonomik kalkınma atağı ile bölgenin en iyi ekonomik performans ortaya koyan ülkesi olmuştur. Bu bağlamda Katar yönetimi uyguladığı ekonomik programına temel olarak, zengin doğalgaz ve petrol kaynaklarının önemli katkısı ile hızlı bir kalkınma sürecine ulaşmayı ve dünya ile uyumlu bir ekonomi modeli oluşturmayı istemektedir. Bunun yanında ülke aktif yapıda bir özel sektör yaratarak ekonomik sistemde kamu tarafının hâkim konumunu azalmasını hedeflemektedir (Ticaret Bakanlığı, 2021: 4). Katar'da ülke ekonomisi devlet ve özel teşebbüslerle sürdürmekte olarak karma bir yapıdadır. Ülke de mevcut istihdamın %80'i özel sektör ve %20'si ise kamu eliyle oluşmaktadır. Katar dünya işsizlik oranının (ortalama %0,5) en az olduğu ülkelerden birisidir. Örnek olarak 2007 yılında kadın işgücününün %2,6'sı erkek işgücününün ise yalnızca %0,2'si işsiz konumdadır. Ülkede 2010 yılında ise 15 yaş üzerindeki kadın nüfusun %51'i, erkek nüfusun ise %95'lik kısmını istihdam edilmiştir (Ermağan ve Gümüş, 2014:305).

Ülke ekonomisinin ağırlıklı olarak petrol ve doğalgaza bağımlı sanayi tesislerinden oluşması ile iktisadi anlamda dar bir kapsamda kalmaktadır. Ekonomiye çeşitlendirilebilmek adına politikalar geliştirilmektedir. Bu doğrultuda enerji dışındaki sahalarda faaliyet gösterebilecek şirketlerin Katar'a gelmesine gayret edilmektedir. Bu kapsamda ise, Mesaieed Sanayi ve Ras Laffan bölgeleri inşa edilmiş yine Katar Bilim ve Teknoloji Parkı ve Katar Finans Merkezi kurulmuştur. Finans ve Teknoloji sahalarında yabancı yatırımcılar kuruluna bu iki "serbest bölgede" %100 yabancı sermayeli şirketler kurulmasının önü açılarak faaliyette bulunmalarına olanak verilmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2021: 4). Bu kapsamda çalışmaları yürüten ülkedeki üst kurum olan Katar Odası'nın verilerine bakıldığında, 2000 yılında 334 olan Enerji ve Sanayi Bakanlığı'na kayıtlı fabrika sayısı, 2016 yılı sonu itibari ile 707'ye yükselmiştir. Bu sahada yatırım hacmi 2016 yılında 260 milyar Katar riyaline (yaklaşık 70 milyar dolar), işçi mevcudu da 88.000 kişiye çıkmıştır. Sanayi bölgelerinde üretime başlayan fabrika sayısı, Temmuz 2017 itibariyle 260 sayısına ulaşmıştır. Gelecek dönem için hazırda 79 proje bulunurken, 279 proje ise beklemededir (Anadolu Ajansı, 2017).

Katar ekonomisinde tarım sektörünün GSYİH içerisinde payı %0,1'in altında ve oldukça düşüktür. Bu duruma en önemli sebep ekilebilir tarım arazilerinin yetersizliği,

iklim şartlarının elverişsizliği, aşırı sıcaklıklar, yetersiz yağışlar ve su kaynakları bakımından ülkenin oldukça yetersiz olmasıdır. Bu nedenlerden ötürü de tarım sektörü bir büyüme kaydetmemektedir. Bütün ülke topraklarının sadece %0,7'sinde tarım yapılabilen ve tümü de devlete aittir. Katar'da tarım ürünleri üretimi bazı sebzeler ve hurma ile kısıtlıdır. Devlet tarım sektörünün gelişmesine dönük teşvik vermiş ancak başarılı olamamıştır (DEİK, 2012: 7). Ülke tükettiği gıdanın %95'lik kısmını ithal etmek durumunda kalmaktadır. Katar bu yüksek bağımlılık oranını azaltabilmek amacıyla diğer ülkelerde uzun vadeli toprak kiralararak ülkesinin şartlarının gereği üretmediği gıda ürünlerini buralarda üretmek istemektedir. Gıda güvenliğini sağlamak amacıyla yaptığı bu girişimden de Katar yeterince başarılı olamamıştır. Ülke, şimdiye kadar önemli ölçüde sahip olduğu zengin enerji kaynaklarından elde ettiği kazançla gıda ithalatını sağlayarak gıda ihtiyacını karşılamıştır (Sümer , 2017: 43).

Emir Şeyh Hamad 2000'li yıllarla birlikte Katar'ın kültür ve turizm alanlarında kalkınması için çaba göstermiş ve önemli yatırımlar yapmıştır. 1998 yılında Katar Yüksek Kültür, Sanat ve Miras Konseyi kurulmuş ve 2000 yılında ise Katar Turist Birimi bu kapsamda faaliyete geçirilmiştir (Karadeniz, 2019: 725). Ülke turizm sektöründe ise önemli yatırımlar yapmaktadır. Yabancı yatırımcıyı ülkeye çekmek adına bu sahada %100 yabancı yatırımcı yatırımına onay vermektedirler. Bu kapsamda yapılan “Yeni Doha” havalimanı Turizm sektörünün büyümesi amacıyla yapılan projelerin en önemlilerinden birisidir (Yılmaz A. , 2017: 96). Katar'ın dünyaya açılmasını hedefleyen Turizm Master Planı ile birlikte aktif bir inşaat ve pazarlama planı yapılmıştır. 2004 yılı ile beraber önemli otel zincirlerini Katar'a getirmek amacıyla 15 milyar dolar tutarında yatırım ve tanıtım çalışmaları yapılmıştır. Bu doğrultuda yeni müze ve tema parklarının kurulması planlanmıştır. 2008 yılında İslam Sanatları Müzesi, 2010'da Arap Çağdaş Sanatlar Müzesi ve Katar Ulusal Müzesi'nin açılması gösterilen çabanın önemli bir sonucudur (Karadeniz, 2019: 727). Ülkede yine fuar ve kongre turizminin arttırılması amaçlanmakta, yapımı tamamlanan ve devam eden çok yıldızlı oteller turizm sektörü açısından dünyada önemli bir konumda yer alabilmeyi amaçlamaktadırlar (Yılmaz A. , 2017: 96).

Katarlı yöneticiler enerji kaynaklarının sınırsız olmadığını ve bir gün tükenebileceğinin farkında olarak ekonomisini çeşitlendirebilmek ve zengin kaynaklarını doğru yöneterek vatandaşlarının geleceğini güvence altına almak adına 2005 yılında Katar Yatırım Otoritesi (QIA) fonunu kurulmuştur (Yılmaz D. C., 2019: 119). QIA yeni

stratejilerin oluşturulması ve yatırım alanlarının belirlenmesi maksadıyla kurulmuştur. Katar yatırım fonu sayesinde küresel ekonomi mekanizmasında adını duyurmuş ve ülke sermaye birikimini de doğru yatırımlara yönlendirebilmiştir. QIA bugün dünyanın en büyük 9. devlet fonu olarak yer almaktadır (Karagöl ve Kaya, 2015: 24). Katar önemli fon yatırımlarının yanında ekonomik çeşitlenmeyi sağlamak amacıyla ülkeyi dünya finans merkezlerinden birisi haline getirmek, turizmde önemli bir konuma taşımaya ve uluslararası platformlarda ses getirecek organizasyonların yapılmasını sağlamaya çalışmaktadır (Yılmaz D. C., 2019: 119).

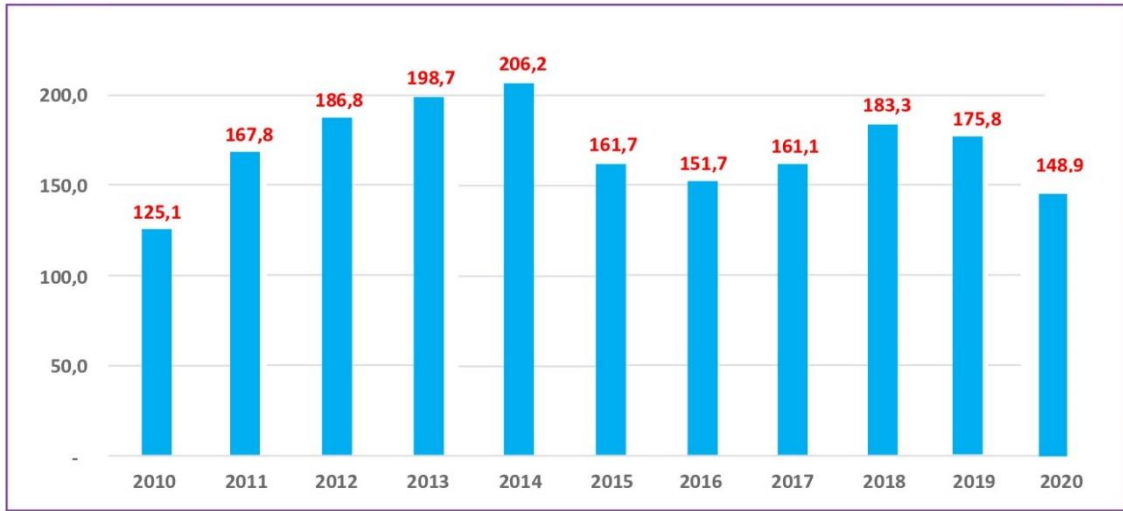
Katar yine ülke ekonomisini çeşitlendirmek ve bunu sürdürülebilir olmasını sağlamak için ardı ardına üstyapı ve altyapı projeleri yapılması olarak bir sürece girilmiştir. Planlı olarak üstyapı ve alt yapı alanında büyük yatırımları ile dünyanın en mühim müteahhitlik faaliyetleri piyasalarından birisi konumuna gelmiştir (Ticaret Bakanlığı, 2021: 3). Bu atılama ise en planlı destek ise 2010 yılında gerçekleştirmiş ve FİFA Dünya Kupası'nın 2022'de Katar'da yapılmasına karar verildiğini ilan etmiştir. Bu önemli organizasyon Katar tarihi açısından bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. 2022 FİFA Dünya Kupası ev sahipliği için ABD, Avustralya, Güney Kore ve Japonya aday olmuştu. Katar bu sonuçla dünya şampiyonasına ev sahipliği yapacak ilk Ortadoğu ülkesi olacaktır. 2022 yılında FİFA Dünya Kupası'na ev sahibi olmaya hazırlanan ülkede bu büyük organizasyon için 200 milyar ayırarak devasa alt yapı ve üst yapı projelerinin inşa çalışmalarına hızlıca başlamıştır (Muslu, 2011: 420). Katar bu sayede daha önce eş benzeri görülmemeyen bir finansal yatırımla önemli bir kalkınma hamlesinin başlamasını sağlamıştır. Bu kapsam da bir komite de kurularak, bu komite yapılacak stadyumlar diğer altyapı ve üstyapı yapım faaliyetlerinden sorumlu tutulmuştur (Ergün ve Akman, 2019: 1083). Bu kapsamda 8 adet stadyum, izleyici ve sporcuların kalacağı yerlerin yapılması, Hamad Uluslararası Havaalanı, Metro hatları, otoyollar, bağlantı yolları ve diğer alt ve üst yapı projelerini inşa edilmesi kararlaştırılmıştır (DEİK, 2016: 4). Projelerin birçoğu 2022 Mayıs ayı itibari ile 2022 FİFA Dünya Kupası başlamadan önce bitirilmiştir.

Diğer bir önemli gelişme ise Katar Emiri Şeyh Hamad tarafından 2008 yılında ülkenin ekonomik ve sosyal gelişimine bir vizyon katacak ve öngörülen hedefi bir vadeye bağlı kılarak gerçekleşecek "Katar Ulusal Vizyonu 2030" (QNV 2030) ilan etmiştir. Ülkeyi dünyanın en gelişmiş devletlerin olduğu seviyeye ulaştırmayı bunun içinde önemli bir dönüşüm sağlamasını ve gelişimini sürdürmeyi ve gelecek kuşaklar için bütün halkına

yüksek yaşam koşulları oluşturmayı hedeflemektedir. Bu doğrultuda tüm vatandaşları için ekonomik ve sosyal adalet ile gelişmiş, tam refaha kavuşmuş bir Katar öngörülmektedir (Ergün ve Akman, 2019: 1082) .

Şeyh Hamad dönemi ile başlayan liberal ekonomik politikalar, dışa açılım süreci, yasal reformlar ve ekonominin çeşitlendirilmesine çalışılması ile birlikte önemli bir gelişme sürecine girilmiştir. Bu sayede 2002 ile 2008 ara döneminde ülkenin GSYİH 19,7 milyar dolardan 115 milyar dolara yükselmiştir. Katar Ekonomisi kamu ağırlıklıdır ve enerji ihracatı ise ülke gelirlerinin en önemli bölümünü oluşturmaktadır. Bu durum ise Katar'ın büyüme hızının doğrudan söz konusu enerji sektörüne bağlı olması sonucunu doğurmaktadır. Tüm dünyayı etkileyen 2008 küresel krizi sebebi ile 2009'da ülkenin GSYİH 97 milyar dolar seviyelerine gerilemiştir. 2010 yılı ile birlikte 125 milyar dolara yükselirken, 2011 yılına gelindiğinde hızlı bir artışla 170 milyar dolar seviyesine yükselmiştir (DEİK, 2016: 8).

Tablo: 2.1. Katar'ın 2010-2020 Arası Dönem GSYH'si (Milyar Dolar)

Kaynak: Ticaret Bakanlığı Katar Ülke Profili 2021, www.ticaret.gov.tr, Erişim Tarihi: 27.03.2022

Tablo 2.1'de görüldüğü üzere Katar'ın Gayri Milli Safı Hasılası yıllara göre değişiklik göstermektedir. Bu değişimde önemli sebep ise enerji fiyatlarındaki dalgalanmalar ve dünyada oluşan arz talep dengesidir. Ülke yüksek seyreden doğalgaz ve petrol fiyatları sayesinde hızlı bir ekonomik büyüme trendi yakalayarak 2014'de en yüksek GSYH'si olan 206 milyar dolara çıkarak rekor kırmıştır. Bu durum Katar'ı dünyanın refah seviyesi en yüksek ülkelerinden birisi durumuna getirmiştir. Fakat 2015 yılıyla birlikte

doğalgaz ve petrol fiyatlarında oluşan düşüş trendi ülkenin ekonomik büyümesini negatif yönde etkilemiştir. (Dışişleri Bakanlığı)

2017 yılında Katar komşuları tarafından büyük bir ablukaya alınarak karadan ve havadan büyük bir sınırlamaya tabi tutmuşlardır. Bu durum Katar ekonomisi için önemli bir sorun teşkil etmesine rağmen Katar bu ablukadan ve düşen enerji fiyatlarına rağmen ekonomisini çeşitlendirerek ve mali yapısını sağlamlaştırarak çıkmayı başarmıştır. 2020'de başlayan ve tüm dünyayı etkisi altına alan Covid 19 pandemi süreci ile beraber hem fiyatların düşüşü hem de talep daralması GSYH'nin daralmasına neden olmuştur (Ticaret Bakanlığı, 2021: 6).

2.9.3. Katar'ın İthalatı ve İhracatı

Tablo 2.2. Katar'ın 2001-2020 Arası Dış Ticaret Göstergeleri (Milyar Dolar)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2001	11	4	14	7
2005	26	10	36	16
2010	75	23	98	52
2015	78	33	111	45
2018	85	32	117	53
2019	73	29	102	44
2020	52	26	77	26

Kaynak: Ticaret Bakanlığı Katar Ülke Profili 2021, www.ticaret.gov.tr, Erişim Tarihi: 27.03.2022

Katar'ın dış ticaret dengeleri ihracatının %90'a yakın kısmını doğalgaz ve petrol gelirlerinden kaynaklanması sebebiyle uluslararası enerji fiyatlamalarına endeksli olarak değişmektedir. Yine doğalgaz ve petrol alanında süren yatırımları, 2022 FİFA Dünya Kupası ve 2030 Katar Vizyonu dahilinde yapımları hızla devam eden alt yapı ve üst yapı projeleri, eğitim, sanayi ve turizmdeki yapılan yatırımlar dahilinde yükselen ithalat ve ihracata bağlı şekilde dış ticaret oranları önemli oranda artmaktadır (KFA Fuarcılık, 2019: 7-8). Ülke genel olarak büyük miktarlarda ihracat fazlası elde etmektedir. Tablo 2.2.'de görüldüğü üzere 2010 yılında 52 milyar dolar, 2015'de 45 milyar dolar 2018'de 53 milyar dolar dış ticaret fazlası vermiştir. Katar'a 2017 yılında komşularının uyguladığı abluka sürecinde dış ticaret ambargosuna rağmen ülke 67 milyar dolar ihracat 30 milyar dolar ithalat yapabilmektedir. Hemen bir yıl sonrasında ise toparlanarak ihracatını 84 milyar dolara çıkartmış ithalatı da aynı seviyede 32 milyar dolar olmuştur. 2020 yılına gelindiğinde ise

tüm dünyayı etkisi altına alan Covid-19 pandemisi ile ekonomilerde oluşan daralmayla birlikte enerji talebinin azalması Katar'ın ithalatını bir önceki yıla oranla dış ticaret hacminin %23 düşmesine neden olmuştur.

Tablo 2.3. Katar'ın Ükelere Göre İhracatı (Bin dolar)

Sıra	Ülke	2018	2019	2020	Pay %2020
1.	Japonya	14.657.960	13.591.936	7.996.398	15,5
2.	Çin	9.608.642	9.018.816	7.815.711	15,2
3.	Hindistan	10.162.358	8.871.621	7.352.839	14,3
4.	G. Kore	14.636.349	11.369.583	6.626.143	12,9
5.	Singapur	6.829.651	5.521.269	3.443.081	6,7
6.	Tayvan	2.331.409	2.309.645	1.779.251	3,5
7.	Tayland	3.151.292	2.839.046	1.692.549	3,3
8.	Pakistan	2.484.803	1.907.097	1.357.378	2,6
9.	ABD	1.099.923	991.560	1.247.476	2,4
10.	İngiltere	1.107.702	1.874.915	1.145.659	2,2
11.	BAE	1.483.320	1.075.535	1.086.986	2,1
12.	İtalya	1.698.035	1.408.091	1.005.893	2
13.	Bangladeş	600.176	1.393.275	967.346	1,9
14.	Kuveyt	846.278	808.200	895.321	1,7
15.	Türkiye	1.074.337	909.556	786.032	1,5
Toplam İhracat		84.904.617	72.934.956	51.504.158	100

Kaynak: DEİK 2021 Katar Raporu, www.deik.org.tr, Erişim Tarihi; 21.01.2022

Katar'ın ihracatında Tablo 2.3'de görüldüğü üzere Güneydoğu Asya ülkeleri ilk sıradadır. Bu durumun en önemli nedeni ise en önemli ihracat kaynağı olan hidrokarbon ihracatının bu ülkelere fazla olmasıdır. Burada en büyük payı olan ülkeler dünya ekonomisinde önemli payları olan Japonya, Çin, Hindistan ve Güney Kore olmuştur. İhracatta batılı devletlerin başta, ABD olmak üzere payı ise daha düşük seviyelerde seyretmektedir. Katar'ın ihracatındaki en önemli ürünler doğalgaz, ham petrol, petrol yağları, işlenmemiş alüminyum, kimyasal gübre ve etilen polimerlerdir.

Tablo 2.4. Katar’ın Ülkelere Göre İthalatı (Bin dolar)

Sıra	Ülke	2018	2019	2020	Pay % 2020
1.	ABD	6.117.843	5.442.907	4.059.012	15,7
2.	Çin	3.851.057	3.485.373	3.850.247	14,9
3.	İngiltere	1.761.935	1.935.769	1.810.094	7
4.	Almanya	1.909.011	2.083.900	1.582.296	6,1
5.	Hindistan	1.935.836	1.504.317	1.342.053	5,2
6.	İtalya	1.325.087	1.255.898	1.122.244	4,3
7.	Türkiye	1.286.932	1.200.666	1.081.781	4,2
8.	Fransa	940.325	854.722	843.136	3,3
9.	Japonya	1.360.956	867.501	836.201	3,2
10.	Umman	971.88	995.712	602.916	2,3
Toplam: İhracat		31 695 930	29 178 065	25 834 886	100

Kaynak: DEİK 2021 Katar Raporu, www.deik.org.tr, Erişim Tarihi; 21.01.2022

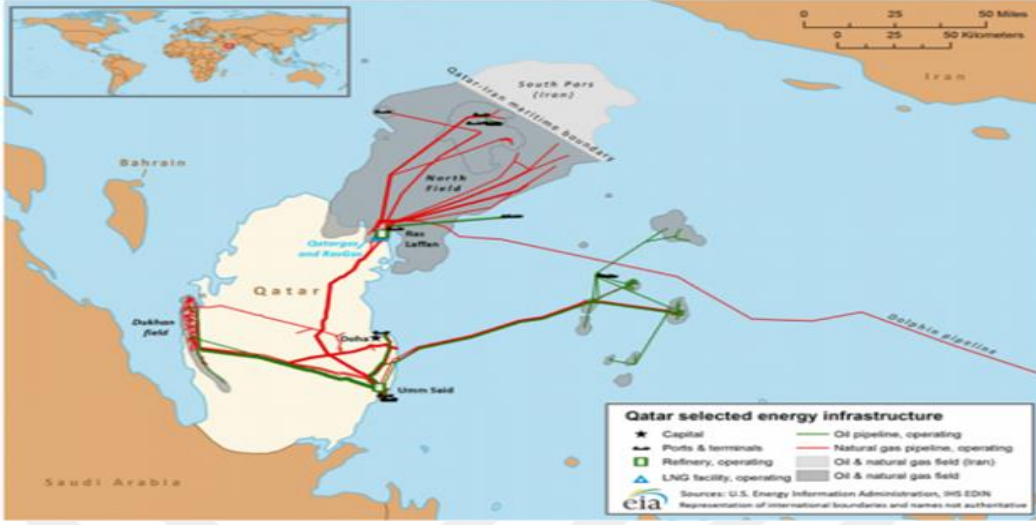
Katar’ın ülkelere göre ithalatında ise 2020 yılı verilerinde ABD 15,7 ile 1. sırada yerini alırken 2. sırada ise %14,9’lük payı Çin yer almıştır. Sonrasında ise Avrupa ülkeleri İngiltere ve Almanya yer almıştır. Katar’ın ithalatında en önemli ürünler; savunma sanayi ürünleri, elektronik-elektrikli aletler, mücevher eşyası, binek otolar, radarlar, telefon cihazları, mobilyalar, gıda ürünleri ve inşaat malzemeleridir.

2.10. Katar’ın Enerji Kaynakları

2.10.1. Doğalgaz

Katar 1975 yılına kadar Körfez’deki diğer ülkeler gibi petrol çıkarıldığında meydana çıkan doğalgazı kullanamıyordu. 1975’de ilk sıvı doğalgaz tesisini kurmuş ardından 1979 yılında ikincisini kurmuştur. Bu dönemde Katar dünyanın tek parça en büyük doğalgaz sahası olan “Güney Pars Doğalgaz” sahası keşfedilmesi ile birlikte, ülke ekonomik fayda sağlayacak bu keşfi değerlendirmek için gayret sarfetmiştir. Doğalgazın çıkarılması ve ekonomiye kazandırılması amacıyla iki enerji şirketi ile 1984 yılında anlaşma yapılmıştır. 1987 yılına gelindiğinde ise denizin altından hat ile kara bağlantısı kurulmuş ve açık deniz üretim tesisi kurulması içinde çalışma başlatılmıştır (Owen ve Pamuk , 2002: 292). Fakat Katar’da ilk doğalgaz üretimi 1991 yılında başlamıştır. Yine 1991 yılında 12,6 milyar metreküp doğalgaz üretimi yapan ülke yabancı enerji şirketlerinin yatırımları ile beraber keşif faaliyetlerini genişletmiştir.

Şekil 2.2. Katar Doğalgaz Kaynakları ve Enerji Altyapısı

Kaynak: <https://www.naturalgasworld.com/> adresinden alınmıştır. Erişim tarihi:01.10.2021

Katar, doğalgazının büyük kısmını “Güney Pars Doğalgaz” sahasından çıkartmakla birlikte bu sahanın hemen yan bölgesinde 2013’de keşfedilen Al Radeef sahasında 71 milyar metreküp rezerv tespit etmişlerdir (Karagöl ve Kaya, 2015: 20). Katar’ın amacı ise zengin büyük rezervleri sayesinde yirmi birinci yüzyılın sonuna kadar yetecek ucuz enerji ve değerli ihraç ürünleri kazanmaktı (Owen ve Pamuk, 2002: 292). Katar 1997 yılında LNG çıkarılması konusunda ciddi yatırım yapmış ve pazarlaması için çaba sarfetmiştir.

LNG’nin satılabilmesi petrolün aksine daha zordur. Doğalgaz kaynağında sıvı olarak bulunmadığından dolayı LNG olarak sıvılaştırılması ve özel tankerlerle sevki gerekmektedir. Bu taşıma yöntemi ise maliyetli olup uzun vadeli yatırımlar gerekli olduğundan satın alma garantisi ile uzun vadeli anlaşmalar yoluyla ticaretinin yapılması gereklidir. Bu şekilde uzun süreli yatırımlar ve satın alma garantileri de alıcı ve tedarikçi ülkeler arasında uzun dönemli iyi ilişkileri mecburi kılmaktadır. Sonuçta, petrolün aksine doğalgazın variller içinde her an başka bir alıcıya yönlendirilmesi kolay değildir. LNG satışı için özel tankerlere gerek olması nedeniyle petrol kadar kolay bir dağıtım ağı da bulunmamaktadır (Diriöz, 2009: 65).

Katar rezervlerinde bulunan zengin doğalgaz kaynağını dünya piyasasına satılabilmek için son yıllarda önemli bir atak gerçekleştirmiştir. Ülke enerji denkleminde geldiği bugünkü stratejik noktaya dünyanın en geniş LNG nakliye filolarından birini kurarak ulaşmıştır. Bu kapsamda ülke 50’den fazla tankerden müteşekkil büyük bir

nakliyat filosu oluşturmuştur. Katar 2003 yılında 19,2 milyar metreküp LNG sevkiyatı yaparken 2015 yılına gelindiğinde sevkiyatı önemli ölçüde arttırarak 106.4 milyar metreküp seviyesine çıkarmayı başarmıştır. 2015 yılında gelinen ihracat rakamları Katar'ı enerji pazarında en fazla LNG ihracat yapan ülke konumuna taşımaya yetmiştir. Bu pazardaki liderliğinin yanında dünyadaki ekonomik büyümenin neticesinde LNG'ye dönük ihtiyacın artması ile beraber Katar'ın enerji sahasında gün geçtikçe daha çok güçlenmesinin yanında ekonomik olarak da güçlenmesi manasına gelmektedir (Enerji Günlüğü, 2017).

Katar'ın en fazla doğalgaz ihraç ettiği ülkelerin başında Uzakdoğu ülkeleri Japonya, Singapur, Kore ve Hindistan başta gelmektedir (Diriöz, 2017: 64). Yine Katar Avrupa kıtasındaki birçok ülkenin de en önemli tedarikçisi konumun da bulunmaktadır. İngiltere, Belçika, Polonya ve İtalya LNG ithalatında mühim bir konuma sahiptir (Dilek, 2020: 9).

Tablo 2.5. Ülkelerin Toplam Doğalgaz Rezervi (Milyar M³)

Sıra	Ülke	2015 Rezervleri	2020 Rezervleri	Pay %
1	Rusya	50.205	48.938	23,68
2	İran	33.500	34.077	16,49
3	Katar	24.299	23.831	11,53
4	Türkmenistan	9.755	15.365	7,43
5	ABD	8.709	12.958	6,27
6	Suudi Arabistan	8.588	8.438	4,08
7	BAE	6.091	7.726	3,74
8	Nijerya	5.284	5.750	2,78
9	Venezuela	5.702	5.590	2,70
10	Cezayir	4.504	4.504	2,18

Kaynak: Ükelere Göre Doğalgaz Petrol Rezervi, <https://www.enerjiatlas.com/rezerv/dunya-dogalgaz-rezervi.html> Erişim Tarihi: 01.15.2022

Tablo 2.5'teki 2020 yılı verilerine göre Katar'ın doğalgaz rezervi 23.851 trilyon metre küptür. Bu oranla Katar, Rusya ve İran'dan sonra %11.53'lük pay ile dünyanın en büyük 3. rezerv konumuna sahiptir. Katar'ın ihracatında doğalgazın payı %40 seviyesine gelmiş ve bu oranın ileriki dönemde daha da yükselmesi öngörülmektedir. Ülkenin 2020 yılı itibariyle yıllık LNG ihracatı 60 milyon ton civarında olup bu rakamın yılda 77 milyon

ton seviyesine yükseltilmesi amaçlanmaktadır (Ticaret Bakanlığı, 2021: 9) 2030 ulusal hedefleri arasında doğal gaz üretim kapasitesini %30'a çıkartmak ve bu sayede Katar'ın dünyadaki en büyük LNG üreticisi ve ihracatçısı olarak dünyadaki mevcut durumunu devam ettirmeyi istemektedir (Ergün ve Akman, 2019: 1083). Doğalgaz ve petrol gelirleri ülkenin GSYH'nın büyük bölümünü oluşturmaktadır. Doğalgaz ve petrol ihracatından kazanılan gelir, ülke gelirinin %56'sına denk gelirken, ihracatının ise %92'lik bölümünü yine petrol ve doğalgaz oluşturmaktadır (Yılmaz A. , 2017: 93).

LNG ticaretinde faaliyetler Katar'ın mili şirketleri üzerinden yürütülmektedir. Bu şirketler Qatargas ve Ras Laffan'dır. Katar Gaz şirketi ile Avrupalı, ABD'li ve Japon şirketleri arasında LNG alanında önemli ortak girişimler bulunmaktadır. 1974 yılında yapılan millileşme ile Katar enerji kaynakları, bu kaynakların ihracatı için kurulan Katar Petrolleri Şirketi, doğalgaz ve petrol faaliyetlerinin bütününden yükümlüdür. Katar Petrolleri şirketi kaynak arama, çıkartma adımlarında bulunmakta ve büyük enerji şirketleri ile de üretim ve gelişim paylaşım anlaşmaları yapmaktadır. Katar bu kapsamda Shell, Exxon Mobil ve Total gibi büyük enerji şirketleri ile öncelikle mevcut birikimlerinden ve teknolojilerinden yararlanmak istemektedir. Bu şirketlerle ortak büyük projeler yürütülmesine dönük çalışmaları bulunmaktadır. Büyük enerji şirketleri ile yapılan bu anlaşmalar yeni keşiflerin yapılmasına ve mevcut rezerv alanlarının da geliştirilebilmesi vasıtasıyla doğalgaz ve petrol rezervlerinin çoğaltılması öngörülmektedir. ABD'li şirketlerin doğalgaz ve petrol sanayisi için dünyadaki önemli teçhizatların sağlayıcısı olması ile doğalgaz, petrol ve petrokimya alanının gelişiminde önem arz etmektedir (Koçgündüz, 2011: 79).

Katar, kuzeyinde İran ile ortak işlettiği dünyanın en büyük tek parça doğalgaz rezerv kaynağı ile Ortadoğu bölgesinin ikinci önemli kuru doğalgaz üretimi yapan ülke pozisyonuna gelmiştir. Ülke böylelikle, "Gaz İhraç Eden Ülkeler Platformu" olan Gas Exporting Countries Forumuna (GECF) üye olmuştur. Katar sıvı gaz üretimi teknolojisi Gas To Liquids (GTL) geliştirerek 2006 yılı ile önde gelen LNG ihracatçısı durumuna gelmiştir. Katar dünyanın 2. büyük doğalgaz ihracatçısı, 2006 yılından itibaren de en büyük LNG ihracatçısı olarak dünya LNG ihtiyacının %17,5'ini tek başına karşılamaktadır. Katar geçmişten bu yana LNG ihracatının birçoğunu uzun vadeli petrole dayalı fiyatlanma ile gerçekleştirmiştir. Fakat son dönemde kısa vadeli anlaşmalar yaparak spot satış yapmaya başlamıştır. 2019 yılına gelindiğinde ise Katar LNG üretim miktarını

arttırabilmek adına OPEC'den ayrılmıştır. Bu şekilde Katar yıllık 77 milyon ton olan doğalgaz üretimi yapmaktadır. Üretilen doğalgazın Qatargas yıllık 42 milyon tonluk kısmını ve Ras Gas ise 35 milyon tonluk miktarını gerçekleştirmektedir. Katar 2024 yılına gelindiğinde üretimini 110 milyon ton seviyelerine yükseltmek istediğini ilan etmiştir (Tabakoğlu ve Bayatlı, 2019: 278).

Ülkenin önemli doğalgaz ve petrol kaynaklarının geliri sayesinde fazla veren hazinesi ile birlikte kamu hizmetlerinin, ülke halkına bedava olarak sunulması ve bu sayede insanların sosyal refahlarının yükseltilmesinde kullanılmaktadır. Doğalgaz ve petrol zenginliği hakkaniyetli dağıtım mekanizması sayesinde de halkın önemli bir refah seviyesine ulaşmasını sağlamıştır (Erdem, 2009: 305).

2.10.2. Petrol

Katar'ın bugün refah düzeyinin yüksek olmasında payı olan ilk enerji kaynağı petroldür. 1939 yılında Katar keşif çalışmalarına başlamış Duhan bölgesinde 1940 yılında ilk petrol bulunmuş, fakat II. Dünya Savaşı müddetince çalışmalar durmak zorunda kalmıştır. 1949'da ilk petrol ihracatı yapılabilmektedir (Bölükbaşı, 2019: 328). Ülke mevcut petrol kaynaklarının çıkarılması ve işletilmesi konusunda gerekli teknoloji, bilgi ve tecrübeye sahip olmadığı için mevcut donanımlara haiz olan şirket ve ülkelerle çalışmaya başlamışlardır. Katar II. Dünya Savaşı sonrasında acil para gerekliliğini karşılamak adına sınırlı imtiyaz yöntemiyle finansman sağlayabilmiştir. Sonrasında ise ülkede diğer finans şirketleri ile ortak hakları öngören kontrat yönetimine geçilmiştir (Tabakoğlu ve Bayatlı, 2019: 279). Katar'da bulunan petrol kaynakları devletin sahip olduğu Qatar Petroleum isimli kurum vasıtasıyla yönetilmektedir. Ülkenin kıyı bölgesindeki Dukhan, Bul Hanine ve Maydan Mahzam petrol sahaları Qatar Petroleum eliyle işletilmektedir. Bu sahaların dışındaki petrol bölgeleri uluslararası enerji şirketleri tarafından yönetilmekte ve bölüşüm anlaşması dâhilinde işletilmektedir (Euro New Sport).

Tablo 2.6. Ülkelerin Toplam Petrol Rezervi (Milyon Varil)

Sıra	Ülke	2015	2020	Pay %
1	Venezuela	298.350	303.806	17,07
2	Suudi Arabistan	265.789	258.600	14,53
3	İran	157.800	208.600	11,72
4	Kanada	172.481	170.300	9,57

5	Irak	144.211	145.019	8,15
6	Kuveyt	104.000	101.500	5,70
7	BAE	97.800	97.800	5,50
8	Rusya	80.000	80.000	4,50
9	Libya	48.363	48.363	2,72
10	ABD	39.933	47.053	2,64
11	Nijerya	37.070	36.890	2,07
12	Kazakistan	30.000	30.000	1,69
13	Çin Halk Cumhuriyeti	24.649	26.023	1,46
14	Katar	25.244	25.244	1,42
15	Brezilya	15.314	13.000	0,73

Kaynak: <https://www.enerjiatlası.com/rezerv/dunya-petrol-rezervi.html> Erişim Tarihi: 01.15.2022

Katar, ham petrol üretimi bakımından; 1961 yılından bu yana üyesi olduğu OPEC'in 12 üyesi arasında en düşük ikinci petrol üreticisi durumundadır (Tabakoğlu ve Bayatlı, 2019: 278). Dünyadaki petrol oranları bakımından 2020 yılı rezervlerine göre bakımında 14. sıradadır. Katar'ın petrolden yıllar içindeki geliri artmıştır. Bu sayede elde ettiği gelir ile ülke modern bir geleceğe doğru ilerleme konusunda önemli bir aşama kat etmiştir. Petrol kazancı ile beraber Katar önemli sağlık, eğitim ve alt yapı sistemlerinin adımını atmıştır (Bölükbaşı, 2019: 328).

Katar'daki mevcut doğalgaz üretimi ülkenin ihtiyacını karşılaması sebebi ile enerji ihtiyacını büyük orada karşılaması nedeni ile petrol ve petrol mamullerinin çoğunluk kısmını ihraç etmektedir. Katar'da, en büyük petrol ihraç terminalleri Ras Laffan, Umm Said ve Halul Island'dır. Ülke ihraç ettiği rafine petrol mamullerinin yaklaşık %86'sını, ham petrolün tamamına yakını Asya'daki ülkelere yapmaktadır (KFA Fuarcılık, 2019: 10).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE KATAR İLİŞKİLERİ

Türkiye ve Katar ilişkilerini genel daha iyi anlayabilmek adına 1920’li yıllardan başlayarak Türkiye’nin Ortadoğu siyasetini inceledik. 1971 Katar’ın bağımsızlığı sonrası süreçten başlayarak 2002 yılına kadar Türkiye ve Katar ilişkilerini ve yaşadığı süreci ele aldık. 2002 yılında Ak Parti iktidarı ile birlikte başlayan iyi ilişkileri ile başlayan 2020 yılına kadarki tüm süreçteki üst düzey ziyaretler, askeri, ekonomik, kültürel ilişkileri inceledik. Sonrasında iki ülkenin birbirlerine benzer süreçlerde bulunduğu konuları işledik. 2011 yılında başlayan Arap Baharı’nda iki ülkenin benzer süreçlerde benzer şekilde davrandıkları süreçleri inceledik. Bu doğrultuda iki ülkenin ortak tavır aldıkları Mısır, Suriye ve Libya’daki olaylara bakışlarını ve beraber hareket ettikleri alanları ele aldık. Türkiye’de 2016 yılında yaşanan 15 Temmuz başarısız darbe girişimi, 2017 Katar Krizi ve 2018’de Türkiye’nin yaşadığı dolar krizinde iki ülkenin birbirlerine destek oldukları süreçleri inceledik. İki ülkenin askeri iş birliğinin sebeplerini ve gelişme süreçlerini ele aldık. Türkiye ve Katar ilişkilerini tamamlayan noktalar olarak gördüğümüz medya, kültür, sanat, eğitim ve insani yardım alanlarındaki ilişkileri ele alınmıştır.

3.1. Türkiye Ortadoğu İlişkileri

Bugünkü Ortadoğu, Körfez ve Kuzey Afrika coğrafyası 400 yıla yakın Osmanlı Devleti idaresinde kalmıştır. 1914 yılında başlayan I. Dünya Savaşı sürecinde Araplar kendi bağımsız devletlerini kurma gayesi ile hareket etmişlerdir. I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı Devleti yıkılmış ve birçok Arap devleti kurulmuştur. Ancak bağımsızlıklarını tam anlamıyla kazanamadılar. I. Dünya Savaşı sonrasında Ortadoğu’da İngiltere ve Fransa manda sistemi oluşturarak kendi etkisinde yeni kurulan devletleri uzun yıllar idare ettiler (Şahin, 2010: 11).

Osmanlı Devleti’nin yıkılması ile kurulan Türkiye Cumhuriyeti ise Ortadoğu coğrafyasından büyük oranda uzaklaşmıştır. Bu geri çekilmeye sebep olan yaygın kanı ise Cumhuriyet’in kurulması ile Türkiye’nin Ortadoğu’daki diğer devletlerden farklı olan ulusal ve yeni siyasal kimliği önemli etkenler olarak görülmüştür (Sinkaya , 2011: 80). Bütün uzaklaşmayı sadece ulusal kimlik ve siyasal yönetim şekline de indirgemek doğru olmayacaktır. Bu dönemde İngiltere ve Fransa’nın mandater hâkimiyeti Arap devletleri ile Türkiye’nin doğrudan temas kurmasını engellemiştir. 1920’li yıllarda Türkiye ile Arap

devletleri arasında yapılan anlaşmalar direkt olarak değil, mandater devlet aracılığı ile yapılabilmektedir (Şahin, 2010: 11).

II. Dünya Savaşı'na kadarki süreçte Ortadoğu coğrafyasında İngiltere hâkimiyetinin var olmasından dolayı Türkiye'nin bölge ile irtibatı en asgari seviyede seyretmesine neden olmuştur. Fakat dünyada gittikçe artan SSCB tehdidinde karşılık Türkiye, İran, Irak ve Afganistan 1937 yılında kurulan "Sadabat Paketi" ile iş birliği yapmaya karar vermişlerdir. Bu dönemin diğer bir önemli gelişmesi Suriye ve Lübnan'ın Fransa'dan bağımsızlıklarını kazanması ile Türkiye bölge ile daha yakından ilgilenmesine neden olmuştur. Suriye'de bulunan Hatay bölgesi Türkiye'nin Misak-ı Milli sınırları içinde bulunmaktaydı fakat "Kurtuluş Savaşı" döneminde geri alınamamıştı. Suriye'nin bağımsızlığı sonrasında Türkiye harekete geçerek 1937-1939 arası dönemde II. Dünya Savaşı sırasında Avrupa'nın da kendi içerisinde mücadelelerini fırsat bilerek diplomatik yollarla Hatay'ın 1938'den önce bağımsız olmasını sağlamıştır. Bir yıl sonrasında Hatay Türkiye'ye katılmıştır. Ancak bu durum sonraki yıllarda Türkiye ve Suriye arasında sürekli sorun yaratan bir durum olacaktır (Arı, 2007: 669).

1945 yılında II. Dünya Savaşı'nın bitmesi ile birlikte, savaş süresince Türkiye'nin devam ettirdiği savaşa girmeme politikasının neticesi olarak dış politikasında yalnız kalmıştır. SSCB'nin Türkiye'den Ardahan ve Kars şehirlerini istemiş ve boğazlardan kendisine üs talep etmesi sonrasında 1947 Truman Doktrini'ne değin bu istekler batılı devletler tarafından makul karşılanmıştır. Türkiye ise bu süreçte SSCB'den gelen bu talepler karşısında yaşadığı güvenlik problemini aşmak adına, güney bölgesinde de sorun yaşamamak için yeni kurulan devletlerle ilişki kurmaya başlamıştır. Fakat 1948 sonrasında Soğuk Savaş'ın başlamasıyla beraber Türkiye Batı bloğu ile hareket etmeye başlamış ve yine Arap devletleri ile arasına mesafe girmiştir (Arıdemir ve Acar, 2018: 87). Türkiye bu dönemde güvenlik kaygıları nedeniyle batı eksenli siyaset izlemiştir. Türkiye 1950'li yıllarla beraber Ortadoğu'da ortaya çıkan meselelere karşı yaklaşımı kendisini ABD ve Batılı ülkelerle yakınlaştırırken Ortadoğulu ülkelerle uzaklaşmasına neden olmuştur (Şahin, 2010: 15).

1960'lı yıllarla beraber Türk dış politikası da kendi çıkarları doğrultusunda değişmeye başlamıştır. Bu dönemde Türkiye için en önemli mesele Kıbrıs sorunu olmuştur. Batılı ülkeler Türkiye'nin Kıbrıs'la ilgili iddialarını desteklememiştir. Üstelikte dönemin ABD Başkanı Johnson 1964 yılında Türkiye'ye bir mektup göndererek Kıbrıs'a

yapılabilecek bir harekât dahilinde SSCB ile çıkabilecek bir savaşta Türkiye'nin yanında olmayacağını iletmiştir (Sinkaya , 2011: 82). 1967 yılında meydana gelen Arap-İsrail Savaşı sırasında Türkiye ABD'nin İsrail'e yardım maksadıyla kullanacağı askeri üsleri açmayacağını iletmiştir. Türkiye'nin bu mesele karşısında takındığı tavır Arap devletleri tarafından olumlu karşılanmıştır. Savaştan sonra da Türkiye İsrail'in işgalleri karşısında Arap devletlerinden yana olmuş ve İsrail'i kınamıştır (Arıdemir ve Acar, 2018: 88). Türkiye'nin Kıbrıs, Arap devletlerinin ise Filistin meseleleri sebebiyle dış politikalarında önemli değişiklik yapmalarına sebep olmuştur. Türkiye'nin ve Arap devletlerinin yaşadıkları sorunlar dâhilinde duydukları diplomatik destek gerekliliği sayesinde, tarafların ilişkileri 1970'li yıllarda onarım süreci geçirmiştir. 1980'li yılların ilk döneminde ise önemli ekonomik bağlantılarla beraber fayda sahaları oluşturmaya başlamışlardır (Davutoğlu, 2011: 325).

Ortadoğu coğrafyasına Cumhuriyet dönemi dış politikası çok fazla ilgi göstermemiştir. Özellikle 1980'li yıllarla birlikte bölge ülkeleri ile ekonomik ilişkilere verilen önemle beraber aradaki bağların önemli bir seviyeye yükselmeye başladığı görülmüştür (Akcan ve Yetim, 2020: 5). 1980'ler boyunca Türkiye'nin Ortadoğu bölgesine yönelmesinde iki unsur etkili olmuştur. Bunlardan biri uluslararası siyasal durum, diğeri ise Türkiye'de yaşanan 12 Eylül 1980'deki askeri darbe sonrası global ekonomik gelişmelerle ilişkili olarak ortaya çıkan neoliberal dönüşüm olmuştur (Kurt Sariaslan, 2017: 273). 1979 yılında İran'da dini lider Humeyni'nin yaptığı "İslami Devrim" sonrasında Türkiye için bu dönemde büyük bir sorun teşkil etmemiştir. İran'da ortaya çıkan rejim değişikliği iki ülke arasında problem oluşturmaması, Türkiye'nin dış siyasetinde pragmatist bir şekilde davrandığı görülmüştür. Türkiye'nin bu dönemde ekonomik iş birliğinin ön plana çıktığı bu pragmatist siyasetinde 8 yıl müddetince devam eden İran-Irak Savaşı'nda kendisini "aktif tarafsız" pozisyonda tutmayı başarmıştır. Türkiye'nin iki ülke ile bu dönemde yaptığı ticaret anlaşmaları ise ihracatına artı olarak yansımıştır (Kurt Sariaslan, 2017: 99).

Türkiye'nin bu dönemdeki Körfez siyasetinde ise, 1980 Askeri Darbesi sonrasında Kenan Evren yönetimini tanıyan ilk devletlerden birisi Suudi Arabistan olmuş, iki devlet arasında az da olsa bir yaklaşım sürecine girmiştir. Bu yakınlaşma sürecinin sebeplerinin başında ise Ortadoğu'da yaşanan İran İslam Devrimi sonrası Şiilik üzerinden bölgede etki alanı oluşturan İran yayılımcı siyasetine karşılık Suudi Arabistan önderliğinde Umman, BAE, Kuveyt, Katar ve Bahreyn'in katıldığı KİK kurulmuştur. Körfez ülkeleri İran-Irak

Savaşı'nda mezhepsel endişelerinden ötürü Irak'ı savaş boyunca hem silah hem de finansal açıdan sonuna kadar desteklemiştir. Türkiye ise yukarıda bahsettiğimiz gibi geçmişten bu yana önemli ilişkileri olan iki komşusu arasında seçim yapmamış denge siyaseti gütmüştür (Akcan ve Yetim , 2020: 5).

SSCB'nin yıkılması sonrasında Soğuk Savaş'ın bitmesiyle beraber Türkiye komşu devletler olan İran, Suriye, Irak, Körfez'den ise Kuveyt, Katar ve Bahreyn ile siyasi ve ekonomi alanlarındaki ilişkilerini geliştirmiştir. Türkiye Körfez ülkeleri Kuveyt, Bahreyn, Katar'da müteahhitlik konusunda girişimlerde bulunmuş ve bölgeye önemli sayıda işçiler göndermiştir (Erdoğan ve Ali, 2021: 451). Fakat bu dönemde Ortadoğu coğrafyasının dönüm noktalarından birisi sayılan olay ise, 1990 yılında Kuveyt'in Saddam Hüseyin'in başında olduğu Irak tarafından işgal edilmesi olmuştur. Bölge ülkelerinin birçoğunun birbirleriyle ilişkileri olamasa dahi adı "Körfez Savaşı" olarak adlandırılan Irak'ın Kuveyt'ten çıkarılması için gerçekleştirilen harekate bir şekilde hepsi dâhil olmuşlardır. Körfez Savaşı'na ABD liderliğindeki koalisyon kuvvetlerine Türkiye ise fiili olarak dâhil olmasa da hareket müddetince Adana'da bulunan İncirlik Hava Üssü'nün kullanılmasına müsaade ederek savaşa dışarıdan destek vermiştir (Muriç, 2020: 1). Irak 1991 yılındaki Körfez Savaşı'nda yenilerek Kuveyt'ten çekilmek zorunda kalmıştır. Irak'ın Kuveyt'te yenilgiye uğraması sonrasında hızla gücünü yitirmesiyle birlikte bölgede İran güçlenmeye başlamıştır. Ortaya çıkan bu durumda KİK ülkelerinin Irak ve İran'ı birbirleriyle denge oluşturma konumu son bulmuştur. Bu dönemde Türkiye'nin stratejik önemi Körfez'deki Arap devletleri tarafından fark edilmiştir (Çetinoğlu, 2009: 151).

Ancak savaşın sonrasında Türkiye ekonomi ve güvenlik alanlarında önemli sorunlarla karşılaşmıştır. Irak'a uygulanan ambargo ve savaşın etkisi Türkiye'yi ekonomik anlamda olumsuz şekilde etkilemiştir. Diğer taraftan ise Irak'ın kuzeyinde oluşan güç boşluğu ile beraber Kürdistan İşçi Partisi (PKK)'nin terör faaliyetlerini arttırması nedeniyle Türkiye'nin güvenliği ana eksene alan siyaseti bölgede artarak devam etmiştir (Sinkaya , 2011: 88). Terörün kaynağı ve destek anlamında Irak ve Suriye gibi devletlerin etkisi Türkiye'yi İsrail ile ilişkilerini ilerletmesine sebep olmuştur. PKK terörünün oluşturduğu fiili durum Türkiye'nin ilişkilerine güvenlik eksenli bakışına neden olmuştur. Bu sebeple de 1990'lı yıllar boyunca Türkiye ve İsrail'in önemli bir ilişki ağı oluşturmalarına yardımcı olmuştur. İsrail ile yaklaşmanın bir sonucu olarak Araplarla olan ilişkilerin kopması olarak algılanmış ve Arap ülkeleri Türkiye'yi eleştirmişlerdir. 90'lı yıllarda ara dönem

sayabileceğimiz sadece 1996 yılında kurulan 54. Hükümet ile Başbakan Necmettin Erbakan dönemiyle kısa bir süre zarfında İslam dünyası ve Ortadoğu coğrafyası ile önemli bağlar kurularak ilişkiler geliştirilmiştir. Müslüman ülkelerin bir araya geldiği D8 girişimi ile uluslararası bir mekanizma kurulmuş olsa da Necmettin Erbakan Hükümeti'nin düşmesi sonrasında İslam ve Ortadoğu ülkeleri ile ilişkiler eski seyrine dönmüştür (Güder ve Mercan, 2012: 70).

Dünya ve ABD tarihi için kırılma noktası sayılacak olan “11 Eylül” terör saldırıları sonrasında ABD'nin Ortadoğu coğrafyasına dönük sert güce dayalı yeni dış politikası bölgedeki diğer ülkeler gibi Türkiye'de de kaygıya neden olmuştur. Türkiye'nin geçmişten bu yana bölge coğrafyasında izlediği meselelere karışmama siyaseti ile ortaya çıkan problemleri aşamayacağını anlamıştır. Bu sebeple ortaya çıkan meselelerde dışında kalmak yerine, çare bulmak ve barışa yönelik bir siyaset ile ortaya çıkacak riskleri azaltacağını öngörmüştür (Şahin, 2010: 15).

Türkiye Cumhuriyeti'nin Ortadoğu'ya dönük dış politikasında bölge ülkeleri ile oluşan yakın ilişkiler bakımından en etkili ve aktif dönem AK Parti'nin Kasım 2002'de yönetimi devralmasıyla beraber gerçekleşmiştir. Bu yeni dönemde dünya siyasetinde Ortadoğu'nun odak noktada yer almasından ötürü Türkiye'nin de bu bölgede etkin bir konumda politika takip etmesini zorunlu kılmıştır (Güder ve Mercan, 2012: 92). Türkiye'de bu doğrultuda bölge ülkeleri ile ilişkileri daha fazla yoğunlaştırmıştır (Sinkaya , 2011: 85). Ak Parti hükümetleri ile başlayan bu yeni dönemde dış politikaya bakışı düzleminde Ortadoğu'da komşularıyla “Sıfır Sorun” siyaseti izlenmiş, tüm alanlarda diyalog ve diplomasi merkeze alınarak hareket edilmiştir. Bu düzlemde Türkiye Ortadoğu'da siyaset ve ekonomik tesirini arttırmak amacıyla coğrafyanın önemli kuruluşları olan KİK, Arap Birliği ve İİT ile samimi ilişki kurmak istemiştir (Muriç, 2020: 2).

ABD'nin kimyasal silah varlığını iddia ederek Irak'ı işgal edeceği dönemde Türkiye ile işgal için iş birliği istemiş fakat TBMM'de 1 Mart 2003'de kabul edilmemiştir. Alınan bu karar ile beraber uzun yıllardır Arap devletleri arasında hâkim söylem olan “Amerikan iş birlikçisi” olarak tasvir edilen söylem bu sayede bitmiştir, Arap ülkeleri artık Türkiye'yi Ortadoğu coğrafyasındaki güvenilir bir devlet olarak görmeye başlamışlardır (Benli Altunışık, 2010: 27). Türkiye yine bu dönemde Körfez bölgesinde özellikle Suudi Arabistan eksenli KİK politikası birçok alanda geliştiği ve bölgedeki ülkelere dönük olarak

bütünsel bir siyaset oluşturmuştur. Körfez ilişkilerinin gelişmesine yönelik bu dönemde dönüm noktası sayılacak gelişme yukarıda bahsettiğimiz Irak tezkeresine Türkiye'nin hayır demesi olmuştur. Sonraki dönemde ise 2006 yılında Suudi Arabistan Kralı Abdullah 40 yıl sonra Türkiye'ye resmi ziyarette bulunması diğer bölge ülkelerine de örnek teşkil etmiştir. Ziyaret sonrasındaki dönemde yalnızca Suudi Arabistan ile değil BAE ile de ekonomi başta olma üzere ilişkilerin gelişmeye başladığı görülmüştür (Akcan ve Yetim, 2020: 7).

Türkiye'nin Ortadoğu'daki yeni politikasında değişen dilinin yanında bu değişimin görünürlüğünü ortaya koyduğu eylemleriyle de göstererek bölgedeki devletlerin ve en önemlisi de halkların desteğini almıştır. Ortadoğu coğrafyasına eski dönemde sokulmayan Türkiye'nin bu yeni dönemde bölgedeki meselelerin çözümü noktasında önemli katılımcısı olmuştur (Şahin, 2010: 17). Türkiye bu doğrultuda Ortadoğu coğrafyasında barış, huzur ve istikrarın oluşabilmesi için bölgede yaşanan anlaşmazlık ve çatışmalarda arabuluculuk yapma girişimleri olmuş ancak bunlardan bazıları sonuç vermiş bazıları ise sonuçsuz kalmıştır. 2005 yılında Irak'taki Sünni grupların siyasi süreçlere dâhil olmalarını sağlamış, Suriye ve Irak arasındaki oluşan gergin süreci yumuşatmış yine Suriye ve İsrail arasındaki barış girişimlerinde mühim bir çaba göstermiş ancak 2009 yılında İsrail'in Gazze saldırısı sonrasında süreç akamete uğramıştır. Türkiye Filistin'deki siyasi taraflar olan El Fetih ve Hamas arasında bulunan sorunların giderilmesi adına devreye girmiştir. Türkiye bölgedeki aktif siyaseti sadece arabuluculukla kalmamış İsrail'in 2008 yılında Lübnan saldırısı sonrasında barışı sağlamak amacıyla İsrail ve Lübnan sınırına BM misyonuna askeri birlik göndererek destekte bulunmuştur (Sinkaya, 2011: 94). Türkiye'nin Ortadoğu coğrafyasında üstlendiği arabuluculuk ve barışı önceleyen politikasına KİK ve diğer Arap devletleri tarafından olumlu baktıkları görülmüştür (Akcan ve Yetim, 2020: 7).

Körfez bölgesindeki ülkelerin doğalgaz ve petrol gelirleri ile 1,5 trilyon dolar değerinde yatırım fonları oluşturmuşlardır. Türkiye ise Körfez ülkelerinin devasa büyüklükteki fonlarını Türkiye'de değerlendirebilmek amacıyla 2006 ile 2008 tarihleri içerisinde 3 adet Türk ve Arap toplantısı organize edilmiştir. Yapılan toplantılarla yatırımcılara Türkiye'de tüm sektörlerdeki cazip yatırım fırsatları hakkında bilgi verilmiştir. Türk yatırımcıları ise Körfez ülkelerinden üstyapı ve altyapı yapı projelerinde gereği kadar iş almaları için projeler üretmelerini talep edilmiştir (Türk, 2009: 27). KİK ülkeleri ile Türkiye arasında 2008 yılında imzalanan anlaşmayla birlikte Körfez bölgesi dışında bulunan bir ülkenin "stratejik partner" olarak tanımlanması, siyasi alandaki

ilişkilerin doruk noktasına ulaştığını göstermiştir. Körfez ülkeleri ile siyasi ilişkilerin yanında 2000’li yıllardan başlayarak Körfez ülkelerinin bazıları ile Yüksek Düzeyli İş Birliği Konseyi Mekanizması kurulması ve Serbest Ticaret Anlaşması yapılması, geliştirilen ilişkilerin önemli çıktıları olarak bakılabilir (Muriç, 2020: 2).

Türkiye’nin Ortadoğu’daki dış politikasında itici güç sayılabilecek mesele Filistin konusunda gösterdiği hassasiyet olmuştur. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın 2009 yılında Davos’taki İsrail Cumhurbaşkanı Şimon Perez’e yaptığı “One Minute” çıkışı özellikle Arap ülkeleri ve halklarında büyük yankı uyandırmış ve destek görmüştür (Güder ve Mercan, 2012: 77). Fakat ekonomi başta olmak üzere birçok alanda iyi seyreden Türkiye Ortadoğu ilişkileri 2010 yılına gelindiğinde Türk dış politikasında bir değişim yaşanmıştır. Bu değişimin ana sebebi ise bölge yönetimlerine karşı uzun yıllardır devam eden hoşnutsuzluklarla beraber başlayan Arap Baharı ile bölge halkları tarafından yapılan protestolarla yeni bir dönemin başlamasına neden olmuştur. Tunus ile başlayan Mısır, Yemen, Suriye ve Bahreyn’le devam eden otoriter rejimlere karşı yapılan gösterilerle birlikte Türkiye’nin Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyasına karşı politikaları sil baştan şekillenmeye başlamıştır. Türkiye bu dönemde rejimlere karşı halk hareketlerini ve protesto gösterilerini desteklemiştir. Ancak Türkiye’nin bu tavrı Ortadoğu’da öncelikli olarak Suudi Arabistan ve BAE’nin başını çektiği birçok bölge ülkesinin tepkisini çekmiştir. Türkiye, Arap Baharı sonrasında özellikle Körfez ülkeleri ile yaşadığı sorunlara rağmen Ortadoğu politikasında yaşadığı iki önemli kırılma Türkiye’nin Ortadoğu siyasetine önemli etki etmiştir. Bunlardan birincisi 2017 Körfez ülkelerinin Katar’a uygulanan ambargo ve 2018’de gazeteci Cemal Kaşıkçı’nın vatandaşı olduğu Suudi Arabistan tarafından İstanbul’da öldürülmesine kadarki dönemde bölgedeki tüm ülkelerle ilişkileri geliştirme yönünde çaba sarfetmiş çok sık olmasa da ziyaretlerde bulunduğu görülmüştür (Telci ve Ereli, 2022: 54).

3.2. Türkiye ve Katar Siyasi İlişkileri

3.2.1. 1971- 2002 Arası Türkiye ve Katar İlişkileri

İngiltere’nin 1971 yılında Katar’dan çekilmesi ile birlikte Katar tam bağımsızlığını elde etmiştir (Arı, 2004: 514). Türkiye ve Katar arasında diplomatik münasebetler ise bu tarihte kurulmaya başlamıştır. Katar’ın başkenti Doha’da ilk büyükelçiliğimiz 1980 yılında faaliyete geçmiş ve ilk büyükelçi olarak Necati Uçkan göreve başlamıştır. Böylelikle Katar ile ilişkilerimiz resmi bir hüviyet kazanmıştır (Yıldırım F. , 2021: 13).

Türkiye 1980'li yıllarda başlattığı ekonomi eksenli yol haritası uyarınca Körfez bölgesine yakın ilgi göstermiştir. İki ülke arasında bu süreçte mühim ziyaretler yapılmıştır (Mercan A. , 2021: 11). 1985 yılı iki ülke ziyaretleri açısından önem arz etmiş Türkiye Cumhurbaşkanı Kenan Evren Katar'a ziyarette bulunmuş akabinde Katar Emiri Hamad El Sani haziran ayında Türkiye'yi ziyaret etmiş iki ülke arasında "*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Katar Devleti Hükümeti Arasında Kültürel İşbirliği Anlaşması*" imzalanmıştır. Türkiye ile Katar'ın aralarındaki ilişkilerin gelişmesi maksadıyla teknoloji, bilim, sanat ve kültür alanlarında anlaşmalar imzalanmıştır (Kayaoğlu, 2020: 470). Fakat 1980 ile 2000 yılları arası İran'da ortaya çıkan İslami Devrim ardından SSCB'nin Afganistan'ı işgali, Irak ve İran Savaşı, Irak'ın Kuveyt'i İşgali sonrası yaşanan Körfez Savaşı gibi faktörler Türkiye'nin Ortadoğu ve Körfez bölgesindeki ülkelerle olan münasebetlerinin düşük seviyede seyretmesine sebep olmuştur (Yıldırım F. , 2021: 15).

Katar 10 yıldan fazla bir süre sonra, 1992'de Ankara'daki büyükelçiliğini açmıştır (Pala ve Başkan, 2020: 14). Büyükelçiliğin açılması Türkiye ve Katar ilişkilerinde önemli bir nokta olmasına karşılık Türkiye'nin 90'lı yıllarda yaşadığı iç sorunları ve Katar'ın Türkiye'ye ilgisiz davranması aralarındaki ilişkilerin düşük seyretmesine yol açmıştır (Pala, 2014: 28). Dönemin Cumhurbaşkanı Turgut Özal ise Katar'a 1990 ve 1993 yıllarında 2 resmi ziyarette bulunmuştur (Berdibek, 2016: 76).

1995 yılında kansız bir darbe sonrası babasından yönetimi devralan Şeyh Hamad, ülkesinin Suudi Arabistan endeksli dış politikasından bağımsız dış politika çizgisine gelmesini sağlamıştır. Dünyanın birçok ülkesi ile geliştirdiği ekonomik ilişkilerin yanında daha stratejik öneme sahip ilişkiler geliştirmiştir (Gümüşlüoğlu, 2019: 72). Yeni emirle ortaya çıkan yeni dış politika anlayışı Türkiye içinde Katar ile başlayacak önemli ilişkilerin başlangıcı sayılacaktır. 1999 yılında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel Katar'ı ziyaret etmiş önemli anlaşmalar imzalamıştır. Şeyh Hamad ilk Türkiye ziyaretini 2001 yılında gerçekleştirmiştir ve Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile bölgesel ve uluslararası meseleler görüşülmüştür. Yapılan toplantılarda savunma sanayi, terörizmin önlenmesi, uyuşturucuyla mücadele, basın-yayın, sağlık, turizm, bilim, teknoloji konularının yanında kültürel ve tarihsel ilişkilerinde geliştirilmesi için iki ülkenin arşivleri arasında iş birliği yapılması görüşülmüştür. Ziyaretin iki ülke için önemli artıları ise, çifte vergilendirmenin önlenmesi, yatırımların karşılıklı teşviki, turizm güvenlik, standartlar ve haber değişimi konularında iş birliği yapılmasına dair altı anlaşma imzalanmıştır (TCCB, 2001).

3.2.2. 2002 Sonrası Türkiye Katar İlişkileri

2002 sonrasında Türkiye'nin dış politikası Batı'yla beraber Ortadoğu coğrafyasını da içine alacak biçimde tekrar şekillenmiştir. İki ülke ilişkileri Ak Parti yönetimi gelmeden önce vasat bir seviyede seyretmiştir (Karataş, 2021: 38). Türkiye'de Ak Parti'nin 2002 yılında iktidara gelmesi ve Katar'da ise Şeyh Hamad'ın yönetiminde bulunması ile birlikte iki ülke ilişkileri her geçen yıl gelişme göstermiştir (Yıldırım F. , 2021: 6). Türkiye ile Katar arasında geçmişten gelen kültürel ve tarihsel bağlar ülkelerin ekonomi, siyasi ve askeri iş birliği alanlarının gelişmesine yardımcı olmuştur. Özellikle 2010 yılından sonra başlayan Arap Baharı ve diğer bölgesel gelişmeler Türkiye ve Katar'ın benzer dış politika uygulamaya yönlendirmiştir (Muriç, 2020: 4).

İki ülkenin de farklı açılardan birbirlerine benzer tarafları bulunmaktaydı. Şeyh Hamad, Körfez'de İran, BAE ve Suudi Arabistan ekseninde denge arayışı içinde bulunmaktaydı. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ise Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasından bu yana sadece batı eksenli bir dış politika varlığını kabul etmek istemeyerek, coğrafyasındaki Müslüman devletlerle ilişkilerini geliştirmek istiyordu. Türkiye bu bağlamda dış politikada yeni bir süreç başlatmış bölge ülkeleriyle "sıfır sorun" politikasını eksene alarak iyi ilişkiler geliştirmek istemiştir. Ortadoğu ülkeleriyle önemli ilişkiler oluşturmuş, diyaloglar kurulmuş, ticari anlaşmalar yapılmış ve coğrafyasında barışın, huzurun oluşması için gayret gösterilmiştir (Yıldırım F. , 2021: 15).

Türkiye dış politikada yeni dönemde sert güç unsurlarının yerine, yumuşak güç unsurlarını kurulan münasebetlerde ön plana almaya gayret göstermiştir. Bölge coğrafyasında siyasi ve ekonomik anlamda etkinliğini yükselmek için bölgenin önemli kuruluşları olan Arap Birliği, İİT ve KİK ile mühim münasebetler kurmuştur. Türkiye bu dönemde yine bölgedeki ülkelerle üst seviyede ziyaretler yapılmış ve "Dış Ekonomik İlişkiler Konseyi" bünyesinde serbest ticaret anlaşmaları yapılmıştır. Yapılan anlaşmaların sadece ekonomik olarak dar bir alanda oluşmasını istememiştir. KİK'e üye ülkelerle güvenlik boyutunda münasebetlerini de etkin kılmaya gayret etmiştir. Ak Parti'nin 2000'li yıllarla iktidar olmasıyla birlikte gördüğümüz bu dış politika yaklaşımı Katar'ın 1990'ların ortasında başlayan çok yönlü ve pragmatist dış politikası ekseninde yumuşak güç unsurlarıyla paralellik göstermektedir (Muriç, 2020: 2).

Türkiye ve Katar ilişkileri uzunca yıllar, fazla bir ilerleme kaydetmemiştir. 2005 sonrasında iki ülke münasebetleri karşılıklı yapılan üst düzey ziyaretler sayesinde hızla gelişmeye başlamıştır (Kurt Sariaslan, 2017: 247). Başbakan Recep Tayyip Erdoğan 13 Kasım 2005 tarihinde Türk iş adamları heyeti ile beraber Katar'a resmi ziyarette bulunmuştur. Başbakan Erdoğan Başkent Doha'da Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu (DEİK) ve Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) tarafından organize edilen Türk ve Katarlı işadamlarının bulunduğu toplantıya katılmıştır. Burada yaptığı konuşmada *“Türkiye, güven ve istikrar ülkesidir, Türkiye'ye gelin, girin bundan her iki ülke de kazanacaktır”* açıklamasını yapmıştır (Hürriyet, 2005).

Katar Emiri Şeyh Hamad resmi daveti ile beraber Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Abdullah Gül davete icabet etmiş ve 2008 yılının 5-7 Şubat tarihleri arasında Doha'ya ziyarette bulunmuştur. Yapılan toplantılarda bölgesel ve uluslararası meseleler görüşülmüştür. Sonrasında iki ülke arasında ekonomi ve ticaret alanlarında anlaşmalar imzalanmıştır. Ziyaret kapsamında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Katar Emiri Şeyh Hamad ile beraber Türk ve Katar İş Konseyi toplantısına katılmışlardır (Abdullah Gül, 2008).

Türkiye ve Katar arasında 2009 yılının ilk resmi görüşmesi Katar Başbakanı Şeyh Casim'in Türkiye ziyareti olmuştur. İsrail'in Gazze'ye yaptığı saldırılar sonrası gelişmeleri Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile görüşmüşlerdir. Ağustos 2009 tarihinde ise Katar Emiri Şeyh Hamad resmi ziyaret için Türkiye'ye gelmiştir (Ataman ve Uçğan, 2010: 206). Katar Emiri'nin yaptığı ziyaret birçok alanda yapılan önemli anlaşmalar sebebiyle önem arz etmiştir. İki ülke arasında 4 mutabakat, 8 anlaşma, 3 protokol imzalanmış ve enerji sahasındaki iş birliklerinin elle tutulur hale gelebilmesi amacıyla da “Enerji Çalışma Grubu” oluşturulmasına yönelik karar alınmıştır. Bir diğer önemli gelişme de uzun dönemde gerçekleştirilmesi konusunda anlaşmaya varılan Türkiye ve Katar “Doğalgaz Boru Hattı Projesi” olmuştur. Katar'dan gaz tedariki ve doğalgaz boru hattı projesi konusunda yapılan anlaşmanın mutabakat zaptını imzalamak için Enerji Bakanı Taner Yıldız 6-8 Ekim tarihlerinde Katar'a gitmiş “Enerji Çalışma Grubu”nun kurulmasına dair anlaşmanın imzalarını atmışlardır (Koçgündüz, 2011: 75).

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan 14 Şubat 2010 tarihinde 2 günlük resmi ziyaret kapsamında Katar'ın başkenti Doha'yı ziyaret etmiştir (Ataman ve Uçğan, 2011: 173). “Türk-Katar İş Forumu”nun toplantısına katılan Recep Tayyip Erdoğan *“Türkiye'nin*

kapularının, Katarlı yatırımcılara, turistlere, iş adamlarına ardına kadar açık olacağını” söylemiştir (BBC Türkçe, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/02/100215_qatar, 2010). Ziyaret kapsamında Katar Emiri Şeyh Hamad ile görüşme yapan Başbakan Erdoğan iki devlet arasında “Stratejik İşbirliği Konseyi” oluşturulması teklifinde bulunmuştur (Muslu, 2011: 417). 4 Nisan 2010 tarihinde Katar’ın Veliaht Prensi Şeyh Temim ve Katarlı bakanların olduğu bir heyetle İstanbul’a ziyarette bulunmuştur. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile beraber Beşiktaş’taki Dolmabahçe Sarayı Başbakanlık Çalışma Ofisi’nde görüşmüşlerdir. Görüşme sonrasında Veliaht Prens TRT Arapça kanalının açılışına katılmıştır (CNN TÜRK, 2010). Yine 2010 yılında Katar merkezli Al Jazeera kanalına bağlı Stratejik Araştırmalar Merkezi, Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu’nun dünyaca bilinen eseri “Strateji Derinlik” kitabının Arapça baskısının tanıtım programını Doha’da yapmıştır. Bakan Davutoğlu kitabının Doha’daki tanıtım programına katılmış ve sonrasında konferans vermiştir (Ataman ve Uçgan, 2011: 173).

11 Ocak 2011 tarihinde Başbakan Recep Tayyip Erdoğan iş adamlarının da olduğu bir heyetle Katar’ın başkenti Doha’ya ziyarette bulunmuştur. Doha’da Türkiye-Katar İş Forum toplantısına katılmış iki ülke arasındaki ekonomik ilişkilerin ilerletilmesi durumu konuşulmuştur. Ziyarete yapılan görüşmelerde ticari meselelerin yanı sıra, bölgesel meseleler bağlamında Filistin ve Lübnan’da yaşanan gelişmeler ele alınmıştır (Arslan T. , 2016: 35). Tunus’ta Arap Baharı başlamasıyla tüm Ortadoğu’daki dengeler sarsılmıştı. Başlayan halk hareketlerinde önemli etkin bir siyaset güden Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu 23 Mart 2011 tarihinde Doha’ya resmi ziyarette bulunmuştur. Doha’da Başbakan ve Dışişleri Bakanı olan Arap Baharı sürecinde faal bir lider olarak görülen Şeyh Casim ile görüşme yapmıştır. 25 Ekim tarihinde Ahmet Davutoğlu tekrar Katar ziyaretinde bulunarak mevkidaşı Şeyh Casim ile Arap Baharı’nda ortaya çıkan ve Katar’ında etkin bir biçimde içinde bulunduğu Libya’nın durumu ve Tunus, Suriye ve Mısır’da gelişen olayları konuşmuşlardır. 24 Haziran tarihinde ise Katar Emiri Şeyh Hamad Ankara’ya resmi ziyarette bulunmuş ve Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Başbakan Erdoğan’la görüşmüştür (Demir ve Ataman, 2012: 288).

Şeyh Hamad 7 Mart 2012’de Başbakan Recep Tayyip Erdoğan’ın davetlisi olarak Türkiye’ye ziyarette bulunmuş, iki lider Başbakanlık’ta görüşmüşlerdir. Bu görüşmeden bir müddet sonrasında Şeyh Hamad Suriye’nin dostları grubunun toplantısı için 1 Nisan 2012 tarihinde İstanbul’a tekrar gelmiştir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile

Beşiktaş'taki Başbakanlık Dolmabahçe Çalışma Ofisi'nde görüşmüşlerdir. Görüşme ile ilgili herhangi bir bilgi verilmemiştir (Ataman ve Akkaya, 2013: 145). 21 Nisan'da Başbakan Recep Tayyip Erdoğan BM'nin ticaret ve kalkınma toplantısında yapacağı konuşma için Katar'ın başkenti Doha'ya resmi ziyarette bulunmuştur. Başbakan Erdoğan öncelikle Katar Başbakanı Şeyh Casim ile bir görüşme yapılmıştır. Sonrasında ise Katar Emiri Şeyh Hamad ile görüşme yapmış ve onuruna verilen akşam yemeğine katılmıştır (İnternet Haber, 2021). Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu 2012 yılı boyunca Katar Emiri Şeyh Hamad, Başbakan ve Dışişleri Bakan'ıyla birçok kez görüşme yapmıştır. Yapılan görüşmeler ağırlıklı Arap Baharı'nda yaşanan bölgesel gelişmeler ve Suriye meselesi üzerine olmuştur (Ataman ve Akkaya, 2013: 146).

Türkiye ve Katar ilişkileri 2013 yılında gelişmeye devam etmiş ve yıl içerisinde iki önemli ziyaret gerçekleşmiştir. Ziyaretlerden ilki Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız ile beraber 29 Ocak tarihinde Doha'ya yapılmıştır. Katar Emiri Şeyh Hamad, Dışişleri Bakanı ve Başbakan Şeyh Casim ile temaslarda bulunmuşlardır. Ziyaretin ana gündemi olarak iki ülke ilişkileri, bölgede yaşanan gelişmeler, ticari, ekonomik, enerji ile ilgili konular olmuştur. 2013 yılının ikinci ziyareti ise Türkiye'nin Katar'da inşa ettiği yeni büyükelçilik binasının açılışı için Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve beraberindeki heyet 4 Ocak tarihinde başkent Doha'ya resmi ziyarette bulunmuşlardır. Katar'ın yeni Emiri Şeyh Temim ile görüşmeler yapıldıktan sonra elçilik binasının açılışına katılmışlardır. Törende konuşma yapan Başbakan Recep Tayyip Erdoğan iki devletin 500 senelik bir ortak mazilerinin bulunduğunu aralarındaki kardeşlik ve birliğin müşterek yatırımlar dahilinde büyüyerek sürdüğünü söylemiştir. Yine devam eden ziyaret sırasında yaptığı açıklamada iki ülkenin bölgesel ve uluslararası konularda benzer siyasetlere sahip olduklarını ifade etmiştir (Ataman ve Akdoğan İsmail, 2014: 219).

2014 yılında Türkiye ve Katar adına önemli gelişmelerin ve ziyaretlerin olduğu bir yıl olmuştur. Katar Emiri Şeyh Temim resmi ziyaret kapsamında 14 Şubat 2014 tarihinde Ankara'ya gelmiştir. Çankaya Köşkü'nde Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile görüşme yapmıştır. Şeyh Temim aynı gün içerisinde İstanbul'a geçerek Dolmabahçe sarayında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile görüşmüştür (Al Jazeera Türk , 2014). 2014'ün ikinci ziyaretini 15 Temmuz tarihinde Şeyh Temim Ankara'ya yapmıştır. Önce Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ile ardından Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ile görüşmeler yapmıştır.

Filistin'deki İsrail saldırıları ana gündem olmuş ve yaşanan durumun durdurulması adına neler yapılabileceğini ve bölgesel sorunlar konuşulmuştur (Haber 7, 2014). 2014 yılının 3. ziyareti Katar Emiri Şeyh Temim tarafından 28 Ağustos tarihinde Cumhurbaşkanlığı seçimini kazanan Recep Tayyip Erdoğan'ın devir teslim merasimine katılmak üzere Türkiye'ye gelmiştir (Sabah Gazetesi, 2014). Yıl içerisinde yapılan bir diğer önemli ziyaret Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın seçimleri kazanması sonrasında Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Azerbaycan ziyaretleri sonrası 3. Ziyaretini 14 Eylül tarihinde Katar'a yapmıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Şeyh Temim arasında yapılan görüşmelerde bölgesel, ekonomi, enerji, askeri ve kültürel meseleler görüşülerek anlaşmalar imzalanmıştır. Yapılan anlaşmalarda dikkat çeken önemli gelişme iki ülke arasında kurulacak olan "Yüksek Düzeyli Stratejik Ortaklık Mekanizması" olmuştur. Bu ziyarette diğer bir önemli gelişme ise 2015 yılının "Türkiye ve Katar Kültür Yılı" ilan edilmesi olmuştur. 2015 yılı içerisinde iki ülkede ortak kültürel faaliyetlerin gerçekleştirilmesi kararı alınmıştır (Telci, 2014: 192).

2014 yılının son resmi ziyareti Katar Emiri Şeyh Temim tarafından 19-20 Aralık tarihinde Katar Emiri'nin Ankara'ya yaptığı ziyaret olmuştur. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Katar Emiri Şeyh Temim ile birlikte yapılan görüşme sonrası heyetler arası görüşmeler yapılmıştır. Bölgesel, ekonomik, askeri konular görüşülmüş ve ilgili alanlarda anlaşmalar imzalanmıştır. Şeyh Temim'in ziyaretinde yapılan iki anlaşma önem arz etmiştir. Birincisi 2014 yılında kurulması planlanan "Yüksek Düzeyli Stratejik Ortaklık Mekanizması" ve bir diğeri ise askeri alanda iş birliği anlaşması olmuştur. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan *"İmzalanan anlaşma ile bundan sonraki süreçte de birçok şeyi beraber yapabileceğimizi açık ve net şekilde ortaya koymuş oluyoruz. Üst düzeydeki bu komitenin kurulmuş olması da önem arz ediyor. Atacağımız adımlar her iki ülkenin de bölgesel anlamda neler olabileceğinin bir teminatıdır"* açıklaması yapmıştır. 19 Aralık'ta ise Katar Emiri Şeyh Temim Türkiye'ye yaptığı resmi ziyarette Yüksek Stratejik Komitesi resmi olarak imzalanarak kurulma işlemi tamamlanmıştır (Kurt Sarıaslan, 2017: 25).

2015 yılında Türkiye-Katar Yüksek Stratejik Komitesi'nin ilk toplantısı 2 Aralık tarihinde Katar'ın başkenti Doha'da gerçekleşti. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Katar Emiri Şeyh Temim liderliğindeki toplantıda taraflar 16 anlaşma imzalamıştır. Katar ile Türkiye arasında varılan anlaşma maddeleri arasında iki ülke arasında vizesiz seyahatin yapılması, eğitimden, çevreye, bilim ve teknolojiye, denizcilığe ve enerjiye birçok alanda anlaşmalar yapmıştır (Yetim, 2016: 313). Anlaşma maddelerinin önemli konularından

biriside Katar'da 3000 askerin bulunacağı askeri üs kurulması kararının alınması olmuştur. Kurulacak olan askeri üs Türkiye'nin Ortadoğu'daki ilk büyük çapta üssü olacaktır. Askeri üs tugay seviyesinde olacak ve kara, hava ve özel kuvvetlerden birlikleri konuşlu olacaktır (Üçağaç, 2016: 243).

Türkiye ve Katar arasındaki ilişkiler 2016 yılında üst düzey önemli gelişmelere sahip olması ile birlikte 2016 yılında iyi ve derin münasebetlerin sağlam zemine oturmasını mümkün kılmıştır. Katar Emiri Şeyh Temim Şubat ayında Ankara'ya resmi ziyarette bulunmuştur. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Şeyh Temim iki ülke arasında askeri ortaklık konusunda görüşmüşlerdir. Sonrasında Katar Emiri Başbakan Ahmet Davutoğlu ile yine askeri konularda görüşmelerde bulunmuştur. (Al Jazeera Turk , 2016). İİT'nin 13. toplantısı için Türkiye'ye gelen Katar Emiri Şeyh Temim Başbakan Ahmet Davutoğlu ile Suriye ve diğer bölgesel meseleler hakkında görüşmeler yapmıştır (Sözcü Gazetesi, 2016). 28 Nisan tarihinde Başbakan Ahmet Davutoğlu Doha'ya ziyarette bulunmuştur. 2014 yılında Katar'da askeri üs kurulmasına dair alınan karar nihayete ermiş ve Başbakan Ahmet Davutoğlu ile Katar Başbakanı Abdullah Nasır bin Halife tarafından imzalanarak resmîyete kavuşmuştur (Türkiye Gazetesi, 2016). Başbakan Ahmet Davutoğlu ziyareti kapsamında Katar Emiri Şeyh Temim ile bölgesel ve uluslararası gelişmeler hakkında görüşme yapılmıştır. Bakan Davutoğlu sonrasında Katar'daki Türk birliğini ziyaret etmiş ve Katar Üniversitesi'nde konferansa konuşmacı olarak katılmıştır (En Son Haber, 2016). Katar Türkiye'de 15 Temmuz'da yaşanan başarısız darbe girişimi sonrasında darbeyi kınayan ilk ülke olmuştur. Katar Emiri Şeyh Temim Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ı arayarak desteklerini ileten ilk yabancı devlet başkanı olmuştur (Üçağaç ve Akdoğan, 2017: 268). Yine Türkiye'ye ziyarette bulunan ilk yabancı ülke görevlisi Katar Dışişleri Bakanı olmuştur (Alrantisi, 2021: 215).

Türkiye-Katar Yüksek Stratejik Komitesi'nin ikinci toplantısı 18 Aralık 2016 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Katar Emiri Şeyh Temim liderliğinde Trabzon şehrinde yapılmıştır. Yapılan toplantıda, iki ülke iş birliğinin daha da derinleştirilmesine ilişkin imkânlar ele alınarak, bölgesel konularda görüş alışverişinde bulunulmuştur. Türkiye ve Katar arasında yapılan toplantıda iki ülke arasındaki iş birliğinin ilerletilmesi konusu ele alınmıştır. Toplantı sonrasında yine tarım, maliye, sağlık, gümrük, iletişim, gençlik alanlarında ilgili bakanlıklar arasında anlaşmalar imzalanmıştır (TCCB, 2016).

Görüşmelerde iki ülkenin aralarındaki iş birliklerinin daha da geliştirilmesi, büyütülme olanakları ve bölgesel konular değerlendirilmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2016).

2017 yılı Türkiye ve Katar açısından ekonomi, siyasi, askeri konularının hepsinde mühim gelişmelerin yaşandığı bir yıl olmuştur. İki ülke arasında son yıllarda daha yoğun şekilde devam eden ilişkileri Körfez’de yaşanan kriz neticesinde Katar’a uygulanan abluka ile birlikte Türkiye’nin Katar’ın yanında tavizsiz duruşu münasebetleri daha sağlam ve derinlikli bir boyuta getirmiştir (Akdoğan, 2018: 248). 2017 yılında iki ülke arasındaki ilk görüşme Türkiye Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan’ın 12-15 Şubat tarihindeki Körfez ziyareti kapsamında Bahreyn ve Suudi Arabistan’daki temasları sonrasında Katar’a gelmiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve beraberindeki heyet ile birlikte Katar Emiri Şeyh Temim ile görüşme yapmış iki ülke ilişkileri ve bölgesel konular ele alınmıştır (TCCB, 2016). Ziyaret sırasında Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın yaptığı açıklamada *“Türkiye ve Katar ilişkileri özellikle son yıllarda her alanda hızla gelişiyor, mükemmel bir seviye yakaladık. Karşılıklı güven artık stratejik boyuta da evrilmiş durumda. Katar’ın 15 Temmuz darbe girişimi sırasında ve sonrasında sergilediği dayanışmayı, desteği unutamayız. Katar kara gün dostu olduğunu gösterdi”* açıklamasını yapmıştır (Yeni Şafak Gazetesi, 2017). Türkiye-Katar Yüksek Stratejik Komite 3. toplantısı Katar’ın Başkenti Doha’da 15 Kasım 2017 tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Şeyh Temim liderliğinde gerçekleşmiştir. Yapılan toplantıda turizm, hukuki ve adli eğitim, meteoroloji, kardeş limanlar iş birliği, cezai adli iş birliği, gıda güvenliği, medya, teknolojik araştırma ve insani yardım konularında, ilgili bakanlar arasında anlaşmalar imzalanmıştır. Ertesi gün Cumhurbaşkanı ve yanındaki heyet Katar’da bulunan Türk karargâhını askerlerimizi ziyaret etmişlerdir (TCCB, 2017).

2018 yılında iki ülke arasında önemli ziyaretler olmuştur. İlk resmi ziyareti Katar Emiri Şeyh Temim tarafından 15 Ocak 2018’de Türkiye’ye yapılmıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile yapılan görüşmelerde bölgesel konular görüşülmüştür (Dışişleri Bakanlığı, 2018). Türkiye ve ABD arasında Amerikalı Rahip Brunson’un tutuklanması sonrasında yaşanan siyasi kriz ve ardından dolar kurunda oluşan ani yükseliş ekonomik problem yaratmıştı (Telci, 2019: 132). Türkiye’de ortaya çıkan “Dolar Krizi” olarak tabir edilen kriz esnasında yardım Katar’dan gelmiştir. Katar Emiri Şeyh Temim 15 Ağustos tarihinde Türkiye’ye gelmiştir. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile Cumhurbaşkanlığı Külliyesi’nde yapılan toplantı sonrasında Türkiye’ye 15 milyar dolarlık yatırım yapılacağı ve hızlı bir şekilde hayata geçirileceği açıklanmıştır (TCCB, 2018).

2018 yılının son önemli görüşmesi ise Türkiye ve Katar Yüksek Stratejik Komite 4. toplantısı ile beraber, Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Şeyh Temim liderliğinde 26 Kasım 2018 tarihinde İstanbul'da yapılmıştır. Vahdettin Köşkü'nde yüz yüze yapılan görüşme sonrası heyetler arasında görüşmeler yapılmıştır. Türkiye ve Katar arasında ulaştırma, kültür, ticaret, ekonomi, savunma sanayi, alanlarında stratejik iş birliği protokolü, iki ülkenin ilgili bakanlarınca imzalanmıştır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan toplantı sırasında *“her iki ülkenin de zor zamanlarda birbirleri ile dayanışma içinde hareket ettiğini ve birbirlerinin kara gün dostu olduğunu birçok kez gösterdiğini”* söylemiştir (Vatan Gazetesi, 2018).

Türkiye-Katar Yüksek Stratejik Komite 5. toplantısı Katar'ın Başkenti Doha'da Katar 25 Kasım 2019 tarihinde Katar Emirlik Divanı'nda yapıldı. Toplantı Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Şeyh Temim başkanlığında gerçekleşmiştir (İletişim Başkanlığı, 2019). Karşılıklı heyetlerin görüşmeleri sonrasında iki ülke ilgili bakanlıklar ve yöneticiler arasında 7 anlaşma imzalanmıştır. Anlaşmanın önemli maddelerinden birisi iki ülke merkez bankaları arasında 3 milyar dolar olan swap anlaşmasını 5 milyar dolara yükseltmiştir. Şehircilik, ticaret, standardizasyon ve uygunluk alanlarında ve Cumhurbaşkanlığı Finans Ofisi ile Katar Finans Merkezi İdaresi arasında yine Cumhurbaşkanlığı Yatırım Ofisi ile Katar Yatırım Destek Ajansı arasında anlaşmalar imzalanmıştır (Anadolu Ajansı, 2019). Türkiye ve Katar'ın Suriye'deki mevcut terörün sonlandırılması, Ortadoğu'da barışın tesisi, Kıbrıs ve Filistin sorunlarının çözümü konularında ortak görüşte olduğuna yer verilmiştir. Toplantılar sonrasında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Katar'daki iki ülkenin ortak askeri üssü olan Tarık bin Ziyad Kışlası'nı ziyarette bulunmuştur. 2019 yılının diğer bir gelişmesi 12 Aralık tarihinde Katar Meclis Başkanı Al Mahmud Türkiye'yi ziyaret etmiş TBMM Başkanı Mustafa Şentop ile görüşmüşler ve iki ülke Meclisleri arasında iş birliği kurulması için anlaşma imzalanmıştır (Rakipoğlu, 2020: 178).

Şekil: 3.1. Türkiye ve Katar Yüksek Stratejik Komitesi Toplantıları

Kaynak: Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-ve-katar-arasinda-10-anlasma-imzalandi/2057033> Erişim Tarihi: 30.05.2022

Türkiye-Katar Yüksek Stratejik Komite 6. toplantısı Türkiye’de 26 Kasım 2020 tarihinde Cumhurbaşkanlığı Külliyesi’nde yapıldı. Toplantı Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ve Şeyh Temim liderliğinde gerçekleşti (Rakipoğlu, 2021: 442). İki lider arasında önce karşılıklı görüşülmüş sonrasında heyetler arasında görüşmeler yapılmış ve ardından çeşitli anlaşmaların olduğu 10 anlaşma yapılmıştır. Serbest bölgeler, ortak tanıtım faaliyetleri, ortak ekonomik ve ticaret komisyonu, su iş birliği, ekonomik ve mali iş birliği, aile kadın ve sosyal hizmetler alanlarında, diplomat değişimi programı, İstinye Park hisselerinin devri, İstanbul Haliç Altın Boynuz Projesi'ne yapılacak yatırım, Katar'ın İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'ndan hisse senedi alımı yapılması, Liman İşletmeleri AŞ'nin hisse devri yapılmasına, dair anlaşmalar imzalanmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2020).

Türkiye ve Katar arasında 2020 yılına kadar altı kez yapılan Yüksek Stratejik Komite toplantılarıyla birlikte çeşitli alanlarda 62 anlaşma yapılmış bunun yanında altı ortak bildiri imza edilmiştir (Dilek, 2020: 5). Böylelikle Türkiye ve Katar arasında 70 ay içinde 28. zirve gerçekleşmiştir, yapılan tüm toplantı ve anlaşmaların Türkiye ve Katar arasındaki ilişkileri ne denli önemli bir seviyeye geldiğini göstermektedir (Anadolu Ajansı, 2020).

3.3. Türkiye ve Katar'ın Arabuluculuk Eksininde İlişkileri

Türkiye ve Katar Ortadoğu coğrafyasında 2000'li yılların başlarından 2011'de başlayan Arap Baharı'nın tüm dengeleri değiştirmesine kadar arabuluculuk konusuna siyasetleri gereği uygun olmalarından dolayı beraber hareket ettikleri benzer süreçlerde kendilerini bulmuşlardır. Bu ortak tavrın sebebi ise Ortadoğu'nun birçok devlet ve tarafın bölünmüşlüğünde iki ülkede bir tarafta olamamış ve tüm taraflarla ilişkilerinin bulunuyor olmasıdır. Türkiye ve Katar Ortadoğu coğrafyasında Lübnan, Suriye ve Filistin'de arabuluculuk konusunda benzer tarafta olmuştur (Alrantisi, 2021: 225).

Türkiye özellikle Ortadoğu'da uzun yıllar gerçek potansiyelinin bilincinde hareket edememiştir. Önemli bir güç olmak için uğraş veren Türkiye'nin bu gücü oluşturabileceği asıl sahanın Ortadoğu coğrafyası olduğu daha fazla görülmektedir. Proaktif dış politikanın unsurlarından olan arabuluculuk önemli bir diplomasi örneğidir. Türkiye'de bu doğrultuda Ortadoğu bölgesinde önemli diplomatik girişimlerde bulunmuştur. Aralarında sorun yaşanan devletler veya taraflar arasında ön alarak arabuluculuk faaliyetlerinde bulunmuştur. Bu kapsamda Türkiye 2008 yılında Suriye ve İsrail, 2009'da ise Sırbistan ve Bosna Hersek 2008 ve 2011 yıllarında Lübnan'da Hizbullah ve diğer taraflar arasında arabuluculuk konusunda önemli girişimlerde bulunmuştur (Mercan ve Güder, 2012: 65).

Katar'da ise Şeyh Hamad 1995 yılında iktidara gelmesiyle beraber Ortadoğu coğrafyasında aktif bir şekilde arabuluculuk, çatışma ve kriz çözümüne önem veren bir dış politikayı merkezine almıştır. Filistin, Somali, Yemen, Eritre, Lübnan, Sudan gibi sorunların sıkça yaşandığı ülkelerde Doha yönetimi arabuluculuğu aktif olarak kullanmıştır (Al Jazeera Türk, 2014).

Lübnan'da 2006'da yaşanan Hizbullah ve Sünni gruplar arasında yaşanan çatışmalar sonrasında Lübnan iktidarı ve Hizbullah arasında ayrışma yaşanmıştır. Türkiye ve Katar Lübnan'ın içinde olduğu siyasi açmazdan kurtulmasında etkin bir şekilde yardımcı olmuştur (Benli Altunışık, 2010: 15). Türkiye ve Katar'ın önemli bir rol üstlendiği süreçte taraflar arasında 2008 yılında imzalanan Doha anlaşması ile 36 ay sonra hükümet kurulabilmiştir. Yapılan anlaşma sayesinde Türkiye ve Katar'ın Lübnan halkı ve devleti gözünde pozitif bir tutum oluşturmuştur. Türkiye'nin meselenin çözüm noktasında Sünni kesimlerle ve Şii Hizbullah arasında adil bir şekilde durması bu olumlu tutumun sebebi olmuştur (Kurt Sarıaslan, 2017: 35). Lübnan'da 19 kez ertelenen Cumhurbaşkanı seçimi Doha'da yapılan anlaşma sonrasında 25 Mayıs 2008 tarihli seçimde Genel Kurmay

Başkanı da olan Mişel Süleyman parlamentodaki 128 oyun 118'ini alarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Cumhurbaşkanlığı yemin merasimine davet edilen 2 ülkeden birisi Katar, diğeri ise Türkiye olmuş; Başbakan Erdoğan törende bulunmuştur (Vatan Gazetesi, 2008). Türkiye ve Katar 2011 yılının başında yine Lübnan'da Hizbullah taraftarı olan bakanların istifa etmesi sonrasında Saad Hariri hükümetinin düşmesi ile beraber ortaya çıkan durumda arabuluculuk konusunda tekrar ön almışlardır (Demir ve Ataman, 2012: 299). Yaşanan hükümet kriziyle beraber Lübnan Başbakanı Saad Hariri Türkiye'yi ziyaret etmiştir. Ortaya çıkan sorunun çözülmesi amacıyla Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ile görüşmeler yapmıştır. Yapılan ziyaret sonrası Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu Beyrut'a gitmiştir burada Katar Başbakanı Şeyh Casim ile beraber arabuluculuk girişimlerinde bulunmuşlardır. Ancak Türkiye ve Katar tarafından yapılan tekliflere taraflarca kabul görmemiş ve iki ülkenin arabuluculuk teşebbüsleri sonuçsuz kalmıştır (Cüneyt ve Üçağaç, 2012: 135). Sonuçsuz kalan Lübnan'daki görüşmeler sonrasında Başbakan seçilmesindeki bilinmezlik artmıştır. Fakat 26 Ocak'ta Hizbullah tarafından destek gören Necip Mikati Başbakan koltuğuna oturmuş belirsizlik ortadan kalkmıştır (Yetim, 2011: 443).

Filistin konusunda ise iki ülke 2006 yılında Hamas'ın seçimlerde galip gelmesiyle beraber benzer şekilde hareket ederek Hamas yönetiminin dışlanmaması ve siyasal sisteme entegre olması için gayret göstermişlerdir. Filistin'e iki ülke önemli insani yardımlarda bulunmuştur. Katar 13 milyon dolar tutarında yardımda bulunmuş, Türkiye ise 2006 yazında BM Filistinli mültecilere yardım ajansı yardımıyla 1 milyon dolar acil gıda yardımı göndermiştir. Yine Türkiye'den 10 bin ton un ve çeşitli gıda maddeleri Kızılay aracılığı ile kara ve deniz yoluyla göndermiştir (Çetinoğlu, 2009: 159). 2010 yılında İstanbul Dolmabahçe Sarayı'nda Türkiye, Katar ve Suriye liderleri bir araya gelerek üçlü bir toplantı yapılmıştır. Suriye ve İsrail'in arasında arabuluculuk yapan Türkiye'nin Filistin'de uzlaşmaya varılması içinde arabulucu olması yönünde çağrıda bulunmuşlardır. Toplantının sonucunda üç ülkenin ortak yaptığı açıklamada; bölgesel barış ve istikrara katkıda bulunmak amacıyla aramızdaki eşgüdüm ve iş birliğinin sürdürülmesinin gereğine işaret edildiği söylenmiştir (İnat ve Telci, 2011: 80).

Filistin siyasetindeki iki taraf olan El-Fetih ve Hamas 2006'da başlayan silahlı mücadeleleri ülke için büyük sorun oluşturmuştur (Özşahin, 2013: 108). 2011 yılında Mısır'ın öncülüğünde Türkiye ve Katar'ın önemli destekleriyle birlikte iki taraf arasında

Filistin'e seçime götürececek bir hükümet oluşturulması konusunda Kahire Anlaşması yapılmış fakat başbakan hangi taraftan olacak tartışması çözüm yolunu tıkamıştır. Uzlaşma çıkmayan Kahire Anlaşması sebebiyle Türkiye, Katar ve Mısır iki tarafa Kahire Anlaşması'nın koşullarına uyulması için ikazda bulunmuşlardır. 2012 yılı içerisinde ilk olarak Filistin Başbakanı İsmail Haniye ardından Hamas Lideri Halid Meşal ve son olarak Devlet Başkanı Mahmud Abbas Ankara'da ağırlanmış ve üst düzey ziyaretler gerçekleştirilerek iki taraf arasında anlaşma zemini oluşturulmasına çaba harcanmıştır (Ulutaş, 2013: 219). İsrail'in El Fetih'i, Hamas ile barış yapmaması ikazlarına rağmen 2012'de görüşmeler yapılmıştır. 6 Şubat 2012 tarihinde Katar'ın başkenti Doha'da Filistin Devlet Başkanı Mahmud Abbas, Hamas Lideri Halid Meşal ve Katar Emiri Şeyh Hamad ile beraber Doha Anlaşması imzalanmıştır (Özşahin, 2013: 105). 2012 yılında oluşan uzlaşma zemininde Türkiye'nin 2011 yılındaki anlaşma gibi katkısı büyük olmuştur. Anlaşma sonrasında iki taraf uzlaşma konusunda sorunlar yaşaması sonrası Mısır'da tekrar bir araya gelerek anlaşmış fakat tekrar eden sorunlar sonrasında süreç askıya alınmıştır (Ulutaş, 2013: 221). Türkiye ve Katar ilişkilerinin sağlam temellerinin atılmasında önemli bir güven unsuru da iki ülkenin 2012 yılına kadar aktif bir dış politika unsuru olarak kullandığı arabuluculuk olmuştur.

3.4. Arap Baharı'nın Katar ve Türkiye İlişkilerine Yansıması

26 yaşındaki Tunuslu seyyar satıcı Muhammed Buazizi'nin ekonomik sıkıntılardan dolayı kendisini Buzid şehrinde yakması üzerine gelişen olaylar kitlesel büyük protestolara dönmüş ve hızlı bir şekilde Ortadoğu'nun birçok ülkesine yayılmıştır. Bu mühim olay tarihte bir dönüm noktası sayılacak "Arap Baharı" ismiyle anılmıştır. Arap Baharı'nın sebeplerinin başında ise baskıcı iktidarlar, bozuk yönetimler, işsizlik, yoksulluk ve ekonomik sebeplerin, getirdiği hoşnutsuzluklar neden olmuştur (Kibar Önder, 2021: 142).

Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da başlayan "Arap Baharı" dört bir yana yayılırken bölgedeki önemli devletler olan başta Mısır ve Arabistan'ın ortaya çıkan ani krize hazırlıksız yakalanmışlardır. Bölgenin küçük sayılacak devleti Katar ise Ortadoğu'nun iki büyük devletinin kaygılı durumları sebebiyle ortaya çıkan boşluğu kendi avantajına çevirecek girişimlerde bulunmuştur (Akkaya ve Elrantisi, 2015: 15). Katar Körfez'deki ve Arap dünyasındaki devletlerden farklı olarak, kendi devlet idare şeklinin monarşi olmasına karşın, yaşanan özgürlükçü ve rejim karşıtı hareketlere önemli ölçüde destek vermiştir. Katar bölge halklarından gelen özgürlük taleplerinin yanında durmuş ve kuvvetli bir

şekilde siyasal destek vermiştir (Ermağan ve Gümüş, 2014: 314). Mısır'da Hüsnü Mübarek'e karşı muhalif grupların başını çeken Müslüman Kardeşleri, Tunus'ta Nahda Hareketini, Suriye'de ve Libya'daki muhalif unsurlara ekonomik, askeri, siyasi ve medya desteği vermiştir (Arslan A. , 2018: 81).

Arap Baharı'nın en önemli unsurlarından birisi olan Katar merkezli Al Jazeera kanalı Ortadoğu'da ve Kuzey Afrika'da başlayan gösterilerin tüm coğrafyaya ve dünyaya ulaşmasında önemli rol oynamıştır. Al Jazeera kapsama alanında 60'ı geçkin ülke, 400'den fazla gazeteci ve dünyanın genelinde 3000'i geçen çalışanı bulunan devasa bir sisteme sahiptir (Koçgündüz, 2012: 85). Al Jazeera dünya çapındaki bu gücüyle ilk andan itibaren yaşanan olayları oldukça kapsamlı bir şekilde Arap coğrafyasına ve tüm dünyaya servis etmiş ve protestoların seyrinin hızlanmasına da sebep olmuştur (Özcan ve Devran, 2018: 312). Kanal tabir yerindeyse Arap Baharı gösterileri sırasında bölge halklarının sözcüsü konumuna gelmiştir. Kanalin Katar merkezli ve devlet destekli olmasından ötürü, gösterilerin yaşandığı ülkelerle, Katar arasında önemli sorunlar ve krizler meydana getirmiştir (Yetim, 2013: 377). Ancak Al Jazeera Arap Baharı sürecinde kınanmasına ve eleştirilmesine sebep olan diğer bir durum ise Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki tüm değişim hareketlerini desteklerken komşusu Bahreyn ve Yemen'de yaşanan gelişimleri ise görmezden gelmesi olmuştur (Küçükaşçı, 2019: 6).

Katar Arap Baharı'ndaki yeni konumu aslında dış siyasetinde 1995 tarihinden beri sürdürdüğü politikanın bir taraftan tamamlayıcı olarak görülebilirken diğer bir açıdan bakıldığında ise ana siyaset ekseninden koptuğunu göstermektedir (Yetim, 2013: 374). Ülke kendisine yakın ve uzak Ortadoğu coğrafyasında gelişmekte olan yeni muhalif güçlere sağlayacağı desteğin gelecek dönemde oluşacak yeni siyasi düzende bölgedeki varlığına önemli avantajlar sağlayacağını varsaymıştır. Bunun yanında kendisi için uzun yıllardır risk oluşturan komşu ülkelerin de etkisiz bir duruma geleceklerini öngörmüştür. Fakat Katar'ın uzun yıllardır devam ettirmiş olduğu tarafsızlık odaklı arabulucu duruşundan sıyrılarak konumunu tam tersi yöne çevirmesi, mevcut pozisyonunu tartışmalı bir hale getirmiş ve yeni politikası gereği yaptığı tercihleri karşılığında sonraki dönemde bedel ödemek zorunda kalacaktır (Akkaya ve Elrantisi, 2015: 8).

Arap Baharı'nda pragmatist bir tavır sergileyen Katar'ın Mısır, Yemen, Libya'da muhalif gruplara verdiği destek BAE ve Suudi Arabistan'la ayrışmasına sebep olurken, Türkiye ile ortak bir tavır almasını sağlamıştır. Fakat Katar, Yemen ve Bahreyn'deki

olaylarda İran'a karşı dururken, BAE ve Suudi Arabistan'la hareket etmiştir. Suriye meselesinde ise yine Türkiye ve Suudi Arabistan ile beraber pozisyon almış fakat Suudi Arabistan ile daha sonrasında ayrılmıştır. İran ile taban tabana zıt bir tavırda olmuştur (Yıldırım F. , 2021: 3).

Türkiye ise Arap Baharı öncesi Ortadoğu ve Kuzey Afrika'da tarihsel bağları olduğu Osmanlı Devleti'nin hinterlandını kapsayan coğrafyadaki devletlerle "Sıfır Sorun" siyaseti ile beraber önemli ilişkiler kurmuş, ticari anlaşmalar yapmış, barışı bölgede yeşertmek adına önemli girişimlerde bulunmuştur. Arap Baharı'nın ortaya çıkmasıyla beraber Türkiye başlangıçta kendisini bölgedeki mevcut yönetimlerle ilişkilerini iyi tutmak isteyerek ve dengeleyici tarafta yer almaya çalışmıştır (Yıldırım F. , 2021: 15). Arap Baharı ile ortaya çıkan yeni gelişmeler, Türkiye'nin hazırlıklı olduğu bir durum değildi. Türkiye'nin ortaya çıkan durumlara karşı da bir temeli ve tarihsel bir tecrübesi de bulunmamaktaydı. Türkiye'nin Arap Baharı'na olan bakışı, bölgede yaşanan gelişmelerle irtibatlı olarak yavaş yavaş belirginleşmiştir (Gözen, 2011: 13). Fakat bir müddet sonra Türkiye Ortadoğu coğrafyasından gelen demokrasi, özgürlük ve reform çağrılarına daha fazla kayıtsız kalamamış, bölgedeki rejim karşıtı halk hareketlerine destek vermeye başlamıştır (Akcan ve Yetim , 2020: 9). Arap Baharı ile beraber Türkiye'nin İran, Körfez ve diğer Arap devletleri arasındaki dengelerin tamamen değişmesine sebep olmuştur. Türkiye için hayati sayılacak olayların başında ise en uzun sınır komşusu olan Suriye'ye Arap Baharı'nın sıçraması olmuştur. Suriye'de başlayan muhalif protestolara bir müddet sonra Suriye rejiminin şiddetle müdahale etmesi, Türkiye'nin sürece taraf olarak müdahil olmasına sebep olmuştur (Oktav, 2013: 75).

Arap Baharı'nda ortaya çıkan yeni şartlar ile Türkiye'nin yeni siyaseti ile birlikte Körfez ülkeleriyle ilişkileri de paralel olarak değişiklik göstermiştir. Bu kapsamda Körfez ülkelerinin Türkiye algısı da önemli derece farklılaşmıştır. Başta Arap Baharı sürecine karşı duran BAE ve Suudi Arabistan bloğunun Türkiye'ye bakışı negatif seyre dönmesi ile beraber Türkiye'nin irtibatının bulunduğu tüm bölgelerde Türkiye'nin karşıtı olan grupları desteklemiş onlarla ortak çalışmışlardır (Akcan ve Yetim, 2020: 6). Türkiye Arap Baharı'ndaki müdahilliği genişledikçe bölge ülkeleri tarafından "Yeni Osmanlıcılıkla" itham edilmiş olup sonucunda birçok Arap devletiyle arasında yeni sorunlar doğmasına sebep olmuştur (Mehmed, 2020: 82). BAE ve Suudi Arabistan ile bu dönemde yaşanan en büyük sorun ise 2013 yılında Mısır'da Müslüman Kardeşler yönetimine karşı askeri

darbeyi desteklemeleri olmuştur. Türkiye'nin askeri darbeye destek veren başta BAE ve Suudi Arabistan'a karşı bakışı değişmiştir (Telci, 2021: 240). Yine bu ülkelerin Türkiye'ye yönelik tutumlarında negatif değişim daha belirgin olmaya başlamıştır (Akcan ve Yetim, 2020:7).

2010 yılına kadar Türkiye ve Katar arasındaki ilişkiler daha çok resmi ziyaretler, ekonomi ve düşük seviyede askeri konularda biçimlenmekle beraber Ortadoğu coğrafyasında meydana gelen mühim meselelere yönelik olarak iki devletinde birbirine benzer bir dış siyaset yürüttüğü görülmüştür. İki ülke Arap Baharı'nın başlangıcına değin benzer şekilde önemli oranda dış siyasetleri yumuşak güç unsurlarına göre şekillendirmekteydi. Bu kapsamda kamu diplomasi eksenli çalışmalar, arabuluculuk alanında faaliyetlere liderlik yapmak, bölgelerindeki diğer devletlerle ekonomik alanlarda ilişki geliştirmek Türkiye ve Katar'ın dış politikalarının yaşanan bölgesel süreçlerde benzerliklerini göstermektedir (Kınık , 2022: 29).

Arap Baharı'nın getirdiği yeni şartlar ve dengeler neticesinde Ortadoğu'da yeni tarafların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Türkiye ve Katar'ın Ortadoğu coğrafyasında oluşan yeni dinamiklerle beraber, iki ülkenin dış politikalarındaki beklenti ve amaçların önemli ölçüde benzeşmesine neden olmuştur. Ortaya çıkan bu benzerlik iki ülkenin daha fazla yakınlaşmasını ve ilişkilerinin derinleşmesini sağlamıştır (Mercan A. , 2021: 50). Arap Baharı'nın başlaması ile Türkiye ve Katar, Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki Libya, Mısır ve Suriye'de halklar tarafından talep edilen reform isteklerini desteklemiş ve bu ülkelerdeki rejim karşıtı muhalif kesimlere destek vermişlerdir. İki ülke Tunus'ta Nahda Hareketi'ni, Mısır'da Hüsnü Mübarek'i gönderip seçimle iş başına gelen Müslüman Kardeşler Hareketi'ni Suriye'de muhalif grupları, Libya'da ise meşru Trablus Hükümetine destek vermişleridir (Akcan ve Yetim, 2020: 10). Türkiye ve Katar'ın tam karşıt tarafında ise Arap Baharı öncesindeki mevcut düzenin kaldığı yerden devam etmesini isteyen başta BAE ve Suudi Arabistan yer almıştır. 2013 yılında iki ülke karşı devrim hareketini oluşturarak, Mısır'da Muhammed Mursi'nin darbe ile yönetimden uzaklaştırılmasına yardımcı olmuşlardır. (Arslan A. , 2018: 82). Libya'da meşru Trablus Hükümet'ine karşı, Tobruk hükümetine destek vermişlerdir. Suriye'de ise Türkiye ve Katar'dan farklı muhalif gruplara destekte bulunmuşlardır (Arslan A. , 2018: 77).

Yaşanan süreç içerisinde iki ülke bölge halklarının yanında durarak, onların demokrasi ve özgürlük taleplerine destek veren bir duruş sergilemesi Türkiye ve Katar'ın

olduğu yeni bir ittifakı ortaya çıkmıştır (Ataman ve Akdoğan, 2014: 211). Ortaya çıkan bölgesel şartların iki ülkenin birbirlerine benzer amaçlara varmak için aktif bir siyaset yapmalarına zemin hazırlamıştır. Ortadoğu coğrafyasında beliren yeni şartlar Türkiye ve Katar'ın aralarındaki ilişkilerin stratejik bakımdan aynı doğrultuda yer almasına zemin hazırlamıştır. Arap Baharı süreci iki ülkenin ileride birçok alanda kuracakları ortaklıklarının ve çok boyutlu iş birliklerinin temelini teşkil etmiştir (Alrantisi, 2021: 175).

3.4.1. Mısır ve Arap Baharı

Tunus'ta başlayan Arap Baharı Mısır Cumhurbaşkanı Hsn Mübarek'in 30 yıl süresince devam eden iktidarına son vermiştir. Yapılan seçimlerde Müslüman Kardeşler Hareketi kökenli Muhammed Mursi yapılan seçimlerde oyların %51'lik kısmını alarak Mısır ilk seçilmiş Cumhurbaşkanı olmuştur (Kurt Sarıaslan, 2019: 185). Mısır'da seçim sonrasında kısa süren demokrasi tecrübesi sürecinde, destek veren devletler ABD, Türkiye ve Katar ülkedeki demokrasi sürecine ve seçimle iş başına gelmiş olan Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'yi desteklemişlerdir. Almanya, Fransa ve Rusya gibi önemli ülkeler ise Müslüman Kardeşler gibi İslami siyasi bir oluşuma biraz daha mesafeli durmuşlardır (Anadolu Ajansı, 2017).

Mısır'da 25 Ocak tarihinde Tahrir Meydanı'nda gösterilerin başlamasıyla beraber Türkiye Mısır halkının tarafında durmuştur. Cumhurbaşkanı Hsn Mübarek'e halkın barışçıl gösterilerine şiddetle karşılık vermemesi hususunda uyarıda bulunulmuştur. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan 1 şubat'taki partisinin TBMM'deki grup toplantısında açık bir şekilde Mısır'daki yönetime iktidarı bırakması çağrısında bulunmuştur (Kurt Sarıaslan, 2019: 185). Hsn Mübarek iktidardan ayrılması sonrasında Türkiye daha net bir biçimde Mısır'da demokratikleşme sürecine katkı sunduğu görülmüştür (Gzen, 2011: 8).

Muhammed Mursi'nin yönetimine ilk resmi ziyaret Türkiye'den en st düzeyde yapılmıştır. 3 Mart 2011 yılında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül, Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu'nun başında bulunduğu heyet Mısır'a ziyarette bulunmuş, birçok önemli görüşme geekleştirmişlerdir. Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ise 12 Eylül 2011 tarihinde Mısır'a resmi ziyarette bulunmuştur. Ülkenin önde gelen siyasetçileri, aydınları, kanaat önderleri ve dini temsilcilerle önemli görüşmeler yapmıştır. Başbakan Erdoğan Mısır'daki devrim sonrasında ikinci ziyaretini 17 Kasım 2012'de yapmıştır. İki lke başbakanlarının

başkanlık ettiği Türkiye-Mısır Yüksek Düzeyli Stratejik İş birliği Konseyi'nin ikinci toplantısı yine Kahire'de yapılmış ve 27 anlaşma imzalanmıştır. Türkiye ve Mısır ilişkilerinin bu süreçte altın dönemi olarak nitelendirilebilir (Kurt Sarıaslan, 2019: 183). Arap Baharı sürecinde Mısır'ın yanında duran ve destek veren iki ülke olan Türkiye ve Katar Muhammed Mursi'ye ekonomik ve diplomatik yardım vaadinde bulunmuşlardır. Türkiye, Mısır'a 2 milyar üstünde mali yardım vereceğini duyurmuştur. Bunun 1 milyar dolar tutarı Mısır Merkez Bankası hesabına yatırılmış diğer 1 Milyar dolar tutarı ise altyapı yatırımları için kullanılması öngörülmüştür. Türkiye ve Mısır aralarındaki ticaret hacmini 2012 yılında 5 milyar dolara yükselmiştir (Başkan ve Pala, 2020: 73). Katar ise Mısır'a vereceğini vaat ettiği 3,7 milyar dolar tutarında mali yardımı 2012 yılı içinde vermiştir. Yine Katar Mısır'a 2 milyar dolarlık maddi yardım sözünün 500 milyon dolarlık kısmını 23 Ağustos'ta göndermiştir. Katar 6 Eylül 2012'de Katar Emiri Şeyh Hamad'ın Mısır ile yaptığı anlaşmada Mısır ekonomisinin düzeliş gelişebilmesi maksadıyla beş yıl içerisinde toplamda 18 milyar dolarlık bir yatırımda bulunacağını açıklamıştır (Yetim, 2013: 374).

Ortadoğu'daki Arap ülkelerinde başlayan protestolarla birlikte mevcut idarelere karşı oluşan başkaldırıların bölgesel yansımaları gerçekte Mısır'daki gösterilerin etkisinden kaynaklanmıştır. Coğrafyanın başat aktörlerinden birisi olan Mısır'daki iktidar değişimi aynı yönetsel biçimde bulunan devletlerin hoşnut olmayacağı bir durum oluşturmuştur. (Benli Altunışık, 2013: 76). Mısır'da ortaya çıkan mevcut durumdan rahatsız olan BAE ve Suudi Arabistan Mısır'daki halk devriminin karşısında durmuştur. İki ülke Mursi Hükümeti'ni yıpratmak maksadıyla karşıt siyasetler geliştirmişlerdir (Mehmed, 2020: 88). BAE ve Suudi Arabistan'ın Mısır'daki Müslüman Kardeşler etkisinin kendi ülkelerine sıçramasından korkmaları sebebi ile yapılan darbeyi sonuna kadar hem maddi hem de siyasi olarak destek vermişlerdir (Telci, 2014: 193). Muhammed Mursi Mısır'daki uzun yıllar sonra gelen demokrasiyi rayına oturtmaya çalışırken halktaki beklentileri yerine getirememiştir. (Çelikcan ve Cavlak, 2021: 602). Mısır'da 30 Haziran 2013 tarihinde Muhammed Mursi iktidarı karşısında bir araya gelmiş olan muhalefet taraftarlarının düzenlediği protestolar devam ederken Mısır ordusu Muhammed Mursi yönetimine ve göstericilere uzlaşmaya varmalarını istemiştir. Aksi takdirde ise ordunun olaylara müdahil olacağını beyan etmiştir. Mısır ordusunun tanıdığı müddetin bitmesiyle beraber Genelkurmay Başkanı olan Sisi 3 Temmuz'da darbeyi gerçekleştirerek yönetimi devralmış ve Mısır tarihinin ilk seçilmiş Cumhurbaşkanı Muhammed Mursi'nin iktidarına son vermiştir. Askeri Cunta Muhammed Mursi'yi de gözaltına alarak askeri kışlaya

getirmişlerdir (Telci, 2014: 193). 3 Temmuz 2013 tarihi Ortadoğu’da bir milat olarak tarihe not düşülecektir. Mısır’da yapılan darbe ile 2011’de başlayan Arap Baharı’nın etkisi kırılmış ve tüm dengeleri tersine çeviren en önemli gelişme olmuştur. Darbe sonrasında BAE ve Suudi Arabistan ittifakına karşılık Türkiye ve Katar ittifakı ortaya çıkmış ve net olarak taraflar artık belirginleşmiştir (Akcan ve Yetim, 2020: 11).

Darbeyle beraber Türk-Mısır münasebetleri artık makas değiştirmiştir. Türkiye yaşanan darbeye uluslararası alandaki en sert tutumu göstermiştir. Türkiye darbe hükümetini tanımayı reddetmiş ve iki ülke arasındaki ilişki kriz boyutunda seyretmiştir (Çelikcan ve Cavlak, 2021: 602). Başbakan Recep Tayyip Erdoğan Genelkurmay Başkanı Sisi’yi Mısır’da katliam suçu işlediğini söylemiştir (Mehmed, 2020: 83). Türkiye’nin darbeye karşı durması nedeniyle Mısır, Türkiye’ye karşı düşmanca bir tavır almış ve Türkiye büyükelçisini istenmeyen adam olarak ilan etmiştir. Mısır’ın bu tavrına karşılık Türkiye’de mukabiliyeti esas alarak münasebetlerinin seviyesini düşürmüştür (Özkan, 2014: 20).

Katar’ın 1996 yılından bu yana iktidarının başında olan Şeyh Hamad yönetimi 25 Haziran 2013’de oğlu Şeyh Temim’e bırakmıştır. Ani gelişen bu durumun nedeni olarak Mısır’da Muhammed Mursi’ye karşı yapılan muhalefetin iktidarını sona erdirecek boyuta gelmesi ve Muhammed Mursi sonrası dönemde yaşanacak kriz durumundan en az şekilde etkilenmek istemesi olarak görülmektedir. Mısır’daki yönetim değişikliği Katar’ın dış siyasetinde bir farklılaşma döneminin ilk evresi olarak görülmektedir (Alrantisi, 2021: 207). Genelkurmay Başkanı Sisi’nin 3 Temmuz’da gerçekleştirdiği darbe sonrası Mısır’da iktidarı ele geçirmesi sonrasında, Katar Emirliği hükümeti kuran geçici cumhurbaşkanı olan Adil Mansur’a kutlama mesajını iletmiştir. Katar’ın Al Jazeera kanalı Sisi’ye karşı siyasi anlamda kullandığı üslubu yumuşatmıştır. Ancak Al Jazeera Müslüman Kardeşler Hareketi yanlısı ve Sisi’nin aleyhinde olan yayınlarını sürdürmekten geri durmamıştır (Akkaya ve Elrantisi, 2015: 15). Katar’ın Mısır’a karşı adımlar atmasının sebebi küçük bir ülke olması ve Körfez’deki komşu ülkelerin önemli ölçüde baskı oluşturmaları nedeniyle kendisine hareket alanı oluşturmamıştır. Türkiye’nin sert tavrının aksi yönünde daha yumuşak bir pozisyon almış komşularının saldırgan tavrı dolayısıyla stratejik olarak geri çekilmiş görünmüştür (Alrantisi, 2021: 205).

Mısır’daki yeni hükümete Katar’ın gösterdiği ılıman yaklaşım fayda etmemiştir. Mısır yönetimi Katar’ın yaptığı 2 milyar dolarlık yardımı geri göndermek istenmiş ve

Katar'ın Mısır ile olan uçak sefer sayılarını artırmak konusundaki girişimini kabul etmemiştir. Mısır Al Jazeera kanalının Kahire'deki gazetecilerini tutuklamış bu durum iki ülke ilişkilerindeki sorunları göz önüne çıkarmıştır (Yetim, 2014: 341). Katar'ın Müslüman Kardeşler Hareketi ile arasındaki bağlantının sürmesi ile birlikte Mısır'daki Sisi yönetimi ve Katar arasındaki sorunlu ilişkilerin devam etmesine neden olmuştur (Yıldırım F. , 2021: 15).

Katar'ın Mısır'daki darbe sonucu bölgedeki etkinliğini yitirmesi ve diğer Körfez ülkeleri ile yaşadığı sorunlar Türkiye ile önemli bir yakınlaşmaya girilmesi sürecinde etkili faktörler olmuştur. Türkiye'de, Katar gibi darbe sonrası Müslüman Kardeşler Hareketi'nin Mısır yönetimden uzaklaştırılması ile Ortadoğu'da Arap Baharı öncesi devam eden düzeni devam ettirmek isteyen devletler tarafından yalnızlaştırılmak istenmiştir. Türkiye'de ortaya çıkan bu durum neticesinde Katar ile olan ilişkilerine daha çok önem göstermesine neden olmuştur (Üçağaç, 2016: 230). Muhammed Mursi'nin darbe ile yönetimden uzaklaşması sonrasında Türkiye ve Katar ilişkilerinde milat olmuş, iki ülke yakınlaşmanın yanında kader ortaklığı yapacağı bir döneme girmiştir.

3.4.2. Suriye ve Arap Baharı

Arap Baharı öncesinde Türkiye, Suriye, Katar arasında yakın bir ilişki ağı bulunmaktaydı. 4 Eylül 2008 tarihinde Suriye'nin başkenti Şam'da Türkiye, Katar ve Fransa'nın katılımıyla "İstikrar için Diyalog" adında bir toplantı yapılmıştı. Toplantının ana başlığı Ortadoğu coğrafyasında istikrar, huzur ve barışın nasıl temin edileceği olmuştur. Yapılan zirveye Fransa Cumhurbaşkanı Nikolay Sarkozy, Suriye Cumhurbaşkanı Beşar Esad, Katar Emiri Şeyh Hamad, Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan katılmıştır (Tan ve., 2012: 70). Yapılan zirvede Türkiye'nin arabuluculuğu ile Suriye ve İsrail arasında yapılacak barış görüşmelerinin hangi koşullarda yapılabileceğini, İran'ın nükleer çalışmaları ve Lübnan'da mezhep çatışmaları sonrası yeni kurulmuş olan hükümetle ilgili konular ele alınmıştır (Amerikanın Sesi, 2010). 2010 yılında ise Türkiye, Suriye ve Katar İstanbul'da zirvede bir araya gelmişlerdir. Toplantının konusu İsrail'in Filistin'de kanunsuzca uyguladığı Filistin'in topraklarına yerleşim politikalarını ve Filistin'e saldırılarını 3 ülke ortak açıklama ile kınamışlardır (Alrantisi, 2021: 199).

Arap Baharı'nın başlaması sonrası bölgede Türkiye, Suriye ve Katar arasında yaşanan tüm olumlu hava tersine dönmüştür. 17 Mart 2011 tarihinde Suriye'nin

güneyindeki Dera şehrinde başlayan olaylar sonrasında Esad yönetimi, Suriye’de 40 yıldır süren iktidarlarını yitirmemek için bir taraftan çok partili siyasi sisteme geçiş ile ilgili yasanının çıkarılması, siyasi suçlulara genel af çıkarılması ve 48 senedir devam eden olağanüstü hali kaldırması gibi göstermelik reformlar yapmıştır. Ancak diğer tarafta ise ülkeden gerçekleşen protestoları askeri kuvvet ile bastırmaya çalışması birçok insanın ölümüne sebep olmuştur. Suriye ordusunun şiddetli tavrı yapılan tüm reform çalışmalarını da boşa çıkarmış ve olaylar önü alınamaz boyutlara yükselmiştir (Deniz, 2013: 326). Suriye’de başlayan olaylar sonrası Türkiye ile Katar Esad yönetimine halka karşı şiddet uygulamamasını ve demokratik talepleri karşılaması gerektiğini söylemişlerdir. Esad yönetimi protestoları şiddetle bastırana kadar Türkiye ve Katar’ın rejime karşı bir duruşta bulunmadığı görülmüştür (Alrantisi, 2021: 201). Yaşanan şiddet olaylarının akabinde ise Türkiye ile Katar Suriye yönetimiyle diplomatik ve siyasi tüm ilişkilerini kesmiştir. İki ülke Esad yönetiminin reformları gerçekleştirmeyeceğine inandığı için Esad rejiminin tamamen karşısında yer almıştır. Suriye halkının meşru temsilcileri olarak da Suriye muhalefetini muhatap almaya başlamıştır (Aras ve Pala, 2015: 290). Suriye’de Beşar Esad yönetiminin ülkenin geleceğinde hiçbir plan dâhilinde bulunmamasını ve meşruluğunu tümüyle kaybettiğini sonuna kadar savunan iki ülke bulunmaktadır. Arap devletleri arasından Katar diğeri ise Türkiye olmuştur (Akkaya ve Elrantisi, 2015: 18).

Türkiye, Suriye’de Arap Baharı ile başlayan gösterilere başlangıçta tedbirli bir siyaset gözetmiş ve yaşanan gelişmeleri sadece izlemekle yetinmiştir (Dersan Orhan, 2013: 25). Bu durumun sebebi Suriye’de Arap Baharı’nın doğuracağı sonuçların Türkiye’yi hem bölgesel hem de uluslararası politikalar bakımından zor durumda bırakacağına bilincindeydi. Olayların başında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan yakın ilişki içinde olduğu Beşar Esad’a acil bir şekilde reform yapması gerektiğini belirtmiş, Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu da Şam ile devamlı görüşmelerde bulunmuş ve olayların kontrolden çıkmadan bitirilmesi için gayret göstermiştir. Türkiye tarafından Beşar Esad ile sorunların giderilmesine dönük olarak birçok kez görüşme yapmıştır (Miş, 2012: 273).

Suriye Devleti’nin yapılan uyarıları dikkate almaması, yaşanan protestolara aşırı güç kullanması ve muhalefetin taleplerini yok sayması sonrası ortaya çıkan iç savaşla beraber Türkiye dış politika kodlarında olmayan bir durum ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Türkiye’nin diğer devletlerin iç meselelerine karışmama prensibinde değişiklik yaşanmıştır. Türkiye Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan Suriye meselesi ile ilgili olarak

yapılan tüm diplomatik girişimlere rağmen karışıklığın ve sorunların devam etmesiyle beraber “*Suriye Bizim iç meselemizdir, gereğini yapmak zorundayız.*” açıklamasını yapmıştır. Bu açıklama ile Türk dış siyasetinde dönüm noktası olmuştur. Türkiye artık Suriye’de yaşanan olayların seyrini belirlemede etkin tavır sergileyeceğini net bir biçimde ortaya koymuştur (Oktav, 2013: 74).

Suriye başlığı altında toplanan Arap Birliği toplantısına Katar Başbakanı ve Dışişleri Bakanı Şeyh Casim ile Arap Birliği Genel Sekreteri Nebil’in Suriye’nin Arap Birliği’nin işleyişini ihlal etmesi sebebiyle Beşar Esad yönetimiyle münasebetlerini dondurmuştur. Sivil halktan yaşanan ölümlerin ve hak ihlallerinin sürmesi halinde mevcut durumu Birleşmiş Milletler gibi tüm uluslararası kuruluşlara götürüleceğini ve bunların yanında Suriye rejimine iktisadi ve siyasi yaptırımlara başvurulacağını açıklamışlardır. Katar Emiri Şeyh Hamad ise tüm Arap devletlerine Suriye ile aralarında bulunan tüm münasebetlerini kopartmalarını ve büyükelçilerini geri çağırmaları konusunda çağrıda bulunmuştur (Ataman, 2012: 25). Suriye’deki elçiliğini kapatan ilk devlet yine Katar olmuş ve Arap Birliği dönem başkanlığını sürdürdüğü sırada Suriye problemine ilişkin bir komisyon oluşturulmasını sağlamıştır (Görgülü, 2017: 8).

2011 yılının Ağustos’unda Katar, yurtdışında bulunan Suriyeli muhalifleri örgütlü bir şekilde bir araya gelebilmeleri için uğraş vermiştir. Bu kapsamda Katar’ın öncülüğünde Esad rejimine muhalif olan ancak dağınık bir yapıda bulunan gruplar “Suriye Ulusal Konseyi” adı ile bir araya getirilmiştir. Konsey Suriye’nin dışında yaşayan iş adamları, dini temsilcileri gibi birçok grubu örgütleyerek güçlendirmek istemiştir. Katar yine Suriye’de bulunan Esad karşıtı gruplara siyasi, ekonomi ve lojistik olarak katkıda bulunmuştur. Katar yurtdışında örgütlediği Suriye muhalefetinin yetersiz kaldığını görmüştür. Bu sebeple Suriye içindeki mevcut durum ve dengeler değiştikçe sahada bulunan gruplarla irtibat kurmak için gayret göstermiştir. Bunun sebebi ise Suriye dışında bulunan muhalefetin sahada bir tesir oluşturmadığını görmesi bu duruma etken olmuştur (Akkaya ve Elrantisi, 2015: 7).

2011 yılının başında Körfez ülkeleri Suriye’deki olayların iç savaşa dönmesiyle beraber Beşar Esad rejiminin devrilebilmesi için aralarında iş bölümü yaptılar. Suudi Arabistan Beşar Esad rejiminin karşıtı gruplara silah temin etmiş, Kuveyt mali yardımlar süreçlerini organize etmiş, Katar ise siyasi ve ekonomik destekte bulunmuştur. BAE, Suudi Arabistan Mısır’da destekleri darbe sonrası Katar ile ayrışma yaşamışlardır. Suriye

sahasında bu durumun yansıması olmuş ve 2013 yılından itibaren kendi aralarında rekabet olan farklı muhalif taraflara destek vermişlerdir. Ortaya çıkan fiili durumda Türkiye ve Katar bir tarafta yer alırken BAE ve Suudi Arabistan ise diğer tarafta farklı muhalif gruplara destek olmuştur. Zaman içinde muhalif grupları tek çatı altında birleştirmeye dönük olarak organize edilen toplantılar farklı grupları destekleyen ülkeler nedeni ile daha çok ayrışma durumunu getirmiştir (Görgülü, 2017: 8).

Suriye meselesinde Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan ortak çalışmalarına karşılık yukarı bahsettiğimiz gibi Suudi Arabistan 2013 yılından itibaren Türkiye ve Katar'dan birçok konuda farklı bir siyaset gütmüştür. Katar ve Suudi Arabistan Suriye'deki muhalif grupların liderliklerine kendisine yakın kişilerin geçmesine gayret göstermişlerdir. 2013'de İstanbul'da düzenlenen toplantıda Suriye Ulusal Konsey yapılan seçim ile yönetimini değiştirmiştir. Suudi Arabistan'ın destek verdiği Ahmet Carba, Katar'ın destek verdiği adayı geçerek Ulusal Koalisyon'un başkanı olarak seçilmiştir (Şen, 2013: 66). Suudi Arabistan burada istediğini başarmış ve Suriye'deki muhalefetin organizasyonu konusunda ön alan pozisyona geçmiştir. Ortaya çıkan durumun yansıması ise Beşar Esad rejimiyle savaşması için Türkiye ve Katar'dan bağlantısız olan "İslami Cephe'nin" Suudi Arabistan öncülüğünde kurulması ile görülmüştür (Ataman ve Akdoğan, 2014: 217).

2011'den 2016 yılına kadar Türkiye ve Katar bölgede insani kaygıları ön planda tutmuşlardır. 2015 yılında Rusya'nın Suriye sahasına dâhil olması ve Beşar Esad yönetimine destek olması savaşın ibresini Suriye'ye doğru çevirmiştir. Bu durum özellikle Katar'ın Suriye sahadaki etkisinin azalmasına neden olmuştur. Türkiye ise 2016 yılı sonrasında insani yardımların yanında askeri gücünü de sahaya yansıtmıştır. Ulusal güvenliğine tehdit olan unsurlara sahada bizzat kendi askeri unsurları ile müdahale etmiştir. Bu doğrultuda Türkiye Suriye'deki kendisine yakın silahlı muhalefet unsurları ile birlikte 2017'de Fırat Kalkanı Harekâtı, 2018'de Afrin bölgesine yönelik Zeytin Dalı Harekâtı ve 2019 yılında Barış Pınarı Harekâtını gerçekleştirmiştir (Kurt Sarıaslan, 2019: 62).

2016 yılında Suriye, Rusya, İran tarafından Suriyeli muhalif grupların en önemli kalesi sayılan Halep'i kuşatmışlar ve yüz binlerce sivil insan ölüm çemberi içinde kalmıştır. Türkiye bu durumla ilgili Rusya ve İran ile sivillerin tahliyesi kapsamında girişimlerde bulunmuştur. Katar Emiri Şeyh Temim Türkiye ziyaretinde Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan ile beraber görüşmelerinde Halep'te yaşayan sivil halkın tahliye

edilebilmesi ve bu konuda yapılabilecek gelişmeleri konuşmuşlardır. İki ülkenin Halep'teki sivil halkın tahliyesi için aynı fikirde olduklarını ve Suriye meselesindeki en başından süren iş birliklerinin sürdüğünü ifade etmişlerdir (Üçağaç ve Akdoğan, 2017: 267).

2019 yılındaki Barış Pınarı Harekâtı sırasında Katar, Türkiye'ye Ortadoğu'da destek veren tek ülke olmuştur. Katar'ın Ankara Büyükelçisi “*terörist gruplara karşı uyarılarını dinlememesi nedeniyle kaçınılmaz hale geldiğini*” ifade etmiştir. Katar Dışişleri Bakanı Abdul-Rahman, “Türkiye'nin kendi topraklarına ulaşıncaya kadar tehditlere karşı sabırlı olamayacağını” söylemiş ve “Türkiye, onunla savaşılan silahlı gruplara karşı uyardı, ancak kimse onu dinlemedi” ifadelerini kullanmıştır. Katar Şura Meclisi Üyesi olan Yousef Al-Khater Rusya'nın Sputnik Haber Ajansı'na yaptığı açıklamada “*Suriye'nin Türkiye ile olan sınırlarının Suriye tarafından teröristlerin sızmasına karşı korunmaması veya topraklarında kalmasını engellememesi nedeniyle güvensiz hale geldiğini*” söylemiştir. Bu sebeplerden ötürü Türkiye'nin harekâtının meşru zemine dayandığını belirtmiştir. Katarlı tüm makamlar Türkiye'nin Suriye'deki yaptığı harekate desteklerini göstermişlerdir. Türkiye Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu yaptığı açıklamada “*güvenli bölgenin kurulmasına destek sağlayan tarafın Katar hükümeti olduğunu Katar'a Barış Baharı sürecinde sağladığı destek için teşekkür ettiğini*” ifade etmiştir (Sağıncı ve Aras, 2020: 49).

Mısır, Ekim 2019 tarihinde Barış Pınarı Harekâtı gündemiyle Arap Birliği toplantıya davet etmiştir. 22 Arap ülkesinden sadece 10 tanesinin katıldığı toplantıya Arap Birliği üyeleri Türkiye'nin harekâtını “düşmanca tavır” olarak nitelemiş ve Türkiye'ye karşı kınama kararı alınmıştır. Katar ise bu karara katılmayarak Türkiye'ye tek destek veren ülke olmuştur (Anadolu Ajansı, 2019).

3.4.3. Arap Baharı ve Libya

Tunus'ta Aralık 2011 tarihinde başlayan ve tüm Ortadoğu'yu derinden etkileyen Arap Baharı protestoları gösterileri Libya'ya da sıçramıştır (Kökyay, 2020: 2511). Libya Lideri Muammer Kaddafi kendisine karşı başlayan gösterilere son vermek adına, katı tedbirlere başvurması ile 15 Şubat tarihinde rejim karşısında duran Avukat Fethi Terbil'in tutuklanması Libya'da iç savaşın başlamasına sebep olmuştur (Keskin, 2013: 131). Libya'da başlayan çatışmalar ekim ayında Libya'nın 42 yıldır yöneticisi olan Muammer Kaddafi'nin ölümü ile son bulmuştur.

Libya’da başlayan rejim karşıtı protestolar ile birlikte 1996 yılından beri Katar’ın takip ettiği tarafsızlık siyasetini tam tersi istikamette değiştirmiştir. Katar Libya’da NATO tarafından oluşturulan koalisyona açıkça destek vermiş ve sürece askeri olarak müdahil olmuştur. Libya’da uçuşa yasak bölge kurulmasında etkin rol oynamıştır. Katar’ın Özel Kuvvetler Birliği muhalif taraflara silah temin etmiş ve askeri olarak da eğitimlerini sağlamıştır. Kaddafi sonrası Libya’da kurulan Ulusal Geçiş Hükümetine ilk destek veren Arap devleti olmuştur (Ermağan ve Gümüş, 2014: 312). Muhalif gruplar Trablus’u ele geçirdikten sonra Kaddafi’nin sarayına zaferlerini gösteren bayraklarını astıklarında Katar’ın bayrağını da yanına çekmişlerdir. Trablus’un muhalifler tarafından ele geçirildikten sonra Libya’da bulunan birçok aşiret ve grup başkent Doha’da Katar Emiri Şeyh Hamad’a teşekkür ziyaretinde bulunmuşlardır (Başkan, 2012: 45).

Türkiye ise Libya’ya yapılacak müdahaleye en başında karşı çıkmıştır endişesi Irak gibi Libya’nın da parçalanabileceğiydi. Ancak artarak devam eden Batı’nın muhalif gruplara verdiği destekle beraber Türkiye’de Geçici Ulusal Konseyi tanımıştır. Türkiye’nin bu hamlesinin asıl nedeni ise Libya’da önemli yatırımlarının olması ve ticari kaygıları olmuştur (Oktav, 2013: 73). Türkiye Libya’da başlayan askeri operasyona geri planda dâhil olmuş daha çok sivil halkın zarar görmemesi için ve uygulanan silah ambargosunun denetiminin sağlanması adına sürece dâhil olmuştur. Türkiye yine sivil insanlara yardım sağlanması kapsamında süreç içerisinde kalmış ve yaşanan çatışmaların durması için uğraş vermiştir. Taraflar arasında yaşanan mücadele esnasında tek iletişim kurabilen ülke Türkiye olmuştur. Ancak Muammer Kaddafi iktidardan gitmesinin kesinleşmesi sonrasında Türkiye’de kendisine yeni bir rota çizmek zorunda kalmıştır. Türkiye, Libya’nın temsilcisi olarak tanıdığı Ulusal Geçiş Hükümeti’ne Libya’da yaşanan sıkıntıları aşmaları için 300 milyon dolarlık destekte bulunmuştur (Bölme, Uluştas, Özhan, ve Küçükkeleş, 2011: 47). Muammer Kaddafi iktidarının Libya’da sona ermesiyle beraber Türkiye ve Katar tesirini bu bölgede yükseltme eğilimine girmiştir. Türkiye, Libya ile tarihsel bağı olması ve kurduğu ilişkilerde daha dikkatli davranması sebebiyle halk tarafından iyi karşılanmıştır (Turgut, 2015: 32).

2011 yılında Muammer Kaddafi’nin devrilmesi sonrasında yönetim konusunda çıkan anlaşmazlıklar sonucunda Libya’da iç savaş başlamıştır. 2014 yılına gelindiğinde ise ülke iki ayrı bölgeye ayrılmıştır. BAE ve Mısır Tobruk merkezli Halife Hafter yönetimini birlikte desteklemiştir. Afrika’da etkili bir güç olan Fransa ve daha dolaylı bir şekilde

müdahil olan Arabistan yine Halife Hafter'e destek vermişlerdir. Türkiye, Katar ve İtalya bu güçlerin tam karşı bloğunda durarak Trablus merkezli Birleşmiş Milletler'inde tanıdığı Ulusal Mutabakat Hükümetine (UMH) askeri ve lojistik olarak yardım etmişlerdir (Küçük, 2020: 255).

2019 yılının Nisan ayına gelindiğinde Tobruk merkezli Halife Hafter ve destekçileri Trablus merkezli UMH'ine karşı "terörist örgütler" ile iş birliği yaptığı ve barınmalarını sağladığı iddiasıyla geniş ölçekli bir askerî harekât başlatmıştır. BM'nin ve uluslararası kurumların tanıdığı bir hükümete Türkiye ve Katar başta olmak üzere az sayıda devlet destek verirken, Halife Hafter'in hiçbir meşruiyeti bulunmadığı halde Rusya, Fransa, Arabistan, BAE, Mısır tarafından siyasi, ekonomik ve askeri konularda destek vermişlerdir (Turgut, 2015: 33). Tobruk merkezli Halife Hafter yönetimi ülkenin doğu kesimi ile birlikte ülke topraklarının çoğunluğu çöl olan büyük orandaki topraklarını almıştır. Meşru UMH'i, ise bir taraftan Halife Hafter ile mücadele ederken diğer taraftan da ülkedeki otorite eksikliğinden faydalanarak etkili duruma gelmeye uğraşan DAEŞ ile çatışma içerisindedir (Düzgöz, 2021: 312). Fakat Halife Hafter'in bunca büyük devletten aldığı desteğe karşın Türkiye ve Katar destekli UMH karşısında fazla bir ilerleme kaydedememiş, ülkenin sadece küçük bir bölümü sayılacak olan başkent Trablus ve çevresini ele geçirememiştir. Türkiye ve Katar'ın destek verdiği UMH tüm saldırıları püskürtmüş Halife Hafter ve diğer destek veren devletlerin beklentileri suya düşmüştür. UMH'nin başkent Trablus'u koruyabilmesi ile birlikte meşruiyetini sağlamıştır. Türkiye ve Katar'ın UMH'ine askeri, eğitim ve donatım sağlanması sayesinde hem yönetimi korumuş hem de bu sayede varlığını uluslararası mecrada etkin olarak dile getirebilmesini sağlamıştır. (Çakır, 2021: 45) Türkiye'nin Libya'daki meşru Trablus Hükümeti'ne verdiği destek ve ortaya koyduğu gayretten ötürü, Suudi Arabistan ve BAE'nin Arap Birliği'nden Türkiye'ye karşı kınama kararı çıkartmalarına sebep olmuştur (Karaduman ve Ataman, 2020: 12).

18 Ağustos 2020 tarihinde Libya'daki meşru yönetim olan UMH, Katar ve Türkiye ile beraber üçlü askeri anlaşma yapıldığını açıklamıştır. Yapılan açıklama da askeri eğitim maksadıyla bir askeri enstitü oluşturulması için anlaşmaya yapıldığı söylenmiştir. Yapılan anlaşmayla beraber Türkiye ve Katar'ın Libya'daki askeri okullarda bulunan subayların eğitimleriyle ilgilenecekler ve Katar ordusuna askeri danışman gönderilecektir (Deutsche Welle, 2020). Türkiye, Katar ve Libya arasında Ekim 2020'de eğitim, terörizm ve

kaçakçılıkla mücadele konularında iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Türkiye'nin Katar ile Libya'da gerçekleştirdiği askeri iş birliğinin modelinin önemli tarafı bu iş birliğinin üçüncü ülkelere taşınması olmuştur. Türkiye ve Katar üçüncü ülke olan Libya'da stratejik hedefleri doğrultusunda statükoyu kendi çıkarları doğrultusunda değiştirmeyi başarmışlardır (Çakır, 2021: 52).

3.5. 15 Temmuz 2016 Darbe Girişimi ve Katar

Türkiye ve Katar'ın aralarındaki münasebetlerin esaslı ve ne kadar önemli olduğunu gösteren olayların başında 15 Temmuz 2016 tarihinde Türkiye'de yaşanan başarısız darbe teşebbüsü olmuştur. Yaşanan darbe karşısında Katar ilk andan itibaren Türkiye'nin yanında tavizsiz bir duruş göstermiştir (Üçağaç ve Akdoğan, 2017: 268). Başarısız darbe girişiminin daha hemen başında Katar Emiri Şeyh Temim darbeyi kınamıştır. Şeyh Temim darbeyi ilk kınayan ve Türkiye'nin yanında olduğunu beyan eden ilk devlet başkanı olmuştur. Şeyh Temim Türk devletine ve halkına destek verdiğini göstermek için Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan ile telefon görüşmesi yapmıştır. 15 Temmuz darbesi ile ilgili yaşanan tüm süreçlerle ilgili Türkiye'nin yanında olacağını belirtmiştir. Emir Temim Türk milletinin darbe gecesini gösterdiği cesareti takdir etmiş ve tüm Katarlıların da Türkiye'nin beraber olduğunu söylemiştir (Al-Turk, 2020: 70). Katar Körfez bölgesinde Türkiye'ye ilk anda destek veren tek devlet olmuştur (Karataş, 2021: 239). Başarısız darbenin yaşandığı gece Katar'ın Ankara Büyükelçisi olan Salim bin Mübarek Şafi ülkesinin Türkiye'de yaşanan gelişmeleri anlık izlemek amacıyla bir merkez kurulduğunu söylemiş ve kırk saat süre ile İstanbul'da ve Ankara'da gelişen durumları Katar Dışişleri Bakanlığı ile paylaştığını söylemiştir (Alrantisi, 2021: 189). Katar'ın Ankara Büyükelçisi'nin darbe sonrasında yaptığı açıklamada ise Türkiye Cumhuriyeti Devleti ile stratejik ve güçlü münasebetlerinin bulunduğunu söyleyerek “*Darbe girişimi sonrasında ilk tepki veren ülkeler arasındaydık*”, demiştir. Bakan ayrıca “*Katar olarak Türkiye'de yatırım yapmaya yönelik herhangi bir politik veya ekonomik risk görmüyoruz*” açıklamasını yapmıştır (Üçağaç ve Akdoğan, 2017: 267). Başarısız darbe girişimi sonrasında Türkiye'ye ilk resmi ziyareti yapan yabancı ülke yetkilisi Katar Dışişleri Bakanı olan Şeyh Muhammed bin Abdurrahman el-Sani olmuş 30 Temmuz'da Ankara'ya resmi ziyaret gerçekleştirilmiştir (Mercan A. , 2021: 62).

Katar'ın verdiği önemli desteklerden dolayı, Cumhurbaşkanı Erdoğan katıldığı bir televizyon programında “*Katar Emiri bir kere de aramadı, defaatle aradı, Beni aradı, Enerji ve*

Tabii Kaynaklar Bakanımızı sürekli aradı, gelişmeler ne durumdadır ve her an yanınızdayız, üzerimize ne düşünüyor biz varız dedi ve bugün de Dışişleri Bakanını gönderdi, bazı mesajlarla beraber o da geldi, kendileriyle bir görüşme yaptık” açıklamasını yaparak Katar’ın verdiği desteği ve önemini belirtmiştir (TCCB, 2016). Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan yine birçok platformda dünya kamuoyunun 15 Temmuz darbe teşebbüsüne gösterdikleri tutumu eleştirmiş, özellikle Katar Emirliği’nin kendilerine gösterdiği destek dolayısıyla, yaşadığı memnuniyeti her zaman dile getirmektedir (BBC Türkçe, 2016). Katar’ın El-Arab gazetesine mülakat veren Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Türkiye ve Katar’ın arasındaki münasebetlerin her gün biraz daha kuvvetlendiğini söyleyerek "Katar'ın darbe girişimi sırasında ve sonrasında sergilediği dayanışmayı, desteği unutamayız. Katar kara gün dostu olduğunu gösterdi" demiştir (Anadolu Ajansı, 2017).

19 Temmuz’da Katar’ın başkenti Doha’da Turkish Community, Doha Diplomasi Kulübü, Commercial Bank of Qatar ve Katar Dışişleri Bakanlığı’nın organize ettiği, Türkiye’de yaşanan 15 Temmuz başarısız darbe girişimini protesto etmek için çok sayıda Katarlı ile Katar’da yaşayan farklı milletlere mensup insanların katıldığı toplantı yapılmıştır. Toplantıda Türk katılımcılar Katar’ın ilk andan itibaren tüm kurumlarıyla ve halkıyla verdiği desteğe, gösterdikleri birlik ve beraberlik için teşekkür ettiler. Toplantıda yapılan konuşmalarda Türkiye’ye başarısız darbe girişimi karşısında tam destek verildi ve Katarlı yetkililere ve Katar halkına teşekkür edildi (Akşam Gazetesi, 2016).

Türkiye’nin Katar Büyükelçisi Ahmet Demirok AFP haber ajansına verdiği mülakatta Katar yönetimine ve halkına teşekkür etmiş ve "*Katar'la çok güçlü bir ilişkimiz var. Tarihimizde Katar'la sorun bulunmuyor. Kültürel ve siyasi yakınlıklar var. İki ülke halkı birbirine çok yakın ve liderlerimiz arasındaki ilişkiler mükemmel*" açıklamasını yapmıştır (BBC Türkçe, 2016). Katar medyasında darbeye karşı verilen tepkilere bakıldığında Katar’da faaliyet gösteren El Şark gazetesini, 17 Temmuz’da yaptığı baskısında Türkiye’de yaşanan darbe teşebbüsüyle beraber sokaklara çıkan Türkiye halkının başarısını “Ve Türkiye Kazandı” manşetini kullanarak ifade etmiştir (BBC Türkçe, 2016).

Katar’dan Türkiye’ye destek bağlamında diğer bir mühim açıklama ise Ortadoğu’nun önemli aşiretlerinden birisi olan Şammar aşireti Lideri Nawaf Hemoud Maghamis tarafından yapılmıştır. Yaptığı açıklamada “*Aşiretimiz 1700’lü yıllardan bu yana Kut’ül Amare zaferi de dâhil olmak üzere hep Osmanlı’nın ve Türklerin yanında olmuştur ve sonuna kadar olmaya devam edecektir.*” Türkiye sadece Ortadoğu’nun değil İslam dünyasının lideridir. Recep Tayyip Erdoğan ve Emirimiz Şeyh Temim’e bu iki ülkeyi ve milleti tekrardan bir

araya getirdikleri için şükranlarımı sunuyorum. Dualarımız Türkiye ve Türk halkı için” demiştir yapılan bu açıklamalar iki devletin kurduğu samimi münasebetlerin kuvvetli bir zeminde hayat bulduğunu ve bu sayede halklara da sirayet ettiği görülmektedir (Üçağaç ve Akdoğan, 2017: 268).

Katar görüldüğü üzere Şeyh Temim başta olmak üzere tüm devlet kademeleri, kurumları, medyası, sivil toplum kuruluşlarına kadar her alanda Türkiye'nin tereddütsüz yanında olduğunu göstermiştir. İki ülke bu süreçte gösterdikleri dayanışma ile ilişkilerini daha ileri düzeye taşımışlardır.

3.6. 2017 Katar Krizi

Katar Krizine giden süreçte Katar'ın diğer bölge ülkeleri ile arasında yaşanan sorunların asıl kaynağı olarak görülen Arap Baharı'nın yaşandığı sürece bağlanmaktadır. Katar Arap Baharı'nın başlamasıyla birlikte diğer Körfez ve Arap devletlerinden farklı bir tutum sergileyerek mevcut iktidarların yanında değil halkların yanında taraf olmuş ve siyasetini de bu doğrultuda oluşturmuştur. Katar'ın yayın organı olan Al Jazeera kanalının yayınları Arap Baharı'nın destekleyicisi ve yayılmasına yardımcı konumda olmuştur. Özellikle Libya'daki, Suriye'deki, Tunus'taki rejim karşıtı taraflara destek vermiş ve Mısır'da Mursi'nin hükümetini destekleyen tek Arap ülkesi olmuştur (Erboğa, 2016: 19). Ortadoğu ve Körfez'deki diğer ülkelerin Arap Baharı'na yaklaşımları Katar ile taban tabana zıt bir görünüm oluşturmuştur. Bu durumun sebebi ise diğer Arap devletlerinin mevcut düzenin devam etmesini ve kendi iktidarlarını korumak istiyorlardı. Katar'ın halkların yanında olan ve değişimi savunan politikalarının tam karşıt bloğunu ise Suudi Arabistan ve BAE oluşturuyordu. Suudi Arabistan ve BAE ise kendi iktidarlarına tehdit olarak gördükleri Mısır'daki Muhammed Mursi yönetiminin devrilmesi için gayret göstermiş ve her türlü desteği vererek devrilmesini sağlamışlardır. Yine Libya ve Suriye'de Katar'ın karşı cephesinde bulunan tarafları desteklemişlerdir (Arslan A. , 2018: 83)

Şekil 3.2. Katar'a Ambargo Uygulayan Ülkeler

Kaynak: Anadolu Ajansı, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/katara-ambargo-uygulayan-ulkeler-teror-listesini-genisletti/868777> Erişim Tarihi: 04.04.2022

Katar ve diğer Körfez ülkeleri arasında Arap Baharı ile başlayan, ayrışma neticesinde 2014 yılında ilk önemli çatlak ortaya çıkmıştır. Körfez ülkelerinden BAE, Suudi Arabistan ve Bahreyn'in Katar'ın Müslüman Kardeşlere olan desteğinin diğer Körfez ülkelerinin iç meselelerine karışmak olduğunu söylemişlerdir. Hemen ardından Müslüman Kardeşler Hareketi'ni terör örgütü ilan etmişlerdir. Yaşanan bu ayrışma sonrasında yine bu üç Körfez devleti Katar'dan büyükelçilerini geri çekmiştir. BAE, Suudi Arabistan ve Bahreyn'in aldığı bu karar sonrasında Katar fazla tepki vermemiş ve konunun diyalog kanalıyla halletme yoluna gitmiştir (Doğan Akkaş, 2018: 200). Katar ve bu Körfez ülkeleri arasında yaşanan ufak çaplı krizde sadece büyükelçilerin geri çekilmesi ile kısıtlı kalmış sekiz ay sonra büyükelçiler Katar'a geri dönmüştü. Ancak yaşanan bu olay 2017 yılında yaşanacak krizin habercisi olmuştur (Diriöz, 2017: 30).

ABD Başkanı Donald Trump yapacağı ilk yurt dışı ziyaretini 2017 yılında Suudi Arabistan'a yapmış ve burada Arap Liderleri Zirvesi'ne de katılmıştır (Arslan A. , 2018: 77). ABD Başkanı'nın yaptığı ziyaret sonrasında 23 Mayıs tarihinde Katar Ulusal Haber Ajansı hacklenmiş ve Şeyh Temim'in söylemiş olduğu iddia edilen ABD başkanını eleştirdiği, İran, Hamas ve Müslüman Kardeşler Hareket'i ile ilgili destek açıklamasının olduğu iddia edilen dezenformasyona uğramış bilgiler servis edilmiştir (Doğan Akkaş, 2018: 198). Katar ortaya atılan iddiaların bilgisayar korsanlarının yaptığını söylese de

Körfez devletleri ve Mısır Katar'ın söylediklerine itibar etmemiştir. Katar'ı terörizme destek sağladığını iddia etmişlerdir (Arslan A. , 2018: 85). Krizin gerçek sebepleri ise Arap Baharı döneminde Katar'ın diğer Körfez ülkelerinden farklı hareket etmesi, Müslüman Kardeşler Hareketi'nin önde gelen mensuplarına ülkesinde yaşamalarına olanak sağlaması olmuştur. Yine Muhammed Mursi'nin Mısır'da devrilmesi sonrasında Katar'ın özgür bırakılmasını istemesi ile başta Suudi Arabistan ve diğer Körfez devletlerinden bağımsız siyaset izlemesi ablukayı başlatan ülkelerin asıl gördüğü sorunlardı (Yeni Şafak, 2018).

5 Haziran 2017 tarihinde ise BAE, Suudi Arabistan, Mısır ve Bahreyn, hiçbir ihtarda bulunmaksızın Katar ile diplomatik ve ticari ilişkilerini durdurduğunu açıklamıştır (Miller, 2018: 15). Bu ülkeler Katarlı diplomatlara ülkelerini terk etmeleri için 48 saat, Katar vatandaşlarına da ülkelerinden ayrılması için 14 gün süre tanıdı (Doğan Akkaş, 2018: 195). Mısır ise diğer devletlerin aksine Katar'da çalışmakta olan vatandaşlarını göz önünde bulundurarak, Katar ablukasına destek olmuş ancak Katar halkına ise ılıman bir şekilde yaklaşmıştır. Diğer bir ülke olan Ürdün ise şiddetli yaptırımlar yapmak yerine büyükelçiliğin seviyesini düşürerek sadece diplomatik cevap vermekle yetinmiştir (Diriöz, 2017: 30).

Katar Yemen'de Husiler ile yapılan savaşta bulunduğu ittifaktan da çıkartılmıştır. Ablukacı devletler Katar'a hava sahalarını, kara sahasını ve limanlarını kapayarak ülkeyi tamamen dış dünyadan izole etmeyi amaçlamışlardır (Bayraktar, 2020: 30). Abluka sırasında Katar'ı etkileyen en önemli durumların başında gelen durum ise Suudi Arabistan'dan Basra Körfezi'ne uzanan bir yarımada olan Katar'ın ana kıtayla olan bağına da kopararak ülkenin dünya ile karasal bağlantısı ortadan kaldırmıştır. Yine tüm ablukacı devletler Katarla olan tüm mevcutta olan uçak seferlerini de durdurmuşlardır (Doğan Akkaş, 2018: 192). Katar bayrağı asmış olan ya da Katar için çalışan gemi ve diğer deniz taşıtlarının limanlara yaklaşmasına da yasak konmuştur (BBC News, 2017).

Ortaya çıkan ambargo koşulları Katar'ın güvenliğinin yanında vatandaşlarını da birçok açıdan etkilemiştir. Katar halkının eğitim, seyahat, umre ve hac gibi ihtiyaçları abluka uygulayan ülkeler vesilesiyle kısıtlamıştır. Körfez coğrafyasının bir parçası olan kabile bağları sebebi ile ailelerin bir bölümü Katar'da bir bölümü Suudi Arabistan'da bulunmaktadır. 1971 yılında Körfez'deki ülkelerin bağımsızlıklarını kazandığı süreçte buralarda yaşayan insanlar bölge devletlerine dağılmışlardır. Ablukacı devletler hem Katar

vatandaşlarının kendi ülkelerine girişlerinin kısıtlamış hem de ikamet edenleri ise ülkelerinden ayrılmalarını istemiştir. Ortaya çıkan bu sorun aynı coğrafyada iç içe geçmiş insanlara büyük sıkıntılar doğurmuş ve önemli sayıda kişinin karşılıklı yapılmış olan evliliklerinden dolayı aile bütünlükleri de olumsuz etkilemiştir. Ramazan ayı içerisinde başlayan abluka süreci Ramazan Bayramı'nda ise yüzyıllardır Körfez bölgesinde beraber olan ailelerin buluşarak bayramlaşmasına mâni olmuştur. Ortaya çıkan bu durum toplumsal anlamda büyük bir sorunu da beraberinde getirmiştir (Doğan Akkaş, 2018: 202). Diğer bir önemli sorun ise Katar'da mevcut tarım yapılabilir toprağın ve su kaynaklarının kısıtlı olmasından dolayı gıda ihtiyacının önemli bir kısmını yurtdışından karşılamaktadır. Gıda ihtiyacının ise karşılandığı en önemli güzergâh ise Suudi Arabistan'la olan tek kara bağlantısıdır. Fakat başlayan abluka ile birlikte kapanması sonucunda Katar önemli bir gıda problemi ile karşı karşıya kalmıştır (Muriç, 2020: 18).

Abluka süreci devam ederken Libya'daki BM'in meşru görmediği Tobruk'taki yönetimi, iç savaş halindeki Yemen'in Suudi Arabistan himayesindeki yönetimi, Moritanya, Maldivler ve Mauritis gibi devletlerde Katar ablukasını başlatan devletlerin peşinden giderek Katar'la olan diplomatik münasebetlerini durdurmuşlardır. Yine bu devletlere ilaveten Afrika ülkelerinden Nijer, Senegal, Cibuti ve Çad'da Katar ile olan diplomatik ilişkilerinin seviyesini en aza indirmişlerdir. 5 Haziran'da başlayan bu süreç 10 gün içerisinde büyüyerek ablukayı başlatan devletlerin yanında yer alan ülkelerin sayısı 15 olmuştur (Akdoğan, 2017: 20).

Katar'a karşı ablukayı başlatan devletler, yaşanan krizde arabuluculuk yapan Kuveyt, aracılığı ile 13 maddelik taleplerinin olduğu listeyi Katar'a bildirmiştir. Taleplerinin kabul edilmesi için 10 gün mühlet tanıdılar (Genel vd., 2017: 625). Yapılması istenen bu 13 talepten Türkiye'yi ilgilendiren madde ise Türk askerinin Katar'daki varlığının ve Türkiye ile devam eden askeri iş birliğinin sona erdirilmesinin istenmesidir. Ablukacı devletlerin Katar'ın yapmasını istediği maddeler ise; İran'la tüm ilişkilerinin kesilmesini, devrim muhafızlarının ülke dışına çıkarılması istenmiştir. Müslüman Kardeşler ve Lübnan'da bulan Hizbullah, El Kaide gibi yapılara desteğini bitirilmesini ve Katar'ın dış dünyaya açılan penceresi Al Jazeera ve bağlı kanallarının kapatılması istenmiştir. Yine abluka uygulayan devletlerin, terörist olarak gördüğü kişilere Katar'ın yaptığı yardımı kesilmesini istemişleridir. Ablukanın büyük devletlerinden Suudi

Arabistan'ın istediği ise Katar'ın kendi politika çizgisine gelmesini ve yapılması şart koşulan taleplerin takibinin yapılması olmuştur (Bingöl O. , 2017: 5).

Lübnan, Kuveyt ve Umman gibi devletler ise ya tarafsız davranmışlar ya da arabulucu konumunda olmayı tercih etmişlerdir. Ortaya çıkan Katar Krizi ile birlikte bölgede yine devletlerarası bölünmelerin ve kutuplaşmaların yaşandığı bir süreç girilmiştir. Bir tarafta Katar karşıtı olan bir cephe kurulmuş, diğer yanda ise Katar'ın yanında saf tutan ülkeler yerini almış ve kriz Ortadoğu'dan Afrika'ya kadar yayılmıştır. Başlangıçta bölgesel olarak görülen kriz kısa zamanda uluslararası bir boyut kazanmıştır (Akdoğan, 2017: 20).

Genel olarak, ambargo Katar'ı 1990'ların ortasından itibaren bir strateji dâhilinde başlayan bağımsız ve proaktif politikasını yön değiştirmeye zorlamayı amaçlıyordu (Çavuşoğlu, 2020: 92). Katar kendisine yapılan bu talepleri kabul etmesinin egemenliğinden vazgeçmek anlamına geleceğini anlamıştır. Bağımsız bir devlet olarak yapılan dayatmaların egemenliğine aykırı olması dolayısı ile Katar karşıt bloğun taleplerinin kabulünü reddetmiştir (Başkan ve Pala, 2020: 75). Şeyh Temim, 30 Ekim tarihinde Katar'ın egemenliğinin kendileri için kırmızı çizgi olduğunu ve Doha'nın egemenliğine yönelik hiçbir müdahaleyi kabul etmeyeceğini bildirmiştir. Emir Temim ablukaya katılan devletlerin ifade, medya ve basın özgürlüğüne tahammüllerinin bulunmadığını söylemiş, sebep olarak da bu özgürlüklerin kendi taraflarınca bir tehdit unsuru olarak gördüklerini ifade etmiştir (Arslan A. , 2018: 85).

Katar'ın zengin enerji kaynaklarına sahip olmasından dolayı elde ettiği gelirin fazla olması Türkiye ve İran'ın hızla aksiyon alarak Katar'ın yanında yer almaları ve destek vermeleri göreceği zararı en aza indirmişdir. Dünyanın en büyük yatırım fonlarından birisine sahip olan Katar'ın yurtdışında önemli ülkelerde büyük yatırımları mevcuttur. Bu sayede yatırım alan ülkeler Katar'a destek vermişlerdir. Avrupa Birliği ülkeleri de Körfez'de yaşanan ablukanın karşısında durmuş ve ortaya çıkan problemleri diyalog ile halledilmesi gerektiğini beyan etmişlerdir. Avrupa devletleri yine Katar Havayolları uçaklarına istediği Avrupa Birliği ülkesine gitmesine olanak vermiştir (Karataş, 2021: 239).

2020 yılına gelindiğinde Katar kendisine uygulanan ablukadan güçlenerek çıkmayı başarmıştır. Yaşanan zorlu süreçte Türkiye'yle stratejik iş birliğini daha da geliştirmiştir. BAE ve Suudi Arabistan'ın kriz boyunca yaptıkları tüm hamleleri ve denemeleri boşa

çıkıştır. Katar bu süreçte bir yandan Türkiye ve diğer Körfez ülkeleri ile ilişkilerini sağlamlaştırmış ve uluslararası birçok devletin de desteğini almıştır. Katar bu sayede kendi güvenliği alanında ortaya çıkacak tehditleri de öncesinde anlayacak ve bu tehlikeler karşısında kendisini savunacak kabiliyete kavuşmuştur. Son gelinen noktada krizin asıl kaybetmiş tarafları ise BAE ve Suudi Arabistan ittifakı olmuştur. Krizin 3. yılı biterken Türkiye ve Katar'ın oluşturduğu önemli ittifak krizin asıl galibi olarak görülebilir. Krizi çıkaran devletlerin hiçbir kazanım sağlayamamış özellikle BAE'nin bölgede yalnızlaşmasına sebep olmuştur (Anadolu Ajansı, 2020).

3.6.1. Türkiye'nin Katar Krizi'ndeki Rolü

5 Haziran'da Katar Krizi'nin başlangıcıyla beraber Cumhurbaşkanı Erdoğan verdiği demeçte bölgede hâlihazırda devam eden problemler bulunurken yenilerinin ortaya çıktığını belirtmiştir. Katar'a Körfez devletleri tarafından yapılan yaptırımların kimseye yarar sağlamayacağını birlik ve beraberliğe daha çok ihtiyaç duydukları bir dönemde krize taraf olan devletleri ilişkileri devam ettirmelerini gerektiğini söylemiştir (Muriç, 2020: 14).

Türkiye krizin büyümeden sonlandırılması amacıyla kriz sonrası ilk hamle olarak 5 Haziran tarihinde Cumhurbaşkanı Erdoğan, Katar Emiri Şeyh Temim ile sonrasında Rusya Federasyonu Başkanı Putin, Kuveyt Emiri Şeyh Sabah ve Suudi Arabistan Kralı Abdülaziz ile telefonla görüşmüştür. 6 Haziran'da ise Cumhurbaşkanı Erdoğan, bu seferde Endonezya Devlet Başkanı Joko Widodo, Fransa Cumhurbaşkanı Emmanuel Macron, Bahreyn Kralı El Halife, Lübnan Başbakanı Saad Hariri, Ürdün Kralı 2. Abdullah ve Malezya Başbakanı Necip Abdürrezzak ile telefon diplomasisi gerçekleştirmiştir. Yapılan telefon görüşmelerinde, bölgede yaşanan sorunların meselelerin iletişim sağlanarak ve diplomatik yollarla çözüm bulunmasının gerektiğini söylemiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan bölgedeki tansiyonun düşürülmesi için Türkiye nezdinde gerekli olan tüm katkıyı sağlamaya hazır olduklarını söylemiştir (Hürriyet Gazetesi, 2017).

Krizin başlamasıyla beraber Suudi Arabistan'ın Katar ile olan tek kara sınırını kapatmıştır. Ramazan ayı içerisinde başlayan abluka sonrasında insanlar korku halinde marketlerden alışveriş yapmaları sebebi ile temel gıda stokları tükenmesine sebep olmuştur. Yaşanan hadise halk içerisinde bir gıda krizi algısına sebep olmuştur (Doğan Akkaş, 2018: 190). Gıda tedarikinde yaşanacak sıkıntıya ön almaya yönelik Katar Krizi'nin başlaması ardından çok kısa bir zaman diliminde, 24 saat sonra Türk kargo

uçakları temel ihtiyaç maddelerini Katar'a ulaştırmıştır. Yaşanan abluka boyunca 300'den fazla uçak seferi yapılmıştır. Türkiye krizin başlangıcından 2017 yılının sonuna kadarki zaman diliminde Katar'a yapılan ihracat miktarı bir önceki yıla oranla iki kat artmıştır. Mevcut ihracat artışıyla beraber Katar'a ihracat yapmakta olan Türk şirketlerinin mevcudu ise 2721 sayısına ulaşmış ihracat yapan il miktarı 60'a çıkmıştır (Arslan A. , 2018: 83).

Ablukacı ülkelerin Katar'dan talepte bulunduğu 13 maddelik listedeki karşılanamaz isteklere karşı iki ülke aralarında daha önce imzaladıkları Askeri İşbirliği Anlaşmasını acil olarak gündemlerine almışlardır. Katar'da Türk Askeri'nin konuşlanması anlaşması TBMM'nin onayından geçmesi gerekiyordu. Bu durumun sebebi Katar Emiri Şeyh Temim'e karşı yapılabilecek sivil veya askeri bir kalkışma olabileceği endişesi ile böyle bir karar alındığı zikredilmiştir (Bölükbaşı, 2019: 330). Katar'ın diğer bir endişesi ise Suudi Arabistan'ın askeri kuvvetlerini Katar'ın sınırına konuşlandırması ile ülkenin güvenliğini tehlike altına almıştır. Katar'da yönetiminin de devrilmesini amaçlayan bir askerî harekâta ihtimaller arasında olduğu görülmekteydi (Çavuşoğlu, 2020: 88).

Türkiye ve Katar arasında askeri güvenlik anlaşmaları Katar Krizi ile başlamamış, uzun vadeli devam eden bir sürecin sonucunda ortaya çıkmıştır. İlk olarak 25 Aralık 2001 tarihinde iki ülke arasında güvenlik iş birliği anlaşması yapılmıştır. 2014 yılına gelindiğinde Türk ve Katarlı askeri yetkilileri arasında ziyaretler ve görüşmeler çoğalmıştır. Devam eden süreç sonucunda 20 Aralık 2014 tarihinde Şeyh Temim'in Türkiye'ye yaptığı ziyarette iki ülkenin müşterek birbirlerinin topraklarında asker konuşlandırmalarını sağlayan askeri iş birliği anlaşması imzalanmıştır (Akdoğan, 2018: 243). 28 Nisan 2016 tarihinde ise "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Katar Devleti Hükümeti Arasında Katar Topraklarında Türk Kuvvetlerinin Konuşlandırılmasına İlişkin Uygulama Anlaşması" imzalanmıştır. 2016 yılında imzalanan bu anlaşma TBMM'den geçerek daha yasallaşmamıştı (Yıldırım F. , 2021: 9).

Türkiye krizin başlaması ile Katar'a asker gönderilmesi ile ilgili yasa tasarısını hızlıca gündemine alarak 7 Haziran'da TBMM'ye sunmuş ve kabul edilmiştir. Ertesi gün 8 Haziran'da Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın imzasıyla beraber tasarı resmîyet kazanmıştır (Akdoğan, 2017: 20). Anlaşma sonra sonrasında 22 Haziran tarihinde Türkiye'den Katar'a 23 asker 5 adet zırhlı araç gönderilmiştir. Sonrasında 11 Temmuz tarihinde 45 komando 18 Temmuz tarihinde ise 147 asker 2 adet fırtına obüsü sevk edilmiştir. 19 Temmuz tarihinde

ise ek olarak 28 asker daha gönderilmiştir (Arslan A. , 2018: 88). Bu süreç Türkiye'nin Katar'da bulunan askeri konumunu daha da güçlenmesini sağlamıştır (Yetim, 2021: 101).

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Katar'a asker gönderilmesi ile ilgili anlaşmanın imzası sonrası yaptığı açıklamada *"Savunma sanayiyle ilgili biz Katar'la anlaşmayı bugün yapmadık ki, Katar'la bizim bu anlaşmayı yapmamız 2-3 yıllık bir süreçtir ve o günden bugüne parlamentomuzdan bunu yeni geçirme durumunda kaldık. Şimdi ben sesleniyorum Körfez'deki dostlarımıza: Amerika'nın Katar'daki üssü sizi niye rahatsız etmiyor? Orada başka ülkelerin üsleri de var, onlar sizi niye rahatsız etmiyor?"* açıklamasını yapmıştır (Star Gazetesi, 2017).

14 Haziran tarihine gelindiğinde Katar'ın Başkenti Doha'ya Türk Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu ve Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi, ziyarette bulunmuşlardır. İki bakan Katar Emiri Şeyh Temim ile görüşmüşlerdir. Sonrasında ise, iki bakan Katarlı mevkidaşları olan dışişleri ve ekonomi bakanları ile görüşmeler yapmışlardır. Dışişleri bakanı Mevlüt Çavuşoğlu görüşmeler sonrasında yaptığı açıklamada Türkiye'nin ortaya çıkan krizin çözümüne dair uğraş verdiğini ve buraya dayanışma içerisinde olduklarını ortaya koymak için geldiklerini ifade etmiştir (Yeni Şafak Gazetesi, 2017).

Cumhurbaşkanı Erdoğan Katar Krizi sonrası krizin çözülmesi maksadıyla 23 Temmuz'da iki gün sürecek Körfez turuna çıkmıştır. Ziyaret kapsamında Kuveyt, Katar ve Suudi Arabistan'a resmi ziyaretlerde bulunmuştur. Yapılan ziyaretler sonrasında Cumhurbaşkanlığı sözcüsü İbrahim Kalın'ın yaptığı açıklamada *"Türkiye'nin Körfez bölgesinde yaşanan krizin aşılması amacıyla Kuveyt tarafından sürdürülen çabalara ve diğer girişimlere destek verdiğini ifade etmişler; krizin müzakere ve diyalog yoluyla çözümü için mevcut girişimlerin devam ettirilmesi hususunda muhataplarıyla mutabık kalmışlardır. Ayrıca İslam ülkelerinin birlik içinde hareket etmesinin ve ülkelerin egemenlik haklarının korunmasının önemi vurgulanmıştır"* (F5 Haber, 2017).

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Temmuz ayındaki Katar ziyareti sonrası Katar'dan Türkiye'ye 2017 yılı sonuna kadar dört ayrı ziyaret yapılmıştır. Bu ziyaretlerden en anlamlısı Körfez ablukası sonrası Katar Emiri Şeyh Temim'in ilk yurtdışı ziyaretinin Türkiye'ye yapmış olmasıdır. Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile yapılan görüşmelerde iki devletin savunma iş birliği alanındaki ilişkilerinin daha fazla geliştirilmesi konusunda anlaşıldı ve Körfez'de yaşanan mevcut kriz durumunun diyalog yoluyla çözüme ulaşmasının önemini dile getirmişlerdir (Akdoğan, 2017: 20).

Sonuç olarak Körfez’de ortaya çıkan kriz ve uygulanan ambargo sonrası Türkiye hiç tereddüt etmeden tüm imkânlarıyla birlikte Katar’ın yanında olmuştur. Katar ise kendisine yapılmış olan diplomatik baskı ve izolasyonla beraber deniz, kara ve havadan bütün kuşatma teşebbüslerine maruz kalmıştır. Katar’ın kendisine yöneltilen kabul edilemez ve egemenlik unsurlarına ters düşen taleplerine karşılık, özellikle Türkiye ile ilişkilerini ilerleterek stratejik boyuta getirmiş bu sayede kuşatmanın etkisini en aza indirmiştir (Yetim, 2021: 95).

3.7. 2018 Dolar Krizi ve Katar’ın Rolü

Rahip Andrew Brunson Hristiyanlığın bir kolu olan Evanjelik kilisesinin “World Witness” misyonerlik kurumunun görevlisi olarak Türkiye’de bulunmaktaydı. 1993 yılında eşiyle ve çocukları ile birlikte Türkiye’ye yerleşmişlerdi. 2010 yılında İzmir’de Diriliş Kilisesini kurmuştu (Haber Türk, 2018). 15 Temmuz 2016 başarısız darbe girişimi sonrasında Ekim 2016 tarihinde ABD vatandaşı olan Brunson sınır dışı edilmek amacıyla gözaltına alınmıştı. Fakat aralık ayında Fetullahçı Terör Örgütü (FETÖ) ve PKK ile irtibatlı casusluk ve suç eylemine karıştığı iddiası sebebiyle Brunson’a İzmir Cumhuriyet Başsavcılığı’nın hazırladığı iddianame kapsamında “*din adamı kisvesi altında söz konusu terör örgütleri namına suç işlediği ve genel stratejileri kapsamında eylem birlikteliği içinde olduğu belirtilen örgütlerin amaçlarını bilerek ve isteyerek iş birliği yaptığı*” belirtilmiştir. ABD’li Rahip 9 Aralık 2016’da yapılan iddialara dayanılarak tutuklanmış ve yaşanan bu gelişme ABD ve Türkiye arasında önemli bir krize yol açmıştır (Anadolu Ajansı, 2018).

Brunson davası ile birlikte Türkiye, ABD arasında önemli bir kriz ortaya çıkmıştır. ABD Brunson hakkında defalarca bırakılması için girişimlerde bulunmuş sorunun çözümü adına iki ülke arasında en üst yetkililer olan ABD Başkanı Donald Tump ve Türkiye Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan birçok kez dava ile ilgili görüşmesine rağmen çözüme ulaşamamıştır (Sürmen, 2019: 200). Brunson’un serbest kalmasıyla ilgili ABD tüm kanallardan girişimlerde bulunmuştur. Brunson ve diğer konsolosluk görevlilerinin tutukluluk hallerinin bahane ederek Türkiye’den ABD’ye yapılmakta olan vize başvurularını durdurmuştur. Sürecin devamında ise ABD Dışişleri Bakanlığı yaptığı açıklamada Türkiye’nin vatandaşları için emniyetli bir yer olmadığı hakkında beyanda bulunmuşlardır (Muriç, 2020: 17).

2 yıla yakın cezaevinde tutuklu kalan Rahip Andrew Brunson 18 Temmuz 2018 tarihinde yapılan duruşmada tutukluluk durumunun devam etmesine karar verilmişti. 6 gün sonra ise avukatının tutukluluğuna itiraz etmesi sonucu, cezası sağlık sorunları gerekçe gösterilerek tutukluluk hali ev hapsine çevrilmiştir. Ev hapsi sırasında internet ve telefon kullanabilecek misafir kabul edebilecekti (Sputnik News, 2018). Tahliye olmaması sonrasında ilk olarak ABD Başkan Yardımcısı Mike Pence Twitter'dan yaptığı açıklamada, *“Türkiye Rahip Andrew Brunson’ı serbest bırakmaz ve ABD’deki evine gönderilmesi konusunda harekete geçmezse, bu masum din adamı serbest kalana kadar ABD Türkiye’ye önemli yaptırımlar uygulayacaktır”* demiştir. Mike Pence attığı tweet sonrasında bu sefer de ABD Başkanı Donald Trump şahsi Twitter hesabından *“ABD dindar bir Hıristiyan, aile babası ve muhteşem bir insan olan Rahip Andrew Brunson’ın uzun süreli tutukluluğu sebebiyle Türkiye’ye geniş yaptırımlar uygulayacak, bu masum din adamı hemen serbest bırakılmalı”* tweetini atmıştır (Anadolu Ajansı, 2018).

1 Ağustos 2018 tarihinde yaşanan mevcut krizden ötürü ABD Hazine Bakanlığı Brunson’un serbest kalmamasından dolayı bu halin yükümlüsü olarak belirttikleri Adalet Bakanı Abdülhamit Gül ve İçişleri Bakanı Süleyman Soylu’nun ABD’de bulunan mal varlıklarını dondurulduğunu, Brunson serbest kalana kadar da bu kararın devam edeceğini duyurmuştur. Türk Dışişleri ise ABD tarafına bu kararı şiddetle protesto ettiğini bildirmiştir. Alınan bu kararlar birlikte piyasalarda önemli bir dalgalanma oluşturmuş dolar 5 Türk Lirası sınırı aşmıştır. Türk Lirası, euro ve ABD doları cinsinden 1 yılda %40 civarında bir değer kaybına uğramıştır (Sürmen, 2019: 202).

Türkiye ise yaptırım kararlarına misilleme olarak Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan’ın içişleri ve adalet bakanlarına yapılan yaptırım kararı veren ABD’ye mukabiliyet esaslı yanıt verileceğini söylemiştir. Cumhurbaşkanı Erdoğan, *"Arkadaşlarıma talimatı veriyorum. Mevcutsa Amerika'nın adalet ve içişleri bakanlarının Türkiye'deki malvarlıklarını donduracağız"* demiştir (Amerikanın Sesi, 2018).

İki ülke aralarındaki krizi aşmak maksadıyla Türk heyeti ABD’ye gönderilmiştir. Türk Heyeti’nin temasları sonrasında Amerikalı Wall Street Journal gazetesine konuşan ABD’li yetkililer, Türk Dışişleri Bakan Yardımcısı Sedat Önal başkanlığında resmi ziyaret gerçekleştiren heyetin ABD Hazine Bakanlığı ve Dışişleri Bakanlığı yetkilileri ile gerçekleştirdiği temasların yaşanan kriz ortamının çözümüne dönük elle tutulur bir

gelişmenin olmadığını söylemişlerdir. Türk tarafından gelen heyetin Brunson'un özgür kalacağına dair bir vaatte bulunmadıklarını belirtmişlerdir (BBC Türkçe, 2018).

Ardından 11 Ağustos 2018 tarihinde ise ABD Başkanı Donald Trump 2 hafta içinde ikinci yaptırımını yine Twitter'dan yaptığı açıklamada ilan etmiştir. ABD'nin Türkiye'den tedarik ettiği alüminyumdan %20 ve çelikten %50 oranında alınan gümrük vergisinin arttırılacağını açıklamış, 13 Ağustos tarihinde yürürlüğe gireceği belirtilmiştir (BBC Türkçe, 2018). ABD'nin açıkladığı bu yaptırım kararı sonrasında, Türk yetkililerin yaptığı açıklamada ABD yönetiminin mevcut "tehditkâr dilinin" onaylamanın mümkün olamayacağını altını çizmişlerdir (Muriç, 2020: 17). Yaptırım kararı sonrasında ise dolar kuru Türk Lirası karşılığında günlük bazda yüzde 22 yükselişle 6,87 Türk Lirasına yükselmiştir. Türk Lirası'nı yılın başı itibariyle dolara karşısında değer kaybı yüzde 80 civarında olmuştur (BBC Türkçe, 2018).

İzmir 2. Ağır Ceza Mahkemesi 35 yıl hapis cezası ile yargılanan Brunson'a 3 yıl 1 ay 15 gün hapis cezasına çarptırılmış ve ceza yattığı süre dikkate alınarak serbest bırakılmasına karar verilmiştir. Ardından Brunson'un ev hapsi ve hakkındaki yurtdışı yasağı da kaldırılmıştır. 2,5 aya yakındır ev hapsi devam eden rahip ayağındaki kelepçe de çıkarılmıştır (NTV Haber, 2018). Tahliyesi sonrası ABD'ye dönecek olan Brunson çiftine ABD'nin Ankara Büyükelçiliği Maslahatgüzarı Jeffrey Hovenier'in da bulunduğu yetkililer eşlik etmiştir. ABD'ye dönen Brunson'u Beyaz Saray Oval Ofiste ABD Başkanı Donald Trump karşılamış ve kendisine teşekkür etmiştir (CNN Türk, 2018). Ancak Türkiye ve ABD arasında büyük bir krize sebep olan bu durum Türkiye'yi ekonomisi üzerinden önemli bir sorunun da içine sokmuştur.

Türkiye ve ABD arasında yaşanan Brunson'un tutuklanması sonrası yaşanan gergin siyasi süreçte iki kere yaşanan ve "dolar krizi" olarak adlandırılan hadise yaşanmış ve Türk Lirası önemli derecede değer yitirmiştir. Türkiye ekonomisi bu olay karşısında zor durumda kalmıştır. Türkiye, ABD'nin siyasi ve ekonomik baskılarına karşılık önlemler almaya ve ticari alternatifler bulma adına yeni stratejiler geliştirmeye başlamıştır (Dilek, 2020: 8). Türkiye'nin dolar krizi ile yaşadığı ekonomik sarsıntıda kritik zamanda can suyu olan finansal kaynak Katar'dan gelmiştir (İndependent Türkçe, 2020). Türkiye ve ABD arasında yaşanan krizde Türkiye'yi ziyaret eden ilk yabancı lider Katar Emir'i Şeyh Temim olmuştur (Başkan ve Pala, 2020: 71).

Katar Emiri Şeyh Temim ve Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile beraber Beştepe Külliyesi'nde 3,5 saat devam eden görüşmeler sonrasında, Katar'ın Türkiye'ye 15 milyar dolar doğrudan yatırım yapacağı açıklanmıştır. Türkiye Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak ve Katar Maliye Bakanı Ali El-İmadi'nin de katıldığı toplantıda Türkiye ve Katar münasebetlerinin tüm alanlarda daha fazla geliştirilmesi hususunda kararlı olduklarını göstermişlerdir. Türkiye Hükümeti yetkilileri de yaptıkları açıklamada ekonomi piyasalarına ivedi bir şekilde para girdisi yapılacağını söylemişlerdir. Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın ise "*Türk ekonomisinin temelleri sağlamdır*" açıklamasında bulunmuştur (TRT Haber, 2018). Toplantı sonrasında Katar Emiri Şeyh Temim, resmi Twitter hesabından yaptığı açıklamada "*Ümmetin sorunları ve Katar'ın yanında duran Türkiye'nin ve oradaki kardeşlerimizin yanındayız*" demiş, ikinci attığı tweette ise Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile önemli bir görüşme yaptıklarını güçlü ve sağlam bir ekonomi olan Türkiye'ye 15 milyar dolarlık mevduat ve yatırım yapacakları mesajını paylaşmıştır (TRT Haber, 2018).

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ise görüşme sonrasında Katar Emiri Şeyh Temim'i Cumhurbaşkanlığı Beştepe Külliyesi'nde misafir etmekten büyük mutluluk duyduğunu söyleyerek; "*Şeyh Temim ve Katar halkına Türkiye'nin yanında durdukları için milletim adına teşekkür ediyorum. Dost ve kardeş ülke Katar ile ilişkilerimiz birçok alanda güçlenerek devam edecek.*" diyerek memnuniyetini dile getirmiştir (CNN Türk, 2018). Katar tarafından yapılan 15 milyar dolarlık yatırım kararının açıklanması sonrasında Suudi Arabistan, BAE ve Mısır tepki göstermiştir (BBC Türkçe, 2018).

Katar'ın başkenti Doha'da 17 Ağustos 2018 tarihinde Türkiye ve Katar'ın merkez bankaları aracılığıyla 3 milyar dolar tutarında swap anlaşması imzalanmıştır. İmzalanan anlaşmanın amacı ekonomik düzeninin sağlanması ve iki ülke arasında ticareti kolaylaştırmak olarak belirtilmiştir (TCMB, 2018). Türkiye-Katar Yüksek Stratejik Komite dördüncü toplantısı 26 Kasım 2018 tarihinde İstanbul'da Vahdettin Köşkü'nde yapılmıştır. Birçok alanda yapılan anlaşmalarla beraber mevcutta devam eden 3 milyar dolarlık swap anlaşması 15 milyar dolar olarak güncellenmiştir (TCMB, 2018). Yapılan anlaşmalar sonrasında Ağustos 2018 itibariyle Katar, Türkiye'nin Hollanda'dan sonra en büyük ikinci yabancı yatırımcısı olmuştur (Başkan ve Pala, 2020: 69). Ekonomistler durumu değerlendirirken Türk parasının içinde bulunduğu sorunda, mevcut ekonomik göstergeler karşılığında Katar'ın açıkladığı yatırım miktarının küçük bir miktar olduğu belirtmişlerdir.

Ancak ortaya çıkan kriz ortamında oluşturdu algı bakımından piyasalara ve diğer yabancı yatırımcılara güven sağlamıştır. Türkiye'nin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntından çıkması aşamasında rahatlama imkânı getirmiştir (Alrantisi, 2021: 217).

3.8. Türkiye ve Katar Askeri ve Savunma İş Birlikleri

Dünya'daki küçük devletler dış tehlike ve tehditlere karşı güvenliklerini sağlayabilmek maksadı ile eski zamanlardan bu yana kendisinden daha büyük güçlerle ittifaklara katılmışlar ya da savunmasını sağlayabilmek adına bu güçlere sırtını dayamışlardır (Miller, 2018: 104).

Katar bölgesinde küçük bir ülke konumundadır, fakat sahip olduğu doğalgaz kaynakları sayesinde dünyanın en varlıklı ülkelerinden birisidir. Ancak hem nüfus hem de askeri anlamda küçük bir ülke olması sebebi ile BAE ve Bahreyn gibi kendi boyutundaki devletlere başa çıkabilecek gücü varken diğer bölge devletlerine karşı caydırıcı olmasının zor olduğu görülmektedir. Körfez bölgesindeki ülkeler dünyanın önemli enerji kaynağı rezervlerini ellerinde bulundurmalarıyla beraber bölgede devamlı olarak yaşanabilecek çatışma riskinden ötürü mevcut problemleri aşmak için bir büyük devletin korumasına ihtiyaç duyulmaktadır (Başkan, 2012: 42).

Katar dünya doğalgaz rezervleri bakımından 3. büyük rezerve sahipken 2000'li yıllara kadar yalnızca 11.000 kişilik askeri kuvveti bulunmaktaydı. Mevcuttaki bu askeri kuvveti, elindeki zenginlikleri diğer ülkelere karşı koruyacak caydırıcılıkta değildir (Gümüslüoğlu ve Başkan, 2016: 403). Örnek olarak bakıldığında 1991 yılında yaşanan Irak'ın Kuveyt'i işgali bölgedeki küçük devletlere travma etkisi oluşturmuştur (Kaya Erdem, 2009: 35). Suudi Arabistan Kuveyt'in işgali sırasında aktif bir tavır gösterememiş ve bunun yanında Körfez'in lideri olma iddiası ile birlikte bölgeyi hâkimiyeti altına almaya çalışmak istemesi Katar'ında Kuveyt'in yaşadıklarının kendi başına gelebileceği korkusunu yaratmıştır. 1992 yılında Suudi Arabistan sınırında yaşadığı silahlı çatışma Katar'ın tedirgin olmasına neden olmuştur (Alrantisi, 2021: 180). Yaşanan tüm bu meselelerle beraber Katar kendisinin bir büyük devletin korumasına ihtiyacı olduğu göstermiştir (Kaya Erdem, 2009: 35). Diğer tarafta Bahreyn ve Katar uzun süredir süren Havar Adaları sorunu 2001 yılına gelindiğinde Uluslararası Adalet Divanı tarafından Bahreyn lehine çözümlenmiştir. Aleyhine oluşan durum sonrasında Katar artık İngiltere yerine ABD ile ilişkilerini ilerletmeye dönük mesafe almaya başlamıştır (Doğan, 2016:

10). Katar'da 1990'lı yılların sonundan itibaren istikrar, sınırlarının ötesinde güvenlik ve nüfuz elde etmeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda Katar uzun vadeli stratejisinin bir parçası olarak ABD ile ilişkilerinin bütünleştirmesine ve geliştirilmesine yoğun bir şekilde yatırım yapmıştır (Miller, 2018: 105).

Katar, ABD ile ilişkilerine bu nedenlerden dolayı önem vermiş ve gelişmesi için gayret göstermiştir. Katar ilk olarak ABD öncülüğünde 1991 yılında Irak'a karşı yapılan koalisyonla dâhil olmuştur. Ardından 1992 yılında ABD ile süresiz Askeri İşbirliği Anlaşması imzalanmış ve yapılan anlaşma günümüzde halen devam etmektedir. Katar, "Al Udeid" üssünü 1996'da kurmuştur ve 2001 yılına kadar 1 milyar doların üzerinde para harcayarak büyümüştür. Suudi Arabistan'ın ülkenin doğusunda bulunan Prens Sultan Hava Üssünü ABD'nin kapatmasını istemesi Katar için fırsat olmuştur. ABD Suudi Arabistan'daki üssünü kapatarak Ortadoğu'daki CENTCOM üssü Al Udeid üssüne taşınmıştır. ABD, Afganistan ve Irak savaşlarını Katar'daki Al Udeid üssünden yönetmiştir (Başkan, 2012: 44). Katar'daki Al Udeid üssü Körfez'deki ABD hava kuvvetlerinin merkezi konumundadır (Çelik, 2015: 200). Katar'daki üste 120'den fazla ABD uçağı ve asker ve sivil personel 11.000 kişi bulunmaktadır (BBC News, 2017). Mevcut askeri üs ABD'li askeri güçlerin Ortadoğu'daki en büyük üssü konumunda olup yine bu bölgedeki en büyük ve önemli silah ambarı konumundadır. Yine bu üs ABD'nin bölgedeki en önemli bombardıman uçakların inişini sağlayacak tek mevki durumundadır (Alrantisi, 2021: 114-115).

Katar ve ABD ilişkilerinin önemli olmasını sağlayan kuvvetli unsurların başında askeri iş birliği gelmektedir. Katar askeri üs ile beraber hem kendi güvenliğini sağlamış olmuş hem de bölgede etkili bir güç haline gelmesinin önü açılmıştır (Doğan, 2016: 6). Katar, ABD ile yaptığı askeri anlaşmalar ve topraklarında kurulan askeri üsler sayesinde güvenlik endişelerini gidermiştir (Yetim, 2021: 95).

Katar Emirliği, Arap Baharı başlayana değin aktif dış politikasının yumuşak güç unsurları olan tarafsızlık, arabuluculuk, yardım faaliyetlerini kullanarak küçük bir ülke olmasına karşın bu özellikleri Ortadoğu'da kendisine önemli bir yer tutmasını sağlamaktaydı. Fakat Katar 2011 yılında Arap Baharı'nın başlaması ile Ortadoğu'da yaşanan gelişmelerle beraber sert güç araçlarını da kullanmaya başlamıştır. Bu da Katar'ın dış politikada sert ve yumuşak güç araçlarının birlikte kullanılmasını sağlamıştır (Akkaya ve Elrantisi, 2015: 8). Tunus, Libya, Suriye ve Mısır'da ayaklanmaların en başından itibaren

siyasi ve ekonomik yardım sağlamış ve yayın organı olan Al Jazeera yayınlarıyla olayları tüm coğrafya ve dünyaya aktarmıştır (Doğan Akkaş, 2018: 199). Katar Ortadoğu ve Kuzey Afrika coğrafyasında mevcut tüm kesimlerle bağlantı kurmak istemiş ve bölgedeki tesirini yükseltmek içinde aktif siyasi rol alması onu diğer bölge devletleri ile ayrışmasına ve problem yaşamasına sebep olmuştur (Erboğa, 2016: 16).

Suudi Arabistan ve BAE'nin başını çektiği diğer Ortadoğu ülkeleri bölgedeki mevcut statükonun devam etmesinden yana tavır almışlardır. Mısır'daki yaşanan darbe sürecinin açıktan destekçileri olmuşlardır (Akcan ve Yetim, 2020: 15). Katar'ın Arap Baharı döneminde değişimden yana aktif siyaseti ise diğer Körfez devletleriyle arasında problemlere sebep olmuştur. 2013 yılıyla birlikte Arap Baharı'nın rüzgârı tersine dönmüş Katar için en mühim mesele her alanda destek verdiği Mısır'daki Muhammed Mursi yönetiminin devrilmesi olmuştur. Libya'da ve Suriye'de olayların iç savaşa dönüşmesi, DEAŞ terör örgütünün bölgede ilerleyişi, Yemen'deki durumun kötüleşmesi Katar için dış politikadaki hareket sahasının kısıtlanmasına sebep olmuştur. Bu şartlar dâhilinde Şeyh Hamad iktidarını oğlu Temim'e bırakmıştır (Erboğa, 2016: 16).

2014 yılına gelindiğinde BAE, Suudi Arabistan, Bahreyn, bir anda Doha'daki büyükelçileri geri çağırmışlardır. Müslüman Kardeşleri terörist örgüt ilan ederek Katar'a terörizme yardım yapma ithamında bulunmuşlardır. Yaşanan bu durum KİK'in kurulmasından bu yana yaşadığı en ciddi problemini oluşturmuştur. Büyükelçilerini çeken ülkeler Katar'dan siyasetinin değişmesini kendileriyle aynı çizgiye gelmesini istemişlerdir (Mehmed, 2020: 81). Ufak çaplı ortaya çıkan bu kriz 8 ay sonra sona ermiş bu süreçte Katar, Suudi Arabistan, Bahreyn ve BAE'nin şikâyetlerine çokta bakmayarak olağan siyasetini devam ettirmiştir (Akcan ve Yetim , 2020: 12).

Körfez ülkeleri arasında daha önce hiç rastlanmamış bir kriz ortamı ortaya çıkmış fakat Katar bölgesindeki ülkelere hasmane bir tavıra bürünmeden kendine has politikasını devam ettirme marifetini göstermiştir. Katar dış politikadaki adımları kriz öncesine mukayese edince daha sakin hareket etmektedir. Şeyh Temim yeni dönemde Katar'ın dış politikasında sert ve yumuşak güç unsurlarını bir arada yürütecek şekilde biçimlendirmiştir (Al Jazeera Türk, 2014). Emir Temim yeni şartlara uygun aktif dış politikasını devam ettirebilmesinin askeri konulardaki eksikliği gidermesine bağlı olduğunu görmüştür. Ortadoğu ve Körfez'de değişen güç dengeleri ve şartların getirdiği zorunluluklarla yumuşak güç unsurlarının yanında sert güç unsurlara geçmesi gerektiğini görmüştür

(Gümüşlüoğlu, 2019: 152). Şeyh Temim Mart 2014 tarihinde bu yönde adım atarak Katar'da askerliği ilk defa zorunlu hale getiren kanunu onaylamıştır. Yasa gereği üniversite mezunlarına 3 ay olmayanlara ise 4 ay zorunlu askerlik uygulaması getirilmiştir. 2018 yılında yürürlüğe giren kanunla birlikte ise zorunlu askerlik süresi 1 yıla çıkmıştır. Kadınlarda gönüllü askerlik yapabilmelerinin önu açılmıştır (Anadolu Ajansı, 2018).

2014 yılına gelindiğinde bölgesel anlamda değişen şartlar ve dengelerle beraber BAE ve Suudi Arabistan'ın başını çektiği ölkeler Türkiye ve Katar'a olan sorunlu yaklaşımları iki ölkenin ilişkilerini daha askeri ve siyasi olarak daha çok ilerletmelerine yardımcı olmuştur (Akcan ve Yetim, 2020: 10). İki öлке bu doğrultuda ittifak ilişkilerini tehlikeye sokabilecek durumlara karşılık sert güç iş birliğini gündemlerine almışlardır.

Bu doğrultuda Türkiye ve Katar arasında 2014 yılında yapılan Askeri İşbirliği Anlaşması'nı imzalamıştır. Yapılan anlaşma ile iki öлке savunma sanayi alanında iş birliği yapılması, Türk ordusu, Katar ordusunun modernizasyonuna ve gelişmesine yardımcı olacak ve Türkiye'nin askeri sahada bulunan tecrübesini, teknolojik birikimini Katar'a transfer ederek ortak askeri üretim yapılması ön görölmektedir (Akdoğan, 2015: 241).

Anlaşma 22 Mart 2015 tarihinde TBMM Dışışleri Komisyonu'nda kabul edilerek genel kurulda onaylanmış ve 27 Mart tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayip Erdoğan'ın imzası sonrasında Resmî Gazetede yayınlanarak resmiyete kavuşmuştur. Sonrasında Ekim 2015 tarihinde ilk olarak El Rayyan üssüne 130 asker sevk edilmiştir (Muriç, 2020: 4). Osmanlı Devleti'nin I. Dünya Savaşı sırasında birçok cephede savaşırken Katar'da bulunan son askeri birliği 1915 yılında Körfez bölgesine asker çıkarmakta olan İngiltere'ye mukavemette bulunamayacaklarını anlayarak geride zamanın emiri olan Abdullah'a 120 mermi ve 14 silah bırakarak tamamen çekilmiştir. Türkiye ve Katar arasında yapılan askeri anlaşmalarla beraber 100 yıl sonrasında 2015 yılında Türk askeri Katar'a yeniden gelmiştir (Gümüşlüoğlu, 2019: 153).

Yapılan askeri sevkiyatın akabinde Nasr-Zafer 2015 Türkiye ve Katar Ortak Tatbikatı 17-29 Ekim tarihleri içerisinde Doha'da yapılmıştır. Yetkililer yapılan tatbikatın amacının iki silahlı kuvvet arasındaki iş birliğini yükseltmek ve Katar ordusunun askeri potansiyelinin ilerletilmesine yardımcı olduğunu belirtmiştir (Savunma Haber, 2015). Başbakan Ahmet Davutoğlu'nun 28 Nisan 2016 tarihinde Katar ziyaretinde "Katar Topraklarında Türk Kuvvetlerinin Konuşlandırılmasına İlişkin Uygulama Anlaşması" iki

ülke arasında resmi imzaları atılmış askeri iş birliği konusunda iki ülke önemli bir aşamayı geçmişlerdir (Üçağaç ve Akdoğan, 2017: 267).

Katar'da 2015 yılında başlayan Türk askeri varlığı 150 iken Türk askeri 2017 krizine kadar 94'e kadar düşmüştür (Yetim ve Akcan, 2020: 25). Körfez'deki komşu ülkelerin 5 Haziran'da başlattıkları ambargo sonrasında yalnızca 2 gün sonrasında TBMM'nin gündeminde geri sıralarda bulunan Katar'a Türkiye'nin kalıcı asker konuşlandırılmasını öngören yasa tasarısı 7 Haziran tarihinde hızlıca gündeme alınarak TBMM'den geçmiş bir gün sonrası 8 Haziran tarihinde Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın imzasıyla resmîyete kavuşmuştur (Akdoğan, 2018: 268). Anlaşma sonrasında 19 Haziran'da TSK birlikleri Katar'a gitmiştir. Askeri birliğin bünyesinde 171 asker ve 2 fırtına obüsü bulunmaktadır (Sabah Gazetesi, 2017). 11 Temmuz tarihinde 45 Türk komandosu sevk edilmiş akabinde 19 Temmuz tarihinde ise 28 topçu asker gönderilmiştir (ORSAM). Türkiye'nin Ortadoğu'daki ilk askeri üs konumunda olan Katar'daki 3000 kişi kapasiteli askeri üssü 2017 yılında "Katar-Türk Birleşik Müşterek Kuvvet Komutanlığı" ismini almıştır (Muriç, 2020: 13).

Yaşanan Katar Krizi sonrası Türkiye ve Katar arasında sert güce dayanan ittifaklarının yalnızca askeri üs kurulmasına yönelik kalmamıştır. Bunun yanında iki ülke savunma sanayi iş birlikleri, ortak askeri tatbikatlar ve kara, hava ve deniz alanlarında yapılan iş birliklerinde görüldüğü üzere pek çok sahayı kapsamaktadır. Bu sayede Katar, BAE, Suudi Arabistan, Bahreyn ve Mısır'ın kendisini cezalandırmak istedikleri süreç akamete uğramış bir netice alamamışlardır. Körfez'de Türkiye ve Katar'ın başını çektiği yeni bir denge kurulmuştur. Katar krizinin ortaya çıkardığı bu yeni dönemde Katar uluslararası bir güç olan ABD ile değil bölgesel bir güç olan Türkiye ile yalnızca İran'ı değil BAE ve Suudi Arabistan ilişkilerini dengeleyebilmiştir. Yine Katar, Türkiye ile olan çok boyutlu ilişkilerine önemli ivme kazandırabilmiştir. Böylelikle Katar, KİK ülkelerinin başını çeken BAE ve Suudi Arabistan'ın yanında İran'ı dengelemek için Türkiye ile geçmiş dönemde yumuşak güce dayanan ilişkilerini sert güç ortaklığına çevirmiştir (Yetim, 2021: 101-102).

2018 yılı 14-22 Mart tarihlerinde "Asker İni" olarak adlandırılan Türkiye ve Katar askeri tatbikatı yapılmış. Yapılan açıklamada tatbikatın Katar Askeri Kuvvetleri'nin yıllık eylem programının devamı olduğunu ve askeri kuvvetlerin savaş kabiliyetinin artırılmasına yönelik icra edildiği açıklanmıştır (Anadolu Ajansı, 2018). İki ülke Nisan

2019 tarihinde Katar’da askeri hava eğitimleri yapmışlardır (Alrantisi, 2021: 249). 2019 yılında iki ülke askeri iş birliği potansiyelinin büyütülmesi kapsamında 2015 yılında kurulan Tarık Bin Ziyad askeri üssünün yakınına 5.000 kişilik yeni bir üs inşa edilmiştir (Muriç, 2020: 10).

Katar Başbakanı ve İçişleri Bakanı Şeyh Abdullah bin Nasır ve beraberindeki heyetle 31 Ekim 2019 tarihinde Ankara’ya resmi ziyarette bulunmuştur. Bakan Şeyh Abdullah bin Nasır Türkiye İçişleri Bakanı Süleyman Soylu ile heyetler arası bir görüşme yapmıştır. Yapılan görüşme sonrasında iki ülke arasında "Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Katar Devleti Hükümeti Arasında Büyük Çaplı Organizasyonların Yerine Getirilmesinde İş Birliği Konulu Niyet Mektubu" imzalanmıştır. Niyet mektubunun imzalanması Türkiye’nin 2022 FIFA Dünya Kupası sırasında Katar’a vereceği güvenlik desteğinin hukuki alt yapısını oluşturulması maksadı ile yapılmıştır. Türkiye yapılan iş birliği anlaşması kapsamında 2022 FIFA Dünya Kupası’nın daha güvenli olabilmesi için Katar’a tecrübe paylaşımı yapılması, ilgili kişilerin ve kurumların geliştirilmesi ve desteklenmesi amaçlanmaktadır. Yine yapılacak iş birliği doğrultusunda Türkiye Katar’a ilgili güvenlik birimleri ve özel kuvvetler gönderecektir. Bakan Soylu görüşme sonrasında yaptığı açıklamada “*Katar Jandarma Genel Komutanlığı ile yapılan iş birliği kapsamında 44 subayın Türkiye’de eğitimde olduklarını, şu ana kadar 168 personele eğitim verildiğini ve Emniyet Genel Müdürlüğü ile yapılan iş birliği kapsamında da bugüne kadar 316 personelin Türkiye’de eğitim gördüğünü*” belirtmiştir (Yeni Şafak Gazetesi, 2019).

Bir başka askeri iş birliği Katar İç Güvenlik Komutanlığı’nın isteği ile Türk İş Birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) koordinasyonunda, Foça Jandarma Komando Okulu ve Eğitim Merkezi Komutanlığı’nda Katarlı 15 özel harekât polisi, iki hafta süresince alanında uzman eğitmenlerden, keskin nişancı kursu almıştır. Kursiyer polisler Türkiye’nin milli üretimi olan ilk milli keskin nişancı tüfeği JMK Bora-12 ile eğitim almıştır (Anadolu Ajansı, 2019).

Türkiye ve Katar’ın 2014 yılından bu yana askeri sahada başlayan anlaşmalarıyla birlikte, ortak güvenlik politikası kapsamında ve Katar’da Türk askeri üssü kurulması ile iki ülkenin koordinasyon içerisinde hareket etmeleri savunma sanayi konusunda da ortak çalışmaların artmasına olanak vermiş ve birçok anlaşmanın yapılmasını sağlamıştır (Erboğa, 2016: 16). Bu kapsamda Türkiye ve Katar’ın savunma sanayi alanında önemli iş birlikleri olmuştur. Katar, Türkiye’den savaş gemisi ve ekipmanı, Silahlı İnsansız Hava

Aracı (SİHA) İnsansız Hava Aracı (İHA) ve ekipmanları, Altay Tankı, Kirpi Zırhlı Askeri Aracı satın almıştır. Yapılan bu önemli anlaşmalar, Türkiye ve Katar'ın askeri-savunma iş birliğinin ileri noktalara taşınmasına katkı sağlamıştır (Muriç, 2020: 14).

3.9. Türkiye ve Katar Medya İş Birlikleri

Birçok alanda önemli ilişkileri bulunan Türkiye ve Katar'ın medya alanın da iş birlikleri olmuştur. Bu kapsamda Katar'ın Türkiye'de medya alanında yatırımları mevcuttur. 2008 yılında Katarlı şirket olan Al-Wasaeel ATV-Sabah televizyon ve gazetesinin %25'ini Çalık Grubu'ndan satın almışlar ve Türkiye'de medya alanına girmişlerdir (Hürriyet Gazetesi, 2008). 2013 yılında geldiğinde Katarlı ortak ATV-Sabah'ta ki %25'lik payının tümünü Turkuaz Medya Grubuna devrederek ortaklıktan çıkmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2013).

2015 yılında yaşanan diğer bir önemli gelişme ise iki ülke arasında başlayan yakın ilişkilerin kendisini medya alanında da göstermesi olmuştur. Bu dönemde Katar Emirliği'nin ve halkının dost bir konumda olduğu, yine siyasi meselelerde Türkiye'nin yanında durduğu Türk medyası tarafından işlenmiştir. Katar medyası da yine aynı biçimde verdiği haberlerde Türkiye'yi dost ve kardeş ülke olarak göstermiştir. Karşılıklı yapılan bu yayınlar iki halk nezdinde ülkelerin karşılıklı algılarını da olumlu yönde etkilemiştir (Üçagaç ve Akdoğan, 2017: 226).

Katar'ın Al Jazeera kanalı Ortadoğu coğrafyasının medya alanında ülkeyi öncü bir duruma getirmiştir. Küresel çapta yayın yapan Al Jazeera'nin medya ağında İngilizce ve Arapça kanalları mevcuttur. 2014 yılında Al Jazeera Türkiye medyasına giriş yapmıştır. Bu kapsamda dijitalde, internet sitesi, sosyal medya hesapları ve mobil uygulaması "Al Jazeera Türk" adıyla yayın hayatına başlamıştır. Al Jazeera Türkiye'de televizyon kanalı olarak da kurulmak istenmiş fakat bu fikir hayata geçirilememiştir. 3 yıl süresince devam eden internet sitesi 2017 yılında ise aldığı kararla yayın hayatına son vermiştir (Alrantisi, 2021: 254). 2014 yılında Recep Tayyip Erdoğan kazandığı Cumhurbaşkanlığı seçimi sonrasında ilk röportajını Al Jazeera kanalına yapmıştır. Erdoğan Al Jazeera röportajında Ortadoğu coğrafyası ve Arap dünyasına ilişkin önemli açıklamalar yapmıştır (Al-Jazeera, 2014). Yine Al Jazeera kanalı 2016 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kişiliğini, başarılarını, hayat hikâyesini, Türkiye'de ve bölgesindeki yaptığı liderliğini anlatan "Almukabala" programını yayınlamıştır. Yapılan programda Cumhurbaşkanı

Erdoğan'ın bölgesel meselelere bakışını, 15 Temmuz başarısız darbe girişimi ile ilgili yorumları işlemiştir. Yapılan program önemli bir reytinginde sahibi olmuştur (Alrantisi, 2021: 254).

2016 yılında Katarlı medya şirketi beIN Media Group, Çukurova Grubu'nun sahibi olduğu ancak işletmesi Mayıs 2013'den beri Türkiye Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'nda (TMSF) bulunan Digitürk kanalının hisselerinin tamamını 1,2 milyar dolara satın almıştır. (Enson Haber, 2016).

Medya alanında iki ülke arasında olumsuz bir durum oluşturan gelişme 2019 yılında yaşanmıştır. Türkiye, Suriye'nin kuzeyinde yer alan terör örgütü PKK'nın Suriye kolu olan Demokratik Birlik Partisi (PYD)'ye yaptığı Barış Pınarı askeri harekâtına Al Jazeera kanalı Türkiye'yi rahatsız edecek yayınlar ve söylemlerle de bulunmuştur. Kanal PYD'li teröristleri “Kürt Savaşçılar” olarak nitelmesi, iki taraftan da sivil kayıpların olduğunu iddia etmesi, PYD'lileri ve hareket karşıtı batılı uzmanlara ekranlarında yer vermesi Türkiye'den tepki almasına neden olmuştur (Takvim Gazetesi, 2019). Türkiye'nin devlet kanalı olan TRT World ise Al Jazeera'yi, Suudi Arabistan'ın Türkiye aleyhinde yayın yapan El Arabiye kanalı ile benzer şekilde düşmanca yayın yapmakla itham etmiştir. TRT World ise Katar'da bulunan yabancı işçilerin artan ölümlerine dikkat çeken yayınlar yapmıştır. Yine Türkiye'den Daily Sabah gazetesi Al Jazeera İngilizce kanalını “Türkiye-Katar ittifakı karşısında bir tehdit” olarak göstererek “El Cezire, ittifaka çomak sokanları saflarından ayıklamalı.” açıklamasını yapmıştır. (Al-Monitor, 2019). Yaşanan olay iki ülke ilişkilerine zarar vermemiş daha sonra benzer bir durumla karşılaşılmamıştır.

3.10. Türkiye ve Katar İlişkilerinde Kültür, Sanat, Eğitim ve Yardım

3.10.1. Türkiye ve Katar'ın Kültür ve Sanat Alanında İlişkileri

2010 yılında Katar'ın başkenti Doha'nın kültür başkenti olması ile beraber ülkede önemli kültürel faaliyetler organize edilmiştir. Bunlardan birisi olan “Doha Kitap Fuarı ve Dünya Eğitim İnovasyon Zirvesi”de bu organizasyonlardan birisi olmuştur. Türkiye, Doha'daki bu fuarın onur konuğu olmuştur. Bu büyük organizasyona Türkiye'den ise 3 yazar, 7 yayıncı ve 3 ajans katılmıştır. Türkiye'den gelen katılımcılar Dohalı yayıncılarla bir araya gelmiştir. Yine Türkçe hikâye, roman ve şiir üstüne paneller yapılmıştır. Diğer bir kültürel faaliyet ise Doha'daki Katar Ulusal Tiyatrosu Türk halk oyunlarını gösteriye sunmuştur (Muslu, 2011: 421). Organizasyon içerisinde Dünya Eğitim İnovasyonu Zirvesi

(WISE) eğitim alanında örnek olacak projelere ödül vermektedir. Bu kapsamda Türkiye’den ödül kazanan kurum Anne Çocuk Vakfı (AÇEV) olmuştur (Hürriyet Gazetesi, 2010).

14-15 Eylül tarihlerinde Cumhurbaşkanı Tayyip Erdoğan Katar’a yaptığı resmi gezide yapılan anlaşmalar arasında kültürel bağlarında oluşabilmesi amacıyla 2014 yılının sonundan başlayarak 2015 yılının başına değin “Türkiye Katar Kültür Yılı” ilan edilmiştir (Akdoğan, 2015: 239). 2015 yılında ise “Türkiye-Katar Kültür Yılı” galası Katar’ın Başkenti Doha’da Kültür Turizm Bakanı Ömer Çelik ve Katarlı mevkidaşı Abdulaziz El Kuwar ile beraber Katara Kültürel Köyü’nde gerçekleştirilmiştir. Bakan Çelik, yaptığı konuşmada Katar’ın Türkiye gibi *"kültürel yönü güçlü bir devletle kültür yılı düzenlemesini fevkalade önemseydiğini"* söylemiştir. Tören sonrası iki bakan yaptıkları görüşmeler sonrasında iki ülke bakanlıkları arasında “2015 Karşılıklı Kültür Yılı ile İlgili Kültürel İşbirliği Niyet Bildirgesi” imzalanmıştır (KTB, 2014).

“2015 Türk-Katar Kültür Yılı” kapsamında Doha Yunus Emre Merkezi Müdürlüğü 2 Aralık 2015 tarihinde Kültür ve Turizm Bakanı Mahir Ünal’ın Katar ziyaretinde açılmıştır. Yunus Emre Enstitüsü Türk dili ve kültürünün tüm dünyaya yayılması amacıyla faaliyetlerini yürüten Türkiye’nin prestijli devlet kurumlarından birisidir (YEE, 2015). Yine “Türkiye Katar Kültür Yılı” anlaşması dâhilinde Türkiye ve Katar aralarındaki kültürel faaliyetler artış göstermiştir. Kültür Yılı dâhilinde hazırlanan program ve faaliyetler ise Ankara’da “Katar Çağdaş Sanat”, İstanbul’da Türk ve İslam Eserleri Müzesi’nde “İnci”, “Denizdeki Mücevher” ve Doha’da bulunan İslam Sanatları Müzesi’nde “Av: Müslüman Topraklarda Asil Uğraşlar” sergileri düzenlenmiştir (Yetim, 2016: 316).

2018 yılına gelindiğinde Doha’da İstanbul Kültürlerarası Sanat Diyalogları Derneği’nin organize ettiği “Türkiye-Katar Kültürlerarası Sanat Diyalogları” programı yapılmıştır. Program kapsamında Doha’da Katarlı kurumlarında desteği ile beraber müzikaller, sergiler, beraberinde modern ve geleneksel sanatlar, sanat atölyeleri, konferanslar ve festivaller yapılmıştır (Haberler.Com, 2018). Yine 2018 yılında Doha Kitap Fuarı kapsamında Yunus Emre Enstitüsü’nün organize ettiği "Osmanlı’dan Günümüze Türkiye ve Katar Siyasî, Sosyal ve Kültürel İlişkiler Paneli" yapılmıştır. Programa Türkiye Doha Büyükelçisi Fikret Özer, Doha Yunus Emre Enstitüsü Kültür Merkezi Müdürü Kürşat Koca ve Tarihçi Dummar Bingöl katılmıştır (YEE, 2018).

2019 yılında Katar'ın başkenti Doha'da 18 Mart Şehitler Haftası ve İstiklal Marşı'nın kabulü seneyi devriyesi münasebetiyle "Çanakkale'den İstiklal Marşı'na Bir Karakter Abidesi: Mehmet Akif" isimli programı Yunus Emre Enstitüsü Doha Müdürlüğü organize etmiştir. Programa konuşmacı olarak Sakarya Üniversitesi'nden Prof. Dr. Yılmaz Daşcıoğlu katılmıştır. Konferansta Daşcıoğlu Mehmet Akif Ersoy'un hayatındaki önemli kesitlere değinmiş "Mehmet Akif, düşüncesi ve hayatı arasındaki tutarlılık bakımından örnek gösterilebilecek bir karaktere sahip" olduğunu belirtmiştir (YEE, 2016). Yine 2019 yılında Katar'ın başkenti Doha'da İbn-i Haldun Araştırma Merkezi'nde Yunus Emre Enstitüsü Doha Müdürlüğü'nün organize ettiği "Tarihten Bugüne Türk-Katar İlişkileri" konusu ile konferans yapılmıştır. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Zekeriya Kurşun'un konuşmacı olarak katılmıştır. Türkiye ve Katar'ın ilişkilerinin Osmanlı'dan bu yana olan serüveni ele alınmış, iki ülkenin tarihsel bağlarının derin ve sağlam olduğunu ifade etmiştir (YEE, 2019).

3.10.2. Türkiye ve Katar'ın Eğitim Alanındaki İlişkileri

22 Ekim 2014, tarihinde Ankara'da Katar'ın en önemli sivil toplum kuruluşlarından olan Education Above All, TİKA ve Türkiye Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) ile Türkiye'de yaşayan Suriyeli Mültecilere çocuklara eğitim desteği konusunda iş birliği konusunda anlaşma yapılmıştır. Yapılan törende Education AboveAll Foundation Başkanı aynı zamanda Katar Emiri Şeyh Temim'in annesi de olan Şeyha Moza ve Türkiye Cumhuriyeti Başbakan Yardımcısı Numan Kurtulmuş'unda katıldığı toplantıda imzalar atılmıştır (TİKA, 2014). Anlaşmadan önceki gün ise Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan Erdoğan'ın eşi Emine Erdoğan, Katar Emiri Şeyh Temim'in annesi de olan Şeyha Moza ve beraberlerindeki heyet ile birlikte Gaziantep'in Nizip ilçesinde bulunan 16 binden fazla Suriyeli mülteciyi barındıran iki kamp ziyaret edilmiştir (Anadolu Ajansı, 2014).

Katar'ın başkenti Doha'da Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın direktifiyle yapımına başlanan ve iki sene süre zarfında tamamlanan Türk Okulu'nun açılışı Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü İbrahim Kalın tarafından yapılmıştır. 20 milyon Türk Lirası tutarına mal olmuş okulun 10.000 metrekare sahaya kurulu bulunmakta 2.500 metrekare kapalı alana sahiptir. 250 öğrenci kapasiteli ilköğretim ve ortaöğretim öğrencileri eğitim almaktadır. Okulda 15 öğretmen ve 2 yönetici kadrosunda çalışmakla beraber toplamda 22 kişi görev almaktadır. Açılış töreninde konuşma yapan İbrahim Kalın "Türk-Katar ilişkilerini taçlandıran bu proje, ilişkilerimizi daha da güçlendirecek ve Katar'da yaşayan

vatandaşlarımızın ve diğer ülkelerin vatandaşlarının çocuklarına hizmet edecektir" demiştir. 2017 Ekim ayından beri eğitim faaliyetine geçen okulda Türkiye ve Katar Milli Eğitim Bakanlıklarının normlarına göre faaliyette bulunmaktadır (Anadolu Ajansı, 2017).

Türkiye'nin yurtdışında eğitim ve kültür faaliyetleri yürüten Yunus Emre Enstitüsü ve Katar Silahlı Kuvvetleri arasında askerlere Türkçe öğretimi alanında iş birliği anlaşması imzalanmıştır. Törende açıklama yapan Türkiye Doha Büyükelçisi Dr.Mehmet Mustafa Göksu *"Türkiye ve Katar ilişkileri sadece ikili bir ilişkiden ibaret olmadığı ve Türk dili eğitimi alanında iki taraf arasındaki iş birliği, bu ilişkilerin her düzeydeki gelişimini yansıttığını"* ifade etmiştir. Yunus Emre Enstitüsü Müdürü Kürşat Koca yaptığı açıklamada *"Doha Yunus Emre Enstitüsü iki dost ve kardeş ülke olan Türkiye ve Katar arasında var olan ikili ilişkilerin eğitim ve kültür alanında daha ileriye götürülmesi amacıyla çalışmalarını sürdürmekte"* olduğunu dile getirmiştir. Yapılan bu anlaşma ile Türk kültürünü ve Türkçe'nin öğrenilmesine yardımcı olacağı dile getirilmiştir (Hürriyet Gazetesi, 2021). Doha Kitap fuarında panelde konuşan Doha Yunus Emre Enstitüsü Müdürü Dr. Selçuk Kürşat Koca yaptığı açıklamada; *"Türk edebiyatından çok sayıda eserin Arapça'ya çevrildiğini, Türk öğrencilerin Arapça, Katarlı öğrencilerin de Türkçe öğrenmek için yoğun bir çaba içinde olduğunu, Türk dizilerinin bölgedeki şöhretinin de bu ilişkileri olumlu yönde etkilediğini"* söylemiştir. Koca'nın Yunus Emre Enstitüsü'nün ülkedeki faaliyetlerine de değinerek, *"Osmanlı'dan beri süren gelen ilişkilerin daha da sıkı bir şekilde devam etmesini sağlamaya çalıştıklarını"* belirtmiştir (YEE, 2018).

Eğitim alanında diğer bir önemli gelişme ise Katar Üniversitesi Türkiye'den gelecek öğrencilere tam burslu olarak eğitim almaları amacıyla Katar Üniversitesi ile Maarif Vakfı aralarında iş birliği anlaşması yapılmıştır. Anlaşma Katar Üniversitesi Rektörü Hassan Al-Derham ile Türkiye Maarif Vakfı Başkanı Birol Akgün tarafından imzalanmıştır. İş birliği kapsamında Türkiye'den beş yıl içinde Katar'da eğitim görmek üzere tam burslu olarak 150 öğrenci gönderilecektir. Katar Üniversitesi her yıl 30 öğrenci kabul edecek İngilizce ile Arapça ve İngilizce lisans öğrenimi göreceklerdir. Eğitime gidecek öğrencilerin belirlenmesi sürecini Maarif Vakfı tarafından yürütülecektir (TMV, 2021).

2015 yılında kurulduğundan 2021 yılına kadar Doha Yunus Emre Merkezi'nde, Katar'daki Türk okulunda, Katar Üniversitesi'nde, Katar Milli Kütüphanesi, Katar Kadın Merkezi'nde organize edilen eğitimlerle beraber 1600 Katar vatandaşı Türkçe öğrenmiştir. Tüm dünyayı etkileyen Covid 19 pandemisi boyunca uzaktan eğitime geçişi fırsata

çevirerek daha fazla kişiye Türkçe öğretilmesi sağlanmıştır (Yeni İstiklal, 2021). Doha Yunus Emre Enstitüsü Katar'da Türk kültürünün tanınmasına yardımcı olan birçok kurs vermektedir. Çini, ebru, hat, tel kırma, yağlı boya, okçuluk alanlarında çeşitli faaliyet ve etkinlik düzenlemektedir (Sputnik News, 2021).

Türkiye ve Katar'ın düşünce kuruluşları arasında ortaklıklar bulunmaktadır. Bu kuruluşlar iki ülkenin dış politikalarına dair kitap, araştırma, tahlil ve analizlerin yayınlanması konusunda çalışmaktadırlar. Türkiye'den Siyaset Ekonomi Toplum Araştırmaları Vakfı (SETA) ve Ortadoğu Araştırmaları Merkezi (ORSAM), Katar'dan ise Al Jazeera Araştırma Merkezi ve Arap Araştırma ve Politika Araştırmaları Merkezi'nin yapılan çalışmalarda katkısı vardır (Alrantisi, 2021: 239-240).

3.10.3. Türkiye ve Katar'ın İnsani Yardım Alanındaki İş Birlikleri

Türkiye ve Katar arasında önemli iş birliklerinin başında iki ülkenin insani yardım konusunda yaptığı ortak çalışmalar olmuştur. Bu kapsamda Katarlı yardım kuruluşları ile Türkiye'den kamu, vakıf ve dernek gibi kurumlarla ortaklaşa birçok insani yardım projesi gerçekleştirmişlerdir. Bu kapsamda Türkiye'nin en önemli yardım kuruluşlarının başında gelen Kızılay ile Katar'ın en önemli insani yardım kuruluşlarından olan Qatar Charity, Suriye'de yaşanan iç savaş sebebiyle mağdur olan insanlara yardım ulaştırabilmek amacıyla aralarında iş birliği anlaşması imzalamışlardır. Türkiye'de yapılan anlaşmaya Kızılay Genel Başkanı Dr. Kerem Kınık ve Qatar Charity CEO'su Yusuf bin Ahmed Al Kuwari ve iki kurumun üst düzey yöneticileri katılmıştır. Kızılay Genel Başkanı Dr. Kerem Kınık'ın yaptığı açıklamada *“Ağırlıklı olarak Suriyelilere barınma, eğitim, sağlık hizmetleri ve psikososyal alanlarda destek olunacağını belirterek, bu iş birliği Kızılay'ın yürüttüğü projelere 10 milyon dolarlık katkı sağlayacak. Filistin, Irak, Myanmar gibi ülkelerde de projelerimiz olacak. Daha fazla insana ulaşmak için bir arada olacağız”* demiştir (Türk Kızılayı, 2017).

Katarlı insani yardım kuruluşu Qatar Charity ve İnsani Yardım Vakfı (İHH) uzun süredir birlikte ortak proje ve çalışmalar yapmaktadırlar. 2016'da İHH genel merkezinde iki insani yardım kurumu aralarında partnerlik anlaşmasını güncellemişlerdir. Yapılan anlaşma ile birlikte Qatar Charity ile İHH 5 yıllık ortak çalışma yapacaklarına dair anlaşmışlardır. Yine Suriyeli mültecilere kış aylarında lazım olacak malzeme yardımı,

ekmek üretimi için un yardımı, Kilis'te bulunan İHH'nın aşevine 4 aylık işletme giderinin karşılanması konusunda anlaşmışlardır (İHH, 2016).

Türkiye'nin yurtdışındaki önemli kurumlarından olan TİKA ve Katar insani yardım kuruluşu Qatar Charity arasında Katar Başkenti Doha'da Şubat 2016 tarihinde gelecek dönemde yapılacak iş birliği maksadıyla iyi niyet metni imza edilmiştir. Yapılan mutabakat dâhilinde Yemen'de uzun yıllardır süren insani dramın giderilmesi için beraber faaliyetler yapılacaktır. Özellikle sağlık, eğitim, gıda, su sorunları başta olmak üzere birçok alanda yapılacak ortak çalışmaların planlanması yapılmıştır. İki kurum yaptığı açıklamada Yemen'de üretim alanlarına desteklerin verileceği ve ortaya çıkan yoksulluğu gidermek için uğraş vereceğini belirtmişlerdir (Urcan, 2016: 20).

Katarlı diğer bir hayır kurumu olan Katar RAF ve Türkiye'den ise İHH ortaklığıyla Hatay'ın Reyhanlı ilçesinde 2017 yılında yapımı tamamlanan Suriye'deki iç savaşta yetim kalan 990 Suriyeli çocuğun barınabileceği dünyanın en büyük "Çocuk Yaşam Merkezi" yapılmıştır. Yetim çocuklar tüm ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde özel olarak planlanan yerleşkede kızlar için 20 erkekler için ise 35 adet villa tipi her biri 2 katlı 350 metrekare ve 18 çocuğun kalabileceği şekilde tasarlanmıştır (İHH, 2017).

3.11. Türkiye ve Katar İlişkilerinin Zayıf Yönleri

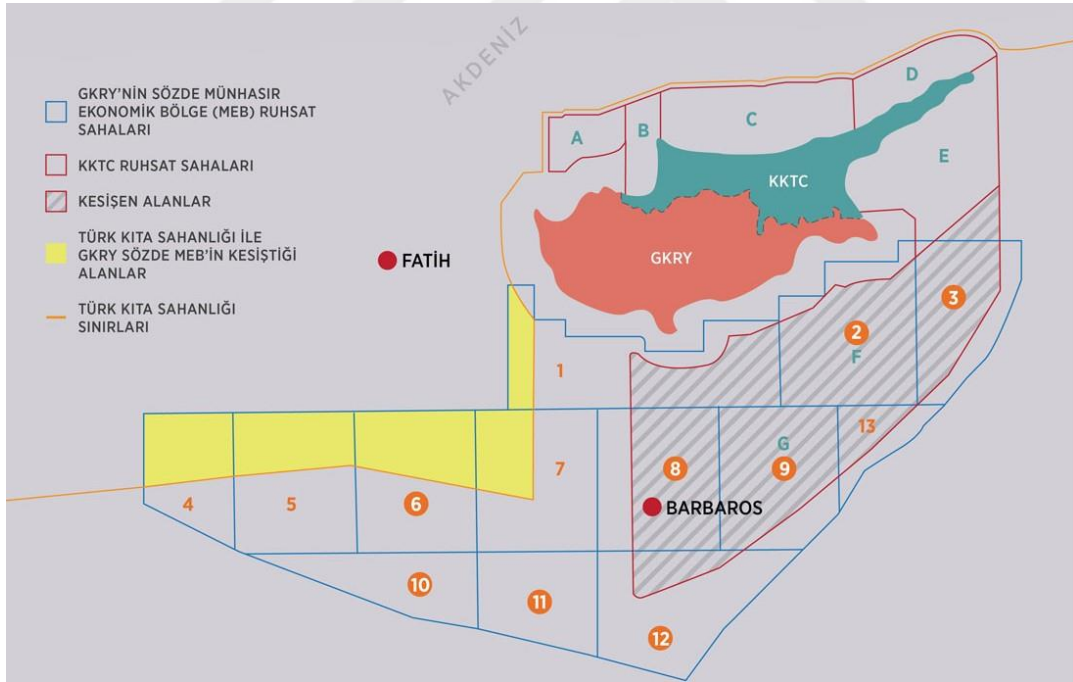
Türkiye ve Katar ilişkileri son denemde iki ülke liderlerinin istek ve adımlarıyla hızlı bir şekilde gelişmesine rağmen kurumsallaşma konusunda sorunlar olduğu görülmektedir. Bu duruma sebep olarak da iki ülkenin bürokratik kadrolarında Katar'ın Türkçe bilen ve Türkiye'nin Arapça bilen kişi sayısı beklenen seviyede değildir. Bunun yanında Türkiye ve Katar'ın arasındaki kültür, dil, değerler bakımından farklılıklar sebebiyle beraber çalışma yapılacak alanlarda uyum sorunu oluşturmaktadır (Bingöl O. , 2017: 10).

Doğu Akdeniz'de büyük doğalgaz kaynaklarının bulunması sonrasında bölgede ruhsat işlemlerinin yapılması ve uluslararası enerji şirketlerine çıkarılması için anlaşmalar yapılmaya başlanması ile birlikte devletler arasında anlaşmazlıklar çıkmasına sebep olmuştur (Erboğa, 2020: 92). Güney Kıbrıs Rum kesimi 2002 yılında başlayarak denizden kendisine komşu olan ülkeler olan İsrail, Lübnan, Suriye ve Mısır ile münhasır bölge anlaşmaları imzalamaya başlamıştır. Türkiye ise kendisi ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nin (KKTC) haklarına aykırı olan fiili duruma itiraz da bulunarak Birleşmiş

Milletlere kendi kıta sahası alanlarını bildirmiştir (Muriç, 2020: 12). Güney Kıbrıs yönetimi bölgedeki enerji bulma faaliyetlerinde Kıbrıs'ın diğer kurucu parçası olan KKTC'nin hak ve hukukunu göz ardı etmeye çalışmaktadır. Güney Kıbrıs yönetiminin Avrupa Birliği üyeliğine tek taraflı olarak alınması önemli bir avantaj kazanmasına neden olmuştur. Türkiye'nin bölgede bulunan enerji kaynakları konusunda aldığı tavır Kıbrıs'taki Türk halkının rezervler konusunda haklarını korumaya yöneliktir (Yılmaz E. , 2018: 3).

Güney Rum Kıbrıs yönetimi 2007 yılında 13 parselde arama ruhsatı çıkartarak enerji şirketlerine arama yapmaları için tahsis etmiştir. Rum yönetiminin bu hamlesi karşısında Türkiye'de harekete geçerek, karşılığında kendi petrol arama şirketi Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığına, Türkiye ve KKTC'nin sahalarında arama ruhsatı vermiştir. Türkiye tüm dünyaya bölgedeki enerji kaynaklarındaki haklarını sonuna kadar savunacağını göstermiştir. Kıbrıs Rum yönetimi ruhsat verdiği 13 parsel ile Türkiye'nin ilan ettiği münhasır ekonomik bölgeleri çakışmıştır (Muriç, 2020: 16).

Şekil: 3.3. Doğu Akdeniz'deki Kesişen Doğalgaz Yatakları

Kaynak: Anadolu Ajansı

Birçok uluslararası enerji şirketiyle anlaşmalar yapan Güney Kıbrıs Rum Yönetimi 5 Nisan 2017 tarihinde 10. Parsel bölgesindeki gaz sahası keşfi için Exxon Mobil ve Katar Petrollerine arama ruhsatı vermiştir. Katar ile uzun zamandır önemli ilişkileri olan Türkiye için ummadığı bir durum ortaya çıkmıştır (BBC Türkçe, 2020). Bu rahatsızlığı ortaya

koyan açıklama ise dönemin Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Berat Albayrak'tan gelmiştir. Ortaya çıkan durumla ilgili olarak *“Bizi hayrete düşüren, söz konusu firmalar içinde Katar'ın da olması. Açıkçası duyduğumda şaşırdım. Katar gibi bir ülkenin ekonomik ve siyasi olarak çok gerçekçi olmayan projelerin içinde olması bizi sadece şaşırtmadı, aynı zamanda da üzdü.”* açıklamasını yapmıştır. Türkiye'nin verdiği tepkisi sonrasında Kasım 2018 tarihinde başlayan gaz arama çalışmalarında Katar şirketinin ismi geçmemiş sadece Exxon Firması adı kullanılmıştır. Türk Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Hami Aksoy bu konu ile ilgili yaptığı açıklamada 10 numaralı parselde doğalgaz araması çalışması yapılması *“bölgenin istikrarına katkıda bulunmamaktadır”* açıklamasını yapmıştır (Haber Türk, 2019). Fakat Katar ile yaşanan Doğu Akdeniz'deki anlaşmazlığa rağmen 5 Haziran'da ortaya çıkan Katar Krizinde Türkiye tüm unsurlarıyla Katar'ın yanında durmuş gıda tedariki, diplomatik girişimleri ve asker konuşlandırması anlamında elindeki tüm imkânları lehine kullanmıştır. Dolar krizi sürecinde Katar'ın Türkiye'ye verdiği destek ve 2014'ten bu yana yaptıkları birçok stratejik anlaşma ile Doğu Akdeniz'de Türkiye'nin beklemediği durumu aşmışlar ve iki ülke ilişkileri zarar görmemiştir (Muriç, 2020: 16).

2019 yılında Türkiye Suriye'nin kuzeyinde terör örgütü PKK'nın Suriye kolu olan PYD'ye karşı Barış Pınarı askeri operasyonu yapmıştır. Bu harekât sırasında Katar'ın resmi yayın organı olan Al Jazeera kanalının harekâtı sunuş şekli Türkiye'de rahatsızlık yaratmıştır. Türkiye'nin Devlet kanalı olan TRT ve birçok basın yayın organı Al Jazeera kanalına açıkça tepki göstermiştir. Türk kanalları Al Jazeera için PYD terör örgütü yanlısı haber yaptığını Türkiye'nin haklı harekâtına yayınlarında hiç yer vermediğini ve sözde PYD yöneticilerinin ve Türkiye karşıtı batılı uzmanların açıklamalarını yayınladığını ve ifade etmişlerdir (TRT Haber, 2019). Harekâtın olduğu dönemde Katar ile Körfez'deki diğer ülkeler arasında 2017 Katar Krizi'nin ortaya çıkardığı sorunları giderilmesine dair görüşmeler yapılmaktaydı. Türkiye'nin harekâtı sürecinde Katar Dışişleri Bakanı Suudi Arabistan'a ziyarette bulunmuştur. Al Jazeera'nin Türkiye'nin harekâtına vermiş olduğu bu tepki Körfez ülkeleri ile yumuşama sağlanmasına dönük olarak yapıldığına yorumlanmıştır. 2 Kasım tarihinde ise Türk Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu Katar'a resmi ziyarette bulunmuş ve yapılan görüşmeler ardından "Katar'a Barış Pınarı Operasyonu'na verdiği destekten dolayı teşekkür ederiz" ifadelerinde bulunmuştur (BBC Türkçe, 2020). Bu sayede Türkiye ve Katar arasında ortaya çıkabilecek bir sorun daha büyümeden çözüme kavuşmuştur.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE VE KATAR EKONOMİK İLİŞKİLERİ

Bu bölümde iki ülke arasındaki ilişkilerin ekonomik iş birliklerine etkilerini inceledik. Bu kapsamda Katar'ın Türkiye'deki yatırımlarını daha iyi anlayabilmek adına öncelikle Katar'ın dünya üzerindeki yatırımlarını inceledik. Sonrasında Katar'ın Türkiye üzerindeki tüm yatırımlarını detayları ile ele aldık. Türk firmalarının Katar'da yaptığı yatırımları inceledik. İki ülke arasındaki en önemli başlıklarından birisi olan enerji konusunun tarihsel sürecinden başlayarak yapılan iş birliklerini ve farklı alanlardaki ortak enerji yatırımlarını ele aldık. Katar'ın 2009 yılında açıkladığı 2030 Vizyonu gereğince ve 2022 FİFA Dünya Kupası'na ev sahipliği yapacak olması dâhilinde ülkenin yapması gereken alt yapı ve üst yapı yatırımları kapsamında Türk müteahhitlik şirketlerinin yaptığı projeleri ele aldık. Türkiye ve Katar arasında askeri iş birliği kapsamında önemli adımlar atılırken sürecin diğer önemli bir ayağı olan savunma sanayi alanında Katar'ın Türkiye'den ihraç ettiği ve ortak üretim yapılan ürünleri ele aldık. Son olarak da iki ülke ticaretini ele alarak yıllar içinde birbirlerine olan ithalat ve ihracatları ile iki ülkenin birbirlerine alıp sattığı ürünleri veriler üzerinden inceledik.

4.1. Türkiye ve Katar Arasındaki İlişkilerin Gelişimi Ekonomik Anlaşmalar ve Protokoller

Türkiye Cumhuriyeti ve Katar Emirliği arasında 3 Haziran 1985 tarihinde “*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Katar Devleti Hükümeti Arasında Kültürel İşbirliği Anlaşması*” Ankara'da imzalanmıştır. Yapılan bu anlaşma ile sanat, kültür, teknoloji ve bilim alanlarında ikili ilişkilerin ilerletilmesi amaçlanmıştır. Bu anlaşma sonrası devam eden dönemde ticari temaslar sürdürülmüştür. Türkiye'ye Katar Emirliği'nin Ekonomi ve Ticaret Bakanı Jassem Al Thani tarafından Katar'a ziyaret için davette bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti bu davete Devlet Bakanı seviyesinde üst düzey katılım sağlamıştır. Bu kapsamda Katar'ın başkenti Doha'da 18-20 Mayıs 1991 tarihleri arasında yapılan toplantıda “*Türkiye-Katar Ekonomik ve Teknik İşbirliği Karma Komisyonu Birinci Dönem Toplantı Tutanağı*” imzalanmıştır. İki ülke arasında ticaret alanında başlangıç sayılan bu toplantıda ticaret, ulaşım, bankacılık, tarım konuları üzerinde çalışmalar yapılmıştır. İmzalanan anlaşma Türkiye Cumhuriyeti Resmi Gazetesi'nde 21 Eylül 1991'de yayınlanarak resmîyet kazanmıştır (Kayaoğlu, 2020: 470).

Türkiye ve Katar arasında 21-22 Ekim 2001 tarihinde Ankara’da ilgili yetkililerinde katılımıyla “*Türkiye-Katar Ekonomik ve Teknik İşbirliği Karma Komisyonu İkinci Dönem Toplantısı Mutabakat Zaptı*” imzalanmıştır. 1991 yılında yapılan Birinci Dönem Toplantısı görüşmelerinden bu döneme kadarki ticari ve ekonomik süreçler değerlendirilmiştir. 2. dönem imzalanan mutabakat zaptı 19 Şubat 2002 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazetesi’nde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir (Yıldırım U. , 2018: 75).

İki ülke arasında 25 Aralık 2001 tarihinde Ankara’da “*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti İle Katar Devleti Hükümeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma*” imzalanmıştır. Yapılan anlaşma ile birlikte Türkiye ve Katar akit taraflar olarak sermaye ve teknoloji akışını sağlayarak yatırımcılar için istikrarlı bir ortam hazırlanması sağlanmasına gayret gösterecektir. Türkiye ve Katar arasında ekonomi ve ticari anlamda yatırımlara önemli bir ivme kazandıran ilk anlaşma olmuştur. Anlaşma ilerleyen dönemde 2 Ağustos 2007 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazetesi’nde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 25 Aralık 2001’de Ankara’da imzalanan bir diğer anlaşma ise “*Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Katar Devleti Hükümeti Arasında “Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması”*” olmuştur. Yapılan anlaşma ile birlikte amaç iki ülke arasında yapılan ticarete sağlanan gelir üzerinden alınan vergilerde çifte vergilendirmeyi engellemektir. İmzalanan anlaşma 5 Şubat 2008 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Resmî Gazetesi’nde yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. 2001 yılında yapılan iki anlaşma ile birlikte Türkiye ve Katar arasındaki ticaret hacminin artmasına önemli katkısı olmuştur (Kayaoğlu, 2020: 470-471).

Türkiye ve Katar arasındaki ticaretin hızla artmasını sağlayan diğer önemli anlaşma “*Türkiye Cumhuriyeti ve Körfez Arap Ülkeleri İşbirliği Konseyi Üyesi Ülkeler Arasında Ekonomik İşbirliğine İlişkin Çerçeve Anlaşması*” olmuştur. İmzalanan anlaşma Katar Emirliği ile karşılık olarak değil, Katar’ın da içinde bulunduğu KİK ile üyeleri ile 30 Mayıs 2005’de imzalanmıştır. Yapılan anlaşma ile birlikte eşitlik ve karşılıklı çıkar temeline dayanan mevcut ekonomik ilişkileri güçlendirmek amacıyla yapılmıştır. Anlaşma Türkiye’de Resmî Gazete’de 13 Nisan 2009’da yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Türkiye ve Katar 19-21 Kasım 2006 tarihleri arasında “*3. Dönem Ekonomik ve Teknik İşbirliği Karma Komisyonu Toplantısı*” İstanbul’da gerçekleştirilmiştir (Çetinoğlu, 2009: 167).

İki ülke ilişkileri açısından diğer bir önemli gelişme ise 2006 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan ve beraberindeki çok sayıda iş insanı ile Katar’ı ziyaretinde DEİK

ve Katar İş Adamları Derneği arasında imzalanan anlaşmayla DEİK/Türkiye-Katar İş Konseyi kurulmuştur. Konsey'in amacı Türkiye ve Katar'ın müşterek yatırım ve iş imkânlarını incelemek ve gelişmesini sağlamaktır. İş konseyi aralıklarla iki ülkede toplantılarını gerçekleştirmektedir (DEİK, 2006).

Türkiye ve Katar'ın da bulunduğu Körfez ülkeleri arasında stratejik sayılan diğer bir anlaşma ise 02 Eylül 2008 tarihinde imzalanmıştır. Türkiye-KİK ülkeleri ile "Mutabakat Muhtırası" imzalamış önemi ise ilk defa Körfez bölgesinde yer almayan bir ülke stratejik ortak ilan edilmiştir (Çetinoğlu, 2009: 167).

17 Ağustos 2009 tarihinde Katar Emiri Şeyh Hamad'ın Ankara'ya yaptığı resmi ziyarette iki ülke arasında işgücü istihdamı, vizelerin karşılıklı olarak kalkması ve medya ve iletişim alanında Türkiye ve Katar arasında önemli anlaşmalar imzalanmıştır (Kurt Sarıaslan, 2017: 369).

Katar Ticaret Heyeti'nin 20 Nisan 2014 tarihinde Ankara'ya yaptıkları resmi ziyarette T.C Ekonomi Bakanı Nihat Zeybekçi ile görüşmeler yapılmıştır. Heyetler arası yapılan görüşmeler sonucunda Türkiye ve Katar arasında geniş kapsamlı "Ticaret ve Ekonomik Ortaklık Anlaşması (TEOA)" yapılmasına dair anlaşma zemini bulunmuştur. Bu kapsamda iki ülke TEOA anlaşması müzakereleri öncesinde 2 Ekim 2014'te Ankara 'da ve 18 Mart 2015'te Doha'da istikşafı görüşmeleri yapmışlardır. 2015 yılında iki ülke bakanlarının karşılıklı yazışmaları sonrası Türkiye ve Katar arasında TEOA müzakereleri başlamıştır. 14 Aralık 2016 tarihinde Ankara'da 1. tur müzakereleri, 5 Haziran 2017 tarihinde Doha'da 2. tur müzakereleri yapılmıştır. 3.tur müzakereleri 11-12 Ağustos 2017 tarihlerinde Ankara'da yapılmıştır. 4. tur müzakereleri 2-3 Ekim 2017'de Doha'da, aynı yıl 22-23 Ekim tarihlerinde 5. tur müzakereleri Ankara'da gerçekleşmiştir. Son tur olan 6. tur müzakereleri Ankara'da 17-18 Ocak 2018 tarihlerinde yapılmıştır. Müzakereler sonucunda 5 Eylül 2018 tarihinde Türkiye ve Katar ticaret bakanları tarafından TEOA anlaşması paraflanarak hayata geçirilmiştir. İmzalanan anlaşma ile birlikte iki ülke hizmet sağlayıcılığı, e-ticaret ve telekomünikasyon gibi alanlarda ticareti kolaylaştırıcı adımlar atılarak önemli ve geniş kapsamlı bir iş birliği yapmışlardır (Ticaret Bakanlığı, 2018: 1). Türkiye anlaşma ile Katar'la olan ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesi amaçlanmış, doğalgaz ve petrol gibi enerji ürünlerinin ucuza alınmasıyla beraber üretimde maliyetlerin düşürülmesi hedeflenmiştir. Yine Türkiye'nin önemli bir sorunu olan cari açığının düşürülmesine ve Katar sermayesinin ülkeye gelmesine önemli bir fayda sağlayacağı ön

görülmektedir (Anadolu Ajansı, 2018). 2017 yılında Türkiye ve Katar ticari ve ekonomik ilişkilerinin gelişmesi adına iki ülke posta teşkilatları arasında e-ticaret anlaşması yapılmıştır. Yapılan anlaşmaya göre “Türkiye’den Kapınıza” projesi kapsamında 120 Türk firması ve 100 bin Türk malının olduğu bir platform kurulması üzerine bir anlaşma yapılmıştır (Alrantisi, 2021: 248).

2018 yılında ABD vatandaşı Rahip Brunson’un tutukluluk hali nedeniyle Türkiye ve ABD ilişkileri sorunlu bir hal almıştır. ABD ise yaşanan bu durum üzerine Türkiye’ye üst üste aldığı yaptırım kararları sonrasında, Türk Lirası’nda (TL) ciddi bir değer kaybı meydana gelmiş ve Türk ekonomisi zarar görmüştür. Olayın yaşandığı süreçte Katar Emiri Şeyh Temim Ankara’ya 15 Ağustos 2018 tarihinde resmi ziyarette bulunmuş ve Türkiye’ye 15 milyar dolar yatırımda bulunacağını açıklamıştır. Ziyaretten iki gün sonra iki ülke merkez bankaları 17 Ağustos tarihinde 3 milyar dolar karşılığı Türk Lirası (TL) ve riyal türünden swap anlaşmasını imzalamıştır. 25 Kasım 2019 tarihinde ise merkez bankaları swap anlaşmasını 5 milyar dolara yükseltmiş, ardından 20 Mayıs 2020 tarihinde 15 milyar dolar tutarına çıkarmışlardır (Kınık , 2022: 33). “Expo Turkey by Qatar 2018” 17-19 Ocak tarihleri arasında Doha’da yapılmıştır. Fuarda Katarlı yatırımcıların Türkiye’de ekonomik alanda iş birliklerini arttırabilmeleri için bilgilendirme ve tanıtım yapılmıştır. Fuar iki ülkenin karşılıklı ticaret miktarının iki kat artırılmasını istenilmesine paralel olarak Türk şirketleri için önemli bir iş birliği fırsatları ortaya çıkartmıştır. Yine 2018 yılında iki ülke aralarındaki ekonomik ilişkilerin arttırılması amacıyla 20 Ocak’ta Doha’da 38 Türk şirketinin katıldığı Türkiye-Katar İş Forumu yapılmıştır (Rakipoğlu, 2020: 145).

Türkiye ve Katar arasında yakın ve önemli ilişkilerin gelişmesi sonrasında iki ülke Yüksek Stratejik Komitesi’ni 2014 yılında kurmuştur. 2015 yılında başlayan komite toplantıları, sırasıyla iki ülke başkentlerinde her yıl Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Şeyh Temim başkanlığında yapılmıştır. Birincisi 2015 Doha’da, ikincisi 2016 Trabzon’da, üçüncüsü 2017’de Doha’da, dördüncüsü 2018’de İstanbul’da, beşincisi 2019’da Doha’da, altıncısı ise 2020’de Ankara’da yapılmıştır. Toplantılarda toplamda 52 anlaşma ve 5 ortak bildiri imzalanmıştır. Yüksek Stratejik Komitesi toplantılarında iki ülke arasında başta ekonomi, yatırım, enerji, sanayi, savunma, kültür ve eğitim alanlarında birçok önemli anlaşma yapılmıştır (Anadolu Ajansı, 2020).

4.2. Katar'ın Dünya ve Türkiye'deki Yatırımları

4.2.1. Katar'ın Dünya Üzerindeki Yatırımları

Katar'ın ekonomisi önemli ölçüde zengin doğalgaz ve petrol kaynaklarına dayanmaktadır. Ülke ekonomisini çeşitlendirebilmek ve zengin kaynaklarını doğru yönetebilmek adına 2005 yılında Katar Yatırım Otoritesi (QIA) Fonu kurulmuş. Ülke yatırım fonunu yeni stratejilerin oluşturulması ve yatırım alanlarının belirlenmesi maksadıyla kurmuştur. Katar QIA sayesinde küresel ekonomi mekanizmasında adını duyurmuş ve ülke sermaye birikimini de yönlendirebilmiştir (Karagöl ve Koç, 2016: 24).

Tablo 4.1. Dünyanın En Büyük Devlet Varlık Fonları (Milyar Dolar)

Sıra	Ülke	Varlık Fonu	Tutar	Bölge
1	Norveç	Government Pension Fund-Global	1.400.400.000.000	Avrupa
2	Çin	Investment Corporation	1,222,307.000.000	Asya
3	Kuveyt	Investment Authority	737.938.500.000	Ortadoğu
4	BAE	Investment Authority	697.863.828.480	Ortadoğu
5	Hong Kong	Monetary Authority	585.734.000.000	Asya
6	S.Arabistan	Public Investment Fund	580,000,000,000	Ortadoğu
7	Singapur	GIC Private Limited	578,000,000,000	Asya
8	Singapur	Temasek Holdings	484,441,000,000	Asya
9	Katar	Investment Authority	450,000,000,000	Ortadoğu
10	Çin	National Council for Social Security Fund	447,358,000,000	Asya

Kaynak: "Sovereign Wealth Fund Rankings", SWFI, <https://www.swfinstitute.org/fund-rankings/sovereign-wealth-fund> Erişim tarihi: 21.03.2022

Tablo 4.1'de görüleceği üzere Katar Devlet Fonu dünyadaki 9. büyük devlet yatırım fonudur. Ülke nüfusu ve yüzölçümü ile hesaplandığında yatırım fonu önemli bir büyüklüğe sahiptir.

QIA ilk kurulduğu zamanlarda yatırımlarını stratejik olarak hisse aldığı şirketlerin tümünü alarak sahibi olmak yerine azınlık yatırım ortağı konumunda olmak istemiştir. Fakat 2019 sonrası gayrimenkul, bankacılık, altyapı, hammadde, tarım, inşaat, perakende, spor, sağlık ve teknoloji alanlarında yaptığı yatırımlarda gösterdiği gibi uzun dönemli ve büyük hisseli yatırımları merkezine alarak ilerlemeye devam etmiştir. Katar'ın yaptığı

yatırımların önemli bir kısmı bakıldığında uzun vadeli olduğu görülmektedir. Ancak bunun yanında kimi yatırımları ise ülkeye prestij ve tanınırlık kazandırma hedefli bir yol haritasıyla yapılmaktadır. QIA dünya çapında yaptığı büyük yatırımlarla Katar'ın hem uluslararası arenada görünür kılıyor hem de siyasi meşruiyet sağlamasına da yardımcı olmaktadır (Dilek, 2020: 4).

Dünya'daki küresel ekonomik dengelerin belirleyicisi uzun yıllar boyunca Batı olmasına karşılık son çeyrek asırda ise Asya ve Ortadoğulu küresel yatırımcılar da önemli yer tutmaya başlamıştır. Dünya finans mekanizması Batı'dan Asya'ya doğru geçmekte ve sermayede doğal olarak buraya doğru kaymaktadır. Ortaya çıkan bu yeni sermayeyi de Batılılar kendi ülkelerine çekmek için uğraş vermektedir. Bu doğrultuda Katar'ın yatırım fonunu kendi ülkelerine yatırım yapmasını sağlamaya çalışmaktadırlar. Avrupa ülkelerinden Fransa, İngiltere, Almanya ve Yunanistan özellikle Katar'la enerji konusunda iş birliği kurmak istemektedirler. Bu kapsamda QIA dünyanın değişik ülkelerinde birçok alanda önemli yatırımlar yapmıştır (Dilek, 2020: 4).

QIA 2005'den bu yana 40'ı geçkin ülkede, içerisinde dünyaca ünlü birçok tanınmış şirkete 400 milyar dolardan fazla yatırım yapmıştır. QIA kendi ülkesinde de çoğu şirketin sahibi veyahut ortağı konumunda bulunmaktadır. Bunlar Katar Borsası, Katar Ulusal Bankası, Doha Uluslararası Havaalanı, Katar Havayolları gibi Katar'ın en büyük şirketlerinin ortağı konumundadır (Anadolu Ajansı, 2020).

QIA için yatırımlarının en önemli bölgelerinin başında Avrupa pazarı gelmektedir. Avrupa'nın birçok ülkesinde teknoloji, gayrimenkul, otomobil, moda, sağlık ve futbol kulüplerinde büyük yatırımları bulunmaktadır. QIA, Dünyanın ve Avrupa'nın en büyük ekonomilerinin başında gelen Almanya'da Deutsche Bank, Volkswagen, Siemens, Solar World ve Hochtief gibi önemli şirketlerde 25 milyar doları geçen yatırımları bulunmaktadır. Gelecek dönemde Almanya ile ekonomik ilişkilerini güçlendirmek isteyen Katar LNG terminali yapılmasını da kapsayan 10 milyar euro yatırım yapmak istemektedir. Bütün dünyayı etkileyen Covid-19 pandemisi karşısında QIA Almanya'nın aşı üretici şirketi olan Curevac'a 126 milyon dolar yatırım yapmıştır (Anadolu Ajansı, 2020). Tüm dünyayı sarsan 2008 dünya ekonomi krizinde Credit Suisse, Başlarsa önemli yatırımlar yapmış ve kriz sırasında sıkıntı yaşayan Deutsche Bank'ı desteklemek için 2014 yılında hissedarı olmuştur (Dilek, 2020: 11-12).

Fransa'da ise 2008'de dönemin Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy Katar yatırımlarını ülkesine getirebilmek için alınacak taşınmazlara vergi muafiyeti uygulamıştır. Uygulanan bu muafiyet sonrası QIA başkent Paris'te tarihi mekânların ve lüks otellerinde olduğu birçok mülkü satın almıştır. Fransa liginin önemli takımlarından PSG'yi satın almış ve dünyaca ünlü birçok futbolcuyu kulübe getirmiştir. İtalya'da ise Türkiye'de yatırımları bulunan moda şirketi Mayhoola Şirketi üzerinden Valentino markasını 700 milyon euroya almıştır. Katar'ın en büyük yatırım yaptığı ülkelerin başında İngiltere gelmektedir. Ülkedeki yatırımın miktarının 40 milyar euroyu aştığı tahmin edilmektedir. İngiltere'nin Avrupa Birliği'nden ayrıldığı belirsizliğin olduğu Brexit sürecinde dahi ülkeye 5 milyar sterlin değerinde yatırım yapmıştır. Katar İngiltere'nin LNG ihtiyacının önemli bir bölümünü de karşılamakta olup ülke de LNG tahliyesi yapılan South Hook terminalinin %67'si QIA aittir. İngiltere'de gayrimenkul alanında, Olimpiyat Köyü, HSBC kulesi, Harrods mağazası, Savoy Otel'i ve İngiltere finansının merkezi olan Canary Wharf'da hisseleri vardır. İngiltere'nin önemli süpermarketlerinden birisi olan Sainsbury'nin %22 ve Londra'daki Heathrow Havaalanı'nın %20 hissesi de QIA'a aittir. QIA'nun bir kurumu olan Katar Havayolları, British Airways'in sahibi olan IAG SA'nın %20'sine ortaklığı vardır. Yine QIA Londra Borsası'nın da %10,3 hissedarıdır. Rusya'daki en büyük petrol üreticisi konumundaki Rosneft Şirketi'nin %18,93'lük hissesine 11 milyar dolar ödeyerek almış yine 2018 yılında ülkenin en büyük 3. havaalanı olan St. Petersburg'un %25'lik kısmını satın almıştır (Sabah Gazetesi, 2017). İspanya'nın ve dünyanın en önemli kulüplerinden birisi olan Barcelona 2011'de QIA ile 150 milyon tutarında 5 senelik bir sponsorluk anlaşması imzalamıştır. Yapılan bu anlaşma ile Barcelona kulübü 111 yıllık tarihinde ilk defa ücret karşılığı formasına reklam almıştır. 2013 yılında Barcelona ile Katar Hava Yolları 3 seneliğine 96 milyon euro karşılığında sponsorluk anlaşması imzalamıştır (Dilek, 2020: 12).

QIA ABD'deki yatırımları 30 milyar dolar civarında olup önümüzdeki dönemde 45 milyar dolara çıkacağı ön görülmektedir. QIA New York'ta 2015 yılında bir ofis kurarak ABD'de bulunan yatırımlarını çeşitlendirmek istemiştir. QIA Los Angeles ve New York eyaletleri başta olma üzere birçok gayrimenkul almışlardır. Yine QIA ABD'li şirket Brookfield Property Partners ile 9 milyar dolar değerinde New York'ta bir emlak yatırımında bulunmuşlardır (Anadolu Ajansı, 2020).

Dünya'daki ekonomik dengelerin değiştiği ve ekonomik merkezlerin Asya eksenine doğru geçtiği bir zamanda QIA ABD ve Avrupa ağırlıklı yatırımlarını çeşitlendirmek istemiştir. Fon bu kapsamda 2014 yılındaki açıklamasında LNG ihracatının önemli bir kısmını yaptığı Asya bölgesine 5 yıllık bir süreçte 20 milyar dolarlık bir yatırım yapacaklarını açıklamıştır. Bu kapsamda Singapur'daki Asia Square Tower 2,5 milyar dolar ödeyerek Black Rock'tan satın almıştır (Sözcü Gazetesi, 2017). 2015 yılında Çinli petrol ve gaz üretimi depolama ve dağıtım şirketi Shandong Dongming Petrochemical şirketinin %49'unu 5 milyar dolara satın almıştır. Yine 2015'de Hong Kong asıllı HK Electric Investments şirketinin %19,9'unu 1,2 milyar dolar ödeyerek satın almıştır (Karabulut, 2016: 186).

Batılı ülkelerle Katar'ın ekonomik ilişkilerinin iç içe geçtiğinin diğer bir göstergesi ise önemli sayıda Avrupalı ve ABD'li şirketlerin Katar'da faaliyet göstermesidir. Bu doğrultuda bakıldığında ABD'den 850, İngiltere'den 700, Almanya'dan 330, İtalya'dan 250, Fransa'dan 200 ve İspanya'dan 170'i geçkin şirket de Katar'da ticaret yapmaktadır (Dilek, 2020: 12).

4.2.2. Katar'ın Türkiye'deki Yatırımları

Türkiye ve Katar arasındaki ilişkiler 2001 yılında Katar Emiri Şeyh Hamad'ın Türkiye'yi ziyareti ile gelişmeye başlamıştır. 2005 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Katar'ı ziyareti ile ilişkiler daha kapsamlı şekilde gelişme göstermiştir. İki ülke ilişkileri diğer Körfez ülkeleri ile oluşturulan ilişkilerdeki gibi doğrudan müşterek yatırımların yapıldığı görülmektedir. Katar 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'ye yatırımları başlamıştır. 2002 yılından sonrada iki ülke ilişkilerinin her alanda gelişmeye başlamasıyla birlikte Katar'ın Türkiye'ye yaptığı yatırımları artarak devam etmiştir (Telci ve Ereli, 2022: 69-70).

Katar merkezli Ortadoğu bölgesinin en büyük gıda şirketlerinden biri olan Alman Group'un 2008 yılında kafe ve yiyecek zinciri markası Krispy Kreme ile Türkiye'de 2009 yılında ilk mağazasını açarak hizmet vermeye başlamıştır. İlk etapta 14 milyon dolar yatırımla sektöre giren şirket 2020 itibari ile 23 şubeye sahiptir (Ataman ve Uçgan, 2011: 172).

Katar'ın kraliyet ailesi üyelerinden Şeyh Nasser Ahmed 2010 yılında Marmaris'teki beş yıldızlı Munamar Otel'i ni 15 milyon dolara, ardından yine aynı bölgedeki Kontes Beach Otel'i 7 milyon dolara satın almıştır (Emlak Kulusi, 2015). Yine 2010 yılında

Katarlı özel yatırım fonu Qatar First Investment Bank ve İngiliz Yatırım Fonu Argus Capita ile beraber Memorial Sağlık şirketinin %20'sini satın almışlardır. 2012 yılına gelindiğinde yine Katarlı özel yatırım fonu Qatar First Investment Türkiye'nin ev parakende sektörünün önde gelen şirketlerinden birisi olan English Home'un %40'ını satın almıştır (İnternet Haber, 2018).

2013 yılında Katar'ın en büyük özel bankası Commercial Bank of Qatar, Alternatif Bankası'nın %71 hissesini 460 milyon dolara satın almıştır. 2016 yılında ise 224 milyon dolar ödeme yaparak Anadolu Grubu'ndan Alternatif Bankası'nın tümünü satın almıştır (Hürriyet Gazetesi, 2017). Katar'ın Ortadoğu ve Afrika'nın ikinci büyük bankası da olan QNB 2015 yılında Yunanistan sermayeli National Bank of Greece (NBG) Finansbank'ın %99,81'lik payına 2,7 milyar dolar ödeyerek bankanın sahibi olmuştur (Sabah Gazetesi, 2015). 2016 yılında Katar'ın önde gelen yatırım gruplarında birisi olan ve dünyanın da önemli katılım bankacılığı kurumlarından QInvest, Türkiye'nin mühim portföy yönetim şirketlerinden ERGO Portföy'ün tümünü satın almıştır (Yeni Şafak Gazetesi , 2016). Yine 2016 yılında Katar sermayeli BeIN Sports şirketi, yönetimi 3 yıldır TMSF bünyesinde bulunan Dijitürk şirketinin tümünü 1 milyar doların üzerinde bir rakama satın almıştır. BeIN Sports'un yaptığı bu satın alım işlemi Türk medya alanındaki en büyük satış miktarı olmuştur (Sabah Gazetesi, 2016).

2014 yılında zırhlı araç ve kamyon üreticisi BMC'nin sahibi olan Es Mali Yatırım Şirketi sermayesini %191 arttırmış ve 300 milyon TL'ye çıkarılmıştır. 150 milyon TL karşılığında ise Katar Silahlı Kuvvetleri Endüstri Komitesi, Es Mali Yatırım Şirketi'nde %50 pay sahibi olmuştur. (Haber Türk, 2014) 2015 yılında Katarlı iş insanı Al-Hajri Türkiye'nin en pahalı yalısı konumunda olan İstanbul Yeniköy'deki Erbilginler yalısını, 100 milyon euroya satın almıştır (Takvim Gazetesi, 2019).

2015 yılında perakende sektöründe yatırım yapan, İtalya'nın ünlü moda markası Valentino'nun da sahibi Katarlı Mayhoola Şirketi Boyner Şirketi'nin %30,7 hissesine 885 milyon TL ödeyerek ortak olmuştur. 2019 yılına gelindiğinde ise iki şirketin alt kuruluşları olan AY Marka Mağazacılık, Boyner Mağazacılık, Altınyıldız ve Beymen Mağazacılık, Boyner Perakende ve Tekstil Yatırımları AŞ'nin şirket portföyünü aralarında pay ederek sonlandırma kararını verdiklerini ilan etmişlerdir. Buna göre Katarlı Mayhoola şirketi Boyner Holdingin %43,91 miktarındaki hissesine 405 milyon TL ödeyerek Ay markasını

ve Beymen mağazacılığın %98,01'ini satın almıştır. Boyner Holding ise Altınyıldız ve Boyner hisselerinin tümünü bünyesine katmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2019).

Katar'ın yatırımları 2016 yılında gıda sektöründe devam etmiş Katar ve Brezilya ortak olduğu TBQ Foods Türkiye'nin önemli şirketlerinden biri olan Banvit'in % 79,5 miktarındaki hissesini 269 milyon dolara satın almıştır (Sabah Gazetesi, 2017). 2018 yılına gelindiğinde yine Türkiye'nin önemli gıda firmalarından Mado'nun 42,7 bölümlük hissesini Katarlı Al Sraiya Holding Group almıştır (Hürriyet Gazetesi, 2018).

2016 yılında Amerikan vatandaşı olan Rahip Brunson'un casusluk suçlaması sonrası tutuklanmış görülen davalar sonucunda serbest bırakılmaması sonrası Türkiye ve ABD siyasi ilişkileri önemli bir kriz yaşamıştır. 2018'de ABD'nin Andrew Bronsun'un serbest bırakılmaması üzerine Türkiye'ye yaptırım uygulayacağı açıklamasından sonra TL'de önemli değer miktarda değer yitirmiş ve ekonomi kötü yönde etkilenmiştir. Katar ise krizin sıcaklığı devam ederken Türkiye'ye ekonomik destekte bulunacağını açıklamıştır. Katar Emiri Temim krizin çıkmasından kısa bir süre sonra 15 Ağustos 2018'de Türkiye'ye gelmiştir. Yapılan ziyarette Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan ile görüşen Şeyh Temim Türkiye'ye 15 milyar dolar doğrudan yatırım sağlayacağını bununda hızlıca hayata geçirileceğini açıklamıştır (Kınık , 2022: 33). Yatırım açıklamasının akabinde 17 Ağustos tarihinde Türkiye ve Katar merkez bankaları arasında 3 milyar dolar karşılığı yerel para birimleri TL ve Katar Riyali üzerinden ikili para takası (swap) anlaşması yapılmıştır (HT Bloomberg, 2018). Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB) ile Katar Merkez Bankası (QCB) arasında, 17 Ağustos 2018 tarihinde Doha'da düzenlenen bir törenle, swap anlaşması imzalanmıştır. Mevcut anlaşma 3 milyar dolar karşılığı TL ve Katar riyali cinsinden imzalanmıştır. 20 Kasım 2019 gelindiğinde Katar'ın başkenti Doha'da yapılan anlaşma ile swap anlaşması 3 milyar dolardan 5 milyar dolara yükseltilmiştir (TCMB, 2019). 20 Mayıs 2020 tarihine gelindiğinde iki ülke swap tutarını ikinci kez yükselterek 15 milyar dolar tutarına çıkartmıştır (Bloomberg HT, 2019).

Türkiye ve Katar arasındaki siyasi ilişkilerin iyi bir şekilde gelişmesi ekonomi sahasına da yansımaları net bir şekilde görülmektedir. Katar Finans Merkezi bu doğrultuda Türkiye'ye 7 milyar dolar tutarında yeni yatırımlar yapmayı planlarına dâhil ettiğini 2019 yılında açıklamıştır. Katar bu kapsamda 2019 yılının Türkiye'nin en büyük yatırımcısı noktasına gelmiş, bankacılık ve emlak alanlarına ilgi göstermiştir (Alrantisi, 2021: 226). Katarlı Al Rayyan Tourism Investment şirketi, Seba İnşaat şirketinden 2019 yılında

Dolapdere ve Karaköy'deki iki oteli 93 milyon euro ödeyerek satın almıştır (Turizim Ajansı, 2019).

26 Kasım 2020 tarihinde Ankara'da yapılan Türkiye ve Katar Yüksek Stratejik Komite 6. toplantısı sonrasında 10 anlaşma imzalanmıştır. Yapılan anlaşmaya göre Türkiye'ye önemli yatırımlar yapılmıştır. Yapılan yatırımlar ise; Borsa İstanbul'un %10 hissesi Katar Yatırım İdaresi'ne devredilmesi, Haliç Altın Boynuz, İstinye Park AVM projelerine ve Ortadoğu Antalya Liman İşletmeleri'ne Katar Yatırım İdaresi ile ortaklık sağlanmıştır (Hürriyet Gazetesi, 2022).

2020 yılında Siirt'te, Türk-Katar ortaklığıyla kurulacak olan 102 milyon dolar bedelli "Çinko Metal Külçe Üretim Tesisi'nin" temeli atılmıştır. Proje 2021 yılında Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ında açılışa katılımıyla faaliyete girmiştir. Yatırım sayesinde Türkiye'de yıllık 90 bin ton külçe çinko üretimi yapılacak. Bu oran Türkiye'nin yıllık yapacağı ithalatın %38'lik kısmına denk gelmektedir (TRT Haber, 2020). Proje açılışında yapılan açıklamada kurulan fabrikanın yanında yatırımın 2. aşaması olarak Sülfürik Asit Üretim fabrikasının yapılacağı belirtilmiştir. Yatırımın tümü tamamlandığında toplam harcanan tutar 400 milyon doları olacaktır (Haber Ortak, 2021).

Katar'ın Ankara Büyükelçisi Salim Mübarek Hürriyet Gazetesi'ne verdiği mülakatta Türkiye'deki yatırımlarına devam edeceklerini söyleyerek:

İnşaat, gayrimenkul, sanayi, turizm, sağlık sektörü tekstil, gıda, tarım, hayvancılık, gibi alanlara yatırım yapmak ya da kapsamını genişletmek istediğimiz birçok gelecek vaat eden sektör var Katar ile Türkiye'yi birbirlerine bağlayan tarihi, derin, çok boyutlu kardeşlik ilişkisinin yanında yatırım için verimli bir zemin, gelecek vaat eden Türkiye ile bağlayan derin, çok boyutlu, stratejik, tarihi, kardeşlik ilişkisinin yanı sıra Türkiye'nin yatırım için verimli bir zemin, gelecek vaat eden fırsatlarla dolu, yatırımcıları cezbeden tüm bileşenlere sahip ve Katar Devleti için hali hazırda ve gelecekteki bir ortak olmasıdır. Türkiye'deki yatırımlarımızı farklı kılan, sadece kâr-zarar kavramına değil, iki taraf arasındaki yakın ve kardeş ilişkisine dayanmasıdır demiştir (Hürriyet Gazetesi, 2020).

Tablo 4.2. Türkiye'ye Gelen DYY ve Ülkelere Göre Sıralama (Milyon Dolar, 2002-2020)

	Ülkeler	2022	2010	2015	2019	2020/ Ağustos	Toplam	Pay	Şirket Sayısı
1	Hollanda	72	486	1.183	1.169	354	26.180	15,9	2.973
2	ABD	2	323	1.620	340	745	12.849	7,8	1.949
3	İngiltere	8	245	588	874	439	11.651	7,1	3.193
4	Avusturya	0	1.584	83	75	29	10.629	6,5	941
5	Almanya	86	597	355	467	229	10.165	6,2	7.556
6	Lüksemburg	0	311	1.254	131	231	9.821	6,0	499
7	İspanya	5	205	2.305	216	28	9.548	5,8	708
8	Belçika	5	48	863	69	53	8.852	5,4	649
9	Fransa	22	623	165	158	96	7.528	4,6	1.580
10	Azerbaycan	0	12	839	566	0	6.989	4,2	2.518
11	Yunanistan	0	436	48	3	0	6.842	4,2	780
12	Rusya	0	2	747	16	1	6.231	3,8	2.382
13	İtalya	241	25	180	94	966	4.678	2,8	1.495
14	BAE	1	104	80	33	3	4.255	2,6	524
15	İsviçre	9	123	178	264	88	3.015	1,8	932
16	Japonya	63	347	314	305	45	2.955	1,8	244
17	Katar	0	52	350	570	87	2.660	1,6	179
18	Suudi Arabistan	0	39	17	13	9	2.004	1,2	1.387
19	Kuveyt	0	193	7	69	32	1.935	1,2	373
20	Lübnan	0	29	0	41	0	1.332	0,8	568

Kaynak: “Uluslararası Doğrudan Yatırım (UDY) İstatistikleri”, T.C. Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı. www.sanayi.gov.tr. Erişim Tarihi:02.04.2022

Tablo 4.2’de görüleceği üzere Katar’ın Türkiye’ye doğrudan yabancı yatırımları 2014 yılından itibaren artarak devam eden siyasi ve askeri ilişkilere rağmen düşük seviyededir. Doğrudan yabancı yatırım konusunda Avrupalı devletlerin ve ABD’nin açık ara pay aldığı görülmektedir. Doğrudan yabancı yatırım yapan 20 ülke arasında küresel büyüklüğe sahip Körfez fonlarının toplamı ise sadece %6,6 seviyesindedir. Katar dünyanın kişi başına düşen milli gelirden en zengin ülkelerinden birisidir. Yine dünyanın en büyük 9. devlet yatırım fonuna sahip olması özellikle Batılı ülkeler bu büyük sermayeyi kendi ülkelerine kazandırmak için önemli bir rekabet halindedir. Katar’ın uluslararası toplumda oluşan olumlu imajı ile beraber birçok devlet Katar’a hem yatırım yapmak ve kendisinden yatırım alabilmek için ilişkilerini iyi tutmak istemektedir. Türkiye’de bu ortamda elbetteki Katar ile siyasi ve askeri ilişkileri stratejik seviyede seyrederken ekonomik ilişkilerinin

daha iyi noktalara gelmesini istemektedir. Katar tarafından Türkiye’de enerji, finans ve savunma sanayi alanlarında yapılan yatırımlar stratejik ve değerlidir. Ancak Türkiye’de halen batılı sermayenin yanında Katar’ın yatırımları potansiyeline oranla yeterli durumda değildir (Dilek, 2020: 18).

Tablo 4.3. Katarlı Vatandaşların 2015-2019 Arası Türkiye’den Gayrimenkul Alımı (Adet)

Yıl	Satılan Konut (adet)
2015	277
2016	256
2017	305
2018	764
2019	721
Toplam	1791

Kaynak: Tük, Yabancılara yapılan konut satış sayıları, www.data.tuik.gov.tr
Erişim Tarihi: 17.03.2022

Tablo 4.3’teki verilere bakıldığında Katarlı yatırımcıların 2015 yılından başlayarak 2019’a kadar artan bir grafikte gayrimenkul satın alımları olmuştur. Türkiye ve Katar arasındaki ilişkiler geliştikçe ekonomik iş birliğinde bu kapsamda arttığı da görülmektedir.

4.3. Türkiye’nin Katar’da Bulunan Yatırımları

Türkiye’nin Doha Büyükelçisi Dr. Mustafa Göksu yaptığı açıklamada, 2020 yılının sonuna gelindiğinde Katar’da birçok değişik ticari alanda faaliyet gösteren 535 Türk şirketi bulunduğunu ifade etmiştir (Anadolu Ajansı, 2020). Yine Katar’da %100 Türk sermayesi bulunan 13 şirket veya firma faaliyet göstermektedir. Katar’da üretime yönelik bir tane Türk Şirketi vardır. 2009 yılında %49’u Kıraç Metal Ürünleri Şirketine ait olan ve Katarlı ortağı Alman Group ile birlikte Pioneer Metal adıyla kablo yatağı üretmektedirler (Ticaret Bakanlığı, 2019: 18).

Katar’da 2017 yılında müşavirlik ve müteahhitlik sahasında yeni şirket ve firmalar faaliyete geçmiştir. Türkiye’nin tanınmış markalarından Nusret, Simit Sarayı, Huqqa, Şazeli gibi kafe ve restoran firmaları Katarlı ortakları ile beraber ülkede yatırım yaparak halen faaliyet göstermektedirler. Katar’da 2019’da yeni ticaret kanunu kapsamında yabancı

sermaye sahipleri artık kuracakları şirket ve firmaların %100 sahip olabileceklerdir. Bu yeni yasa kapsamında %100 Türk sermaye yapısına sahip olarak teknoloji alanında hizmet veren Mikrolink şirketi kurulmuştur (ATO, 2021: 12). Türkiye'nin Katar'daki yatırımları sadece inşaat sektörü, savunma sanayi ve inşaat ile kalmış Türk şirketleri sağlık sektöründe önemli yatırımlar yapmıştır. 2017 yılında faaliyete geçen Katar'ın en önemli hastanelerinden birisi olan 100 yataklı Türk Hastanesi önemli bir hizmet sunmaktadır. Hastanede hizmet veren doktorların ise yine %95'i Türk doktorlarından oluşmaktadır (Anadolu Ajansı, 2017).

Katar'ın başkenti Doha'da 2020 yılının sonunda ülkede bulunan Türk şirketlerin faaliyetlerini kolaylaştırmayı hedefleyen bir toplantı düzenlenmiştir. Yapılan toplantıya Katar'ın İdari Kalkınma, Çalışma ve Sosyal İşler Bakan Yardımcısı Muhammed el-Ubeydli ve Türkiye'nin Doha Büyükelçisi Dr. Mustafa Göksu'da katılmıştır. Toplantıda inşaat, otel, gıda, yatırım ve hukuk alanları gibi birçok konuda faaliyet gösteren Türk şirketlerinin temsilcileri katılım göstermiştir. Toplantıda şirketlerin Katar'da resmi süreçleri işletirken karşı karşıya kaldıkları zorlu süreçler ve yapılan kolaylıklar ele alınmıştır. Yine Katar'daki iş kânundaki yeni değişiklikler, iş mevzuatındaki yenilikler hakkında bilgi verilmiştir. Katarlı yetkililerle de çalışma mevzuatındaki karşılımlarına çıkan problemler konusunda fikir alışverişi yapılmıştır. Türkiye Doha Büyükelçisi Dr. Mustafa Göksu *“Katar'ın önemli bir ülke olduğunu ve buradaki Türk ticari varlığının boyutunu artırmaya çalıştıklarını belirterek, Türk ve Katarlı yetkililer arasında sürekli koordinasyonun önemini göz önüne alarak, devlet kurumları ve bakanlıklarla bir dizi benzer toplantılar düzenleyeceğiz”* diyerek sözlerine son vermiştir (Anadolu Ajansı, 2022).

4.4. Türkiye ve Katar Enerji İş Birliği

Türkiye ve Katar arasında önemli iş birliği alanlarının başında enerji konusudur. Katar dünyanın en zengin doğalgaz kaynaklarına sahip ülkelerini başında gelmektedir (Alrantisi, 2021: 235). Türkiye'nin ise nüfusu ve ekonomisinin gün geçtikçe büyümesiyle beraber enerji ihtiyacı da aynı doğrultuda artış göstermektedir. Türkiye'nin kendi fosil yakıt kaynaklarını kısıtlı olması sebebiyle ithalat yoluyla tedarikini sağlamaktadır. Türkiye'nin enerji ihtiyacının karşılanmasında en önemli kalemlerden birisi olan doğalgaz arzının önemli miktarını boru hatları ile Rusya, Azerbaycan ve İran'dan Boru Hatları ile Petrol Taşıma Anonim Şirketi (BOTAS) tarafından yapılmaktadır (Karagöl ve Kaya, 2015: 56).

Türkiye kendi enerji arz güvenliğini sağlayabilmek adına tedarik kaynaklarını çeşitlendirmeye çalışmaktadır. Bu doğrultuda 1990 yılının başından itibaren enerji konusunda önemli ihtiyacını karşılayan doğalgazı boru hatlarıyla taşınırken alternatifi arttırmak adına LNG yoluyla tedarik yoluna gitmiştir. 1994'te Cezayir'den ve 1999'da Nijerya'dan uzun vadeli kontratlarla LNG almaya başlamıştır. Türkiye'nin Katar'dan LNG alımı konusunu 1990 yılının sonunda gündemine getirmesine rağmen yetersiz depolama kapasitesi olduğu için hayata geçirilememiştir (Muriç, 2020: 5). Ukrayna ve Rusya arasında 2006 yılında başlayan kriz sonucunda Rusya üzerinden gelen gazın azalmasına neden olmuştur. Aynı yıl İran'dan tedarik edilen doğalgazın ise teknik nedenlerden dolayı kış aylarında durdurulmuştur. Ortaya çıkan sebeplerden dolayı Türkiye'nin İran ve Rusya üzerinden gelen boru hatlarından sağladığı doğalgazda arz sıkıntısı ortaya çıkmış bu durum arz-talep dengesinin bozulmasına neden olmuştur (EPDK, 2019: 6).

LNG ithalatı yapılabilmesinin en önemli şartı depolama kapasitesinin de aynı doğrultuda olması gerekmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin LNG ithalatının yükseltilebilmesi için önemli depolama yatırımlarına ihtiyaç duyulmaktadır. Türkiye LNG'nin depolanması konusundaki yetersizlik nedeniyle kısıtlı bir miktarda ithalatı gerçekleştirebilmiştir. Ortaya çıkan enerji güvenliği problemi ile kaynak sağlayan ülkeleri çeşitlendirilmesinin mühim olduğunu gören Türkiye, boru hatlarından sağlanan tedarikin yanında daha ucuza alınan ve daha hızlı ulaşabilen LNG'nin alımını arttırmak için çalışmalara başlamıştır. Depolama imkânını arttırabilmek maksadıyla 2001'de kurulmaya başlayan Ege Gaz LNG Terminali 2006 yılında çalışmaya başlamıştır. 2008 yılında yapılan ilgili kanun değişikliği sayesinde LNG ithalatı ilişkili özel Şirketler ve BOTAŞ serbest bırakılarak değişik ülkelerden LNG alım yapılması sağlanmıştır. LNG tedariki konusunda ortaya çıkan gelişmelerle birlikte Nijerya ve Cezayir gibi ülkelerin yanında ABD ve Katar'dan alım yapılmasıyla beraber Türkiye pazarındaki LNG'nin payı artmaya başlamıştır (Muriç, 2021: 6).

2008 yılında dönemin Cumhurbaşkanı Abdullah Gül'ün Katar'ı resmi ziyaretinde Türkiye ve Katar arasında enerji konusunda iş birliği yapılması konuşulmuştur. Ardından Katar emiri Şeyh Hamad'ın Ağustos 2009 yılında Türkiye'ye ziyarette bulunmuş iki ülke için önem taşıyan anlaşma ve protokollere imza atmışlardır. Bu ziyarette 2008 yılında yapılan enerji alanında başlayan ilişkilerin artık somut hal alabilmesi maksadıyla Enerji Çalışma Grubu kurulması konusunda anlaşılmıştır. Bu kapsamda çalışma grubunda

Türkiye'nin Katar'dan LNG ithal etmesi ve iki ülke arasında uzun vadede doğalgaz boru hattı yapılması hususları görüşülmüştür. Ardından Türkiye Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız beraberindeki heyetle birlikte Ekim 2009 tarihinde Doha'ya giderek çalışma grubunun kurulmasına dair anlaşma imzalanmıştır (Koçgündüz, 2011: 78). Planlanan boru hattı projesi geçeceği güzergâhta birçok ülkenin olması ve 2011 yılında Suriye'de yaşanan ve günümüzde devam eden iç savaş sebebiyle yapılamamıştır.

2013 yılında enerji iş birliği alanında Türkiye ve Katar arasında önemli girişimler yapılmıştır. Bu kapsamda Türkiye Cumhuriyeti Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Taner Yıldız Katar Enerji ve Sanayi Bakanı Dr. Mohammed Bin Saleh ile Katar'da görüşme yapmışlardır. Yapılan görüşme sonrası Bakan Taner Yıldız Katar'ın dünyadaki en büyük LNG ihracatçısı olduğunu fakat bu zamana kadar Türkiye ve Katar arasında uzun vadeli bir kontrat yapmadıklarını söylemiş ve *"Halihazırda 5 ülkeden doğalgaz alıyoruz. Katar'ı doğalgaz aldığımız 6. ülke olarak görmek istiyoruz"* açıklamasını yapmıştır. Bakan Dr. Mohammed Bin Saleh ise Türkiye ile iş birliklerini artırmak istediklerini Türkiye'de yatırım konusunda LNG terminali kurulması için Türk şirketleriyle görüşmelerin sürdüğünü beyan etmiş ve anlaşma olması durumunda kamuoyuna açıklayacaklarını ifade etmiştir. Katarlı Bakan uzun vadeli kontrat yapılmasından memnun olacaklarını belirterek, gerekli şartlarda ve fiyat konusunda anlaşılması halinde Türkiye'ye spot doğalgaz satışı yapabileceklerini belirtmiştir (Sabah Gazetesi, 2013). Bakan Taner Yıldız Katar ziyareti sırasında Türkiye'de kış aylarının soğuk geçeceği ve gaz tedariki konusunda sıkıntı çekilmemesi adına Katar'dan 350 milyon dolar değerinde 5 LNG gemisinin Aliğa Limanı'na geleceğini söylemiştir (Hürriyet Gazetesi, 2013). Fakat Türkiye'de Katar tarafından kurulması planlanan LNG terminali projesi gerçekleşmemiştir.

İki ülke arasında enerji konusunun iş birliğine dönüşmesi 2015 yılında yapılan "Türkiye ve Katar Yüksek Stratejik İşbirliği Komitesi" 1. toplantısında somut adımlar atılarak gerçekleşmiştir. Toplantıda yapılan anlaşmalarda Türkiye Katar'dan uzun vadeli LNG alımı yapılması konusunda ön mutabakat zaptı BOTAŞ ve Katar Milli Petrol Şirketi tarafından imzalanmıştır. Yapılan anlaşmanın en önemli kazancı ise Türkiye ve Katar arasında önceki dönemlerde yapılan kısa vadeli anlaşmalara göre uzun vadeli olması sağlamıştır. Yapılan toplantıda önemli bir diğer konu ise 2013 yılında yapımı gerçekleşmeyen Katar'ın Türkiye'de LNG terminali yapma projesi tekrar gündeme alınacağı söylenmiştir. Katarla yapılan enerji anlaşmalarının asıl sebebi olarak görülen

konu ise Türkiye'nin Rus uçağını Suriye iç savaşı sırasında düşürmesi sonrasında Rusya ile gerilen ilişkilerden dolayı Rus doğalgazının kesilmesi endişesi olarak görülmektedir. Türkiye'nin en fazla gaz tedarikinde bulunduğu ülke Rusya olması sebebiyle Katarla yapılan anlaşmayla birlikte tüm ihtiyacını karşılamasa da alternatif oluşturması anlaşmayı önemli kılmıştır. Yine bu anlaşma ile beraber Türkiye, Katar ile birçok konuda anlaşma yapmasının yanında enerji alanında da önemli bir iş birliği kurmuş ve uzun vadeli önemli bir tedarikçi bulmuştur (Muriç, 2021: 5).

2017 yılına gelindiğinde BOTAŞ ve Katar Gaz Şirketi 3 yıllığına LNG tedarik anlaşması imzalamıştır. Yapılan açıklamada Katar'dan Türkiye'ye 3 yıl müddetince her yıl 1,5 milyon ton LNG gönderilecektir. Katar'dan gemilerle Türkiye'ye gelecek LNG'nin depolanmasını ise Ege Gaz, Marmara ve Etki LNG terminallerine yapılacağı açıklanmıştır (Vatan Gazetesi, 2017).

Tablo 4.4. 2013-2020 Yılları Arasında, Doğal Gaz İthalatı Gerçekleştiren Şirketlerin Doğal Gazın Türüne Göre İthalat Miktarları (Milyon Sm³) ve Payları (%)

Gazın Türü	BORU GAZI		LNG		TOPLAM
	Miktar	Pay(%)	Miktar	Pay(%)	Miktar
2013	39.419,44	87,08	5.849,54	12,92	45.268,98
2014	41.981,41	85,22	7.280,87	14,78	49.262,28
2015	40.778,11	84,21	7.648,96	15,79	48.427,08
2016	38.724,48	83,54	7.627,68	16,46	46.352,17
2017	44.484,67	80,52	10.765,28	19,48	55.249,95
2018	39.032,13	77,63	11.249,92	22,37	50.282,05
2019	32.517,40	71,92	12.694,07	28,08	45.211,47
2020	33.047,16	68,67	15.078,35	31,33	48.125,51

Kaynak: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun, Doğal Gaz Piyasası Sektör Raporu, Mart 2020. www.epdk.gov.tr , Erişim Tarihi: 17.02.2022

Tablo 4.4'e bakıldığında Türkiye'nin yaptığı önemli depolama yatırımları ile birlikte 2013 yılından bu yana LNG ithalatının payı önemli ölçüde yükselmiş boru hattından temin edilen gazda düşüş görülmüştür. Türkiye'nin enerji arz güvenliği konusunda kaynakların çeşitlemeye başladığı görülmektedir. Türkiye'de 2019 yılı sonu itibarıyla LNG tesislerinin LNG depolama kapasitesi 0,964 milyon metreküpe seviyelerine gelmiştir. BOTAŞ Dörtyol Yüzen LNG Terminali 2017 yılında devreye girmiş ve 2016'da çalışmaya başlayan Etki Liman LNG terminalindeki çalışmaların hızlanması ve LNG

ithalatında gerçekleşen artış gibi sebeplerden ötürü LNG stok miktarları da yıldan yıla önemli ölçüde artması sağlanmıştır (Muriç, 2020: 9).

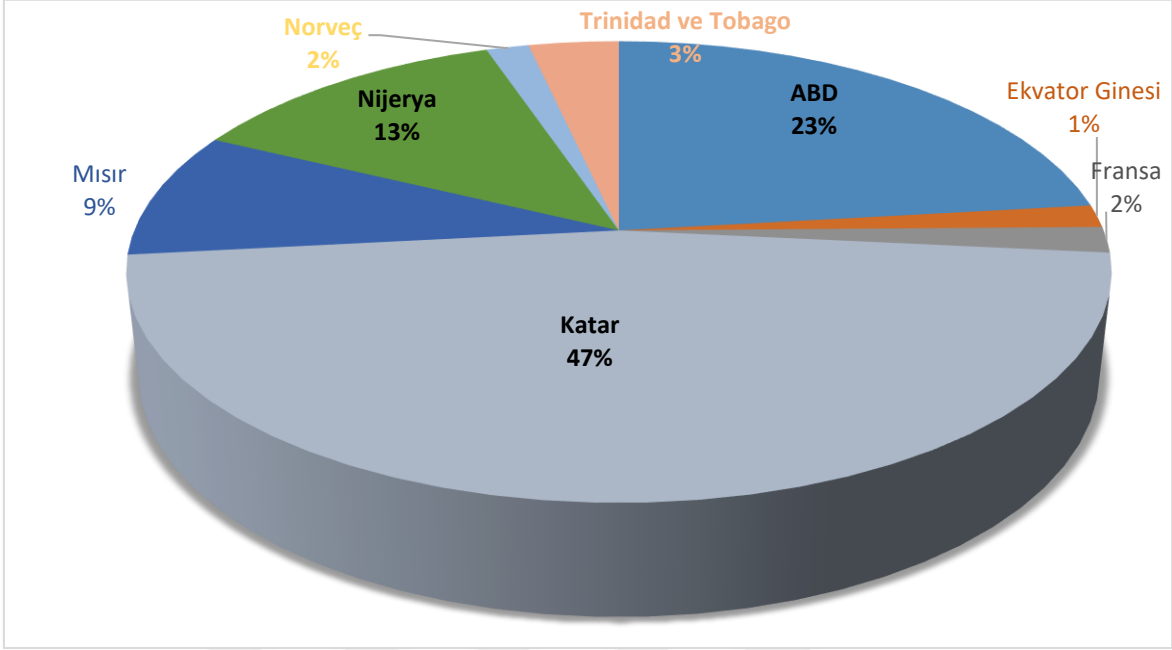
Tablo 4.5. Türkiye'nin 2010-2020 Yılları Arasında Spot Piyasada Katar'dan İhraç ettiği Doğalgaz Miktarı ve Diğer Ülkeler Arasındaki Payı

Yıl	Miktar (Milyon Sm3)	Yüzde
2013	309,78	%35
2014	1.004,65	%59,49
2015	1.706,97	%68,48
2016	919,29	%43,29
2017	1.561,64	%32,51
2018	2.980,60	%58
2019	2.458,59	%47
2020	3.248,09	%40

Kaynak: EPDK Doğalgaz verilerinden derlenmiştir. <https://www.epdk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 23.02.2022

Tablo 4.5'te Türkiye'nin Katar'dan ithal ettiği LNG miktarı görülmektedir. 2013 yılında Katar'dan alınan 309 milyon sm3 olan doğalgaz miktarı 2014 yılında önemli ölçüde artmıştır. 2015 yılında Türkiye'nin Rus uçağını düşürülmesi ile iki ülke arasında başlayan kriz sonrasında önemli bir artış göstererek 1.706 milyon sm3 seviyelerine çıkmıştır. Bu artışla birlikte Katar Türkiye'nin spot piyasadan aldığı LNG'de %68'lik paya sahip olmuştur. Sonraki beş yıl içerisinde Katar'dan alınan LNG önemli bir artış göstererek 2020 yılında 3.248 milyon sm3 seviyesine ulaşmıştır. 2020 yılı itibari ile Türkiye'nin LNG ithalatında %40'lık paya sahip olarak diğer ülkeler arasında 1. sırada yer almıştır.

Tablo 4.6. Türkiye'nin 2019 Yılı Spot LNG İthalatının Ülkelere Oranları

Kaynak: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun, Doğal Gaz Piyasası Sektör Raporu, Mart 2020. <https://www.epdk.gov.tr>, Erişim Tarihi: 02.10.2022

2019 yılı verileri incelendiğinde Türkiye toplamda 45.211,47 milyon sm³ gaz ithal etmiştir. İthal edilen gazın 12.694,00 milyonu LNG'den (spot ve uzun dönemli) oluşmaktaydı. Bu rakam ise toplam LNG doğalgaz ithalatının %28,08'ine denk gelmektedir. Yapılan LNG ithalatının %40,49 payı ise spot piyasadandır, kalan bölümü ise uzun dönemli yapılan anlaşma uyarınca BOTAŞ aracılığıyla Nijerya ve Cezayir'den alınmaktadır. 2019 yılının toplam doğalgaz ithalatındaki spot doğalgazın payı ise %11,63'lük bir bölüme denk gelmektedir. 3. numaralı tablodaki verilere bakıldığında 2019 spot piyasadandır alınan doğalgaz miktarında ise ithalat yapılan 8 ülke arasından Katar ilk sırada %47'lik bir payla Türkiye'nin en önemli tedarikçilerinden birisidir (EPDK, 2020: 18-19). LNG ve Boru Gazı'nda dâhil edildiğinde Türkiye'nin Katar'dan ithal ettiği doğalgaz miktarı %5 iken bu rakam önemli bir yükselişle 2020'de %13 seviyesine ulaşmıştır.

Türkiyeli ve Katarlı şirketler ile fosil yakıtların yanında yenilenebilir enerji alanında da iş birliği yapmışlardır. Bu kapsamda Katar Güneş Teknolojileri Şirketi yaptığı açıklamada Türkiye'den Fernas Grup ve Bendis Enerji ile Ar-Ge çalışmaları ve güneş ekipmanları uygulamaları sahasında iş birliği yapacaklarını açıklamıştır. Taraflar yapılan anlaşma sonrası yaptıkları açıklamada, "Türkiye'nin enerji alanını çeşitlendirmeye dönük

önemli bir adım olacağını ve güneş enerjisi sanayisini de güçlendirmek istediklerini ifade etmişlerdir” Anlaşma törenine katılan Katar'ın Ankara Büyükelçisi Salim Mübarek'de yaptığı açıklamada *“anlaşmanın iki ülke arasındaki mevcut güçlü dostluk ve iş birliğinin bir göstergesi olduğunu”* dile getirmiştir (Türkiye Gazetesi). 2019 yılında Katar'dan Fusion Dynamics ve Türkiye'den Metcap Energy şirketi Türkiye'de toplamda 5,2 milyar dolarlık doğalgaz ve petrokimya tesisi yapımı için anlaşma imzalamışlardır. Tesislerin Karaman ve Kırklareli'nde yapılacağı ve 2023 yılında tüm yatırımın bitirileceği ön görülmüştür. Projenin Türkiye'nin toplam elektrik üretim ihtiyacının %5'lik bölümünü karşılayacağı belirtilmiştir (Anadolu Ajansı, 2019).

4.5. Türkiye'nin Katar'daki Müteahhitlik İşleri

SSCB'nin yıkılması Soğuk Savaşı'nda sona ermesini sağlamıştır. Türkiye'de bu sayede yakın coğrafyasında bulunan Suriye, Irak ve İran gibi komşu ülkelerle ve Körfez bölgesindeki Katar, Kuveyt ve Bahreyn ile ekonomik ve siyasi ilişkilerini geliştirmiştir. Türkiye özellikle ekonomik ilişkiler bağlamında Körfez bölgesi ülkeleri olan Katar, Kuveyt ve Bahreyn ile müteahhitlik alanında yatırımlarda bulunarak işçiler göndermiştir (Erdoğan ve Ali, 2021: 455). Türkiye özellikle zengin Körfez bölgesinde müteahhitlik işlerinden önemli paylar almaya başlamıştır.

Katar'ın sahibi olduğu zengin petrol ve doğalgaz kaynaklarından dolayı dünyanın en varlıklı ülkelerinden birisidir. Katar'da yabancı yatırımcılar açısından önem arz eden iş kollarının başında müteahhitlik gelmektedir. Dünyanın her yerinden yatırımcılar Katar'daki yatırımlardan pay almak için kıyasıya rekabet içindedir. Türkiye'den yatırımcılar da Katar'da önemli projeleri üstlenmektedirler. Türk müteahhitlerinin ülkede altyapı ve üstyapı projelerinde aldığı önemli payda Türkiye'nin Katarla arasındaki yakın ilişkileri de etkili olmaktadır. Bunun yanında dünya müteahhitlik sıralamasında Türkiye Çin'den sonra 2. sırada gelmesi Türk şirketlerinin de müteahhitlik alanındaki dünyaca bilinen tecrübesi ve başarılarının payı da büyüktür (TRT Haber, 2022).

Tablo 4.7. 2019 Ekim Sonu İtibariyle Türk Müteahhitlik Firmalarının Katar'da Üstlendikleri Proje Sayısı, Tutarları ve Ortalama Proje Bedelleri

Yıllar	Proje Sayısı	Proje Bedeli (Dolar)	Ortalama Proje Bedeli (Dolar)
2009 ve Öncesi	70	6.638.677.983	94.838.257
2010	10	356.552.084	35.655.208
2011	13	406.226.364	31.248.182
2012	15	1.179.277.286	78.618.486
2013	7	349.925.650	49.989.379
2014	3	2.980.915.579	993.638.526
2015	6	75.741.143	12.623.524
2016	4	2.560.115.864	640.028.966
2017	7	496.488.009	70.926.858
2018	9	2.028.970.732	225.441.192
2019	4	1.231.897.798	307.974.450
Toplam	148	18.304.788.492	

Kaynak: Türkiye Müteahhitler Birliği Kasım 2019, Ülke Bilgi Notları, www.tmb.org.tr, Erişim Tarihi: 02.12.2022

Katar'da Türk müteahhitlerinin yatırımları iki ülke ilişkileri bakımında önem arz etmektedir. Tablo: 4.7'de görüldüğü üzere Katar'da altyapı ve üstyapı inşaat projelerinde Türk firmaları 2020 yılına kadar 148 proje üstlenmiş ve yapılan işler karşılığında 18 milyar doları geçen bir kazanç elde etmişlerdir. Türk müteahhitleri 2019 yılında Katar'dan aldığı 1,2 milyar dolarlık proje bedeli ile Rusya'dan sonra en çok iş yapılan 2. ülke olmuştur. Türk şirketlerinin Katar'da üstlendiği proje miktarı, yurtdışında müteahhitlik alanındaki projelerin %4,5'luk miktarına denk gelmektedir ve Katar bu kapsamda en fazla iş yapılan 7.ülke olmuştur. Katar'daki altyapı ve üstyapı projelerinde Türk şirketlerinin önemli rakipleri ise Çin, Almanya, İngiltere, İtalya gibi devletlerin firmalardır. Ülkedeki iş pazarının küçük olması ve inşaat sahasında toplanması ise önemli bir rekabeti de yanında getirmektedir (Ticaret Bakanlığı, 2021: 35).

Tablo 4.8. Katar'da Türk Şirketlerince 1972-2019 Yılları Arasında En Çok Proje Yapılan 10 Faaliyet Alanı, Proje Bedel ve Payları

Sıra	Faaliyet Alanı	Proje Bedeli (dolar)	Pay (%)
1	Karayolu/Tünel/Köprü	6.125.520.361	33,5%
2	Askeri Tesis	2.709.672.942	14,8%
3	Havalimanı	2.224.373.253	12,2%
4	Demiryolu	2.103.631.980	11,5%
5	Petrokimya Tesisi	1.342.049.692	7,3%
6	Liman	885.586.761	4,8%
7	Sosyal/Kültürel Tesis	831.475.528	4,5%
8	Diğer Yapı	618.980.226	3,4%
9	Diğerleri	298.064.724	1,6%
10	Gaz/Petrol Boru Hatları	229.691.762	1,3%
	İlk 10 Dışında Kalan	935.741.263	5,1%
	Toplam	18.304.788.492	100,0%

Kaynak: Türkiye Mütahhitler Birliği Kasım 2019 Ülke Bilgi Notları, www.tmb.org.tr, Erişim Tarihi: 02.12.2022

Tablo 4.8 görüldüğü üzere Türk müteahhitleri Katar'da alt ve üstyapı projelerinde en fazla karayolu, tünel, köprü sonrasında ise askeri tesis, havaalanı demiryolu, petrokimya tesisleri, liman ve sosyal ve kültürel yapıların yapımını üstlenerek birçok alanda büyük bütçeli önemli projelere imza atmışlardır.

Türk müteahhitlik şirketi TAV İnşaat tarafından yapımı hala devam eden Hamad Havaalanı terminal binası ve pistinin genişletilmesi projesi, inşaat sektörünün uluslararası yayını MEED dergisi tarafından "Yılın Ulaştırma Projesi" seçilmiştir. Yine Katar'ın Al Thumama Stadı ve Tamim Askeri Hava Üssü gibi önemi büyük projelerin yapımı Türk şirketleri tarafından tamamlanmıştır (Ticaret Bakanlığı, 2021: 33). Türk müteahhitleri bahsettiğimiz önemli işlerin yanında, metro hatları uzatımı, havaalanı genişletilmesi, ticari merkez, konut ve askeri tesisleri içine alan ihalelerin öncelikli takibini yapmaktadırlar. Katar Petrollerinin LNG üretim kapasitesinin artırılmasına yönelik proje içinde ihale edilecek endüstriyel tesislerin yapımı için Türk şirketlerin süreci takip ettiği bilinmektedir. Katar'da ileriki yıllara dönük olarak yapılan planlama kapsamında 200 civarı yatırım projesi yapılması düşünülmektedir. Hayata geçirilecek projelerin ortalama maliyeti ise 200 milyar dolar seviyesinde olacağı öngörülmektedir. Yapılacak bu devasa yatırımların

%43'lük kısmı altyapı projeleri oluştururken geriye kalan kısmı ise eğitim ve sağlık alanları için kullanılacaktır (TMB, 2019: 3).

2019 yılında İstanbul'da Türkiye Mütahhitler Birliği (TMB), ev sahipliğinde düzenlenen Türkiye-Katar İnşaat Forumu Katar Bayındırlık İdaresi (ASHGHAL) Başkan Yardımcısı Al-Emadi'nin de katılımı ile yapılmıştır. Toplantıda önemli büyüklüğe gelen Katar projelerini daha da büyütecek iş birliği fırsatları değerlendirilmiştir. ASHGHAL Başkan Yardımcısı Al-Emadi yaptığı konuşma da çok kapsamlı altyapı ve üstyapı programları uyguladıklarına dikkat çekerek Katar'ın 2030 vizyonu bağlamında ülkelerindeki hâlihazırdaki altyapı yenilenmekte olduğunu, eksik olan altyapının bazı bölgelerde tamamlandığını söylemiştir. Al-Emadi Ülkesinde 2020-2024 yılları arasında toplamda 36 milyar dolarlık alt ve üstyapı projelerinin yapılmasının öngörüldüğüne değinerek bunun 17 milyar dolarlık bölümünün yerel yolların inşası ve yenilenmesi olduğunu, 8 milyar dolarlık bölümünün ise otoyolları yapımı maksadıyla için kullanılacağını belirtmiştir. Bu kapsamda Al-Emadi Türk müteahhitlik ve inşaat malzemesi üreticisi şirketleri ülkesine davet ederek Katar'da daha çok bulunmalarını arzu ettiklerini belirtmiştir (Hürriyet Gazetesi, 2020).

4.6. Türkiye ve Katar Savunma Sanayi Alanında Yatırım ve İş Birliği

Türkiye ve Katar arasında 2013 yılından itibaren başlayan askerî alanda ilişkilerin yoğunlaşması, yapılan iş birliği anlaşmalarının yanında Katar'da Türk üssü kurulması ve Türk askerinin ülkede konuşlanması ile bu alandaki ilişkilerin önemli seviyeye gelmesi sağlamıştır. Bu sayede iki ülke savunma sanayi alanında da önemli iş birliklerinin yapılmasına ve birçok anlaşmayı beraberinde getirmiştir. Katar'ın başkenti Doha'da dünyanın her yanından ülkelerin katılım sağladığı Doha Uluslararası Deniz Savunma Fuarı'nda (DIMDEX 2016), Türkiye Savunma Sanayi Müsteşarlığı (SSM) bünyesinde 23 şirket ve kurum katılım sağlamıştır (Deniz Haber, 2016). DIMDEX 2016 fuarında Yonca-Onuk şirketi ve Katar Deniz Kuvvetleri arasında 6 adet MRTP 20 (yüksek süratli devriye botu) ve yine bu botların üzerinde kullanılacak ASELSAN yapımı olan 12,7 mm stabilize makineli tüfek platformunun dahil olduğu 41 milyon Euro değerinde sözleşme imzalanmıştır (Yenişafak , 2016).

2017 yılında Türkiye'nin savunma sanayi ürünleri alanının önemli şirketlerinden olan Nurol Makine ürettiği askeri zırhlı kara araçlarından 400 adet Ejder Yalçın, 100 adet

NMS 4x4, Tanksavar Füze Atıcı Sistemi ve IGLA Füzesi Fırlatma Sistemi satışı konusunda Katarla anlaşma yapılmıştır (Anadolu Ajansı, 2017).

Katar'ın başkenti Doha'da 12-14 Mart 2018 tarihleri arasında DIMDEX 2018 fuarı yapılmıştır. Fuarda Türkiye ve Katar arasındaki savunma sanayi ve askeri iş birliklerini daha sağlam zemine oturtacak gelişmeler sağlanmıştır. Türkiye'den fuara SSM öncülüğünde Savunma ve Havacılık Sanayi İhracatçıları Birliği (SSI) ile birlikte 33 şirket katılım sağlamıştır. Fuarda Türk şirketleri birçok alanda silah, askeri ekipman, zırhlı ve askeri araçlarını sergilemiştir. Baykar Makine, TAIS Denizcilik Teknolojileri ve Türk ve Katar ortak şirketi olan BMC fuarda çok önemli anlaşmalar yapmıştır. Bu kapsamda TAIS'ı oluşturan 5 tersaneden birisi olan Anadolu Tersanesi Katar Deniz Kuvvetleri ile yapılan sözleşmeyle iki savaş gemisinin inşasını yapacaktır. BMC şirketi ise Katar Silahlı Kuvvetleri'ne 50 Kirpi, 35 Amazon toplam 85 adet zırhlı araç üretmek için anlaşma yapmıştır (Kınık , 2022: 31). Baykar Makine ise Katar Silahlı Kuvvetleri ile yapılan anlaşma ile 6 adet SİHA, platform, 3 adette yer kontrol istasyonu ve eğitim simülatörü temin edileceği açıklanmıştır. Anlaşma kapsamında Baykar Makine şirketinin mühendis ve eğitim personeli tarafından Katar Silahlı Kuvvetleri'nin ilgili mensuplarına, Türkiye'de İHA pilot, faydalı yük ve bakım eğitimleri verilecektir. Teslimat yapıldıktan sonra yine Türk mühendis ve uçuş destek personeline Katar Silahlı Kuvvetleri'ne verilen tüm bu ekipmanların 2 yıl süresince lojistik ve teknik desteği sağlanacaktır (Hürriyet Gazetesi, 2020). 2019 yılında ise SİHA'lar Katar silahlı Kuvvetlerine teslim olmuş ve kullanımlarını sağlayacak 55 Katarlı kursiyer Baykar şirketinde 4 aylık eğitimlerini tamamlayarak SİHA pilotu, faydalı yük operatörü ve bakım personeli olarak görevlerini üstlenmişlerdir. Yapılan bu ihracat Türkiye'nin ilk SİHA ihracatı olarak kayıtlara girmiş bu gelişme Türkiye ve Katar arasındaki ilişkileri daha da kuvvetlendirmiştir (Yeni Şafak Gazetesi, 2018). 2019 yılında AK Parti Genel Başkan Yardımcısı Ali İhsan Yavuz BMC şirketinin üretimini yaptığı Milli Ana Muharebe Tankı projesi ALTAY'ın Katar'a 100 adet satışı için imzaların atıldığını ilk aşamada 40 tankın verileceğini duyurmuştur (SDE, 2019).

2019 yılında Katar Ordusu'nun da ortak olduğu Türkiye'nin önemli projelerinden Altay tankını üreten BMC firması Türk Silahlı Kuvvetleri'nin Sakarya'da bulunan "Tank Palet Fabrikasını" 25 yıllığına 50 milyon dolar yatırım bedeli ile kiralamıştır (Bloomberg HT, 2019).

Dünyanın en önemli 50 savunma sanayi şirketlerinden birisi olan ASELSAN, yurtdışında kurduğu iş birliklerinin gelişmesi hedefiyle Katar'da yeni bir ortaklığı hayata geçirmiştir. Bu amaçla %48'i ASELSAN %51'i Katarlı Barzan Holding, %1'i SSTEK'e ait olacak olan BARQ QSTP LLC isimli şirketin kurulduğu açıklanmıştır. Kurulan savunma sanayi şirketi komuta ve kontrol sistemleri, termal ve gece görüş kamerası, kripto, uzaktan komutalı silah sistemlerinin üretim, satış ve pazarlaması ile ilgili faaliyet gösterecektir. Şirketin kuruluş sermayesi 1 milyon Katar riyali olduğu belirtilmiştir. Türk ve Katarlı savunma firmaları ortaklaşa yürüttükleri projeler ile de askeri sahadaki iş birliğini geliştirmeyi hedeflemiştir. Türkiye ve Katar savunma sanayi iş birliğinde ortak şirket kurarak bu alandaki ilişkilerini de çeşitlendirmek adına önemli bir adım atmışlardır (TRT Haber, 2018). Türkiye ve Katar arasında yapılan savunma sanayine yönelik yaptıkları iş birliği ve anlaşmalar iki ülkenin ilişkilerini daha sağlam bir zemine taşımasına da olanak sağlamıştır.

2020 yılında yine Katar Silahlı Kuvvetleri'nin Barzan Holding Şirketi ile Nurol Makine arasında "Müşterek Özel Kuvvet Araçları" tedariki için Nurol Makina ile tedarik sözleşmesi imzalanmıştır. Nurol Makina'dan alınacak askeri zırhlı araçlar Ejder Yalçın ve Yörük 4×4 olacağı belirtilmiş ancak tedarik miktarı saklı kalmıştır. İlk teslimat 2021 ikincisinin ise 2022 yılında olacağı açıklanmıştır (Defence Türk, 2020). Türkiye'nin Katar'a savunma ve havacılık sanayi ürünlerinde yapmış olduğu ihracat 2019 ve 2020 yıllarında 220 milyon doları bulmuştur (Mercan A. , 2021: 79).

4.7. Türkiye ve Katar Arasındaki Dış Ticaret

Tablo 4.9. Türkiye ve Katar Dış Ticaret Verileri (Bin Dolar)

Yıl	İhracat	İthalat	Hacim	Denge
2002	15.572	10.659	26.231	4.913
2003	15.668	8.310	23.998	7.377
2004	35.026	17.727	52.753	17.299
2005	82.045	50.724	132.770	31.320
2006	342.147	66.411	408.558	275.736
2007	449.963	29.643	479.606	420.320
2008	1.074.013	159.353	1.233.366	914.660
2009	289.361	85.652	37.5014	203.709
2010	162.549	177.046	339.595	-14.497
2011	188.138	481.018	669.155	-292.880
2012	257.329	466.499	723.828	-209.169

2013	244.077	373.923	618.000	-129.846
2014	344.713	394.552	739.265	-49.839
2015	423.088	360.978	748.066	62.109
2016	439.149	271.083	710.233	168.066
2017	648.914	264.126	913.041	384.788
2018	1.096.417	335.320	1.431.737	761.097
2019	1.161.809	262.663	1.424.472	899.146
2020	1.036.027	301.490	1.337.517	734.537

Kaynak: TÜİK verilerinden derlenmiştir, www.data.tuik.gov.tr, Erişim Tarihi: 02.11.2022

2002'den 2005 yılına gelene kadar Türkiye'nin Katar ile olan ticareti çok düşük seviyelerde seyretmiştir. 2005 yılı sonrasında iki ülke arasında ilişkilerinin gelişmeye başlaması ve DEİK/Türkiye-Katar İş Konseyi kurulması ile birlikte iki ülke ticaretinin önemli boyutta arttığı görülmektedir. Bu sayede Türkiye'nin ihracatı 2006 yılından başlayarak 2008 yılına kadar büyük bir artış göstererek 1,1 milyar dolar seviyelerine yükselmiştir. Türkiye'nin ihracatında yaşanan bu ani yükseliş önemli oranda Katar'ın büyük altyapı yatırımları için ihtiyaç duyduğu demir ve çelik talebinden kaynaklanmıştır. 2009 yılında Türkiye'nin ihracatı önemli bir düşüş yaşayarak 289 milyon dolar seviyelerine düşmüştür. Bu duruma sebep olarak 2008 yılında ortaya çıkan dünya ekonomik krizi sonrası düşen enerji fiyatları ile birlikte Katar'ın düşen gelirleri bu duruma sebep olmuştur. Katar'ın yaşadığı ekonomik daralma devlet ve özel sektör altyapı ve üstyapı projelerini durdurmasına neden olmuş bu da Türkiye'den büyük miktarlarda yapılan demir-çelik ihracatına önemli bir darbe vurmuştur. Ortaya çıkan durum Türkiye'nin ihracatını önemli oranda etkilemiş takip eden 2010 ve 2011 yıllarında Türkiye'nin ihracatı daha düşerek 188 milyon dolar seviyelerine gerilemiştir (Kurt Sarıaslan, 2017: 371). 2008 krizinin etkilerinin azalması ile beraber 2012'de Türkiye'den Katar'a yapılan ihracat % 37 yükselerek 257 milyon dolar olmuştur. 2013'de yükseliş az da olsa devam etmiştir. 2014 yılında iki ülke arasındaki ilişkiler önemli bir gelişme dönemine girmesi ticaretlerine de olumlu yansımıştır. Bu sayede 2014 yılında Türkiye'nin Katar'a olan ihracatı % 41 büyüme ile 344 milyon dolar seviyesine yükselmiştir. Fakat 2010 yılından başlayarak 2014 yılına kadar iki ülke dış ticaretinde Türkiye'nin aleyhine dış ticaret açığı oluşmuştur. 2015 yılında Türkiye'nin ihracatındaki artış devam etmiş ve 423 milyon dolara yükselmiş Katar'dan yapılan ithalat ise 360 milyon seviyelerinde gerçekleşmiştir. 2016 yılında Türkiye ihracatındaki yükseliş seyri devam ederek 439

milyon dolar olarak gerçekleşmiş, Katar'dan yapılan ithalat ise 271 milyon dolar olmuştur. İki ülke dış ticaret dengesi bu dönemde Türkiye lehine işlemiştir. Türkiye'nin Katar'a olan ihracat 2017 yılında %48 artışla 649 milyon dolar seviyesine çıkmıştır. 2018 yılında Körfez ülkeleri ve Mısır'ın Katar'a uyguladıkları ekonomik ve siyasi ambargodan dolayı Türkiye hiç vakit kaybetmeden Katar'ın yanında olmuştur. Katar'da içinde bulunduğu kriz anında ihracat konusunda Türkiye'ye yönelmiştir. 2018 yılında bu durumun etkisi görülmüş ve ihracat bir önceki seneye göre % 69 artışla 1,1 milyar dolar seviyesine yükselmiştir. İki ülkenin dış ticaret hacmi 1,4 milyar olarak gerçekleşmiştir. 2019 yılına gelindiğinde ise Katar'a yapılan ihracat yine yükselerek 1,2 milyar dolar olmuştur. 2020'de tüm dünyayı etkilen Covid-19 pandemisi ile beraber Katar'a yapılan ihracat 1 milyar dolar seviyesine doğru gerilemiştir. 2014'den başlayarak 2020 yılına kadar Türkiye lehine bir dış ticaret dengesi kurulmuştur.

4.7.1. Türkiye ve Katar İthalat ve İhracat Verileri

Tablo 4.10. Türkiye'nin Katar'a İhracatında Başlıca Ürünler (Bin Dolar)

Sıra	ÜRÜNLER	2018	2019	2020	Pay (% 2020)	Değişim (% 2019- 2020)
1.	Diğer mobilyalar ve bunların aksam ve parçaları	42.992	55.571	47.702	4,6	-14,2
2.	Demir veya çelikten inşaat ve inşaat aksamı, inşaatta kullanılma, üzere hazırlanmış demir	64.904	41.506	31.222	3	-24,8
3.	Plastik, kauçuk sıvanmış, emdirilmiş elyaftan hazır giyim Eşyası	2.404	277	25.454	2,5	9089,2
4.	Kuş ve kümes hayvanlarının kabuklu yumurtaları	15.511	23.323	24.769	2,4	6,2
5.	Elektrik kontrol, dağıtım tabloları, panolar, konsollar, kabinler	31.811	9.887	24.296	2,3	145,7
6.	Mücevherci eşyası ve aksamı	95.431	106.106	24.230	2,3	-77,2
7.	Oturmaya mahsus mobilyalar ve parçaları	18.666	28.128	23.750	2,3	-15,6
8.	Elektrik transformatörleri, statik konvertörler ve endüktörler	4.087	24.164	18.855	1,8	-22
9.	Yontulmaya veya inşaat elverişli işlenmiş taşlar, mozik için küp şeklinde taşlar, granüller	12.031	16.322	18.484	1,8	13,2
10.	Yıkama, temizleme müstahzarları	9.911	9.309	16.755	1,6	80

11.	İzole edilmiş teller, kablolar ve diğer elektrik iletkenler; tek tek kaplanmış liflerden oluşan fiber optik kablolar	31.557	13.627	13.014	1,3	-4,5
12.	Poliasetaller, diğer polieterler, epoksi reçineler, polikarbonatlar, alkit reçineler, polialiesterler, vb.	10.941	10.492	12.547	1,2	19,6
13.	Hava taşıtlarını fırlatma cihaz-tertibatı, iniş cihaz-tertibatı vb cihaz-tertibat; uçuş eğitimi cihazları;aksam-parçalar	-	-	12.145	1,2	-
14.	Dokunmuş halılar ve dokumaya elverişli maddelerden diğer yer kaplamaları	12.979	11.514	11.819	1,1	2,6
15.	Diğer aydınlatma cihazları, ışıklı panolar, ışıklı tabelaları ve benzer eşya ve bu eşyanın aksam ve parçaları	13.356	13.070	11.679	1,1	-10,6
Toplam İhracat (Diğerleriyle)		1.096.417	1.161.809	1.036.027	100	-10,8

Kaynak: Ticaret Bakanlığı Katar Ülke Profili 2021, www.ticaret.gov.tr, Erişim Tarihi: 27.01.2022

2020 yılı verilerine göre Türkiye'nin toplam ihracatındaki Katar'ın payı %0,6'dır. Yine Katar Türkiye'nin en çok ihracat yaptığı ülkeler sırlamasında 38. sırada yer almıştır. Katar'ın ithalatında ise Türkiye'nin payı %4,2'dir. Türkiye ise Katar'ın en çok ithalat yaptığı ülkeler arasında 7. sıradadır (Ticaret Bakanlığı, 2021: 39). Türkiye'den Katar'a yapılan ihracat ürünlerine bakıldığında, her çeşit inşaat malzemesi araç gereci, kuyumculuk, ev tekstil ürünleri, elektrik aksamaları, kanatlı hayvan, yumurta ve birçok tarım ürünü almaktadır. Şekerli ve çikolatalı ürünler, bisküvi, süt ürünleri, doğal taşlar, kuyumculuk ve mücevher ürünleri, porselen, seramik ve cam ürünleridir". Tabloya bakıldığında son üç yıllık veriler kendi içerisinde değişim gösterdiği görülmektedir.

Tablo 4.11. Türkiye'nin Katar'dan İthalatında Başlıca Ürünler (Bin Dolar)

Sıra	Ürünler	2018	2019	2020	Pay (% 2020)
1.	İşlenmemiş alüminyum	178.959	175.199	207.241	68,7
2.	Etilen polimerleri (ilk şekillerde)	78.763	55.503	47.587	15,8
3.	Petrol yağları ve bitümenli minerallerden elde edilen yağlar	37.754	10.913	14.982	5
4.	Karışım halinde alkali benzenler, alkalinaftalenler	8.413	2.487	6.540	2,2
5.	Sadece azotlu heterosiklik bileşikler	10.228	8.034	6.287	2,1
6.	Hidrokarbonları halojelenmiş türevleri	-	-	3.150	1

7.	Hidrojen, asal gazlar ve diğ er ametaller	545	261	2.648	0,9
8.	Koyun ve kuzuların ham derileri	4.259	2.613	2.233	0,7
9.	Sodyum hidroksit (kostik soda), potasyum hidroksit (kostik potas), sodyum veya potasyumun peroksitleri	-	-	2.076	0,7
10.	Altın	627	-	1.811	0,6
11.	Hayvan bağırsak, mesane ve midesi	2.701	1.654	1.224	0,4
12.	Aluminyum döküntü ve hurdaları	2.661	3.099	689	0,2
13.	Dökümhane maçalarına veya kalıpları na mahsus müstahzar bağlayıcılar, kimya ve bağı sanayide kull. diğ er kimyasal ürünleri	-	15	489	0,2
14.	Taranmış yünden veya ince hayvan kılından dokumalar	-	-	349	0,1
15.	Asiklik hidrokarbonlar	120	134	298	0,1
Toplam İthalat (Diğ erleriyle)		335.320	262.663	301.490	100

Kaynak: Ticaret Bakanlığı, Katar Ülke Profili 2021, www.ticaret.gov.tr, Erişim Tarihi: 27.01.2022

2020 verilerine göre Katar'ın ihracatında Türkiye'nin payı %1,5'dur. Yine Katar'ın en çok ihracat yaptığı ülkeler arasında Türkiye 15. sıradadır (Ticaret Bakanlığı, 2021: 40). Türkiye'nin ise Katar'dan ithal ettiği ürünlere bakıldığında LNG, işlenmemiş alüminyum, kimyasal maddeler, petrol ürünleri, plastik ve plastik mamullerinin daha fazla olduğu görülmektedir. İthal edilen ürünlerden son üç yılın rakamlarına bakıldığında büyük bir değışim olduğu görülmemektedir.

4.8. Türkiye ve Katar Arasındaki Turizm

Türkiye ve Katar arasındaki ekonomik ilişkilerinin diğ er bir sahasında turizm ile gerçekleşmektedir. İki ülkenin bu kapsamda karşılıklı olarak ekonomik fayda sağlayabileceğı bir alan olmuştur. Türkiye ve Katar arasındaki ilişkiler geliştikçe yıllara Türkiye'ye gelen Katarlı turist sayısında artış göstermektedir.

Tablo: 4.12. Türkiye'ye 2002-2019 Arası Katar'dan Gelen Turist Sayısı

Yıl	2002	2014	2015	2016	2017	2018	2019
Sayı	1.400	18.000	35.832	32.681	48.787	96.327	108.496

Kaynak: Dışişleri Bakanlığı Sitesinden Alınmıştır. <https://www.mfa.gov.tr/katar-ekonomisi.tr.mfa> Erişim Tarihi: 04.04.2022

Bu kapsam da tablo 4.12. görüldüğü üzere 2015 yılında 35.832 olan Katarlı Turist sayısı 2018 yılında büyük bir artış göstererek 96.327'ye 2019 yılında ise 108.496 sayısına yükselmiştir. Katar'ın nüfus miktarı göz önüne alındığında önemli sayıda turist geldiği görülmektedir. İki ülke arasında Türkiye'den Türk Hava Yolları ve Pegasus ve Katar'dan Qatar Airways uçuşlar üç Türk havalimanına sefer yapılmaktadır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ

Türkiye ve Katar arasındaki ilişkileri bütüncül bir bakış açısı ile incelediğimiz çalışmada iki ülkenin siyasi, güvenlik, sosyal, kültürel ve ekonomik alandaki ilişkileri ortaya konulmuştur. İki ülke arasında ilişkileri etkileyen önemli faktörleri ele alarak kronolojik düzlemde açıklamaya çalıştık.

Bu kapsamda öncelikle ilişkilerin tarihsel boyutunu ele aldık ve Türklerin Katar coğrafyası ile olan 1500'li yıllara giden bağını ortaya koyduk, 1800'li yıllara kadar İngiltere'nin sömürge yollarının güvenliğini sağlamasına kadar bölgeye Osmanlı Devleti ilgisini yitirmiştir. İngiltere'nin Körfez bölgesindeki Osmanlı hâkimiyetine zarar vermesi sonrasında Bağdat Valisi Mithat Paşa'nın yaptığı sefer sonrası bölge denetim altına alınmıştır. Katar'da o dönemde hâkim olan El-Sani ailesi İngiltere nüfuzuna karşı Osmanlı Devleti'ne davette bulunmuştur. Osmanlı Devleti ise davet sonrası Katar'da 42 yıl süren bir hâkimiyet oluşmuştur. Osmanlı Devleti bölgeyi kendi merkezden atayacağı yönetici ile değil El-Sani ailesinden bir kişiyi kaymakam olarak atamıştır. El-Sani ailesi İngiltere'nin tüm baskılarına rağmen Katar'da Osmanlı Devleti'ne karşı bir tarafta olmamıştır. Kaymakamlık makamı ve daha sonra merkezden atanan kaymakam yardımcısı ile de Katar için devletleşme süreçlerinde katkısı olduğu görülmüştür. 1913 yılında İngiltere ile imzalanan Londra Anlaşması sonrasında 1915'de Osmanlı Devleti Katar'da çekilmiştir. Osmanlı Devleti'nin Katar coğrafyasına hâkim olduğu bu dönem önemli tarihsel bağların oluştuğu görülmüştür. Oluşan tarihsel bağlar ileride iki devlet ilişkilerinde olumlu yönde fayda sağlamıştır.

Tezde iki ülke ilişkilerini daha iyi anlayabilmek adına Katar'ın nasıl bir devlet olduğunu, tüm yönleri ile ele almaya çalıştık. Bu doğrultuda Katar'ın İngiltere himayesinde kaldığı 1915 yılından 1971 yılı arasındaki süreçteki yapısı ve İngiltere'nin Ortadoğu'dan çekilmesi ile Katar'ın 1971 yılında bağımsızlığını kazanması sonrası dönem ele alınmıştır. Katar'ın önemli enerji kaynaklarına sahip olmasının yanında bu zenginliklerinin koruyabilecekleri nüfusa ve askeri yeterliliğe sahip değildir. Ülke küçük bir yapıda olduğundan dolayı sınırlı kapasite ve imkâna sahiptir. Katar'ın mevcut hali ise tehditlerle başa çıkmasında zorluklar yarattığı gibi, güvenlik endişesi yaşamasına sebebiyet vermektedir. Katar ise bu güç açığını büyük devletlerin koruması ile gidermeye çalışmıştır. Tezin Katar ile ilgili en önemli çıkarımlarının başında ülkenin egemen bir devlet olarak

yoluna devam edebilmesi adına güvenlik endişesini en aza indirmek istemesidir. Bu kapsamda tezin ana konusu olan iki ülke ilişkilerindeki Katar açısından en belirleyici noktası güvenlik unsuru olduğu görülmüştür.

Katar bağımsızlığı sonrası 1979 yılına kadar çok fazla sorunla karşılaşmamış yine Körfez bölgesinin büyük ülkesi komşusu Suudi Arabistan'ın gölgesinde kalmıştır. Bu tarihte İran İslam Devrimi, Sovyet Rusya'nın Afganistan İşgali ve 1980 yılında başlayan İran- Irak savaşı tüm Ortadoğu'daki dengeleri altüst etmiştir. 1981 yılında Suudi Arabistan önderliğinde KİK kurulmuş Katar'da üyesi olmuştur. 1990 yılında Irak'ın Körfez ülkesi Kuveyt'i işgali sonrasında ABD'nin öncülük ettiği Kuveyt'ten Irak'ın çıkarılması operasyonuna diğer Ortadoğu ülkeleri gibi Katar'da katılmış ve ABD ile bir yakınlaşma içeresine girmiştir. Suudi Arabistan'ın Kuveyt'i koruyamaması ve 1992 yılında Suudi Arabistan'la sınır çatışması yaşaması küçük bir ülke olan Katar'ı güvenlik bakımından tedirgin etmiştir. Şeyh Hamad'ın 1995 yılında iktidara gelmesi ile birlikte Katar için yeni dönem başlamıştır. Öncelikle ABD'nin Suudi Arabistan'da olan üssünü Katar'a taşımış ABD ile yaptığı ikili askeri anlaşmalarla güvenlik problemini gidermiştir. Bu sayede Suudi Arabistan himayesinden çıkmayı başarmıştır. Yeni Emir ülkeyi enerji kaynaklarının çıkarılması için önemli yatırımlar yapmıştır. Katar bu sayede kısa zamanda dünyanın sayılı zengin ülkelerinden birisi haline gelmiştir. Bu maddi imkânlar dâhilinde Şeyh Hamad yumuşak güç unsurlarına önemli yatırımlar yaparak ülkenin güvenliği, uluslararası tanınırlığı ve dünya siyasetinde söz sahibi olması adına önemli adımlar atmıştır. Bu kapsamda Katar Ortadoğu'nun en önemli yayın organı olan Al Jazeera kurmuş ve etkisi tüm coğrafyaya yayılmıştır. Diğer yumuşak güç unsurları olan diğer ülkelere yaptığı yatırımlar, arabuluculuk faaliyetleri ve dış yardımlar ile ülkesini dış politikada önemli ve etkin bir noktaya getirmiştir. Şeyh Hamad alt yapı, üst yapı, eğitim, turizm alanlarına önemli yatırımlar yapmış ve doğalgaz kaynaklarından gelen önemli zenginliği ise adaletli bir dağıtım sistemi ile kurmuştur. Bu durum ise halkın refahına katkıda bulunmaktadır. Ülke monarşi ile yönetilmekte olup belirli kısıtlamalara rağmen halkın özgürlük anlamında önemli bir sorunu bulunmamaktadır. Bahsettiğimiz sebepler dolayısı ile de Arap Baharı sürecinde Katar hiçbir sorun yaşamayan nadir Ortadoğu ülkelerinden birisi olmuştur. Şeyh Hamad 2008 yılında 2030 Katar Vizyon belgesini açıklayarak ülkeyi hedefler doğrultusunda önemli bir gelişmişlik seviyesine getirmek istemektedir. Yine 2009 yılında açıklanan 2022 FİFA Dünya Kupası'nın Katar'da yapılacak olması ülkenin önemli bir yatırım atağına geçmesine ve ülkenin kalkınmasına yardımcı olmuştur. Katar'ın tüm

yönleri ile ele almamız Türkiye ile kurduğu ilişkileri daha iyi anlamımıza yardımcı olmuştur.

Konunun bütünlüğünü kavramak adına Türkiye ve Ortadoğu ilişkilerini öncelikli olarak ele aldık. Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ile başlayan süreçte yeni ulus devlet yapılanmasının yanında Ortadoğu ülkelerinin Avrupalı devletlerinin mandası altında kalması doğrudan bir ilişkiye geçmeye mani olmuştur. Uzun yıllar boyunca Türkiye'nin Ortadoğu ile ilişkileri bazı dönemler gelişme gösterse de batıya endeksli Türk dış politikası daha ön planda olması nedeniyle 2002 yılına kadar kısıtlı bir seviyede kalmıştır. Ak Parti hükümeti ise Türkiye'nin dış politikası Batı'yla beraber Ortadoğu coğrafyasını da içine alacak biçimde tekrar şekillenmiştir. Yeni dönemde Türkiye komşularıyla "sıfır sorun" politikası ile beraber Ortadoğu ile ilişkiler önemli bir atılım göstermiştir. Ak Parti iktidarı özellikle Körfez bölgesine ayrıca önem gösterilmiştir. Türkiye'nin aslında bu bölgeye ilgisinin asıl nedeni zengin hidrokarbon yatakları olan Körfez ülkelerinde oluşan sermayeyi ülkesine çekmek istemesidir. Bu anlamda Ortadoğu ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmek isteyen Türkiye bölge ülkeleri ile önemli ekonomik ve siyasi ilişkiler kurmuştur. Körfez bölgesi ülkeleri ise İran'ın Şii yayılcılığına karşı Türkiye'yi bir denge unsuru olarak göyerek ilişkilerin gelişimi noktasında gayret göstermişlerdir.

Asıl konumuz olan Türkiye ve Katar ilişkileri Katar'ın 1971 yılında bağımsızlığını kazanması ile başlamıştır. Türkiye'nin Doha büyükelçiliği 1980 yılında açılmış Katar ise 10 yılı geçen bir süre sonrasında 1992 yılında Ankara büyükelçiliğini açmıştır. 1980'li yıllar boyunca Ortadoğu'daki İran İslam Devrimi, SSCB'nin Afganistan'ı işgali, Irak ve İran Savaşı, Irak'ın Kuveyt'i işgali nedeniyle ilişkiler önemli bir seyir gösterememiştir. 90'lı yıllarda ise Türkiye'nin PKK terörü ve ekonomik sorunlarla uğraşması dolayısıyla ilişkiler gelişmemiştir. Türkiye'de Ak Parti'nin 2002 yılında iktidara gelmesi Katar'da ise Şeyh Hamad'ın yönetimi ile birlikte iki ülke ilişkileri her geçen yıl gelişme göstermiştir. 2005 yılında Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın Katar ziyareti ile iki ülke ilişkilerinin gelişimini hızlandırmıştır. 2008 ve 2009 yılında Türkiye Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve Katar Emiri Şeyh Hamad'ın karşılıklı ziyaretleri ilişkileri zenginleştirmiştir. Ancak ilişkiler sadece ekonomi ve enerji sahalarında kısıtlı kalmıştır.

Arap Baharı'nın başlamasına kadar aslında iki ülke Ortadoğu coğrafyasında diğer ülkelere nazaran benzer siyaset dinamikleri üzerinden dış politikalarını sürdürmekteydi. İran'ın Şii yapısına karşı diğer Arap devletleri mesafeli dururken iki ülke İran'la önemli

ilişkiler kurmaktaydı. 2009 'da İsrail'in Filistin'e saldırılarına kadar İsrail'le iyi ilişkiler kurmuşlar yine farklı coğrafyalarda taraf gözetmeksizin beraber veya ayrı biçimde birçok süreçte arabuluculuk yapmışlar ve yardıma ihtiyacı olan ülkelere insani yardımlarda bulunmuşlardır. Bu durum bize Türkiye ve Katar'ın Ortadoğu'da bölünmeler içinde bir tarafta olmadıklarını siyasetlerini pragmatist açıdan ele aldıklarını göstermektedir. İki ülkenin dış politikaya bakış şekilleri ilişkilerinin gelişmesi aşamasında önemli bir fayda sağlamıştır. Dış politikadaki birbirlerine benzer süreçlerde bulunan iki ülkenin ileride kuracakları önemli ilişkileri de kolaylaştırdığı söylenebilir.

2011 yılında başlayan Arap Baharı ise iki ülke ilişkileri bakımından dönüm noktası olmuştur. Katar Arap Baharı başladığında tüm ülkelerde halk hareketlerine destek veren tek Arap ülkesi olmuştur. Küresel bir yayın organı olan ve Ortadoğu coğrafyasında etkili bir güç olan Al Jazeera Arap Baharı sürecine destek vermiş olayların hızla yayılmasını sağlamıştır. Türkiye Arap Baharı'nın başlangıcında kendisini bölgedeki yönetimlerle ilişkilerini iyi tutmak isteyerek ve dengeleyici olmak istemiştir. Ancak Türkiye Ortadoğu coğrafyasından gelen demokrasi, özgürlük ve reform çağrılarını daha fazla kayıtsız kalamamış, bölgedeki rejim karşıtı halk hareketlerine destek vermeye başlamıştır. Türkiye için sürece dâhil olmasında yine önemli bir unsur ise en uzun sınır komşusu olan Suriye'ye halk hareketlerinin sıçraması olmuştur. Suriye rejimi halkın reform taleplerini şiddet yoluyla bastırmaya çalışması Türkiye'nin taraf olarak ortaya çıkmasına neden olmuştur. Böylelikle Türkiye ve Katar için stratejik iş birliğine giden yol açılmıştır. İki ülkede Suriye, Mısır ve Libya'da aynı taraflara önemli destek vermiştir. Türkiye Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve Katar Dışişleri Bakanı ve Başbakanı Şeyh Casim Arap Baharı sürecinde ön plana çıkmış ve iki ülke arasında resmi ziyaretler çoğalmıştır. İki ülke için Arap Baharı'nda en önemli nokta ise Ortadoğu'nun en önemli ülkelerinin başında gelen Mısır'daki gelişmeler olmuştur. Arap Baharı'nın en kritik dönemeçlerinden birisi uzun süre Mısır'ı yöneten Hüsnü Mübarek'in halk hareketleri sonrası devrilmesi olmuştur. Türkiye ve Katar Mısır'daki protestolara destek vermiş değişimden yana tavır göstermiş. Yapılan seçim sonrasında Cumhurbaşkanı olan Müslüman Kardeşler Hareketi'nden gelen Muhammed Mursi'ye yönetimini sağlamlaştırması için birçok alanda önemli destek vermişlerdir. Devrim hareketleri bölgede monarşi ile yönetilen başta Suudi Arabistan ve BAE'yi rahatsız etmiştir. Halk hareketlerinin kendilerine sıçrayıp mevcut düzenlerinin bozulmamasından korkan iki ülke karşı devrim hareketi ile Mısır'daki Muhammed Mursi yönetiminin devrilmesi için her türlü desteği vermişlerdir. Hem Suudi Arabistan ve

BAE'nin desteği hem de ÷lkedeki i huzursuzluklar 2013 yılında Mısır'ın ilk seçilmiş Cumhuriyetbşkkanı Muhammed Mursi'nin devrilmesine neden olmuştur. Mısır'daki yönetim değişikliği ise Arap Baharı'nın etkisini önemli ölçüde kırmıştır. BAE ve Suudi Arabistan'ın başını çektiği statükodan yana taraf olan Arap Baharı'na destek veren Türkiye ve Katar'ı Ortadoğu'da yalnızlaştırılmak istemişlerdir. Muhammed Mursi'nin darbe ile yönetimden uzaklaşması sonrasında Türkiye ve Katar ilişiklerinde milat olmuştur. Katar'ın Mısır'daki darbe sonucu bölgedeki etkinliğini yitirmesi ve diğer Körfez ÷lkeleri ile yaşadığı sorunlar Türkiye ile önemli bir yakınlalaşmaya girilmesi sürecinde etkili faktörler olmuştur. Türkiye'de ortaya çıkan bu durum neticesinde Katar ile olan ilişiklerine daha çok önem göstermesine neden olmuştur. Bu süreç sonrası iki ÷lke yakınlalaşmanın yanında kader ortaklığı yapacağı bir döneme girmiştir. Ardından 2014 yılında BAE, Suudi Arabistan, Mısır ve Bahreyn Müslüman Kardeşler Hareketi'ni terörist olarak ilan etmiş ve Katar'ı teröristlere yardım yapmakla suçlayarak büyükelçilerini geri çekmiş bu kriz 8 ay sürmüş sonrasında büyükelçiler geri dönmüştür. Bu olay Katar'ın daha fazla üzerine gidileceğinin bir işareti olmuştur. Türkiye ve Katar ilişiklerini artık somut adımlılarla desteklemeye başlamıştır. Bu kapsamda iki ÷lke 2014 yılında iki ÷lke çok önemli adım atarak "Stratejik İşbirliği Konseyinin" kurulması yönünde anlaşmışlardır. 2015'de ilk toplantısı başlayan konsey toplantıları karşılıklı iki ÷lke başkentlerinde yapılmıştır. Türkiye ve Katar arasında 2020 yılına kadar altı kez yapılan toplantılarıyla birlikte çeşitli alanlarda 62 anlaşma yapılmış bunun yanında altı ortak bildiri imza edilmiş bu sayede iki ÷lke ilişikleri tüm alanlarda önemli bir gelişme göstermiştir. Yine 2014 yılında bölge ÷lkelerinden yaklaşan tehditlere karşı askeri alanda iş birliği anlaşması imzalanmıştır Askeri alanda imzalanan bu anlaşma iki ÷lke arasında yumuşak güç unsurları üzerinden devam eden siyasetlerinin askeri güç unsurlarıyla da desteklenmiştir. 2014 yılı böylelikle ilişiklerin önemli bir seviyeye geçtiği bir yıl olduğu görülmüştür. 2015 yılında ise iki ÷lke karşılıklı olarak birbirlerinin topraklarında asker konuşlandırılmasına dair anlaşma imzalanması askeri ilişikleri bir adım sonrasına taşımıştır. 2016 yılında ise Türkiye'nin yaşadığı 15 Temmuz başarısız darbe girişiminde Katar'ın verdiği önemli destek ilişikleri sağlamlaştırmıştır. Yine iki ÷lke ilişiklerinin en önemli noktalarından birisi 2017 yılında Katar Krizi'nde oluşmuştur. Türkiye'nin ilk andan itibaren krizin çözülmesine yönelik adımlar atmıştır. Kara, deniz ve havadan ablukaya alınan Katar'da yaşanabilecek gıda krizine yönelik hava koridoru oluşturarak 48 saat içerisinde temel gıda maddelerini ulaştırmıştır. Yine ÷lkede yaşanabilecek darbe ihtimali veya işgale karşılık daha önce imzalanan Katar'da askeri

konuşlandırma anlaşmasını TBMM’de öne çekerek yasallaştırmış ardından Katar’a önemli miktarda asker ve silah sevketmiştir. Katar karşı karşıya kaldığı bu büyük krizden Türkiye’nin de yardımıyla hasar almadan atlatmayı bilmiştir. İki ülkenin bu krizde gösterdiği dayanışma iki ülke ilişkilerinin stratejik seviyeye gelmesi açısından 2013 yılından sonra ikinci bir aşama olarak görmekteyiz.

2018 yılında Türkiye’nin Rahip Brunson davasında ABD ile yaşadığı sorun sonrasında tarihe dolar krizi olarak geçen süreçte Türk Lirası önemli bir değer kaybetmiştir. İki ülke ilişkilerinin 3 yıl içerisinde sınındığı bu 3. krizde bu seferde Katar ilk andan itibaren Türkiye’nin yanında durmuş. Dolar Krizi’nin başlamasının ardından kısa bir müddet sonra Şeyh Temim Türkiye’yi ziyaret ederek 15 milyar dolar doğrudan yatırım yapacağını açıklamıştır. Ardından iki yıl içerisinde 15 milyar dolar tutarında swap anlaşması imzalamışlardır. Türkiye’nin maruz kaldığı bu ekonomik saldırıda Katar’ın yaptığı yatırımlar çare olacak boyutta olmasa da Türk ekonomisinin zor zamanında yapılan bu destek değerli olmuştur. Görüldüğü gibi 2016 yılından başlayarak iki ülke önemli meydan okumalarla karşı karşıya kalmıştır. Fakat iki ülke birbirlerine en kritik zamanlarda verdikleri önemli destek ve işbirlikleri ile sıkıntılı dönemlerini beraber atlattıklarıdır.

Yukarıda bahsettiğimiz gibi Katar’ın küçük bir ülke olması sebebiyle her dönem güvenliğini sağlama ihtiyacı en gerekli önceliği olmuştur. 1971 yılındaki bağımsızlığına kadar İngiltere sonrasında Suudi Arabistan ve Şeyh Hamad İktidarı ile de ABD bu açığını gidermiştir. Fakat Arap Baharı sonrası süreçte komşu devletlerin açıktan kendisine cephe alması ve bu sürecin 2013 yılı sonrasında önemli bir tehditte dönüşmüş işte bu sırada Katar Türkiye ile olan ilişkilerine siyasi ve ekonomik ilişkilerin yanında güvenlik, askeri ve savunma sanayi konularını da eklemiştir. 2016 yılında Donald Trump ABD Başkanı seçilmesi ile beraber Suudi Arabistan ve BAE ile ilişkilerini geliştirmiştir. Katar’ın endişesi ise ABD’nin komşularına karşı kendisini korumayacağı düşüncesi olmuştur. Katar bu konuda haklı çıkmış 2017 Katar Krizi’nde ABD kendisini yalnız bırakmıştır. Katar ise güvenlik ihtiyacının daha da arttığı bu dönemde 2014 yılından başlayarak askeri anlaşmalar yaptığı Türkiye’ye topraklarında 3000 kapasiteli askeri üs açtırmış Türkiye ile 2017 yılında “Katar-Türk Birleşik Müşterek Kuvvet Komutanlığı” ismini almıştır. Yaşanan Katar Krizi sonrası Türkiye ve Katar arasında sert güce dayanan ittifaklarının yalnızca askeri üs kurulması, asker gönderilmesi ile kalmamıştır. Bunun yanında iki ülke savunma sanayi iş birlikleri ve ortak askeri tatbikatlar yapılan iş birliklerinde görüldüğü üzere pek

çok sahayı kapsamıştır. Katar böylelikle hem ABD'yi hem de komşularını Türkiye ile dengelemeyi başarmıştır. Türkiye ise hem Ortadoğu'da en büyük askeri üssünü kazanmıştır.

İki ülkenin ilişkilerini tamamlayıcı noktası olan kültür, sanat, eğitim ve medya konuları olmuştur. 2015 yılında ilan edilen Türkiye-Katar kültür yılı dolayısıyla iki ülke arasında karşılıklı önemli etkinlikler yapılmıştır. Eğitim alanında yine önemli anlaşmalar yapılmış ve Doha'da Yunus Emre Enstitüsü'nün yaptığı faaliyetler Türk dili ve Türk kültürünün Katar'da tanınması sağlanmıştır. Yine iki ülke Yemen ve Suriye gibi savaşın yıkım getirdiği ülkelerde ve mültecilerle ilgili konularda hem sivil toplum kuruluşları hem de devlet kurumları vasıtasıyla birlikte önemli faaliyetlerde bulunmuşlardır. Medya alanında iki ülke arasında iki ülke ilişkileri önemli gelişme göstermiş Katar'ın Türk medyasında büyük çaplı yatırımları olmuştur. Aslında saydığımız bu etkenler literatürde pek ele alınmamaktadır. Ancak ilişkileri bir bütün olarak görebilme noktasında kültür, sanat, eğitim konularının öneminin büyük olduğu görülmektedir. Bu alanlardaki iş birlikleri iki ülke ilişkilerini daha da sağlamlaştırmaktadır.

Bahsettiğimiz tüm ilişkilerin yanında son tahlilde ekonomi boyutu en önemli noktası konumundadır. Türkiye ve Katar ilişkilerinin boyutlarına baktığımızda kritik süreçlerde önemli aşamalar kaydedilmiş ve stratejik boyuta gelmiştir. Karşılıklı ilişkilerin ekonomik boyutuna yansımaya baktığımızda ise yıllar içerisinde ekonomik ilişkilerin gelişmesi ve karşılık ticaretin kolaylaşması adına birçok karşılıklı anlaşma yapılmıştır. Katar'ın Türkiye'ye 2008 yılından başlayarak birçok alanda önemli yatırımları olmuştur. Özellikle 2018 Dolar Krizi sonrasında büyük miktarlarda doğrudan yatırım yapmıştır. Fakat Türkiye'nin Katarla olan önemli ilişkilerine bakıldığında yine Katar gibi dünyanın en büyük devlet yatırım fonlarından birine sahip olan bir ülkenin yaptığı yatırımlar çok düşük kalmaktadır. Özellikle dünyanın büyük devletlerinde yaptığı devasa yatırımlarının yanında Türkiye'nin büyüklüğü ölçüsünde yapılan yatırım mevcut potansiyelin çok altındadır. Enerji konusunda iki ülke önemli seviyede iş birliği yapmaktadırlar. Katar'da 500'ün üzerinde Türk şirketi yer almaktadır ve ülkede birçok sahada yatırım yapmıştır. Savunma Sanayi alanında Türkiye ve Katar arasında stratejik alanlarda ortaklıkları bulunmaktadır. BMC şirketine ortak olan Katar Türkiye'nin Altay tankı projesinde yer almaktadır. Yine Türkiye'nin önemli markalarından olan Bayraktar İHA ve SİHA'larını ilk ihraç eden devlet konumundadır. Yine birçok alanda Türk savunma sanayi şirketinin çeşitli stratejik

ürünlerini satın almıştır. Bu sayede iki ülke savunma sanayi konusunda iş birlikleri önemli seviyelere gelmiştir. Katar'ın 2009 yılında açıkladığı 2030 Vizyonu gereğince ve 2022 FİFA Dünya Kupası'na ev sahipliği yapacak olması dâhilinde ülkenin yapması gereken alt yapı ve üst yapı yatırımları kapsamında Türk müttehittik şirketleri ülkede büyük ve önemli projelerin yapımı üstlenmiştir. İki ülke ticareti ise yıllar içinde birbirlerine olan ithalat ve ihracatlarını ise yıllara oranlara yükseliş ve düşüş göstermiştir. Bazı yıllar Katar bazı yılları ise Türkiye lehine ticaret fazlası oluşmuştur. Türkiye ve Katar'ın stratejik ilişkilerine rağmen diğer ülkelerle yaptıkları ticaretin oranlarına bakıldığında çok düşük seviyelerdedir.

Sonuç olarak değerlendirdiğimizde iki ülkenin ilişkilerindeki gelişme seyrine baktığımızda ideolojik bir düzlemde ilişkilerini kurmadıkları görülmektedir. Türkiye ve Katar'ın siyasi, ekonomik ve güvenlik alanlarındaki çıkarları iki ülkenin önemli ilişkilerini kurmasındaki ve geliştirmesindeki ana faktörler olmuştur. Yine iki ülke yönetimlerinin dış politikada benzer değerler üzerine siyaset üretmeleri yollarının kesişmesinde ve ortaklıklarının ileri seviyelere gelmesinde de etkili olduğu görülmüştür. 2013'den sonraki süreçte ise yalnızlaştırmak isteyen iki ülkenin bu durumu aşmak adına da birlikte hareket etmeleri zorunlu bir durum haline geldiği de görülmüştür.

İlişkilerin geleceğine dair baktığımızda ise iki ülkenin siyasi, askeri ve ekonomik düzlemde önemli ortaklıklar kurmuştur. Bu açıdan baktığımızda iki ülke ilişkilerinin gelişme potansiyeli hala yüksektir. Fakat Ortadoğu'nun belirsiz siyaset ikliminde her an yeni dengeler kurulup ülkelerin yeni politikalara geçebilme ihtimali her zaman bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Abdullah Gül. (2008). <http://www.abdullahgul.gen.tr/yurt-disi/254/49566/katar.html>. (Erişim Tarihi: 02.26.2022).
- Akcan, N., ve Yetim , M. (2020). *Türkiye-KİK Ülkeleri İlişkilerinde Siyaset-Ticaret Etkileşimi*. Ortadoğu Araştırmaları Merkezi: Ankara.
- Akdoğan, İ. (2015). Türkiye'nin Körfez Ülkeleri ve Yemen Politikası 2014. B. Duran, A. Balcı, ve K. İnat (ed.). içinde, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2014* (s. 231-262). Seta Yayınları: İstanbul.
- Akdoğan, İ. (2017). Katar Krizi: Değişen Bölgesel Güç Dengesinin İlk Pratik Yansıması. *Ortadoğu Analiz*, 9(81), 18-21.
- Akdoğan, İ. (2018). Türkiye'nin Körfez Ülkeleri ve Yemen Politikası. B. Duran, K. İnat, ve M. Caner (ed.). içinde, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2017* (s. 231-262). SETA Yayınları: İstanbul.
- Akkaya, G. N., ve Elrantisi, M. (2015). Arap Bahar Sonrası Katar Dış Politikası ve Körfez Siyaseti. *Seta Analiz*(138), 1-22.
- Akşam Gazetesi. (2016). <https://www.aksam.com.tr/guncel/katardan-darbe-girisimi-sonrasi-turkiyeye-destek/haber-535033>. (Erişim Tarihi: 11.22.2021).
- Akyıldız, A., ve Kurşun, Z. (2018). *Osmanlı Arap Coğrafyası ve Avrupa Emperyalizmi*. İşbankası Kültür Yayınları: İstanbul.
- Al Jazeera Turk . (2016). <http://www.aljazeera.com.tr/haber/katar-emirinden-iki-ziyaret>. (Erişim Tarihi: 01.25.2022).
- Al Jazeera Türk . (2014). <http://www.aljazeera.com.tr/haber/katar-emiri-turkiyede>. (Erişim Tarihi: 01.25.2022).
- Al Jazeera Türk. (2014). <http://www.aljazeera.com.tr/gorus/katar-dis-politikasinin-dunu-ve-bugunu>. (Erişim Tarihi: 03.22.2022).
- Al-Jazeera. (2014). <http://www.aljazeera.com.tr/haber/cumhurbaskani-erdoganin-ilk-roportaji>. (Erişim Tarihi: 04.17.2022).
- Al-Monitor. (2019). <https://www.al-monitor.com/tr/contents/articles/originals/2019/12/turkey-gulf-qatar-gains-modest-despite-partnership-deals.html>. (Erişim Tarihi: 02.11.2022).
- Alrantisi, M. (2021). *Türkiye Katar İlişkileri*. Seta Yayınları: İstanbul.
- Al-Turk, H. (2020). Arap Dünyasının Gözünden 15 Temmuz Darbe Girişimi. *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(15 Temmuz Özel Sayısı), 65-76.
- Amerikanın Sesi. (2010). [sitesi https://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-2008-09-04-voa9-88126307/868553.html](https://www.amerikaninsesi.com/a/a-17-2008-09-04-voa9-88126307/868553.html). (Erişim Tarihi: 12.24.2021).

- Amerikanın Sesi. (2018). <https://www.amerikaninseesi.com/a/ad%C4%B1m-ad%C4%B1m-brunson-krizi/4721722.html>. (Erişim Tarihi: 01.12.2022).
- Anadolu Ajansı. (2014). <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/suriyeli-siginmacilara-ziyaret>. (Erişim Tarihi: 02.15.2022).
- Anadolu Ajansı. (2017). <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/arap-baharinda-devrim-karsi-devrim-ve-katar-kusatmasi/841243>. (Erişim Tarihi: 01.14.2022).
- Anadolu Ajansı. (2017). <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/katar-2030-vizyonunda-adim-adim-ilerliyor/950073>. (Erişim Tarihi: 12.10.2021).
- Anadolu Ajansı. (2017). <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/katarda-turk-okulu-acildi/751029>. (Erişim Tarihi: 02.03.2022).
- Anadolu Ajansı. (2017). <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/savunmada-buyuk-ihracat-basarisi/1007195>. (Erişim Tarihi: 04.14.2022).
- Anadolu Ajansı. (2017). <https://www.aa.com.tr/tr/gunun-basliklari/cumhurbaskani-erdogan-katarin-el-arab-gazetesine-konustu/751067>. (Erişim Tarihi: 01.05.2022).
- Anadolu Ajansı. (2018). <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/rahip-brunson-krizi-irrasyonel-tehditler-ve-turkiye-nin-mesaji/1219582>. (Erişim Tarihi: 01.14.2022).
- Anadolu Ajansı. (2018). <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/rahip-brunson-olayi-ve-abd-siyasetinde-evanjelik-etki/1215528>. (Erişim Tarihi: 01.13.2022).
- Anadolu Ajansı. (2018). <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/katarda-zorunlu-askerlik-suresi-uzatildi/1108820>. (Erişim Tarihi: 01.10.2022).
- Anadolu Ajansı. (2018). <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiye-katar-ticaret-ve-ekonomik-ortaklik-anlasmasi-paraflandi/1246241>. (Erişim Tarihi: 04.01.2022).
- Anadolu Ajansı. (2018). <https://www.aa.com.tr/tr/pg/foto-galeri/katar-ve-turkiyeden-askeri-tatbikat/0>. (Erişim Tarihi: 02.27.2022).
- Anadolu Ajansı. (2019). <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/katar-polisi-bora-12-ile-hedefi-12den-vuruyor/1634819>. (Erişim Tarihi: 03.28.2022).
- Anadolu Ajansı. (2019). <https://www.aa.com.tr/tr/sirkethaberleri/enerji/enerjide-5-2-milyar-dolarlik-imza/644301>. (Erişim Tarihi: 03.15.2022).
- Anadolu Ajansı. (2019). <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/arap-birliginin-baris-pinari-acmazi-/1613085>. (Erişim Tarihi: 01.15.2022).
- Anadolu Ajansı. (2019). <https://www.aa.com.tr/tr/turkiye/turkiye-ve-katar-arasinda-7-anlasma-imzalandi/1654937>. (Erişim Tarihi: 02.05.2022).
- Anadolu Ajansı. (2020). <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/arap-baharinda-devrim-karsi-devrim-ve-katar-kusatmasi/841243>. (Erişim Tarihi: 02.22.2022).
- Anadolu Ajansı. (2020). <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/katarda-ulkedeki-turk-sirketlerin-faaliyetlerini-kolaylastirmayi-amaclayan-calistay-duzenlendi/2032698>. (Erişim Tarihi: 03.17.2022).

- Anadolu Ajansı. (2020). <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/lng-zengini-katar-in-yurt-disi-yatirimlari-hiz-kesmiyor/2057837>. (Erişim Tarihi: 03.28.2022).
- Anadolu Ajansı. (2020). <https://www.aa.com.tr/tr/politika/turkiye-ile-katar-arasinda-6-yukse-stratejik-komitesi-toplantisi-duzenlendi/2056892>. (Erişim Tarihi: 02.05.2022).
- Anadolu Ajansı. (2022). <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/katarda-ulkedeki-turk-sirketlerin-faaliyetlerini-kolaylastirmayi-amaclayan-calistay-duzenlendi/2032698>. (Erişim Tarihi: 04.16.2022).
- Aras, B., ve Pala, Ö. (2015). Practical Geopolitical Reasoning in the Turkish and Qatari Foreign Policy on the Arab Spring. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies*, 286-301.
- Arı, T. (2004). *Geçmişten Günümüze Ortadoğu Siyaset, Savaş ve Diplomasi*. MKM Yayınları: Bursa.
- Arı, T. (2007). Geçmişten günümüze Türkiye'nin Ortadoğu Politikasının Analizi ve İlişkileri Belirleyen Dinamikler. İ. Balcı (ed.). içinde, *21. Yüzyıl Türk Dış Politikası* (s. 667-700). Nobel Yayınları: Ankara.
- Arıdemir, H., ve Acar, A. (2018). Türkiye'nin Orta Doğu Politikasına Yönelik Sürekliliğin I. Körfez Savaşı Bağlamında Değerlendirilmesi. *Akademik Bakış Dergisi*(65), 82-93.
- Arslan, A. (2018). Basra'da Katar Açmazı. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 1(1), 75-91.
- Arslan, A. (2018). Yükselen Güç Katar: Küçük Devlet Büyük Aktör. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medeniyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Arslan, T. (2016). Adalet Ve Kalkınma Partisi Döneminde Türkiye-Orta Doğu İlişkilerine Kuramsal Bakış. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Ataman, M. (2012). *Suriye'de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum*. Seta Yayınları: İstanbul.
- Ataman, M., ve Akdoğan İsmail. (2014). Türkiye'nin Körfez Ülkeleri ve Ürdün Politikası: Katar. B. Duran, K. İnat , ve A. Balcı (ed.). içinde, *Seta Dış Politika Yıllığı 2013* (s. 209-235). Seta Yayınları: İstanbul.
- Ataman, M., ve Akkaya, G. N. (2013). Türkiye'nin Körfez Ülkeleri ve Ürdün Politikası 2012. B. Duran, K. İnat, ve U. Ulutaş (ed.). içinde, *Seta Dış Politika Yıllığı* (s. 137-157). Seta Yayınları: İstanbul.
- Ataman, M., ve Uçgan, N. (2011). Türkiye'nin Körfez Ülkeleri, Yemen, Ürdün, Mısır Ve Lübnan Politikası 2010. B. Duran , K. İnat , ve M. Özcan (ed.). içinde, *Seta Dış Politika Yıllığı* (s. 161-200). Seta Yayınları: İstanbul.

- Ataman, M., ve Uçğan, N. (2010). Türkiye'nin Körfez Ülkeleri, Yemen, Mısır, Ürdün Ve Lübnan Politikası 2009. B. Duran, K. İnat , ve M. Ataman (ed.). içinde, *Seta Dış Politika Yıllığı 2009* (s. 189-223). Seta Yayınları: İstanbul.
- ATO. (2021). *Katar Ülke Raporu*. Erişim: 02.21.2022, <https://www.adanato.org.tr>.
- Başkan, B. (2012). Calutlar Dünyasında bir Davut: Katar'ın Sıradışı Dış Politika Dinamizmi. *Akademik Ortadoğu*, 7(1), 31-52.
- Başkan, B., ve Pala, Ö. (2020). Making sense of Turkey's reaction to the Qatar Crisis. *The International Spectator*, 65-78.
- Bayraktar, B. (2020). Bölgesel Liderlik Arayışı ve Suudi Arabistan: Farklılaşan Tehditler ve Yeni Dış Politika. *Ortadoğu Etütleri Dergisi*, 16-47.
- BBC News. (2017). <https://www.bbc.com/arabic/middleeast-40293795>. (Erişim Tarihi: 01.23.2022).
- BBC News. (2017). <https://www.bbc.com/news/world-middle-east-40173757>. (Erişim Tarihi: 11.25.2021).
- BBC Türkçe. (2018). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45127353>. (Erişim Tarihi: 01.12.2022).
- BBC Türkçe. (2010). https://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/02/100215_qatar. (Erişim Tarihi: 02.26.2022).
- BBC Türkçe. (2016). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-37217022>, (Erişim Tarihi: 11.12.2021).
- BBC Türkçe. (2018). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-45154717>, (Erişim Tarihi: 01.12.2022).
- BBC Türkçe. (2018). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-45140821>. (Erişim Tarihi: 01.13.2022).
- BBC Türkçe. (2018). *Katar'dan Türkiye'ye 15 milyar dolar yatırım: BAE, Mısır ve Suudi Arabistan medyası tepkili - BBC News Türkçe*. (Erişim Tarihi: 03.27.2022).
- BBC Türkçe. (2020). <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-55239915>. (Erişim Tarihi: 02.25.2022).
- Benli Altunışık, M. (2010). Arap Dünyasında Türkiye Algısı. Tesev Yayınları: İstanbul.
- Benli Altunışık, M. (2013). *Ortadoğu'da Bölgesel Düzen ve Arap Baharı* (Cilt 5). Tesev Yayınları: İstanbul.
- Berdibek, M. (2016). Türkiye-Ortadoğu İlişkilerinde Karşılıklı Üst Düzey Ziyaretler: (1923-2014). *Akademik Ortadoğu*, 10(2), 73-89.
- Bingöl, D. (2020). Katar'da Osmanlı Hâkimiyetine Tarihsel Bir Bakış. *VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 1(4), 81-100.

- Bingöl, O. (2017). *Suudi Arabistan-Katar Krizinin Dinamikleri ve Türkiye*. Merkez Strateji Enstitüsü, 21.
- Bloomberg HT. (2019). <https://www.bloomberght.com/erdogan-kiralamayi-yapan-palet-fabrikasina-50-milyon-dolar-yatirim-yapacak-2238799>. (Erişim Tarihi: 03.18.2022).
- Bloomberg HT. (2019). <https://www.bloomberght.com/tcmb-katar-ile-swap-anlasmasi-15-milyar-dolara-yukseltildi-2255807>. (Erişim Tarihi: 03.18.2022).
- Bolat, G. (2018). Katar Krizinde Müslüman Kardeşlerin Rolü. *Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3, 41-49.
- Bölme, S., Uluştas, U., Özhan, T., ve Küçükkeleş, M. (2011). *İsyan ve Müdahale ve Sonrası: Libya'da Dönüşümün Sancıları*. Seta Yayınları: İstanbul.
- Bölükbaşı, M. (2019). Tarihsel Süreçte Katar Devletinin Ekonomik Gelişimi Ve Uygulanan Ambargo. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(68), 323-331.
- Ceylan, E. (2020). Kültürel Diplomasi. A. R. Usul, ve İ. Yaylacı (ed.). içinde, *Dönüşen Diplomasi ve Türkiye Aktörler, Alanlar, Araçlar* (s. 321-350). Küre Yayınları: İstanbul.
- CNN TÜRK. (2010). <https://www.cnnturk.com/2010/turkiye/04/04/erdogan.katar.veliaht.prensi.ile.gorustu/570772.0/index.html>. (Erişim Tarihi: 11.29.2021).
- CNN Türk. (2018). <https://www.cnnturk.com/turkiye/erdogandan-katar-emiri-al-saniye-tesekkur>. (Erişim Tarihi: 01.15.2022).
- CNN Türk. (2018). <https://www.cnnturk.com/turkiye/rahip-brunson-abdye-gitmek-uzere-evinden-ayrildi>. (Erişim Tarihi: 02.15.2022).
- Cüneyt, D., ve Üçağaç, A. (2012). Lübnan 2011. K. İnat, M. Ataman, F. Aydın, ve B. Yıldırım (ed.). içinde, *Ortadoğu Yıllığı 2011* (s. 121-143). Açılım Kitap: İstanbul.
- Çakır, S. (2021). Dış Politika Aracı Olarak Askeri Eğitim Ve İş Birliği: Türkiye-Katar Örneği. *Yayınlamamış Yüksek Lisans Tezi*. Bahçeşehir Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Çavuş, T. (2012). Dış Politikada Yumuşak Güç Kavramı ve Türkiye'nin Yumuşak Güç Kullanımı. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2), 23-36.
- Çavuşoğlu, E. (2020). From Rise to Crisis: The Qatari Leadership. *Turkish Journal of Middle Eastern Studies*, 7(1), 81-109.
- Çelik, A. H. (2015). Ortadoğu Ülkelerinde Savunma Harcamalarının Ekonomi Politik Analizi: Körfez Ülkeleri Örneği. *Yayınlamamış Doktora Tezi*. Marmara Üniversitesi, Ortadoğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

- Çelikcan, H., ve Cavlak , H. (2021). Devletlerarası İlişkilerde Kimlik: Mursi Dönemi Türkiye-Mısır İlişkileri. *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 13(25), 591-606.
- Çetinoğlu, A. N. (2009). 11 Eylül 2001 Sonrası Trükiye- Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) İlişkileri. *Akademik Ortadoğu*, 4(1), 144-171.
- Davutoğlu, A. (2011). *Stratejik Derinlik*. Küre Yayınları: İstanbul.
- DEİK. (2006). *Dış Ekonomik İlişkiler Kurulu*. <https://deik.org.tr/turkiye-ortadogu-ve-korfez-is-konseyleri-turkiye-katar-is-konseyi>. (Erişim Tarihi: 04.02.2022).
- DEİK. (2012). *Dış Ekonomik İlişkiler Kurumu*. <https://view.officeapps.live.com>. (Erişim Tarihi: 03.15.2022).
- DEİK. (2016). *22-25 Mayıs 2016, Doha, Katar Sonuç Raporu*. Erişim: 02.19.2022, www.deik.org.tr.
- DEİK. (2020). *Katar Ülke Raporu 2020*. Erişim: 03.10.2022, www.deik.org.tr.
- Demir, G. N., ve Ataman, M. (2012). Türkiye'nin Körfez Ülkeleri ve Ürdün Politikası 2011. A. R. Usul, K. İnat, ve B. Duran (ed.). içinde, *Seta Dış Politika Yıllığı 2011* (s. 283-310). Seta Yayınları: İstanbul.
- Deniz Haber. (2016). <https://www.denizhaber.com/gemi-insa-sanayii/yonca-onuk-katar-deniz-kuvvetleri-ile-41-milyon-avroluk-sozlesme-imzaladi-h50978.html>. (Erişim Tarihi: 02.03.2022).
- Deniz, T. (2013). Suriye'nin Durumu, Abd - Rusya ve Türkiye'nin Tutumu. *Marmara Coğrafya Dergisi*, 314-332.
- Dersan Orhan, D. (2013). Ortadoğu'nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği. *Atılım Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(1-2), 17-29.
- Deutsche Welle. (2020). <https://www.dw.com/tr/t%C3%BCrkiye-katar-ve-libya-aras%C4%B1nda-%C3%BC%C3%A71%C3%BC-askeri-anla%C5%9Fma/a-54610584>. (Erişim Tarihi: 01.02.2022).
- Dilek, Ş. (2020). Katar'ın Yatırımları ve Türkiye'nin Yeri. *Seta Analiz*(341), 1-30.
- Diriöz, A. O. (2009). Katar'ın Çok Yönlü Dış Politikası. *Ortadoğu Analiz*, 1(3), 61-67.
- Diriöz, A. O. (2017). Körfez'de Katar Krizi Sonucu Bölgesel Ayrışma ve ABD'nin Bölgesel Vizyon Eksiklikleri. *Ortadoğu Analiz*, 9(81), 29-31.
- Dışişleri Bakanlığı. (2016). https://www.mfa.gov.tr/turkiye_katar-yukse-stratejik-komite-ikinci-toplantisi.tr.mfa. (Erişim Tarihi: 02.28.2022).
- Dışişleri Bakanlığı. (2018). <https://www.mfa.gov.tr/ocak2018.tr.mfa>. (Erişim Tarihi: 03.02.2022).
- Dışişleri Bakanlığı. <https://www.mfa.gov.tr/katar-ekonomisi.tr.mfa>, (Erişim Tarihi: 01.15.2022).

- Doğan Akkaş, B. (2018). Katar Ulusal Güvenliği: Yumuşak Politikalar ve Önleyici Pragmatizm. V. Kurt (ed.). içinde, *Ortadoğu'da Ulusal Güvenlik Stratejileri* (s. 177-210). Seta Kitapları: İstanbul.
- Doğan, S. (2016). *Türkiye'nin Ortadoğu'daki Askeri Üsleri Ve İlişkilerin Geleceği*. İNSAMER: İstanbul.
- Doğruluk Payı. (2020). <https://www.dogrulukpayi.com/bulten/orta-dogu-ulkelerinin-makroekonomik-gostergeleri>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).
- Dursun, D. (2019). Orta Dogu Neresi Orta Dogu'nun Demografik, Ekonomik ve Siyasi Yapısı. D. Davut, ve T. Arı (ed.). içinde, *Ortadoğuda Siyaset* (s. 2-29). Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.
- Düzsöz, E. (2021). Kaos İçerisinde Düzen Arayışı: Kaddafi Dönemi ve Sonrası Libya. *Bariş Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 9(2), 295-330.
- Ed-Dafa, M. (2018). Katar Vakfı: Krize Karşı Harekete Geçen Bir Sivil Toplum Aktörü. R. Miller (ed.). içinde, *Körfez Krizi Kısacasında Katar* (s. 79-88). Küre Yayınları: İstanbul.
- Emlak Kulisi. (2015). <https://emlakkulisi.com/katar-seyhi-marmaris-kontes-beach-oteli-satin-aldi/344579>, (Erişim Tarihi: 03.1.2022).
- En Son Haber. (2016). <https://www.ensonhaber.com/gundem/davutoglu-katar-emiriyle-gorustu-2016-04-28>, (Erişim Tarihi: 02.27.2022).
- Enerji Günlüğü. (2017). <https://www.enerjigunlugu.net/lngnin-ortadoguya-yansimasi-katar-krizi-23388h.htm>, (Erişim Tarihi: 02.15.2022).
- En Son Haber. (2016). <https://www.ensonhaber.com/ekonomi/digiturk-katarlilara-satildi-2015-11-06>, (Erişim Tarihi: 04.17.2022).
- EPDK. (2019). *Doğal Gaz Piyasası 2018 Yılı Sektör Raporu*. Erişim: 03.25.2022, <https://www.epdk.gov.tr>.
- EPDK. (2020). *Doğal Gaz Piyasası 2019 Yılı Sektör Raporu*. Erişim: 03.25.2022, <https://www.epdk.gov.tr>.
- Erboğa, A. (2016). Bölgesel Dönüşüm Süreci ve Körfez Güvenliği. *Türkiye Ortadoğu Araştırmaları Dergisi*, 3(8), 9-38.
- Erboğa, A. (2020). Ak Parti Döneminde Türkiye'nin Katar Ve Birleşik Arap Emirlikleri Politikaları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erdem, B. K. (2009). "Doğu-Batı İkilemi" Bağlamında İngilizce El Cezire. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Erdoğan, A., ve A. S. (2021). Türkiye'nin Körfez Açılımlarında Bahreyn. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 11(1), 441-465.

- Ergün, G., ve Akman, Ç. (2019). Bağımsızlık Sonrası Katar'da Yaşanan Dönüşüm: Yönetmel Yapı Üzerinden Bir İnceleme. *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 3(54), 1078-1094.
- Ermağan, İ., ve Gümüş, B. (2014). Katar Dış Politikası ve Arap Baharı. *CBÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 300-324.
- Ersun, C., Ok, S. T., ve Kayacıklı, T. (2001). *Körfez Ülkeleri İhracat Pazar Araştırması*. İTO yayınları: İstanbul.
- Euro New Sport. <http://www.euronewsport.com/Arsiv.aspx?Mkl=1223>, (Erişim Tarihi: 03.12.2022).
- F5 Haber. (2017). <https://www.f5haber.com/gundem/cumhurbaskani-erdoganin-korfez-ziyaretine-iliskin-aciklama-946556>, (Erişim Tarihi: 01.03.2022).
- Fanid, N. A. (2019). Ortadoğu Ülkelerinin Anayasalarında Parlamenter Muafiyetler. *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 4(6), 2452-2487.
- Fikir Turu. (2021). <https://fikirturu.com/jeo-strateji/katar-siyasetinde-reform-adimlari/>, (Erişim Tarihi: 03.11.2022).
- Genel, M., Öztürk, S., ve Sayar, T. (2017). Bir Baskı Aracı Olarak Uluslararası Medya Denetimi El- Cezire. *Turkish Studies International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 12(29), 617-638.
- Görgülü, A. (2017). *Katar ve Suriye Krizi*. Kamusal Politika ve Demokrasi Çalışmaları. Podem Yayınları: İstanbul.
- Gözen, R. (2011). Türkiye ve Arap Baharı: Değişimi Açıklamak ve Anlamak. *Adam Akademi*, 2, 1-25.
- Güder, S., ve Mercan, M. H. (2012). 2000 Sonrası Türk Dış Politikasının Temel Parametreleri ve Orta Doğu Politikası. *İnsan & Toplum Dergisi*, 3(2), 57-92.
- Gümüşlüoğlu, F. (2019). *Körfez'den Notlar*. İlimyurdu Yayıncılık: İstanbul.
- Gümüşlüoğlu, F., ve Başkan, B. (2016). Katar. H. Öztürk (ed.). içinde, *Modern Ortadoğu Siyasi Tarihi* (s. 395-405). Bilgesam Yayınları: İstanbul.
- Haber 7. (2014). <https://www.haber7.com/dis-politika/haber/1180807-ankaraya-sira-disi-gece-ziyareti>, (Erişim Tarihi: 03.05.2022).
- Haber Ortak. (2021). <https://www.stendustri.com.tr/haberortak/turkiyenin-ilk-cinko-izabete-sisi-siirt-te-acildi-h116252.html>. (Erişim Tarihi: 04.15.2022).
- Haber Türk. (2014). <https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/953964-bmcyekatarli-ortak>, (Erişim Tarihi: 03.10.2022).
- Haber Türk. (2018). <https://www.haberturk.com/amerikali-pastor-andrew-brunson-kimdir-rahip-brunson-davasi-2102614>. (Erişim Tarihi: 12.11.2022).
- Haber Türk. (2019). <https://www.haberturk.com/katar-kibris-aciklarinda-dogalgaz-ariyor-turkiye-neden-sessiz-2260147>, (Erişim Tarihi: 02.28.2022).

- Haberler.Com. (2018). <https://www.haberler.com/guncel/turkiye-katar-kulturlerarası-sanat-diyaloglari-11198440-haber/>, (Erişim Tarihi: 01.22.2022).
- HT Bloomberg. (2018). <https://www.bloomberght.com/haberler/haber/2149828-merkez-bankasi-ndan-swap-aciklamasi>, (Erişim Tarihi: 01.18.2022).
- Hürriyet. (2005). *Erdoğan Katarlı işadamlarını Türkiye'de yatırıma çağırdı - Son Dakika Haberleri* (hurriyet.com.tr), (Erişim Tarihi: 02.26.2022).
- Hürriyet Gazetesi. (2008). https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/genel-haberler/calik-grubu-nun-ortagi-katar-devleti_ID636245/, (Erişim Tarihi: 02.04.2022).
- Hürriyet Gazetesi. (2010). <https://www.hurriyet.com.tr/katar-egitim-ve-innovasyon-16506359>, (Erişim Tarihi: 02.21.2022).
- Hürriyet Gazetesi. (2013). https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/genel-haberler/katarli-ortak-atv-hisselerini-devrediyor_ID892189/, (Erişim Tarihi: 04.17.2022).
- Hürriyet Gazetesi. (2013). <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/katar-dan-5-gemi-gazyola-cikti-25290251>, (Erişim Tarihi: 03.28.2022).
- Hürriyet Gazetesi. (2017). https://bigpara.hurriyet.com.tr/haberler/ekonomi-haberleri/katarin-turkiyede-neleri-var_ID1438892/, (Erişim Tarihi: 03.12.2022).
- Hürriyet Gazetesi. (2018). <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/madoya-katarli-ortak-40721728>, (Erişim Tarihi: 03.15.2022).
- Hürriyet Gazetesi. (2019). <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/boyner-holding-ile-mayhoola-anlasmasının-detaylari-belli-oldu-4125087>, (Erişim Tarihi: 03.16.2022).
- Hürriyet Gazetesi. (2020). <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/katarda-36-milyar-dolarlik-potansiyel-turk-sirketlerini-bekliyor-41373369>, (Erişim Tarihi: 02.25.2022).
- Hürriyet Gazetesi. (2020). <https://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/katarin-ankara-buyukelcisi-salim-mubarek-al-safi-hurriyete-konustu-katar-yatirimlara-devam-edecek-41700668>, (Erişim Tarihi: 03.24.2022).
- Hürriyet Gazetesi. (2020). <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/milli-siha-bayraktar-katar-gorevine-hazir-41102250>, (Erişim Tarihi: 03.19.2022).
- Hürriyet Gazetesi. (2020). <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-katar-emiri-bestepede-cumhurbaskani-erdogan-resmi-torende-karsiladi-41672782>, (Erişim Tarihi: 12.22.2022).
- Hürriyet Gazetesi. (2021). <https://www.hurriyet.com.tr/egitim/katar-ordusuna-turkce-egitimi-41894880>, (Erişim Tarihi: 02.03.2022).
- Hürriyet Gazetesi. (2022, 03 15). <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/katarla-10-anlasma-41673227>, (Erişim Tarihi: 02.19.2022).
- İHH. (2016). *İnsani Yardım Vakfı*. <https://ihh.org.tr/haber/ihh-ve-qatar-charity-arasında-5-yıllık-anlaşma>, (Erişim Tarihi: 04.15.2022).

- İHH. (2017). *İnsani Yardım Vakfı*. <https://ihh.org.tr/haber/cocuk-yasam-merkezi-hizmete-acildi>, (Erişim Tarihi: 03.19.2022).
- İletişim Başkanlığı. (2019). *Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı*. <https://www.iletisim.gov.tr/turkce/haberler/detay/cumhurbaskani-erdogan-katara-gitti>, (Erişim Tarihi: 03.01.2022).
- İnat, K., ve Telci, İ. N. (2011). Türkiye'nin İran, İsrail ve Suriye Politikası 2010. B. Duran, K. İnat, ve M. Özcan (ed.). içinde, *Seta Dış Politika Yıllığı 2010* (s. 67-135). Seta Yayınları: İstanbul.
- İndependent Türkçe. (2020). <https://www.indyturk.com/node/280506/ekonomi>, (Erişim Tarihi: 02.20.2022).
- İnternet Haber. (2018). <https://www.internethaber.com/english-home-kimin-sirketi-sahibi-kimdir-1848474h.htm>, (Erişim Tarihi: 03.19.2022).
- İnternet Haber. (2021). <https://www.internethaber.com/erdogan-basbakan-es-sani-ile-gorustu-418970h.htm>, (Erişim Tarihi: 02.27.2022).
- İstiklal, Y. (2021). <https://yeniistiklal.com/haber/yunus-emre-enstitusu-katardaki-faaliyetlerini-aktardi-265980>, (Erişim Tarihi: 02.03.2022).
- Karabulut, S. (2016). Katar'ın Türk Ekonomisi ve Dış Politikasındaki Yeri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(29), 173-202.
- Karadeniz, C. (2019). Katar'da Kültür, Miras ve Müze Çalışmaları. *Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi*, 12(24), 719-747.
- Karaduman, M., ve Ataman, M. (2020). Bae Ve Suudi Arabistan'ın Libya Krizine Müdahalesi Halkın İradesine Darbe Siyaseti. *Seta Analiz*(308), 1-18.
- Karagöl, E. T., ve Kaya, S. (2015). *LNG'nin Dünya Ticaretindeki Rolü*. SETA. Seta Yayınları: İstanbul.
- Karagöl, E. T., ve Koç, Y. E. (2016). Dünyada ve Türkiye'de Varlık Fonu. *Seta Analiz*(169), 7-24.
- Karataş, İ. (2020). The Role Of Soft Power In Qatar's Foreign Policy. Yayınlanmamış Doktora Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karataş, İ. (2021). Katar Krizinin Türkiye-Körfez Ülkeleri İlişkilerine Etkisi ve Tarafların Tepkileri. E. Koç (ed.). içinde, *Türkiye ve Körfez Ülkeleri İlişkileri: Dış Politika, Güvenlik ve Ekonomi* (s. 227-251). Paradigma Akademi: Çanakkale.
- Kaya Erdem, B. (2009). Orta Doğu'da "Küçük" Ama "Önemli" Olabilmek: "Katar" Örneği. *Akademik Ortadoğu Dergisi*, 4(1), 28-58.
- Kaya Kılıç, S. (2014). 19.Yüzyılda Osmanlı İdaresi Altında Basra Vilayeti ve Körfezine İlişkin Bazı Tespitler. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54(2), 319-336.

- Kayaoğlu, B. (2020). Ortadoğu Politikası Doğrultusunda Türkiye ve Katar İlişkileri: Ekonomik ve Ticari Temaslar. *Uluslararası Yönetim Akademisi Dergisi*, 3(2), 460-475.
- Keskin, F. (2013). *Sosyal Medya'nın Etkisinde Ortadoğu'da Sivil İnsiyatif*. İlmek Yayınları: İstanbul.
- KFA Fuarcılık. (2019). *Katar Ülke Raporu 2019*. Erişim: 02.16.2022, <http://www.salihlitso.org.tr>.
- Kıbar Önder, N. (2021). Kaddafi Dönemi Libya İç ve Dış Siyaseti: Libya Arap Baharında Türkiye Politikası. *Journal of Social Sciences and Humanities*, 5(1), 136-148.
- Kılınç, T. (2018). *Seyrüsefer*. Aşina Kitap: İstanbul.
- Kınık , H. (2022). Türkiye'nin Çok Boyutlu Dış Politikasına Bir Örnek: Türkiye Katar İlişkilerinin Gelişimi. *Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi*, 10(1), 28-46.
- Koçgündüz, L. M. (2011). Basra Körfezi'nin Parlayan İncisi: Katar. *Ortadoğu Analiz*, 3(26), 71-81.
- Koçgündüz, L. M. (2012). Ortadoğu'daki Ayaklanmalarda Bir Katalizör Olarak Al Jazeera ve Mısır Örneği. *Ortadoğu Analiz*, 3(29), 83-92.
- Kökyay, F. (2020). Neorealizm Kuramı ve Türkiye'nin Doğu Akdeniz Enerji Politikası. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 9(3), 2505-2528.
- KTB. (2014). *Kültür Truzim Bakanlığı*. <https://basin.ktb.gov.tr/TR-121967/500-yillik-kardeslik-bagi-kulturel-iliskilerle-saglamla-.html>, (Erişim Tarihi: 02.11.2022).
- Kural, M. (2018). *Osmanlı Devletinin XIX. Yüzyıl Körfez Politikası*. İraniyat Yayınları: Ankara.
- Kurşun , Z. (2018). Osmanlı Devleti'nin Basra Körfezi Siyaseti: Bağdat, Basra ve Lahsa Beylerbeylikleri (1534-1672). *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi*(12), 1-28.
- Kurşun, Z. (2002). *Katar* (Cilt 29-31). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları: Ankara.
- Kurşun, Z. (2004). *Basra Körfezi'nde Osmanlı İngiliz Çekişmesi*. Türk Tarih Kurumu: Ankara.
- Kurt Sarıaslan, F. (2017). *Türkiye-Ortadoğu İlişkilerinin Ekonomi Politiği*. Hece Yayınları: Ankara.
- Kurt Sarıaslan, F. (2019). *Ortadoğu ve Türkiye*. Nobel Yayıncılık: Ankara.
- Küçükkaşçı, E. Ş. (2019). *Exploring Turkey-Qatar Relations*. Trt World Research Centre: İstanbul.
- Kümek, İ. (2020). Küçük Devlet Müdahaleciliği: Katar ve BAE'nin Libya Müdahalesi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Merkezi*, 4(2), 242-282.

- Lutskiy, B. (1968). *16. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Arap Ülkelerinin Yakın Tarihi*. (T. Keskin, Çev.) Yordam Kitap: İstanbul.
- Mehmed, A. (2020). Türkiye- Birleşik Arap Emirlikleri İlişkileri. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 3(1), 76-99.
- Mercan, A. (2021). Türkiye-Katar Arasındaki İkili İlişkileri Etkileyen Dinamikler. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.
- Mercan, M. H., ve Güder, S. (2012). 2000 Sonrası Türk Dış Politikasının Temel Parametreleri ve Orta Doğu Politikası. *İnsan ve Toplum Dergisi*, 2(3), 57-92.
- Miller, R. (2018). Katar, Körfez Krizi ve Uluslararası İlişkilerde Küçük Devlet Davranışı. R. Miller (ed.). içinde, *Körfez Krizi Kısıncında Katar* (s. 99-109). Küre Yayınları: İstanbul.
- Miller, R. (2018). Körfez Krizi: Katar'dan Görünüm. R. Miller (ed.). içinde, *Körfez Krizi Kısıncında Katar* (s. 9). Küre Yayınları: İstanbul.
- Miş, N. (2012). Suriye 2011. Yılıdırım Bilal, F. Aydın, K. İnat , ve M. Atman (ed.). içinde, *Ortadoğu Yıllığı 2011* (s. 261-299). Açılım Kitap: İstanbul.
- Muriç, K. (2020). *Türkiye-Katar İlişkileri ve Bölgesel Dengeler*. İnsanmer.
- Muriç, K. (2021). *Küresel LNG Piyasası ve Türkiye'nin Enerji Tedariki*. Araştırma, İnsanmer.
- Muslu, E. (2011). Katar 2010. K. İnat , M. Ataman , ve İ. N. Telci (ed.). içinde, *Ortadoğu Yıllığı 2010* (s. 412-429). Açılım Kitap: İstanbul.
- NTV Haber. (2018). <https://www.ntv.com.tr/galeri/turkiye/rahip-brunson-serbest-birakildi>, (Erişim Tarihi: 02.15.2022).
- Nye , J. (2020). *Yumuşak Güç*. (R. İ. Aydın, Çev.) BB101 Yayınları: Ankara.
- Oğultürk, M. C., ve Yılmaz, F. (2019). Katar'ın Afrika Boynuzu Politikasının Arabuluculuk Kapsamında Analizi. *Uluslararası Ekonomi, İşletme ve Politika Dergisi*, 3(1), 95-108.
- Oktav, Ö. (2013). Arap Baharı ve Türkiye-Körfez Devletleri İlişkileri. *Ortadoğu Analiz*, 5(51), 69-78.
- Orhonlu, C. (1967). 1559 Bahreyn Seferine Aid Bir Rapor. *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 17(22), 1-16.
- ORSAM. *Ortadoğu Araştırmaları Merkezi*. https://www.orsam.org.tr/d_hbanaliz/8_info_81.pdf, (Erişim Tarihi: 03.25.2022).
- Owen, R., ve Pamuk , Ş. (2002). *20. Yüzyılda Ortadoğu Ekonomileri Tarihi*. Sabancı Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

- Özaral, B. (2021). Körfez Ülkelerinde Kadınların Toplumsal Rollerindeki Değişim: Katar ve Birleşik Arap Emirlikleri Örnekleri Üzerinden Bir Karşılaştırma. *Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi*, 1(4), 103-129.
- Özcan, Ö., ve Devran, Y. (2018). Katar Krizi ve El Cezire: Ortadoğu'da Özgür Yayıncılığın Geleceği. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 6(1), 305-325.
- Özkan, M. (2014). *Mısır Dış Politikası Dünü, Bugünü, Sorunları*. Seta Yayınları: İstanbul.
- Özşahin, M. C. (2013). Filistin 2012. K. İnat, ve M. Ataman (ed.). içinde, *Ortadoğu Yıllığı 2012* (s. 100-115). Açılım Kitap: İstanbul.
- Öztürkler, H. (2012). Katar Ekonomisinin Genel Özellikleri. *Ortadoğu Analiz*, 4(5), 77-83.
- Öztürkler, H. (2017). Katar Krizinin Ekonomi Politikası. *Ortadoğu Analiz*, 9(81), 78-80.
- Pala, Ö. (2014). The Evolution of the Turkish-Qatari Relations from 2002 to 2013: *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. Doha: Qatar University, Graduate Studies College of Arts and Sciences.
- Pala, Ö., ve Başkan, B. (2020). Making Sense of Turkey's Reaction to the Qatar Crisis. *Italian Journal of International Affairs*, 1-23.
- Rakipoğlu, M. (2020). Türkiye'nin Körfez Ülkeleri Ve Yemen Politikası 2019. B. Duran, K. İnat , ve M. Caner (ed.). içinde, *Dış Politika Yıllığı 2019* (s. 163-186). Seta Yayınları: İstanbul.
- Rakipoğlu, M. (2021). Türkiye'nin Körfez Ülkeleri Ve Yemen Politikası 2020. B. Duran , K. İnat , ve M. Caner (ed.). içinde, *Dış Politika Yıllığı 2020* (s. 422-446). Seta Yayınları: İstanbul.
- Sabah Gazetesi. (2013). <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2013/01/07/katardan-dogalgaz-geliyor>, (Erişim Tarihi: 03.25.2022).
- Sabah Gazetesi. (2014). <https://www.sabah.com.tr/gundem/2014/08/28/iste-erdoganin-torenine-katilan-ulkeler>, (Erişim Tarihi: 01.23.2022).
- Sabah Gazetesi. (2015). <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2015/12/22/finansbank-katarlilara-satildi>, (Erişim Tarihi: 03.12.2022).
- Sabah Gazetesi. (2016). <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2016/06/03/digiturk-resmen-satildi>, (Erişim Tarihi: 03.14.2022).
- Sabah Gazetesi. (2017). <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/06/06/iste-en-buyuk-yatirimcilerden-katarin-dunyadaki-yeri>, (Erişim Tarihi: 03.17.2022).
- Sabah Gazetesi. (2017). <https://www.sabah.com.tr/ekonomi/2017/05/26/banvitin-yuzde-795i-resmen-satildi>, (Erişim Tarihi: 03.15.2022).
- Sabah Gazetesi. (2017). <https://www.sabah.com.tr/gundem/2017/07/19/turkiyeden-katara-askeri-sevkiyat-boyle-karsilandilar>, (Erişim Tarihi: 02.25.2022).

- Sağıncı , F., ve Aras, İ. (2020). Körfez Arap Ülkelerinin Türkiye'nin Suriye'deki Barış Pınarı. *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasi Dergisi*, 3(1), 44-56.
- Savunma Haber. (2015). <https://www.savunmahaber.com/turkiye-katar-ortak-tatbikati-nasr-2015-katarda-yapildi/>, (Erişim Tarihi: 02.25.2022).
- SDE. (2019). Stratejik Düşünce Enstitüsü, <https://www.sde.org.tr/savunma-guvenlik/katar-100-adet-altay-tanki-almak-icin-siparis-verdi-haberi-9775>, (Erişim Tarihi: 03.19.2022).
- Sinkaya , B. (2011). Geçmişten Günümüze Türkiye'nin Ortadoğu Politikası ve Batı Etkisi. *Adam Akademi*, 1, 79-100.
- Sözcü Gazetesi. (2016). <https://www.sozcu.com.tr/2016/gundem/davutoglu-katar-emiri-ile-gorustu-1185738/>, (Erişim Tarihi: 02.15.2022).
- Sözcü Gazetesi. (2017). <https://www.sozcu.com.tr/2017/ekonomi/katar-dunyayi-satin-aldi-1885928/>, (Erişim Tarihi: 03.18.2022).
- Sputnik News. (2018). <https://tr.sputniknews.com/20180725/andrew-brunson-ev-hapsi-1034448420.html>, (Erişim Tarihi: 02.03.2022).
- Sputnik News. (2021). <https://tr.sputniknews.com/20210917/yunus-emre-enstitusu-katardaki-faaliyetlerini-aktardi-1048998634.html>, (Erişim Tarihi: 02.03.2022).
- Star Gazetesi. (2017). <https://www.star.com.tr/guncel/cumhurbaskani-erdogan-katarli-kardeslerimizi-yalniz-birakmayacagiz-haber-1226228/>, (Erişim Tarihi: 01.15.2022).
- Sümer , V. (2017). Katar Krizi ve Gıda Güvenliği. *Ortadoğu Analiz*, 9(81), 42-43.
- Sürmen, Y. (2019). Siyasi Krizlerin Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkisi: Rahip Bronson Davası. *Academic Review of Humanities and Social Sciences*, 2(2), 189-207.
- Şahin, M. (2010). Türkiye'nin Ortadoğu Politikası: Süreklilik ve Değişim. *Akademik Ortadoğu Dergisi*, 4(2), 10-21.
- Şen, Y. (2013). Suriye'de Arap Baharı. *Yasama Dergisi*, 23, 56-76.
- Tabakoğlu, A., ve Bayatlı, Ç. (2019). Enerji Politikaları Bağlamında Katar ve Suudi Arabistan Karşılaştırması. *Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 3(2), 272-282.
- Takvim Gazetesi. (2019). <https://www.takvim.com.tr/guncel/2019/11/06/katar-sermayeli-el-cezire-ingilizce-tetikcilige-soyundu-hedefte-turkiye-var>, (Erişim Tarihi: 03.02.2022).
- Takvim Gazetesi. (2019). <https://www.takvim.com.tr/saklambac/2019/06/01/istanbul-yabancilarin-gozdesi-olmaya-devam-ediyor>, (Erişim Tarihi: 03.15.2022).
- Tan, M., Belli, A., ve Aydın, A. (2012). 2002 Sonrası Ve Arap Baharı Kapsamında Türkiye Suriye. *II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu*, (s. 66-74). Kahramanmaraş.

- Tayyar, A. (2019). 20.Yüzyılda Orta Dogu: Sömürgecilikten Bagımsızlıga. D. Dursun, ve T. Arı (ed.). içinde, *Ortadoğuda Siyaset* (s. 30-67). Anadolu Üniversitesi Yayınları: Eskişehir.
- TCCB. (2001). *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*. <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari-ahmet-necdet-sezer/1720/4998/katar-emiri-seyh-hamad-bin-halifa-el-sani-ile-gerceklestirilen-gorusmelerden-sonra-basina-yaptiklari-aciklama>, (Erişim Tarihi: 02.03.2022).
- TCCB. (2016). *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*. <https://www.tccb.gov.tr/basin-aciklamalari/365/66395/turkiyekatar-yuksele-stratejik-komite-ikinci-toplantisina-iliskin-aciklama>, (Erişim Tarihi: 02.27.2022).
- TCCB. (2016). *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*. <https://tccb.gov.tr/haberler/410/71041/cumhurbaskani-erdogan-katarda>, (Erişim Tarihi: 03.01.2022).
- TCCB. (2017). *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/87340/cumhurbaskani-erdogan-katar-emiri-seyh-temim-ile-gorustu>, (Erişim Tarihi: 03.01.2022).
- TCCB. (2018). *Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı*. <https://tccb.gov.tr/haberler/410/96205/cumhurbaskani-erdogan-katar-emiri-seyh-temim-ile-gorustu>, (Erişim Tarihi: 03.02.2022).
- TCMB. (2018). *Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası*. <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tr/tcmb+tr/main+menu/duyurular/basin/2018/duy2018-33>, (Erişim Tarihi: 01.23.2022).
- TCMB. (2019). *Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası*, <https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin/2019/DUY2019-46>, (Erişim Tarihi: 03.14.2022).
- Telci, İ. N. (2014). Türkiye'nin Mısır Politikası. D. Burhanettin, K. İnat, ve A. Balcı (ed.). içinde, *Türkiye Dış Politikası Yıllığı 2013* (s. 187-208). Seta Yayınları: İstanbul.
- Telci, İ. N. (2019). Türkiye'nin Körfez Politikası. B. Duran, K. İnat, ve M. Caner (ed.). içinde, *Dış Politika Yıllığı 2018* (s. 130-132). Seta Yayınları: İstanbul.
- Telci, İ. N. (2021). İş Birliğinden Rekabete Türkiye ve Körfez İlişkilerinin Dönüşümü. İ. N. Telci (ed.). içinde, *Körfez Dış Politikası Bağımlılık, Müdahalecilik, Tarafsızlık* (s. 233-255). Ortadoğu Yayınları: Ankara.
- Telci, İ. N., ve Ereli, G. (2022). *Dönüşen Türkiye-Körfez İlişkileri*. Ortadoğu Yayınları: Ankara.
- Ticaret Bakanlığı. (2018). *Türkiye Cumhuriyeti ile Katar Devleti Arasında İmzalanan Ticaret ve Ekonomik Ortaklık Anlaşması Bilgi Notu*. Erişim: 04.01.2022, <https://ticaret.gov.tr>.
- Ticaret Bakanlığı. (2019). *2019 Katar Ülke Raporu* Erişim: 03.27.2022, <https://ticaret.gov.tr>.

- Ticaret Bakanlığı. (2019). *Yurtdışı Yatırımlar Katar Ülke Profili*. Erişim: 03.17.2022
<https://ticaret.gov.tr>.
- Ticaret Bakanlığı. (2021). *2020 Katar Ülke Raporu*. Erişim: 03.14.2022,
<https://ticaret.gov.tr>.
- TİKA. (2014). *Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı*.
https://www.tika.gov.tr/tr/haber/katar_education_above_all_vakfi_ile_mutabakat_zapti_imzalandi-8029, (Erişim Tarihi: 02.15.2022).
- TMB. (2019). *Türkiye Müteahhitler Birliği Ülke Bilgi Notlar*. Erişim: 03.25.2022,
www.tmb.org.tr.
- TMV. (2021). *Türkiye Maarif Vakfı*. <https://turkiyemaarif.org/post/7-katar-ile-turkiye-arasindaki-is-birligi-ogrenci-degisimiyle-egitim-alaninda-gelecek-vadediyor-1429?lang=tr>, (Erişim Tarihi: 01.05.2022).
- TRT Haber. (2018). <https://www.trthaber.com/haber/dunya/katar-medyasi-ummetin-destekcisi-turkiyenin-yanindayiz-380461.html>, (Erişim Tarihi: 03.27.2022).
- TRT Haber. (2018). <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/aselsandan-katarda-yeni-sirket-387842.html>. (Erişim Tarihi: 03.19.2022).
- TRT Haber. (2018). <https://www.trthaber.com/haber/gundem/katardan-turkiyeye-15-milyar-dolar-yatirim-380357.html>. (Erişim Tarihi: 01.15.2022).
- TRT Haber. (2019). <https://www.trthaber.com/haber/dunya/katar-merkezli-el-cezire-harekat-karsiti-yayinlari-ile-tepki-topladi-437945.html>. (Erişim Tarihi: 02.27.2022).
- TRT Haber. (2020). <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/siirtte-kurulacak-tesisler-kulce-cinko-uretimi-yapilacak-453402.html>. (Erişim Tarihi: 03.10.2022).
- TRT Haber. (2022). <https://www.trthaber.com/haber/dunya/katarda-turk-firmalarinin-basarisi-goz-dolduruyor-541341.html>. (Erişim Tarihi: 03.14.2022).
- Turgut, K. (2015). Arap Baharı Bağlamında Türkiye – Katar İlişkileri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Bahçeşehir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Turizim Ajansı. (2019). <https://www.turizmajansi.com/haber/istanbul-daki-iki-otelini-93-milyon-euro-ya-katarlilara-satti-h31705>. (Erişim Tarihi: 03.17.2022).
- Türk Kızılayı. (2017).
<https://www.kizilay.org.tr/Haber/HaberDetay/3170#:~:text=T%C3%BCrkiye'nin%20en%20b%C3%BCy%C3%BCk%20insani,Kerem%20K%C4%B1n%C4%B1k%20Oyapt%C4%B1>. 19, (Erişim Tarihi: 03.11.2022).
- Türk, F. (2009). Adalet ve Kalkınma Partisi İktidarında Türkiye Körfez Ülkeleri. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 1(2), 21-32.
- Türkiye Gazetesi. (2016). <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/politika/365452.aspx>. (Erişim Tarihi: 02.26.2022).

- Türkiye Gazetesi. <https://m.turkiyegazetesi.com.tr/ekonomi/356721.aspx>. (Erişim Tarihi: 03.18.2022).
- Ulutaş, U. (2013). Türkiye'nin İsrail-Filistin Politikası 2012. B. Duran, ve K. İnat (ed.). içinde, *Seta Dış Politika Yıllığı 2012* (s. 215-228). Seta Yayınları: İstanbul.
- Urcan, C. (2016). Donör Ülke Olarak Türkiye ve Türkiye'nin Ortadoğu Yardımları. *Ortadoğu Akademik*, 10(2), 1-29.
- Üçağaç, A. (2016). Türkiye'nin Körfez Ülkeleri Politikası 2015. B. Duran , ve K. İnat (ed.). içinde, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2015* (s. 219-244). Seta Yayınları: İstanbul.
- Üçağaç, A., ve Akdoğan, İ. (2017). Türkiye'nin Körfez Ülkeleri Politikası 2016. B. Duran, ve K. İnat (ed.). içinde, *Türk Dış Politikası Yıllığı 2016* (s. 265-270). Seta Yayınları: İstanbul.
- Vatan Gazetesi. (2008). <https://www.gazetevatan.com/gundem/lubnan-in-yeni-cumhurbaskani-misel-suleyman-yemin-etti-180484>. (Erişim Tarihi: 01.28.2022).
- Vatan Gazetesi. (2017). <https://www.gazetevatan.com/ekonomi/botas-katar-gaz-ile-Ing-anlasmasi-imzaladi-1103790>. (Erişim Tarihi: 03.25.2022).
- Vatan Gazetesi. (2018). <https://www.gazetevatan.com/gundem/erdogan-ile-katar-emirinin-gorusmesi-sona-erdi-1221659>. (Erişim Tarihi: 03.02.2022).
- Yazar, Y. (2017). *Ortadoğu'nun Son Yüzyılı 1901-2017*. Büyüyenay Yayınları: İstanbul:
- YEE. (2015). *Yunus Emre Enstitüsü* , <https://www.yee.org.tr/tr/haber/yunus-emre-enstitusu-katarin-baskenti-dohada-acildi>. (Erişim Tarihi: 03.23.2022).
- YEE. (2016). *Yunus Emre Enstitüsü*. <https://www.yee.org.tr/tr/haber/mehmet-akif-ersoy-anma-programi-sergi-ve-konferans>. (Erişim Tarihi: 03.09.2022).
- YEE. (2018). *Yunus Emre Enstitüsü*. <https://doha.yee.org.tr/tr/haber/katarda-osmanlidan-gunumuze-katar-ile-siyasi-sosyal-ve-kulturel-iliskiler-paneli-duzenlendi>. (Erişim Tarihi: 01.23.2022).
- YEE. (2019). *Yunus Emre Enstitüsü*. <https://doha.yee.org.tr/tr/haber/turk-katar-iliskilerinin-tarihi-konusuldu>. (Erişim Tarihi: 01.23.2022).
- Yeni İstiklal. (2021). <https://yeniistiklal.com/haber/yunus-emre-enstitusu-katardaki-faaliyetlerini-aktardi-265980>. (Erişim Tarihi: 02.03.2022).
- Yeni Şafak Gazetesi. (2018). <https://www.yenisafak.com/yazarlar/zekeriya-kursun/katarin-opecten-cekilmesi-ne-ifade-ediyor-2048396>. (Erişim Tarihi: 01.15.2022).
- Yeni Şafak Gazetesi. (2018). <https://www.yenisafak.com/yazarlar/zekeriya-kursun/katar-krizinin-muspet-sonuclari-2045970>. (Erişim Tarihi: 01.24.2022).
- Yeni Şafak Gazetesi. (2018). <https://www.yenisafak.com/yazarlar/zekeriya-kursun/katar-milli-gunune-notlar-2048580>. (Erişim Tarihi: 01.25.2022).
- Yeni Şafak Gazetesi . (2016). <https://www.yenisafak.com/ekonomi/katilima-katar-dokunu-2438434>. (Erişim Tarihi: 03.14.2022).

- Yeni Şafak Gazetesi. (2017). <https://www.yenisafak.com/gundem/katar-kara-gun-dostu-2613875>. (Erişim Tarihi: 03.01.2022).
- Yeni Şafak Gazetesi. (2017). <https://www.yenisafak.com/dunya/cavusoglu-ve-zeybekci-katarda-2721787>. (Erişim Tarihi: 01.02.2022).
- Yeni Şafak Gazetesi. (2018). <https://www.yenisafak.com/ekonomi/milli-siha-ilk-kez-ihrac-edildi-6si-katara-satildi-3177879>. (Erişim Tarihi: 03.19.2022).
- Yeni Şafak Gazetesi. (2019). <https://www.yenisafak.com/spor/katar-2022-turkiyeye-emanet-3512567>. (Erişim Tarihi: 03.28.2022).
- Yenişafak . (2016). <https://www.yenisafak.com/ekonomi/katarla-41-milyon-euroluk-dev-anlasma-2443401>. (Erişim Tarihi: 03.15.2022).
- Yetim, M. (2011). Katar 2011. İnat, Kemal, Ataman, Muhuttin, Aydın, Fuat, ve Yıldırım, Bilal (ed.). içinde, *Ortadoğu Yıllığı 2012* (s. 435-450). Açılım Kitap: İstanbul.
- Yetim, M. (2013). Katar 2012. K. İnat, ve M. Ataman (ed.). içinde, *Ortadoğu Yıllığı 2012* (s. 370-385). Açılım Kitap: İstanbul.
- Yetim, M. (2014). Katar 2013. İ. N. Telci, ve K. İnat (ed.). içinde, *Ortadoğu Yıllığı 2013* (s. 338-350). Açılım Kitap: İstanbul.
- Yetim, M. (2015). Katar 2014. K. İnat, ve M. Ataman (ed.). içinde, *Ortadoğu Yıllığı 2014* (s. 298-311). Açılım Kitap: İstanbul.
- Yetim, M. (2016). Katar 2015. K. İnat, ve M. Ataman (ed.). içinde, *Ortadoğu Yıllığı 2015* (s. 310-321). Açılım Kitap: İstanbul.
- Yetim, M. (2021). Katar dış Politikasına İlişkin Dönemselleştirme. İ. N. Telci (ed.). içinde, *Körfez Dış Politikası : Bağımlılık, Müdahalecilik, Tarafsızlık* (s. 89-107). Ortadoğu Yayınları: Ankara.
- Yetim, M., ve Akcan, N. (2020). Türkiye-Katar Ortaklığında Sert Güç. *Ortadoğu Analiz*, 11(92), 24-27.
- Yıldırım, F. (2021). Osmanlıdan Günümüze Katar-Türkiye İlişkileri. *İslam Medeniyeti Dergisi*, 7(47), 1-21.
- Yıldırım, U. (2018). Uluslararası Ticaret, Türkiye-Katar İlişkileri Ve Taşımacılık. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz , E. (2018). Doğu Akdeniz’de Enerji Çıkmazı. *Seta Perspektif*(188), 1-5.
- Yılmaz, A. (2017). Uluslararası Göç Bağlamında Körfez Ülkelerindeki Yabancı İşgücü Varlığının Sosyoekonomik Analizi: Katar, Suudi Arabistan Ve Birleşik Arap Emirlikleri Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Marmara Üniversitesi, Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Yılmaz, D. C. (2019). Katar Diplomatik Krizi'nin Ekonomi Bağlamında Değerlendirilmesi. *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi*, 3(1), 109-131.

Zayani, M. (2005). El Cezire ve Yeni Arap Günah Keçisi Medyasının İnfialleri. M. Zayani (ed.). içinde, *El Cezire Olayı Yeni Arap Medyası Üzerine Eliştirisel Perspektifler* (s. 11-56). Verus Kitap: İstanbul.

